Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

2524

ՊՊՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ

ՆՈՐ ՔԷՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ

Ա. Ա. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆՑ

ԽՕՐԵՆՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԱԾ

Կ. ՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

1878

49199-5
Գ-34

25

Printed in Turkey

491.99-5
Գ-34

ԳՊՐՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՄ
ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԱԾ

Կ. ՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ց. ԳԱՎԱՖԵԱՆ
—
1878

2010

30507-4.2

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌՆ ՏԵԱՌՆ ԳԷՈՐԳԱՑ

Ա. Մ Ե Ն Ա. Յ Ն Հ Ա. Յ Ո Յ

ԱՋԳԱՍԷՐ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԸՆՏԻՐ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ՆԻ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

ՏԵԱՌՆ ԵՍԱՅԵԱՑ

ԱՌԱՔԵԼԱՇԱՒԻՂ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՆԻ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍԻ

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ

ՍԱՐՕՋԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

9068
39

13497-58

Printed in Turkey

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ազգային դպրոցաց մէջ Հայերէն գրաւոր լեզուին ուսմանը տրուած կարեւորութիւնը տեսնելով այս գրքակաութիւնը կարելի եղածին չափ ճոխ եւ կատարեալ ընել արժան համարուած է. մանաւանդ որ ուրիշ համառօտ քերականութիւն մը՝ի պէտս նորագոյն ուսանողաց արդէն՝ի լոյս ընծայուած է:

Քերականութեանս հեղինակն այս տպագրութեան մէջ այն ամէն փոփոխութիւններն ու յաւելուածներն ըրաւ զոր իւր եւ այլոց փորձառութիւնը կը թելադրէին, եւ զոր գրաւոր լեզուին ուսման ազգային դաստիարակութեան մէջ ունեցած եւ ունենալու բազմադիմի կարեւորութիւնը կը պահանջէր: Հեղինակը գրաբարին ուսմանը նկատմամբ ազգային դպրոցաց ըրած նախատեսութիւնն այնչափ աւելի կը յարգէ որչափ համոզուած է թէ Հայ սերնդեան արդի լեզուին ինչպէս ծնունդը գրաբարէն է, նոյնպէս աճումն ու զարգացումը գրաբարով պիտի ըլլայ: Այս տեսութեամբ գրաբարին ուսումը մեր ազգային նախակրթական դաստիարակութեան առաջին եւ գլխաւոր մասը պիտի ըլլայ մինչեւ որ ազգային արդի լեզուն ժամանակիս պիտանարար եւ գրագիտական պիտոյից բաւական ըլլալու վիճակին հասնի: Այս կարեւոր վիճակին, ուր կը կենայ մեր լեզուին, նա մանաւանդ մեր մտաց զարգացումը, արդարեւ քանի մը ճամբով կրնանք հասնիլ. բայց ով կրնայ ըսել թէ այն ճամբաներուն մէկն ալ գրաբարին ուսումը չէ: Հոն պիտի գտնենք նոր եւ ճշդագոյն գաղափարներու պատկերներ, խորին մտածութիւններու եւ վսեմուկ զգացումներու ձեւեր. հոն է մեր գոյացնելու լեզուին երէկ ոչ կերպական՝

անշուշտ նիւթական մասը. եւ, ո դիտէ, թերեւս այն լեզուն որուն կարեւորութիւնը կ'զգանք եւ առ որ կը դիմենք՝ նոյն իսկ մեր հին ճըճ-ը, երբեմն նաեւ Հեբեալ կոչուած լեզուն է:

Գրաբար լեզուին կարօտութիւնն օր ըստ օրէ աւելի զգացուելով, հարկաւ անոր ուսման գործիքները, յորոց մին է քերականութիւնը, հետզհետէ նոյն կարօտութեան լրմանը յարմարագոյն գործուելու են: Մեր քերականութեան նպատակն ասիկ է. ոչ թէ քերականութիւն չինող մը երեւել կ'ուզենք, այլ՝ թէ կրնանք արդեօք ի նպաստ լեզուին ուսման բան մը ընել: Ուստի քերականութեանս մէջ մեր սկզբունքն է. 1. կանոնները կամ պատուէրները համառօտ, յստակ եւ ճիշդ ընել. 2. Լեզուին ընդհանուր օրէնքներն այնպէս ածանդել որ օրէնքը դէպքին անվրէպ մերձենալի ըլլայ. ինչպէս որ ասիկայ կը տեսնուի Տէր բայիի, Հայոցական հոլովոյ, Ուղղական խնդրոյ, Յարաբերականի, Յոգեբոյ, Դիմորոշներու, Բայերու ժամանակներուն գործածութեան կանոններուն մէջ. 3. Լեզուին մատենագրութեանը մէջ այն երեւոյթները, եւ համաձայնութեան ձեւերուն այն կերպերը որ ընդհանուր օրէնքի մը արդիւնք են՝ առնուլ, ապա թէ ոչ թողուլ. եւ այս ընտրութեան չափ եւ կանոն բռնուած են դէպքերուն յաճախութիւնն ու միօրինակութիւնը. ըստ որում այնչափ աւելի բանաւոր է դէպքէ մը օրէնք հետեւցնել՝ որչափ դէպքը յաճախ եւ միօրինակ պատահական է:

Ըստ խնդրոյ ոմանց, այս նոր տպագրութեան մէջ հարցումներ աւելցուցինք, եւ հոլովմանց ու խոնարհմանց օրինակներուն առջեւ աչխարհաբարն ու տառ կերչնը դրինք: Բուն քերականութեան մէջ նոր փոփոխութիւն մը եղած չէ:

Ա. Մ. Գ.

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

1. Հ. Քերականութիւնն ի՞նչ կը սորվեցնէ:

Պ. Քերականութիւնը կը սորվեցնէ լեզուս մը ո՛ւղիղ խօսիլ և ո՛ւղիղ գրել:

2. Հ. Ուղիղ խօսելու և ուղիղ գրելու համար ի՞նչ գիտնալ պէտք է:

Պ. Ուղիղ խօսելու և ուղիղ գրելու համար պէտք է գիտնալ թէ խօսք մը ի՛նչպէս կը շինուի:

3. Հ. Խօսք մը ի՞նչ բանէ կը շինուի:

Պ. Խօսք մը բառերէ կը շինուի:

4. Հ. Բառերուն վրայ գիտնալու քանի՞ բան կայ:

Պ. Բառերուն վրայ գիտնալու երեք բան կայ:

Նախ՝ թէ բառերը քանի՛ տեսակ են և ի՛նչ փոփոխութիւններ կը կրեն:

Երկրորդ՝ թէ անոնք խօսքին մէջ ի՛նչ պաշտօններ կը կատարեն, և այն պաշտօնները ցուցնելու համար իրարու հետ ի՛նչպէս կը համաձայնին, և

Երրորդ՝ թէ ի՛նչ կարգով կը շարուին(*):

---

*Այս երեք բաներուն նայելով՝ քերականութիւնը երեք մաս պիտի ունենայ. Բառագիտութիւն, Համայնութիւն և Շարադասութիւն:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

5. Հ. Հայերէն լեզուին բառերը քանի՞ տեսակ են։

Պ. Հայերէն լեզուին բառերն ութ տեսակ են. Անուն, Ածական, Դերանուն, Նախադրութիւն, Բայ, Մակբայ, Շաղկապ, Միջարկութիւն կամ Ձայնարկութիւն։

6. Հ. Անունք ի՞նչ կը կոչուին։

Պ. Անունք Սեռական բանի կը կոչուին։

ԱՆՈՒՆ

7. Հ. Անունն ի՞նչ կը ցուցնէ։

Պ. Անունը, որ իւրական ալ կ'ըսուի, անձ մը կամ իր մը կը ցուցնէ. հայր, մայր, հայց, տաղտ, քեռ, զէնոպ, հոգի, ծննդավայր, գոյական անուններ են։

8. Հ. Անունը քանի՞ տեսակ է։

Պ. Անունը երկու տեսակ է, Հասարակ անուն և Յատուկ անուն։

Քաղաք, քեռ, լեռ, հասարակ անուն են. ամէն քաղաքի՝ քաղաք, ամէն գետոյ՝ գետ, ամէն լեռան՝ լեռ կրնանք ըսել առ Հասարակ. այս պատճառաւ այս անունները հասարակ կ'ըսուին։

Փարիզ, Եփրատ, Արարատ. յատուկ անուն են. ամէն քաղքի՝ Փարիզ, ամէն գետոյ՝ Եփրատ, ամէն լեռան՝ Արարատ չենք կրնար ըսել, մինակ

Փարիզ քաղքին՝ Փարիզ, մինակ Եփրատ գետին՝ Եփրատ, մինակ Արարատ լեռան՝ Արարատ կրնանք ըսել, այս պատճառաւ այս անունները յատուկ կ'ըսուին։

9. Հ. Յատուկ անունները ի՞նչ գրով կը գրուին։

Պ. Յատուկ անունները գլխագրով կը գրուին։

10. Հ. Անունը քանի՞ փոփոխութիւն ունի։

Պ. Անունը երկու փոփոխութիւն ունի, Թիւ և Հոլով։

11. Հ. Թիւը քանի՞ է։

Պ. Թիւը երկու է. Եզակի և Յոգնակի։

Եզակին՝ անուան նշանակած իրին դէմ հոգ ըլլալը կը ցուցնէ. ինչպէս՝ մարդ, քաղաք, գետ, դէմ մարդ, դէմ քաղաք, դէմ գետ կը նշանակեն։

Յոգնակին՝ անուան նշանակած իրին դէմ առանձ ըլլալը կը ցուցնէ. զոր օրինակ՝ մարդ+, քաղաք+, գետ+. մարդեր, քաղաքներ, գետեր, ըսել են. այսինքն՝ դէմ առնէ մարդ, դէմ առնէ քաղաք, դէմ առնէ գետ։

12. Հ. Հոլովն ի՞նչ է։

Պ. Հոլովն՝ անուան մը վերջաւորութեան համար ծայրին փոխուիլն է։

13. Հ. Հոլովը Հայերէնի մէջ քանի՞ է։

Պ. Հոլովը Հայերէնի մէջ վեց է. Ուղղական, Սեռական, Տրական, Հայցական, Բացառական և Գործիական։

14. Հ. Անուան մը վերջաւորութեան փոխուելն ի՞նչ կ'ըսուի։

Գ. Անուան մը վերջաւորութեան վրայութիւնը հոլովել կ'ըսուի :

15. Հ. Հայերէնի մէջ ամէն անուն մէկ կերպ կը հոլովի :

Գ. Հայերէնի մէջ ամէն անուն մէկ կերպ չի հոլովիր , այսինքն՝ ամէն անուն իր վերջը մէկ կերպով չի փոխեր , շատ մը հոլովելու կերպեր կան որոնք Հոլվմունք կը կոչուին :

16. Հ. Հայերէնի մէջ քանի՞ հոլովում կայ :

Գ. Հայերէնի մէջ գրաբարէն՝ եօթը , քանի մը հատ ալ անկանոն հոլովմունք կան :

17. Հ. Ամէն անուն եզակիին և յոգնակիին մէջ մէկ կերպ կը հոլովի :

Գ. Ամէն անուն եզակիին մէջ տարբեր ու յոգնակիին մէջ տարբեր կերպով կը հոլովի :

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ԿԱՆՈՆԱԻՈՐ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

Ա. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո. ղ ական .	Բան .	Խօսք .	Սեօղ
Սե. ական .	Բան–է .	Խօսքի .	Սեօղէն .
Տր. ական .	Բան–է .	Խօսքի .	Սեօղէ .
Հայց. ական .	զ Բան .	Խօսքը .	Սեօղը .
Բաց. ական .	ի Բան–է .	Խօսքէ .	Սեօղէն .
Գործ. ական .	Բան–է– .	Խօսքով .	Սեօղ էլէ .

Յոգնակի

Ո.	Բան–ք .	Խօսքեր .	Սեօղէր .
Սե.	Բան–էց .	Խօսքերու .	Սեօղէրէն .
Տ.	Բան–էց .	Խօսքերու .	Սեօղէրէ .
Հ.	զ Բան–ս .	Խօսքերը .	Սեօղէրէ .
Բ.	ի Բան–էց .	Խօսքերէ .	Սեօղէրէն .
Գ.	Բան–է–ք .	Խօսքերով .	Սեօղէր էլէ .

Արքայ , յի , յիւ . Գէտ , գծի . գծիւ .
Հանդէս , դէսի , դէսիւ . Ողջոյն , ջոնի , ջոնիւ :

Բ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Քաղաք .	Քաղաք .	Շեհր .
Սե.	Քաղաք–է .	Քաղքի .	Շեհրէն .
Տ.	Քաղաք–է .	Քաղքի .	Շեհրէ .
Հ.	զ Քաղաք .	Քաղաքը .	Շեհրէ .
Բ.	ի Քաղաք–է .	Քաղքէ .	Շեհրէն .
Գ.	Քաղաք–ա– .	Քաղքով .	Շեհր էլէ .

Յոգնակի

Ո.	Քաղաք–ք .	Քաղաքներ .	Շեհրէրէր .
Սե.	Քաղաք–ից .	Քաղաքներու .	Շեհրէրէրէն .
Տ.	Քաղաք–ից .	Քաղաքներու .	Շեհրէրէրէ .
Հ.	զ Քաղաք–ս .	Քաղաքները .	Շեհրէրէրէ .
Բ.	ի Քաղաք–ից .	Քաղաքներէ .	Շեհրէրէրէն .
Գ.	Քաղաք–օք .	Քաղաքներով .	Շեհրէրէր էլէ .

Աւազան , նի , նաւ . Լեզու , զուի , զուաւ .
Որդեակ , դեկի , դեկաւ . Պարտեզ , տիզի , տիզաւ :

Գ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Զգեստ.	Զգեստ.	Էվշտ.
Ս.	Զգեստ–ոջ.	Զգեստի.	Էվշտըն.
Տ.	Զգեստ–ոջ.	Զգեստի.	Էվշտա.
Հ.	ղ Զգեստ.	Զգեստը.	Էվշտը.
Բ.	՚ի Զգեստ–է.	Զգեստէ.	Էվշտաւն.
Գ.	Զգեստ–ոջ.	Զգեստով.	Էվշտ էլէ.

Ցոքնակի

Ո.	Զգեստ–ի.	Զգեստներ.	Էվշտլար.
Ս.	Զգեստ–ոջ.	Զգեստներու.	Էվշտլարըն.
Տ.	Զգեստ–ոջ.	Զգեստներու.	Էվշտլարա.
Հ.	ղ Զգեստ–ա.	Զգեստները.	Էվշտլարը.
Բ.	՚ի Զգեստ–ոջ.	Զգեստներէ.	Էվշտլարտաւն.
Գ.	Զգեստ–ոջ.	Զգեստներով.	Էվշտլար էլէ:

Ծով, ծովու, ծովու. Զէն, զէնու, զէնու.
Ինձ, ընձու, ընձու. Քաղց, ցու, ցու.

18. Հ. Ա.յս հոլովման անուններէն ումանց եզ. բացառականն ի՞նչպէս կ՚ըլլայ:

Պ. Ա.յս հոլովման անուններէն ումանց եզակի բացառականը ոե կ՚ըլլայ, ղոր օրինակ՝ Զարդ, զարդու, ի զարդոե. խրատ, խրատու, ի խրատոե. Նախանձ, նախանձու, ի նախանձոե. քաղց, քաղցու, ի քաղցոե, եւայլն:

Դ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Գետ.	Գետ.	Ըմշ.
Ս.	Գետ–ոյ.	Գետի.	Ըմշըն.
Տ.	Գետ–ոյ.	Գետի.	Ըմշա.

Հ.	ղ Գետ.	Գետը.	Ըմշը.
Բ.	՚ի Գետ–ոյ.	Գետէ.	Ըմշտաւն.
Գ.	Գետ–ով.	Գետով.	Ըմշ էլէ.

Ցոքնակի

Ո.	Գետ–ի.	Գետեր.	Ըմշլար.
Ս.	Գետ–ոյ.	Գետերու.	Ըմշլարըն.
Տ.	Գետ–ոյ.	Գետերու.	Ըմշլարա.
Հ.	ղ Գետ–ա.	Գետերը.	Ըմշլարը.
Բ.	՚ի Գետ–ոյ.	Գետերէ.	Ըմշլարտաւն.
Գ.	Գետ–ովի.	Գետերով.	Ըմշլար էլէ.

Ծեր, ըոյ, ըով Խոռնակ, խնկոյ, խնկով.
Եղ, եղոյ, եղով Ցոյս, յոռոյ, յոռով:

19. Հ. Ա.յս հոլովման անուններէն ումանց եզ. սրականն ի՞նչպէս կ՚ըլլայ:

Պ. Ա.յս հոլովման անուններէն ումանց եզակի սրականն ոե՞ս ալ կ՚ըլլայ. ղոր օրինակ՝ Նոր, նոռոյ, նորոե. Հին, հնոյ, հնոե. Մի, միոյ, միոե. եւայլն:

Ե. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Տրդատ.	Տրդատ.	Տրդտ.
Ս.	Տրդատ–ոյ.	Տրդատին.	Տրդտըն.
Տ.	Տրդատ–ոյ.	Տրդատին.	Տրդտոյ.
Հ.	ղ Տրդատ.	Տրդատը.	Տրդտը.
Բ.	՚ի Տրդատ–ոյ.	Տրդատէն.	Տրդտտաւն.
Գ.	Տրդատ–ոե.	Տրդատով	Տրդտ էլէ.

Զ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Հռիփսիմէ.	Հռիփսիմէ.	Հռիփսիմե.
Ս.	Հռիփսիմէ–ոյ.	Հռիփսիմէին.	Հռիփսիմեին.

Տ·	Հովիսիմ–եայ·	Հովիսիմէին·	Հովէ–ի–ցիէ·
Հ·	ի Հովիսիմէ·	Հովիսիմէն·	Հովէ–ի–ցիյէ·
Բ·	ի Հովիսիմ–եայ·	Հովիսիմէէն·	Հովէ–ի–ցիգոէն·
Գ·	Հովիսիմ–եա–	Հովիսիմէով·	Հովէ–ի–ցիե էլե ·

Հայկ, կայ, կաւ·	Գայիանէ, նեայ, նեաւ·	
Արամ, մայ, մաւ·	Յուլիոս, լեայ, լեաւ·	
Վահան, նայ, նաւ·	Լուկրետիա, տեայ, տեաւ·	
Արշակ, կայ, կաւ·	Եսայի, սայեայ, սայեաւ·	
Տիգրան, նայ, նաւ·	Օգոստոս, տեայ, տեաւ:	

Ո· վերջաւորածներն Ա՛ռաջին հոլովման պէս ալ կ՛ըլլան· ինչպէս՝ Օգոստոս, Օգոստոսէ, Օգոստոսէ–· Յուլիոս, Յուլիոսէ, Յուլիոսէ–· Դիոս, Դիոսէ, Դիոսէ–:

20· Հ· Ա՛յս երկու հոլովմանց տակ ի՞նչ անուններ կ՛երթան:

Պ· Ա՛յս երկու հոլովմանց տակ յաճուկ ա՛նուններ կ՛երթան· այս պատճառաւ ասոնք յօրնակի չունին:

Է· ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եղակի

Ո·	Եկեղեցի·	Եկեղեցի·	Քրիս–ե·
Ս·	Եկեղեց–ոյ·	Եկեղեցւոյ·	Քրիս–ենէն·
Տ·	Եկեղեց–ոյ, –ո՛ւ·	Եկեղեցւոյ·	Քրիս–ենէ·
Հ·	ի Եկեղեցի·	Եկեղեցին·	Քրիս–ենէ·
Բ·*	ի Եկեղեց–ոյ·	Եկեղեցիէ·	Քրիս–ենէն·
Գ·	Եկեղեց–ե–·	Եկեղեցիով·	Քրիս–ե էլե·

* Ձայնաւորով սկսող անուններու քով ի՝նախդրի տեղ յ կը դրուի·

Յոքնակի

Ո·	Եկեղեցի–ս·	Եկեղեցիներ·	Քրիս–ելէր·
Ս·	Եկեղեց–եաց·	Եկեղեցիներու·	Քրիս–ելէրէն·
Տ·	Եկեղեց–եաց·	Եկեղեցիներու·	Քրիս–ելէրէ·
Հ·	ի Եկեղեցի–ս·	Եկեղեցիները·	Քրիս–ելէրէ·
Բ·	յ Եկեղեց–եաց·	Եկեղեցիներէ·	Քրիս–ելէրէն·
Գ·	Եկեղեց–եւ–·	Եկեղեցիներով·	Քրիս–ելէր էլե·

Կղզի, զւոյ, զեաւ·	Գօտի, տւոյ, տեաւ·
Տեղի, տեղւոյ, տեղեաւ·	Գինի, նւոյ, նեաւ:

21· Հ· Ա՛յս հոլովման տակ ի՞նչ անուններ կ՛երթան:

Պ· Ա՛յս հոլովման տակ կ՛երթայ ամէն է վերջաւորած բազմավանկ անուն· է վերջաւորած միավանկները Զորրորդ հոլովման կը վերաբերին, այսինքն Գէո բառին պէս կը հոլովին· ինչպէս, Զի, Զիոյ, Զիով· Դի, Դիոյ, Դիով:

22· Հ· Ա՛յս հոլովման անուններէն ոմանց եզդործիականը, յոքնակի սեռականը, տրականը, բացառականն ու գործիականը ի՞նչպէս կ՛ըլլան:

Պ· Ա՛յս հոլովման անուններէն ոմանց եղակի գործիականը –ով, իսկ յոքնակի սեռականը, տրականը, բացառականը –ոց, ու գործիականը –ովք կ՛ըլլան· ինչպէս Հոգի, Հոգւոյ, Հոգւով· Հոգիք, Հոգւոց, Հոգովք· Որդի, որդւոյ, որդւով· Որդիք, որդւոց, որդովք: Այսպէս կը հոլովի ամէն չէ վերջաւորած անուն· ինչպէս, Իսրայելացի, Իսրայելացւոյ, Իսրայելացով· Իսրայելացիք, Իսրայելացւոց, Իսրայելացովք:

23. Հ. Ա.յս հոլովման անուններէն ոմանց եզ. բացառականն ի՞նչպէս կ'ըլլայ :

Պ. Ա.յս հոլովման անուններէն ոմանց եզ. բացառականը ՝ոջէ կ'ըլլայ . ինչպէս , Տեղի , տեղ-ւոյ, ՝ի տեղ-ւոջէ :

Ը. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Փոքր.	Մանր.	Ո-ֆ-ֆ.
Ս.	Փոք-ուո՛	Մանրի.	Ո-ֆ-ղէն.
Տ.	Փոք-ուո.	Մանրի.	Ո-ֆ-ղ-ով.
Հ. զ Փոքր.		Մանրը.	Ո-ֆ-ղը.
Բ. ՝ի Փոք-ուո՛է.		Մանրէ.	Ո-ֆ-ֆ-պան.
Գ.	Փոք-ուո՛ջէ. Փոք-ուո՛.	Մանրով.	Ո-ֆ-ղ էլ է.

Յոգնակի

Ո.	Փոք-ուո՛ն+.	Մանրեր.	Ո-ֆ-ֆ-լար.
Ս.	Փոք-ուո՛նց.	Մանրերու.	Ո-ֆ-ֆ-լարդէն.
Տ.	Փոք-ուո՛նց.	Մանրերու.	Ո-ֆ-ֆ-լ-ով.
Հ. զ Փոք-ուո՛ն.		Մանրերը.	Ո-ֆ-ֆ-լարդը.
Բ. ՝ի Փոք-ուո՛նց.		Մանրերէ.	Ո-ֆ-ֆ-լ-պան.
Գ.	Փոք-ուո՛մբ+.	Մանրերով.	Ո-ֆ-ֆ-լար էլ է.

Մանր, նու, նու. Մանունք, նունց, նումբք.
Ծանր, նու, նու. Ծանունք, նունց, նումբք.
Թանձր, ձու, ձու. Թանձունք, ձունց, ձումբք:

24. Հ. Ա.յս հոլովման անուններէն բույր յոքնակիին մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ :

Պ. Ա.յս հոլովման անուններէն բույր, յոքնակիին մէջ կ'ըլլայ , բարձ-ուո՛+ , բարձ-ուց , բարձ-ումբ+ , վոխանակ՝ բարձ-ուց , բարձ-ումբ+ ըլլալու :

25. Հ. Ա.յս հոլովման տակ գացող ամէն անուան յոքնակիին կը դործածուի՞ :

Պ. Ա.յս հոլովման տակ գացող ածականներն յոքնակի ունին : Բայց կան այս հոլովման տակ գացող քանի մը դոյականներ որոնց յոքնակին չի դործածուիր . զոր օրինակ , Աբր , աս-ո՛ , յաս-ո՛է , աս-ո՛ . Մեղր , մեղ-ո՛ , ՝ի մեղ-ո՛է , մեղ-ո՛ . Ծաղր , ծաղ-ո՛ , ՝ի ծաղ-ո՛է , ծաղ-ո՛ :

Թ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Հիմն.	Հիմ.	Թ-ռ-ը
Ս.	Հիմ-ա՛ն.	Հիման.	Թ-ռ-ի՛ն.
Տ.	Հիմ-ա՛ն.	Հիման.	Թ-ռ-ի՛ւ.
Հ. զ Հիմն.		Հիմը.	Թ-ռ-ի՛ւ.
Բ. ՝ի Հիմ-ա՛նէ.		Հիմէ.	Թ-ռ-ի՛ւ-պան.
Գ.	Հիմ-ա՛ջէ.	Հիմով.	Թ-ռ-ի՛ւ էլ է.

Յոգնակի

Ո.	Հիմ-ուո՛ն+.	Հիմեր.	Թ-ռ-ի՛ւ-ր.
Ս.	Հիմ-ա՛նց.	Հիմերու.	Թ-ռ-ի՛ւ-ր-ի՛ն.
Տ.	Հիմ-ա՛նց.	Հիմերու.	Թ-ռ-ի՛ւ-ր-ի՛ւ.
Հ. զ Հիմունս.		Հիմերը.	Թ-ռ-ի՛ւ-ր-ի՛.
Բ. ՝ի Հիմ-ա՛նց.		Հիմերէ.	Թ-ռ-ի՛ւ-ր-պան.
Գ.	Հիմ-ա՛մբ+.	Հիմերով.	Թ-ռ-ի՛ւ-ր էլ է.

Արեգակն, կան, կամբ. Շուրթն, շրթան, շրթամբ:
Խոստումն. տման, տմամբ. Դուռն, դրան, դրամբ :

26. Հ. Ա.յս հոլովման անուններէն ոմանց յոքուղղականն ու հայցականը ի՞նչպէս կ'ըլլայ :

Պ. Ա.յս հոլովման անուններէն ոմանց յոքնակի ուղղականն ու հայցականը ան+ , անս կ'ըլլան .

Ինչպէս, Սերմն, սերմն+, սերմն-. կողմն, կողմն+, կողմն-. Անուն, անուն+, անուն-:

27. Հ. *Ո՞ր անուններէն այս հոլովման տակ կ'երթան:*

Պ. *Ընդ վերջաւորուած անուններուն մեծ մասն այս հոլովման տակ կ'երթայ. ինչպէս վերի բառերը և հետեւեալները. Աստղն, աստմն, աստմամբ. Աստմն+, աստմանց, աստմամբ+. Ուսումն, ուսմն, ուսմամբ. Ուսմն+, ուսմանց, ուսմամբ+. Սկիզբն, սկզբն, սկզբամբ. Սկզբն+, սկզբանց, սկզբամբ+. Քէրան, քրտն, քրտամբ. Քրտն+, քրտանց, քրտամբ+. Եւայլն:*

Կան ուրիշ այլ և այլ վերջաւորութիւն ունեցող բառեր որ այս հոլովման կը վերաբերին:

Աղբիկ, ջկան, ջկանէ, ջկամբ. ջկունք, ջկանց, մբք.
Անուն, ուան, ուանէ, ուամբ. ուանք, ուանց, մբք.
Աչուն, չնան, չնանէ, չնամբ. չունք, չնանց, չնամբք.
Գարուն, բնան, բնանէ, բնամբ. բունք, բնանց, մբք.
Կորեակ, բեկան, բեկանէ, բեկամբ. բեկունք, բեկանց.
Զեղուն, ուան, ուանէ, ուամբ. ունք, ուանց, ուամբք.
Մանուկ, նկան, նկանէ, նկամբ. նկունք, նկանց, մբք.
Մարդիկ, դկան, դկանէ, դկամբ.
Շուն, շան, շանէ, շամբ. շունք, շանց, շամբք.
Պաշտօն, տաման, տամանէ, մամբ. տամունք, տամանց, տամամբք.
Տնիկ, տնկան, տնկանէ, տնկամբ. տնկունք, տնկանց, տնկամբք.
Տուն, տան, տանէ, տամբ. տունք, տանց, տամբք.
Տատուն, տատան, տատանէ, տատամբ. տատունք, տատանց, տատամբք.
Փոքրիկ, բկան, բկանէ, բկամբ. բկունք, բկանց, մբք:

Ժ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի

Ո.	Գառն.	Գառնուկ.	Գոռոզ.
Ս.	Գառ–ին.	Գառնուկի.	Գոռոզնոյն.
Տ.	Գառ–ին.	Գառնուկի.	Գոռոզոյ.
Հ.	զ Գառն.	Գառնուկը.	Գոռոզոյս.
Բ.	ի Գառ–անէ.	Գառնուկէ.	Գոռոզմէ.
Գ.	Գառ–ամբ.	Գառնուկով.	Գոռոզ ելէ.

Յոգնակի

Ո.	Գառ–ինք.	Գառնուկները.	Գոռոզները.
Ս.	Գառ–անց.	Գառնուկներուս.	Գոռոզներուն.
Տ.	Գառ–անց.	Գառնուկներուս.	Գոռոզներս.
Հ.	զ Գառ–ինս.	Գառնուկները.	Գոռոզները.
Բ.	ի Գառ–անց.	Գառնուկներէ.	Գոռոզներէն.
Գ.	Գառ–ամբք.	Գառնուկներով.	Գոռոզներ ելէ.

Ձեռն, ռին, ռամբ. Եղն, եղին, եղամբ.
Լեառն, լերին, լերամբ. Խաչն, խաչին, խաչամբ:

28. Հ. *Այս հոլովման անուններէն ումանք եզրաբանականին մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլան:*

Պ. *Այս հոլովման անուններէն ումանք, ինչպէս՝ անձն, աղն, դիւցազն, հարսն, մասն, եզրաբանականին մէջ յանձնէ, յաղնէ, ի դիւցազնէ, ի հարսնէ, ի մասնէ, կ'ըլլան, փոխանակ յանձանէ, յաղանէ, ի հարսանէ, ի մասանէ ըլլալու:*

29. Հ. *Ուրիշ ումանց ալ յոգ. ուղղականն ու հայցականը ի՞նչպէս կ'ըլլան:*

Պ. *Ումանց ալ յոգնակի ուղղականն ու հայցականը ան+, ան-, կ'ըլլան. ինչպէս, դիւցազն+,*

13497-38
(9068)
39

դիւցազնաւն . հարսնաւդ , հարսնաւնս . մատաղաւդ , մատաղաւնս . մատնաւդ , մատնաւնս . թոռնաւդ , թոռնաւնս . ողնաւդ , ողնաւնս . վոխանակ . հարսինդ , հարսինս . մատինդ , մատինս , և այլն , ըլլալու :

ԺԱ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզահի

Ո.	Նեղութիւն .	Նեղութիւն :	Տուբէ .
Ս.	Նեղութ–եան .	Նեղութեան .	Տուբէյը :
Տ.	Նեղութ–եան .	Նեղութեան .	Տուբէյ .
Հ.	ղՆեղութիւն .	Նեղութիւնը .	Տուբէյը .
Բ.	'ննեղութ–ենէ .	Նեղութենէ .	Տուբէդան .
Գ.	Նեղութ–եամբ .	Նեղութեամբ .	Տուբէդ ելէ .

Ցոքնակի

Ո.	Նեղութիւն–ք .	Նեղութիւնք .	Տուբէքեր .
Ս.	Նեղութ–եանց .	Նեղութեանց .	Տուբէքերը .
Տ.	Նեղութ–եանց .	Նեղութեանց .	Տուբէքեր .
Հ.	ղՆեղութիւն–ս .	Նեղութիւնները .	Տուբէքերը .
Բ.	'ննեղութ–եանց .	Նեղութիւններէ .	Տուբէքերդան .
Գ.	Նեղութ–եամբ .	Նեղութիւններով .	Տուբէքեր ելէ .

30. Հ. Ո՞ր անուններն այսպէս կը Հոլովին :

Պ. Ամսպէս կը Հոլովին ամէն ուրիշ վերջաւորուած անունները , և իւր վերջաւորուածներէն շատերը , որոնց ունենց բացառականը ենէ կ'ըլլայ , վոխանակ ենէ ըլլալու . զոր օրինակ .

Արիւն , արեան , յարենէ , արեամբ . արիւնք , արեանց .
Անկիւն , անկեան , յանկենէ , անկեամբ . անկիւնք , անկեանց , անկեամբք .
Կորիւն , կորեան , 'ի կորեանէ , կորեամբ . կորիւնք , կորեանց .

Զիւն , ձեան , 'ի ձեանէ , ձեամբ . ձիւնք , ձեանց .
Սիւն , սեան , 'ի սեանէ , սեամբ . սիւնք , 'սեանց :

Բայց այն իւն վերջաւորած բառերը որոնք ուն վերջաւորածներուն ղօրութիւնն 'ունին' բնաւ չենն հոլովիր . ասոնք հոլովել պէտք [եղած տեղն' ուն վերջաւորածները գործածել հարկ կ'ըլլայ . զոր օրինակ . հնչիւն կամ հնչուն , հնչման , հընչմամբ . գոչիւն կամ գոչուն , գոչման , գոչմամբ , Միայն Քրթմընջիւն բառը հոլոված կայ , Քրթմընջիւն , քրթմընջեան , 'ի քրթմընջենէ :

31. Հ. կո՞ն ուրիշ վերջաւորութիւն ունեցող անուններ որ այս հոլովման կը վերաբերին :

Պ. կան ուրիշ այլ և այլ վերջաւորութիւն ունեցող բառեր որ այս հոլովման կը վերաբերին , զոր օրինակ .

Տեսիլ , սլեան , սլենէ , սլեամբ . սիլք , սլեանց , տեսլեամբք .
Հանդիստ , գտեան , գտենէ , գտեամբ .
Կորուստ , բտեան , բտենէ . բտեամբ .
Գալուստ , լտեան , լտենէ , լտեամբ .
Փախուստ , խտեան , խտենէ , խտեամբ .
Սաին , ստեան , ստենէ , ստեամբ . ստինք , ստեանց , ստեամբք :

ԺԲ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզահի

Ո.	Ոսկր .	Ոսկր .	Քէմիք .
Ս.	Ոսկ–եր .	Ոսկրի .	Քէմիքն .
Տ.	Ոսկ–եր .	Ոսկրի .	Քէմիք .
Հ.	ղՈսկր .	Ոսկրը .	Քէմիքն .

Բ. յ Ոսկ–երէ .	Ոսկրէ .	Քէ–ֆէ+ֆէն .
Գ. Ոսկ–երբ .	Ոսկրով .	Քէ–ֆէյէ .

Ցոքնակի

Ո. Ոսկ–երէ+ .	Ոսկրներ .	Քէ–ֆէ+լէր .
Ս. Ոսկ–երց .	Ոսկրներու .	Քէ–ֆէ+լէրէն .
Տ. Ոսկ–երց .	Ոսկրներու .	Քէ–ֆէ+լէրէ .
Հ. ղ Ոսկ–երս .	Ոսկրները .	Քէ–ֆէ+լէրէ .
Բ. յ Ոսկ–երց .	Ոսկրներէ .	Քէ–ֆէ+լէրֆէն .
Գ. Ոսկ–երօ+ .	Ոսկրներով .	Քէ–ֆէ+լէր էլէ .

Կայսր, սեր, սերբ. Ուսար, տեր, տերբ.
Դուսար, դասեր, դասերբ. Աստղ, տեղ, տեղբ.
Ալխուր, ալեր, ալերբ. Աղբիւր, բեր, բերբ :

32. Հ. Հմմ բառը յոքնակիին մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ :

Պ. Հմմ բառը յոքնակիին մէջ կ'ըլլայ Հմմերք , Համերց . այսպէս կրնան ըլլալ նաեւ այս Հոլովման տակ գացող ուրիշ բառեր . զոր օրինակ . Ոսկերք , ոսկերց , ոսկերքէ+ . Աստեղք , աստեղց , աստեղքէ+ . Աղբերք , աղբերց , աղբերքէ+ եւ այլն . բայց երկրորդ Հոլովման յոքնակիին պէս՝ ոսկերաց , ոսկերօ+ . աստեղաց , աստեղօ+ . աղբերաց , աղբերօ+ , ըսել աւելի սովորական է :

ՋԱՐՏՈՒՂԻ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

Ա. ՀՈԼՈՎՈՒՄ		Բ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ	
Ա.յր· էրիկ մարդ · էր+էւ+·		Հայր . հայր . պապ ·	
Եզ·	Ցոք.	Եզ·	Ցոք.
Ո· Ա.յր ·	Արք .	Հայր ·	Հարք ·
Ս· Առն ·	Արանց ·	Հօր ·	Հարց .

Տ· Առն ·	Արանց ·	Հօր ·	Հարց .
Հ· ղ Ա.յր ·	ղ Արս·	ղ Հայր ·	ղ Հարս ·
Բ. յ Առնէ ·	յ Արանց ·	'ի Հօրէ ·	'ի Հարց ·
Գ. Արամբ ·	Արամբք ·	Հարբ ·	Հարբք ·

Տէր , տեառն , 'ի տեառնէ , տերամբ · Տեարք , տեառանց, տերամբք ·
Մայր, մօր, 'ի մօրէ, մարբ· Մարք, մարց, մարբք·
Եղբայր , եղբօր , յեղբօրէ , եղբարբ · Եղբարք , եղբարց, եղբարբք :

Գ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ		Դ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ	
Քոյր· քոյր· ֆէղ ֆ–ֆոշ·		Կին· կին· ֆ–ֆէ·	
Եզ·	Ցոք.	Եզ·	Ցոք.
Ո· Քոյր ·	Քորք ·	Կին ·	Կանայք ·
Ս· Քեռ ·	Քերց ·	Կնոջ ·	Կանանց ·
Տ· Քեռ ·	Քերց ·	Կնոջ ·	Կանանց ·
Հ· ղ Քոյր ·	ղ Քորս ·	ղ Կին ·	ղ Կանայս ·
Բ. 'ի Քեռէ ·	'ի Քերց ·	'ի Կնոջէ ·	'ի Կանանց ·
Գ· Քերբ ·	Քերբք ·	Կանամբ ·	Կանամբք ·

Ե. ՀՈԼՈՎՈՒՄ		Զ. ՀՈԼՈՎՈՒՄ	
Գիւղ· գեղ· էէյ ·		Օր· օր· էյ–ռ.	
Եզ·	Ցոք.	Եզ·	Ցոք.
Ո· Գիւղ ·	Գիւղք ·	Օր ·	Աւուրք ·
Ս· Գեղջ ·	Գիւղից ·	Աւուր ·	Աւուրց ·
Տ· Գեղջ ·	Գիւղից ·	Աւուր ·	Աւուրց ·
Հ· ղ Գիւղ ·	ղ Գիւղս ·	ղ Օր ·	ղ Աւուրս :
Բ. 'ի Գեղջէ ·	'ի Գիւղից ·	յ Օրէ ·	յ Աւուրց ·
Գ· Գիւղիւ ·	Գիւղիւք ·	Աւուրբ ·	Աւուրբք ·

Է· ՀՈԼՈՎՈՒՄ Ը· ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Տիւ· ցորեկ· կէս-գիշեր, Արեւելեայ· արեւելեան· շաբթէ·

Եզ·	Յոդ·	Եզ·	Յոդ·
Ո· Տիւ·	Տիւք·	Արեւելեայ·	Արեւելեայք·
Ս· Տուրընջեան·	Տուրընջեանց·	Արեւելեայ·	Արեւելեայց·
Տ· Տուրընջեան·	Տուրընջեանց·	Արեւելեայ·	Արեւելեայց·
Հ· ղՏիւ·	ղՏիւս·	ղԱրեւելեայ·	ղԱրեւելեայս·
Բ· ՝ի Տուրընջենէ· ՝ի տուէ·	՝ի Տուրընջեանց·	յԱրեւելեայ·	յԱրեւելեայց·
Գ· Տուրընջեամբ·	Տուրընջեամբք·	Արեւելեաւ·	Արեւելեօք·

ԱՆՈՒԱՆՑ ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

33· Հ· Վեց հոլովներն ի՞նչպէս կը կոչուին ։

Պ· Վեց հոլովներէն երկուքը, այսինքն՝ ազգականն ու Հայցականը, ՝ուղիղ հոլով, իսկ միւս չորսը, Սեռականը, Տրականը, Բացառականն ու Գործիականը նուագական հոլով կը կոչուին ։

34· Հ· Որ անուններուն մէջ է և ՝ա ձայնաւորները ը՛ի կը փոխուին ։

Պ· Բաղաձայնով վերջաւորուած անուններուն վերջին վանկին է և ՝ա ձայնաւորները՝ խոտորնակ հոլովներուն մէջ բնական(*) ը՛ի կը փոխուին· ղոր օրինակ գէշ, գծի· խա՛նկ, խնկոյ ։

* Բնական է կ՛ըսուի ը հնչո՛ մը որ չի գրուիր, բայց երկու բաղաձայնի մէջտեղ հարկաւ դնելի է, ղոր օրինակ, քննել, որ կը կարդացուի քննել· Թեպետ ը գիրը չի գրուիր ։

35· Հ· Իսկ ե՝ է, ը, ո իւ՞նչ բանի կը փոխուին ։

Պ· Իսկ ե՝ ե ի· է՝ է ի· ո՝ ՝ո ի կը փոխուին, ինչպէս· Ատեան, ատենի· Մեզ, մէզի· Ողջոյն, ողջո՛ւնի ։

36· Հ· ե· գիրը երբեմն իւ՞նչ բանի կը փոխուի ։

Պ· Քանի մը բառերու մէջ է գիրն ալ բնական ը՛ի կը փոխուի, ղոր օրինակ· Աչեղն, ասղան· Թիթեղն, թիթեղան ։

37· Հ· Դեռ բառին ե գիրն իւ՞նչ բանի կը փոխուի ։

Պ· Դե՛ բառին ե գիրը է՛ի կը փոխուի, ղոր օրինակ· Դեռ, դէռի· Դեռք, դէռայ, դէռօք ։

38· Հ· Ի՛ վերջաւորուած անուններուն մէջ, ե՛ իւ՞նչ բանի կը փոխուի ։

Պ· Ի՛ վերջաւորուած անուններուն մէջ է՛ ը ՝ո՛ ի կը փոխուի, ղոր օրինակ, Թէ՛, Թ՛ոյ, Թ՛ո՛ով· Պատէ՛, պատո՛յ, պատո՛ով· Անէ՛, անո՛յ, անո՛ով· Հովէ՛, հովո՛ւ, հովո՛ւաւ· վաղէ՛, վաղո՛ւ ։

39· Հ· Փոփոխելի ձայնաւորով սկսուած միավանկ անուններէն ումանք վերի կանոնին համեմատ կը փոխուին խոտորնակ հոլովներուն մէջ, ՝ումանք ալ չեն փոխուիր· ղոր օրինակ ։

Ինչ՝ կ՛ըլլայ ընչի, ընչիւ· ինչք, ընչից, ընչիւք ։
Իւղ ՝ ըղձի, ըղձիւ· ՝ղձք, ըղձից, ըղձիւք ։

Ո–նչ՝ կ'ըլլայ ընչոյ, ընչով. ո–նչէ, ընչայ, ընչօք.
Ո–նդ » ընդոյ, ընդով. ո–նդէ, ընդոյ, ընդովք.

Բայց

Ի՛ կ'ըլլայ էժի, էժիւ. էժէ, էժից, էժիւք.
Ի՛ր » էրի, էրաւ. էրէ, էրայ, էրօք.
Ո–ս » ո–սոյ, ո–սով. ո–սէ, ո–սոյ, ո–սովք.
Ո–խտ » ո–խտի, ո–խտիւ. ո–խտէ, ո–խտիւ, տիւք.

40. Հ. Եօթ վերջաւորուած հասարակ անուանք ի՞նչպէս կը հոլովին:

Պ. Եօթ վերջաւորուած հասարակ անունները Ա. հոլովման պէս կը հոլովին, զոր օրինակ.

Աչտեայ, տէր, տէիւ. տեայք, տէից, տէիւք.
Դուշնաքեայ, քէր, քէիւ, եայլն.
Կաթողիկեայ, կէր, կէիւ, եայլն.
Փախստեայ, տէր, տէիւ, եայլն.
Քրիստոնեայ, նէր, նէիւ, եայլն:

Անգեայ բառը կը հոլովի այսպէս, Անգեայ, անգէոյ, անգէով. Անգեայք. անգէոց, անգէովք:

Իսկ եօթ վերջաւորած տեղւոյ կամ բնակչաց անուններն, Արեւելեայ բառին պէս կը հոլովին (տես էջ 22), զոր օրինակ.

Ասորեստանեայ, նւոյ, նւով. նեայք, նեայց, նեօք.
Հայաստանեայ, նւոյ, նւով. նեայք, նեայց, նեօք.
Վանեայ, նւոյ, նւով. նեայք, նեայց, նեօք.
Ծովեզերեայ, ըւոյ, եայլն.
Միջերկրեայ, ըւոյ, եայլն.
Ստորերկրեայ, ստորերկրւոյ, եայլն:

41. Հ. Եօն վերջաւորուածներ ինչպէս կը հոլովին:

Պ. Եօն վերջաւորուած անուններն այսպէս կը հոլովին:

Մամիկոնեան, նենի, նենիւ. նեանք, նեանց կամ նենից, նեամբք կամ նենիւք.
Ցաւիտեան, տենի, տենիւ. տեանք, տեանց կամ տենից, տեամբք կամ տենիւք:

42. Հ. Աւթ վերջաւորուածներ ինչպէս կը հոլովին:

Պ. Աւթ վերջաւորուած անուններն որ յատուկ անուններէ չհնուած են, և մէկու մը վերաբերեալները կը ցուցնեն, հետեւեալ կերպով կը հոլովին:

Ադամանք, մանց, մամբք կամ մամբ.
Շամիրամանք, միրամանց, միրամամբք կամ մամբ.

43. Հ. Քանի մը կերպ հոլովող անուններ կ'ըլլան:

Պ. Կան հասարակ անուններ որոնց ամէն կամ քանի մը հոլովները քանի մը կերպ կ'ըլլան. կամ եզակին տարբեր, յոքնակին տարբեր կերպով կը հոլովին. զոր օրինակ.

Աղախին, աղախնոյ, աղախնով. Աղախինք կամ աղախնայք կամ նեայք, աղախնայց կամ աղախնեայց, աղախնօք կամ աղախնեօք.
Աղուէս, աղուէսու. Աղուէսք կամ աղուէսունք, աղուէսուց, աղուէսուք.
Ամիս, ամսոյ կամ ամսեան, ամսով. Ամիսք, ամսոց, ամսովք.
Անդրանիկ, անդրանկան, յանդրանկանէ, անդրան-

կամբ կամ անդրանիկ, անդրանկի, անդրանկաւ. Անդրանիկք, անդրանկաց, անդրանկօք.

Գանձ, գանձու կամ գանձի, գանձու կամ գանձիւ. Գանձք, գանձուց, գանձիւք կամ գանձուք.

Դիշեր, դիշերոյ կամ դիշերի, դիշերով կամ դիշերաւ. Դուռն, դրան, դրամբ. Դրունք, դրանց, դրամբք կամ Դուրք, դրաց, դրօք.

Եպիսկոպոս, եպիսկոպոսի, եպիսկոպոսաւ. Եպիսկոպոսք կամ եպիսկոպոսունք, պոսաց, պոսօք.

Երագ. երագունք.

Երէց, երիցու, յերիցուէ, երիցու կամ երիցամբ. Երիցունք, երիցանց, երիցամբք.

Ջօր, ջօրու, ջօրու. Ջօրք, ջօրաց, ջօրօք.

Ժողովուրդ, ժողովրդեան, 'ի ժողովրդենէ, ժողովրդեամբ. Ժողովուրդք, ժողովրդոց, ժողովրդովք.

Լուսին, լուսնոյ կամ լուսնի, լուսնով կամ լուսնիւ.

Խորհուրդ, խորհրդեան կամ խորհրդոյ կամ խորհրդի, խորհրդով կամ խորհրդիւ. Խորհուրդք, խորհրդոց, խորհրդովք.

Ծաղիկ, ծաղկան, 'ի ծաղկանէ, ծաղկամբ. կամ ծաղիկ, ծաղկի, ծաղկաւ. Ծաղկունք, ծաղկանց, ծաղկամբք. կամ ծաղիկք, ծաղկաց, ծաղկօք կամ ծաղկովք.

Ծննունդ, ծննդեան, 'ի ծննդենէ, ծննդեամբ. Ծննունդք, ծննդոց, ծննդովք.

Կոչ, կոչոյ, կոչով. Կոչունք, կոչնոց, կոչնովք.

Հուր, հրոյ, հրով կամ հուրբ.

Ձեռն, ձեռին, 'ի ձեռանէ, ձեռամբ. Ձեռք, ձեռաց, ձեռօք.

Ճիրան, ճիրանի, ճիրանաւ. Ճիրանք կամ ճիրանունք, ճիրանաց կամ ճիրանանց, ճիրանօք կամ ճիրանամբք.

Ճրագ, ճրագի, ճրագաւ. Ճրագք կամ ճրագունք, ճրագաց, ճրագօք.

Մահ, մահուան կամ մահու, 'ի մահուանէ, մահուամբ կամ մահու. Մահ կամ մահուանք, մահուց կամ մահուանց, մահուք կամ մահուամբք.

Մեղր, մեղու կամ մեղեր.

Մկան, մկանի, մկանաւ. Մկանք կամ մկանունք, մկանանց, մկանամբք.

Մսան, մսանի, մսանաւ. Մսանք կամ մսանունք, մսանանց, մսանամբք.

Նարդոս, նարդոսի կամ նարդեան, նարդոսիւ.

Ոտն, ոտին, յոտանէ, ոտամբ. Ոտք, ոտից, ոտիւք.

Որմ, որմոյ, որմով. Որմք կամ որմունք, որմոց, որմովք.

Պառաւ, պառաւոյ, պառաւով. Պառաւք կամ պառաւունք, պառաւանց, պառաւամբք.

Պատերազմ, պատերազմի, պատերազմաւ. Պատերազմք կամ պատերազմունք, պատերազմաց, պատերազմօք.

Ջուր, ջրոյ, ջրով կամ ջուրբ. Ջուրք, ջրոց կամ ջուրց, ջրովք կամ ջուրբք.

Սարկաւագ, սարկաւագի, սարկաւագաւ. Սարկաւագք կամ սարկաւագունք, սարկաւագաց, սարկաւագօք.

Ցից, ցցի, ցցիւ. Ցիցք կամ ցցունք, ցցից, ցցիւք.

Փախուստ, փախստեան կամ փախստի, փախստեամբ կամ փախստիւ.

Քար, քարի, քարիւ. Քարինք, քարանց, քարամբք.

44. Հ. Դ. Հոլովման անուններէն ումանց եղեր տրականն ուրիշ ի՞նչպէս կրնայ վերջաւորիլ։

Պ. Դ. Հոլովման, այսինքն, Գեղ, ֆեռչին պէս հոլովող անուններէն ումանց եզակի տրականը և ալ կրնայ վերջաւորիլ, և նախադրութեան հետ, ըստ օրինակ.

Աթոռ.	Տր.	աթոռոյ	կամ	՚ի աթոռի.
Անկողին.	»	անկողնոյ	»	՚ի անկողնի.
Բերան.	»	բերանոյ	»	՚ի բերանի.
Գիշեր.	»	գիշերոյ	»	՚ի գիշերի.
Գիր.	»	գրոյ	»	՚ի գրի.
Գուբ.	»	գբոյ	»	՚ի գբի.
Երաշ.	»	երաշոյ	»	՚ի երաշի.
Թուղթ.	»	թղթոյ	»	՚ի թղթի.
Ծոց.	»	ծոցոյ	»	՚ի ծոցի.
Մարմին	»	մարմնոյ	»	՚ի մարմնի.
Պատիժ.	»	պատժոյ	»	՚ի պատժի.
Պատիւ.	»	պատուոյ	»	՚ի պատուի.
Տիղմ.	»	տղմոյ	»	՚ի տղմի.
Փոր.	»	փորոյ	»	՚ի փորի.

Բայց ՚ի մարդի, ՚ի լուսի, ՚ի ծերի, և այլն։

45. Հ. Կա՞ն անուններ որ տարբեր կերպով հոլովելով տարբեր նշանակութիւն կ՚ունենան։

Պ. Կան անուններ ալ որոնք տարբեր կերպով հոլովելով ուրիշ նշանակութիւն կ՚ունենան։

Այր, այրի, այրու.	այր (մաղարա).
Այր, առն, արամբ.	երկիմարդ.
Գայլ, գայլի, գայլու.	գայլ, բերանակապ.
Գայլ, գայլոյ, գայլով.	գայլ (գաղանը).
Գեղ, գեղոյ, գեղով.	գեղեցկութիւն.
Գեղ, գեղջ, գիւղու.	գեղ.
Դի, դիոյ, դիով.	դէ (լէշ).
Դիք, դից, դիօք.	դատաստան.
Կոյս, կուսի, կուսից.	կոյս (աղջիկ).
Կոյս, կուսի, կուսաց.	կոյս.
Մայր, մօր, մարք.	մայր.

Մայր, մայրի, մայրիւ.	մայր (չամ ծառ).
Որթ, որթոյ, որթով.	որդի (ասմա).
Որթ, որթու, որթու.	հորդի (տանա).
Սան, սանի, նիւ.	կռնաւոյ.
Սան, սանու, նուց.	սան, յեռանասան.
Փող, փողոյ, փողով.	փող (պօրու).
Փող, փողի, փողիւ.	փող (պօղաղ).
Օդ, օդոյ, օդով.	օդ (հավա).
Օդ, օդի, օդիւ.	օդ (ոտքի ատան).

46. Հ. Հասարակ անուններէն ոմանք բարդութեան կամ ածանցման մէջ ի՞նչ կ՚ըլլան։

Պ. Հասարակ անուններէն ոմանք բարդութեան կամ ածանցման մէջ իրենց առջի հոլովման ձեւը կը պահեն ոմանք ալ կը փոխեն, ըստ օրինակ.

Փոխողներ

Ատուած, տուծոյ, ծով.	Անաստուած, ծի, ծից.
Գլուխ, գլխոյ, գլխով	Զօրագլուխ, գլխի, գլխաց.
Գործ, ծոյ, ծով.	Ակգեգործ, ծի, ծաց.
Ջէն, զինու, զինու.	Սպառազէն, զինի, զինաց.
Ներատ, տու, տու.	Անկերատ, տի, տից.
Խօսք, սից, սիւք.	Բարեխօս, սի, սաւ, սաց.
Սէր, սիրոյ, սիրով	Աստուածասէր, սիրի, րաւ.
Սիրտ, սրտի, սրտիւ.	Խստասիրտ, խստասրտաց.

Պահողներ

Գին, գնոյ, գնով.	Մեծագին, գնոյ, գնով.
Մարմին, մարմնոյ, նով.	Անմարմին, մնոյ, մնով.
Շունչ, չնչոյ, չնչով.	Անշունչ, չնչոյ, չնչով։

47. Հ. Ամէն անուն յոգնակի ունի՞։

Պ. Կան անուններ որ յոգնակի չեն կրնար

ունենալ, ղոր օրինակ. տալ, ծաքա, ձերուինա, և այլն:

Ասոր հակառակ կան անուններ որ եղակի չունին, ինչպէս. աղօթ, պաճուճ, կոմ, ծեղ, ինտ, պարտ. և այլն: Զրսուիր աղօթ, դժոխ, կամ, և այլն: Ա՛ս տեսակ անուններ անեղական կը կոչուին:

Անեղական անուններըը բարդութեան կամ ածանցման մէջ, և կամ ուրիշ բառերու հետ խրբեւ աստութեան կերպ դործածուելով եղակի կ'ըլլան, ղոր օրինակ.

Աղօնասէր, պաճուճական, կոմասուր, ծեղասուր, տգաքորհ, պարտասուր. եւ կամ ծեղ դնել, ծեղ ինչ ոչ դոյը նոցա. ինտ դնել, կ'ինտ ունել, զինտա ածել ընդ ինտ տանել. կամ եղեւ ինձ. պարտ է:

48. Հ. Կա՞ն անուններ որոնց ձեւն եղակի և նշանակութիւնը յոքնակի է:

Պ. Կան անուններ որոնց հոլովման ձեւը եղակի է, բայց նշանակութիւնը յոքնակի է, ուստի և այս բառերը յոքնակիի ձեւով չեն հոլովիր, ղոր օրինակ.

Մարդիկ, մարդկան, ի մարդկանէ, մարդկամբ. մարդիկ
Մանկտի, մանկտւոյ, ի մանկտւոյ, մանկտւով. պղպէ
Դրեան, դրենոյ, դրենով. ջջրեբ
Որեար, որերոյ, որերով. մարդիկ
Ոսկրոտի, ոսկրոտւոյ, ոսկրոտւով. ոսկրներ
Աւազանի, աւազանւոյ, աւազանւով. ծնծղաներ

Այսպէս են նաեւ խաւժան, իշխան, ձիան, խոզեան: Ուստի և չքսուիր մարդիկք, մարդկանց. մանկտիք, մանկտեաց. գրեանք, գրեանց. որեարք, որերոց. և այլն:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՆԱՆ

49. Հ. Ո՞ր բառերն ածական կ'ըսուին:

Պ. Ածական կ'ըսուին այն բառերը որ դոյականին որպիսութիւնը, այսինքն՝ ինչպէս ըլլալը, և կամ տանուտէրութիւնը, այսինքն՝ թիւը, տուն հոգ ըլլալը, կը ցուցնեն: Ղոր օրինակ, կարմիր հանդերձ, երկայն հանդերձ. կարմիր՝ հանդերձին որպիսութիւնը, երկայն՝ քանակութիւնը կը ցուցնեն, ուստի և ածական են:

50. Հ. Դոյականն ու ածականը որոշելու դիւրին միջոցը ո՞րն է:

Պ. Դոյականն ու ածականը որոշելու դիւրին միջոցն է բառին քով բան (չէյ) բառը դնել. եթէ բան կը յարմարի բառին իմաստին, բառն ածական է. եթէ չի յարմարիր, բառը դոյական է. ղոր օրինակ, չքսուիր՝ մարդ բան, քաղաք բան, տուն բան. ապա մարդ, տալ, տուն, դոյական են. բայց կ'ըսուի, բարի բան, չար բան, մեծ բան. ապա բարի, չար, մեծ ածական են:

51. Հ. Ածականները ո՞ւր կը դրուին:

Պ. Ածականները սովորաբար դոյականէն

եաքը կը դրուին, ու անոր հետ մէկտեղ կը հոլովին, ղոր օրինակ այս խմաստուն. խմաստուն մարդ :

Եզակի

Ո. Այր	խմաստուն.	Խմաստուն մարդ.	Ախբուր ապէտ.
Ս. Առն	խմաստնոյ.	Խմաստուն մարդու.	Ախբուր ապեդին.
Տ. Առն	խմաստնոյ.	Խմաստուն մարդու.	Ախբուր ապեդի.
Հ. Զայր	խմաստուն.	Խմաստուն մարդը.	Ախբուր ապեդի.
Բ. Յառնէ	խմաստնոյ.	Խմաստուն մարդէ.	Ախբուր ապեդէն.
Գ. Արամբ	խմաստնով.	Խմաստուն մարդով.	Ախբուր ապեդիվ.

Յոգնակի

Ո. Արք	խմաստունք.	Խմաստուն մարդիկ.	Ախբուր ապեդիք.
Ս. Արանց	խմաստնոց.	Խմաստուն մարդոց.	Ախբուր ապեդիքին.
Տ. Արանց	խմաստնոց.	Խմաստուն մարդոց.	Ախբուր ապեդիքէ.
Հ. Զարս	խմաստունս.	Խմաստուն մարդիկը.	Ախբուր ապեդիք.
Բ. Յարանց	խմաստնոց.	Խմաստուն մարդոցմէ.	Ախբուր ապեդիքէն.
Գ. Արամբք	խմաստնովք.	Խմաստուն մարդերով.	Ախբուր ապեդիքիվ.

52. Հ. Ածականը գոյականէն առաջ կը դրուի՞:

Պ. Հարկ կ'ըլլայ շատ անգամ ածականը գոյականէն առաջ դնել. և ան ատեն ածականն անփոփոխ կը մնայ, ղոր օրինակ.

Հասարակ բարեկամ.	Հասարակ բարեկամք.
Հասարակ բարեկամի.	Հասարակ բարեկամաց.
Ի Հասարակ բարեկամէ.	Հասարակ բարեկամաց.
Հասարակ բարեկամաւ.	Հասարակ բարեկամօք.

53. Հ. Մի՞ւանդ ածականները գոյականէն թէ առաջ կը դրուին:

Պ. Մի՞ւանդ ածականները գոյականէն թէ առաջ և թէ եաքը դրուելով, անոր հետ մէկտեղ կը հոլովին. ղոր օրինակ. Մեծ տուն, մեծի տան, մեծաց տանէ. Նոր օրէնք, նորոյ օրինաց. Քաղ այր, քաղի առն, քաղաց արանց. Սուրբ քաղաք, սրբոյ քաղաքի, և այլն:

ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

54. Հ. Քանակութիւն ցուցնող ածականները ի՞նչ կը կոչուին:

Պ. Քանակութիւն ցուցնող ածականները թուական կը կոչուին, և երեք տեսակ են. քացորդական, դասական և անդնդական:

55. Հ. Բացարձակները ի՞նչ կը ցուցնեն և ո՞րո՞նք են:

Պ. Բացարձակները գոյականին թիւը կամ քանակ հատ ըլլալը կը ցուցնեն: Անոնց գլխաւորները հետեւեալներն են:

Մի, մէկ. երկու, երկու. երեք, երեք. Չորք, չորս.

Եզ.	Յոգ.	Յոգ.	Յոգ.
Ո. Մի.	երկու.	երեք.	Չորք.
Ս. Միոյ, միոջ.	երկուց.	երից.	Չորից.

Տ.	Միոյ, միումէ.	երկուց.	երից.	Զորից.
Հ.	ղ Մի.	ղ երկուս.	ղ երս.	ղ Զորս.
Բ.	ի Միոջէ.	յ երկուց.	յ երից.	ի Զորից.
Գ.	Միով.	երկուք.	երիւք.	Զորիւք.

Հինգ, պէշ. — վեց, ուլիը.

	Եզ.	Յոր.	Եզ.	Յոր.
Ո.	Հինգ.	Հինգք.	վեց.	վեցք.
Ս.	Հնգի.	Հնգից.	վեցի.	վեցից.
Տ.	Հնգի.	Հնգից.	վեցի.	վեցից.
Հ.	ղ Հինգ.	ղ Հինգս.	ղ վեց.	ղ վեցս.
Բ.	ի Հնգէ.	ի Հնգից.	ի վեցէ.	ի վեցից.
Գ.	Հնգիւ.	Հնգօք.	վեցիւ.	վեցիւք.

Եօթն, եէօթ. — Ութ, ութը.

	Եզ.	Յոր.	Եզ.	Յոր.
Ո.	Եօթն.	Եօթանք.	Ութ.	Ութք.
Ս.	Եօթան.	Եօթանց.	Ութի.	Ութից.
Տ.	Եօթան.	Եօթանց.	Ութի.	Ութից.
Հ.	ղ Եօթն.	ղ Եօթանս.	ղ Ութ.	ղ Ութս.
Բ.	յ Եօթանէ.	յ Եօթանց.	յ Ութէ.	յ Ութից.
Գ.	Եօթամբ.	Եօթամբք.	Ութիւ.	Ութիւք.

Ինն, փօխ-ը. — Տասն, ըն.

	Եզ.	Յոր.	Եզ.	Յոր.
Ո.	Ինն.	Ինունք.	Տասն.	Տասունք.
Ս.	Ընի.	Ընից.	Տասին.	Տասանց.
Տ.	Ընի.	Ընից.	Տասին.	Տասանց.
Հ.	ղ Ինն.	ղ Ինունս.	ղ Տասն.	ղ Տասունս.
Բ.	յ Ընէ.	յ Ընից.	ի Տասնէ.	ի Տասանց.
Գ.	Ընիւ.	Ընիւք.	Տասամբ.	Տասամբք.

Մեռասան, տասնումէկ, ըն պէը.

	Եզակի	Յորնակի
Ո.	Մեռասան.	Մեռասանք.
Ս.	Մեռասանի.	Մեռասանից.
Տ.	Մեռասանի.	Մեռասանից.
Հ.	ղ Մեռասան.	ղ Մեռասանս.
Բ.	ի Մեռասանէ.	ի Մեռասանից.
Գ.	Մեռասանիւ.	Մեռասանիւք.

Մեռասանների պէս կը հոլովին.

Երկռասան.	տասուերկու.	ըն էէ.
Երեքռասան.	տասուերեք.	ըն էը.
Չորեքռասան.	տասնուչորս.	ըն փ-օքթ.
Հնգեռասան.	տասնուհինգ.	ըն պէշ.
Վեչռասան.	տասնուվեց.	ըն ուլիը.

Եօթնեւտասան, տասնուեօթը, ըն եէօթ

	Եզակի	Յորնակի
Ո.	Եօթնեւտասան.	Եօթնեւտասանք.
Ս.	Եօթնեւտասին.	Եօթնեւտասանց.
Տ.	Եօթնեւտասին.	Եօթնեւտասանց.
Հ.	ղ Եօթնեւտասան.	ղ Եօթնեւտասանս.
Բ.	յ Եօթնեւտասանէ.	յ Եօթնեւտասանց.
Գ.	Եօթնեւտասամբ.	Եօթնեւտասամբք.

Ութեւտասան, տասնուութը, ըն ութէը

Իննեւտասան, տասնուինը, ըն փօխ-ը

Բսան, էէրսի.

	Եզակի	Յորնակի
Ո.	Բսան.	Բսանք.
Ս.	Բսանի.	Բսանից.

Տ.	Քանի.	Քանից.
Հ.	ղ Քսան.	ղ Քսանս.
Բ.	՚ի Քսանէ.	՚ի Քսանից.
Գ.	Քսանիւ.	Քսանիւք.

Այսպէս կը հոլովին.

Երեսուն, երեսնի, երեսնիւ. օ–ու.
Քառասուն, քառասնի, քառասնիւ. ըէ.
Յիսուն, յիսնի, յիսնիւ. էւէ.
Վաթսուն, վաթսնի, վաթսնիւ. ալ–մը.
Եօթանասուն, եօթանասնի, եօթանասնիւ. եէ–մէ.
Ութսուն, ութսնի, ութսնիւ. ա–է.
Իննսուն, իննսնի, իննսնիւ. ոօ–ա.

Հարիւր, է–ը.

Եզակի		Յոգնակի	
Ո.	Հարիւր.	Հարիւրք.	
Ս.	Հարիւրոյ.	Հարիւրոց.	
Տ.	Հարիւրոյ.	Հարիւրոց.	
Հ.	ղ Հարիւր.	ղ Հարիւրս.	
Բ.	՚ի Հարիւրոյ.	՚ի Հարիւրոց.	
Գ.	Հարիւրով.	Հարիւրովք.	

Այսպէս կը հոլովին.

Երկհարիւր. է–է է–ը. վեց հարիւր. ալ–ը է–ը.
Երեքհարիւր. է–ը է–ը. եօթնհարիւր. է–է է–ը.
Չորեքհարիւր. ոէ–ը է–ը. ութհարիւր. ա–է է–ը.
Հինգհարիւր. պ–է է–ը. իննհարիւր. ոօ–ը–է է–ը.

Հաշար, պէն. Բիւր, տասը հազար, ծ–պէն.

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Հազար.	Հազարք.	Բիւր.	Բիւրք.
Ս.	Հազարի.	Հազարաց.	Բիւրու.	Բիւրուց.

Տ.	Հազարի.	Հազարաց.	Բիւրու.	Բիւրուց.
Հ.	ղ Հազար.	ղ Հազարս.	ղ Բիւր.	ղ Բիւրս.
Բ.	՚ի Հազարէ.	՚ի Հազարաց.	՚ի Բիւրէ.	՚ի Բիւրուց.
Գ.	Հազարաւ.	Հազարօք.	Բիւրու.	Բիւրուք.

56. Հ. Դասական թուականները ի՞նչ կը ցուցընեն, և որո՞նք են:

Պ. Դասական թուականները գոյականին նշուած կամ ենթադրեալ քանակը կը ցուցնեն, և հետեւեալներն են.

Առաջին, պէրվոյ.

Եզակի	Յոգնակի
Ո. Առաջին.	Առաջինք.
Ս. Առաջնոյ.	Առաջնոց.
Տ. Առաջնոյ, ջնում.	Առաջնոց.
Հ. ղ Առաջին.	ղ Առաջինս.
Բ. յ Առաջնմէ, յԱռաջնոյ.	յ Առաջնոց.
Գ. Առաջնով.	Առաջնովք.

Առաջներորդ, պէրվոյ.

Ո.	Առաջներորդ.	Առաջներորդք.
Ս.	Առաջներորդի.	Առաջներորդաց.
Տ.	Առաջներորդի, դում.	Առաջներորդաց.
Հ.	ղ Առաջներորդ.	ղ Առաջներորդս.
Բ.	յ Առաջներորդէ.	յ Առաջներորդաց.
Գ.	Առաջներորդաւ.	Առաջներորդօք.

57. Հ. Ո՞ր բառն ա–ալին բառին պէս կը հոլովի:

Պ. Ա–ալին բառին պէս կը հոլովի վերջին՝ սոն.

վերջին, ընոյ, ընում, ընով. ինք, ընոց, ընովք :

58. Հ. Ո՞ր բառերն ա-ականջներորդին պէս կը հոլովին :

Պ. Ա-ականջներորդին պէս կը հոլովին ուրիշ դասական թուականները, ղոր օրինակ .

Երկրորդ	Եօթնեւտասաներորդ	դի.
Երրորդ	դի. Ութեւտասաներորդ	դաւ.
Չորրորդ	դաւ. Իննեւտասաներորդ	դք.
Հինգերորդ	դք. Քսաներորդ	դաց.
Վեցերորդ	դաց. Երեսներորդ	
Եօթներորդ	Քառասներորդ	
Ութերորդ	Յիսներորդ	
Իններորդ	Վաթսներորդ	
Տասներորդ	Եօթանասներորդ	
Մեւտասաներորդ	Ութներորդ	
Երկոտասաներորդ	Իննսներորդ	
Երեքտասաներորդ	Հարիւրերորդ	
Չորեքտասաներորդ	Երկերիւրերորդ	
Հնգեւտասաներորդ	Հազարերորդ	
Վեչտասաներորդ	Բիւրերորդ	

59. Հ. Դասական թուականներն ի՞նչպէս կը չինուին :

Պ. Դասական թուականները կըչինուին բացարձակ թուականին վերջը ըորդ կամ երորդ * ա-

* Մէերորդ չըսուիր, անոր տեղ ա-ականջին կամ ա-ականջներորդ կամ ա-ականջորդ կ'ըսուի : Երկրորդ՝ պէտք է գիտնալ որ դասական գումար մը բազկացնող բոլոր թիւերը դասական վերջաւորութիւն կ'առնեն . ուստի 21, 23, 105, 122, 1463 երորդ և այլն : Հայերէն գրաբար կը կարդացուին Քսաներորդ ա-ականջներորդ . հնգեւտասաներորդ հինգերորդ . հարիւրերորդ հինգերորդ , հարիւրերորդ հնգեւտասաներորդ երկրորդ . հազարերորդ չորեքհարիւրերորդ վեցանասներորդ հինգերորդ և այլն : Հոլովել հարկ եղած տեղն ալ ամենը մէկէն հոլովելու է , այսպէս . հնգեւտասաներորդէ հինգերորդէ . հարիւրերորդէ հնգեւտասաներորդէ երկրորդէ . հազարերորդէ չորեքհարիւրերորդէ վեցանասներորդէ հինգերորդէ :

ւելցնելով . ղոր օրինակ . երկու , երկրորդ . երեք , երրորդ . չորք , չորրորդ . հինգ , հինգերորդ . տասն , տասներորդ . քսան , քսաներորդ . հարիւր , հարիւրերորդ . հազար , հազարերորդ , և այլն :

Հինգէն մինչեւ ինն՝ երորդ մասնիկը կ'առնեն . միւսները որդ ալ կրնան վերջաւորիլ, ղոր օրինակ . առաջնորդ , տասնորդ , կամ տասանորդ , չինորդ , քառասնորդ , հարիւրորդ , հազարորդ :

60. Հ. Անձնականք ի՞նչպէս կը չինուին և ի՞նչ կը նշանակեն :

Պ. Գ. Անձնական թուականները՝ կը չինուին բացարձակներուն վրայ եւէն(*) կամ եւեան ա-ելցնելով . ղոր օրինակ . երկու , երկուեան կամ երկուէն . երեք , երեքեան կամ երեքէն և այլն . և կը նշանակեն բացարձակ թուականով յուսուած անհատներուն ունեցած ալ . ղոր օրինակ , երկուէն՝ երկուքըն ալ ըսել է . երեքէն՝ երեքն ալ, չորսէն՝ չորսն ալ , տասնեւէն՝ տասն ալ, և այլն :

61. Հ. Անձնականք ի՞նչ են և ի՞նչպէս կը հոլովին :

Պ. Անձնականք յոգնակի են , և հետեւեալ կերպիւ կը հոլովին :

Ո.	Երկոքին, երկոքեան .	Երեքին, երեքեան .
Ը.	Երկուսունց, յուն .	Երեսունց .
Տ.	Երկուսունց, յուն .	Երեսունց .

* Երկու- Թուականը մինակ ուրն մասնիկով անձնական կ'ըլլայ . ուստի երկուէն ըսուած է ոչ Թէ երկէէն :

Հ. ղ Երկոսին, ղ Երկոսեան.	ղ Երեսին, ղ Երեսեան.
Բ. յ Երկոցունց.	յ Երեցունց.
Գ. Երկոքումբք.	Երեքումբք.

62. Հ. Ո՞ընչէ՞ն բառին վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Ո՞ընչէ՞ն, ո՞ընչեւէն կը նշանակէ ո՞ն ալ, և գոյականաբար միայն կը գործածուի(*)։

ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԸ

63. Հ. *Թուական ածականները ո՞ւր կը դրուին և ի՞նչպէս կը հոլովին։*

Պ. *Թուական ածականները ալ սովորաբար գոյականէն առաջ դրուելով մէկտեղ կը հոլովին. բայց կրնան գոյականէն առաջ ալ դրուիլ։*

---

* Ուրիշ երկու տեսակ Թուականներ ալ կան. այսինքն ԼԿՆ կամ պապիկ և Եաւ վերջաւորուածները։

ԼԿՆ կամ պապիկ վերջաւորուածները կրկնական կը կոչուին. քանզի քանակութիւն մը Թուական անունով ցուցուած Թըւոյն չափ կրկնուած կը նշանակեն. զոր օրինակ, երկին կամ երկպապիկ, քանակութիւն մը երկու անգամ կրկնուած կը նշանակէ. երեքկին կամ երեքպապիկ, քանակութիւն մը երեք անգամ կրկնուած. չորեքկին կամ չորեքպապիկ, քանակութիւն մը չորս անգամ կրկնուած կը նշանակեն։

Այսպէս կ'ըսուի, հնգեակին, վեցեակին, եօթնեակին, եօթնանասնեակին, և այլն։

Եաւ վերջաւորուածները բան մը այսչափ Թուէ կամ հատէ բաղկացած կը նշանակեն. ուստի, երկեայ՝ բան մը երկու Թիւէ կամ հատէ բաղկացած, երրեայ՝ բան մը երեք Թիւէ կամ հատէ, չորեայ՝ չորս Թիւէ կամ հատէ բաղկացած կը նշանակէ։

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ հնգեայ, վեցեայ, եօթնեայ, հնգեպատառեայ, և այլն։

Մէ՝ եզակի գոյական կ'ուզէ. միւսած Թուականները սովորաբար յոքնակի(*) գոյական կ'ուզեն, զոր օրինակ.

Եզակի	Յոքնակի
Ո. Այր մի.	Աբք երկու.
Ս. Առն միոջ.	Արանց երկուց.
Տ. Առն միում.	Արանց երկուց.
Հ. ղ Այր մի.	ղ Աբս երկուս.
Բ. յ Առնէ միոջէ.	յ Արանց երկուց.
Գ. Արամբ միով.	Արամբք երկուք.
Յոքնակի	**Յոքնակի**
Ո. Աբք վեց.	Աբք քսան.
Ս. Արանց վեցից.	Արանց քսանից.
Տ. Արանց վեցից.	Արանց քսանից.
Հ. ղ Աբս վեց.	ղ Աբս քսան.
Բ. յ Արանց վեցից.	յ Արանց քսանից.
Գ. Արամբք վեցիւք.	Արամբք քսանիւք.

64. Հ. *Թուականները, երբէ գոյականէն առաջ դրուին, անոր հետ մէկտեղ կը հոլովի՞ն թէ ոչ։*

Պ. *Մէ, երկու, երեք, չորս Թուականները, գոյականէն առաջ ալ դրուելով միշտ անոր հետ*

Ակն վերջաւորուած Թուականները, բաց ի էրէն ածականէն, սովորաբար չեն հոլովիր, իսկ պապիկ և Եաւ վերջաւորուածները ի՛ հոլովման պէս կը հոլովին, ոյսպէս. Եօթնապապիկ, Եօթնապապիկի, Եօթնապապուոյ. Եօթնեակ, Եօթնեկի, Եօթնեկու և այլն։

* Չորէն եառքը եկող բացարձակ Թուականներուն գոյականը երբեմն եզակի ալ կրնայ ըլլալ, բայց ան ատեն Թուականը գոյականէն առաջ կը դրուի և անփոփոխ կը մնայ, զոր օրինակ. հինգ հոգի, եօթն տրամ։

մէկտեղ կը հոլովին. զրօրինակ, դեղ առն, դեղ ակամբ, երկո-ց որդւոց, երկո-ւ արամբք, ընծից զինուորաց: Զորքին եաբը միացեալ բացարձակ թուականք, եթէ գոյականէն առաջ են, կրնան անոր հետ մէկտեղ հոլովիլ և չհոլովիլ, ուստի կրնայ ըսուիլ, եօթն սարկաւագաց. կամ եօթնից սարկաւագաց, ինն ամօք կամ ընդ-ւ ամօք, երկոտասան առաքելոց կամ երկոտասանից առաքելոց:

65. Հ. Դասականներուն դրած ածութեանը վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. Դասականներն ալ գոյականէն եաբը, երբեմն ալ առաջ դրուելով մէկտեղ կը հոլովին, և միշտ եզակի գոյական կ'ուզեն, զոր օրինակ. օր երէրդ, աւուր երէրդէ, յօրէ երէրդէ. կամ երէրդոմ աւուր, 'ի հինգերորդոմ ամսեան, և այլն:

66. Հ. Անձնականներուն դրած ածութեանը վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. Անձնականները գոյականէն եաբը, երբեմն ալ առաջ դրուելով մէկտեղ կը հոլովին, և միշտ յոքնակի գոյական կ'ուզեն. զոր օրինակ. որդիք երէ-էն, որդւոց երէոցոնց, որդւովք երէոտոմբ-. կամ, երէ-էն որդիք, երէոցոնց որդւոց, երէոտոմբ- որդւովք:

ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆՔ

67. Հ. Անորոշ կամ ջլոկ կոչուած ածականները որո՞նք են:

Պ. Անորոշ կամ ջլոկ կոչուած ածականք հետեւեալներն են.

Ամենայն. ամէն, հեթ
Այլ. ուրիշ, պաշտ
Իւրաքանչիւր. ամէն մէկը, հեր պէր
Միւս. միւս, օպէր
Ոմն, ոք. մը, պէր
Իմն, ինչ. մը, պէր
Նոյն. նոյն, օ
Ով, ո. ով, էյ՞
Որ. որ, հոնկը.
Զինչ. զինչ, նէ՞
Մխմեանց
Իրեարց } . իրար, պէրպէրէ

	Եզ.	Եզ.	Յոք.
Ո.	Ամենայն.	Ամբողջ.	Ամբողջք.
Ը.	Ամենայնի.	Ամբողջոյ.	Ամբողջոց.
Տ.	Ամենայնի.	Ամբողջում.	Ամբողջոց.
Հ.	զԱմենայն.	զԱմբողջ.	զԱմբողջս.
Բ.	յ Ամենայնէ.	յ Ամբողջմէ.	յ Ամբողջոց.
Գ.	Ամենայնիւ.	Ամբողջով.	Ամբողջովք.

Ամբողջ բառին պէս կը հոլովին ե-բ-ո-նչ-ե-ր և ջ-ո-. այսպէս.
Իւրաքանչիւր, բոյ, բուի, բմէ, բով. բք, բոց.
Միւս, ոյ, ուի, ամէ. ով. ք, ոց:

	Եզ.	Յոք.	Եզ.	Յոք.
Ո.	Ոմն.	Ոմանք.	Ոք.	Ոմանք.
Ը.	Ուրուն.	Ոմանց.	Ուրուք.	Ոմանց.
Տ.	Ումեմն.	Ոմանց.	Ումեք.	Ոմանց.

Հ.	ղ Ոմն .	ղ Ոմանս .	ղ Ոք .	ղ Ոմանս .
Բ.	յ Ոմեմնէ .	յ Ոմանց .	յ Ոմեքէ .	յ Ոմանց .
Գ.	Ոմամբ .	Ոմամբք .	Ոմամբ .	Ոմամբք .

	Եզ. և Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Իմն, ինչ .	Նոյն .	Նոքին .
Ս.	Իրիք .	Նորին .	Նոցին, նոցունց .
Տ.	Իմիք.	Նմին .	Նոցին, նոցունց .
Հ.	ղ Իմն, ինչ .	ղ Նոյն .	ղ Նոսին .
Բ.	յ Իմեքէ .	ի Նմին .	ի Նոցունց .
Գ.	Իւիք .	Նովին, նովիմբ.	Նովիմբք, նոքիմբք.

Նոյն բառին պէս կը հոլովին , ասյն , դոյն .

	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.
Ո.	Ով, ո .	Ոյք .	Որ .	Որք .	Ձի՞նչ .
Ս.	Ոյր .	Ոյց .	Որոյ .	Որոց .	Է՞ր .
Տ.	Ում .	Ոյց .	Որում .	Որոց .	Ի՞մ .
Հ.	ղ Ով, ղո.	ղ Ոյս .	ղ Որ .	ղ Որս .	Ձի՞նչ .
Բ.	յ Ումէ .	յ Ոյց .	յ Որմէ .	յ Որոց .	Առ իմէ՞ .
Գ.	Որով .	Որովք .	Որով .	Որովք .	Ի՞ւ .

	Յոգնակի	Յոգնակի
Ո.	Զոանէ .	Զոանէ .
Ս.	Միմեանց .	Իրեարց .
Տ.	Միմեանց .	Իրեարց .
Հ.	ղ Միմեանս .	ղ Իրեարս .
Բ.	ի Միմեանց .	յ Իրեարց .
Գ.	Միմեամբք .	Իրեարք .

ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆԱՅ ՏԵՂԸ

68. Հ. Անորոշ ածականք ո՞ւր կը դրուին և ի՞նչպէս կը հոլովին :

Պ. Անորոշ ածականներն ալ սովորաբար գոյականէն եառքը դրուելով , անոր հետ կը հոլովին , ըսր օրինակ :

Այր այլ, առն այլոց, առն այլո՛մ, եւայլն :

Այր ոմն , առն ուրուոմն , առն ուոեմնէ , յառնէ ուոեմնէ , արամբ ոմանք . կամ , Այր ոմ , առն ուրուոմ , առն ուոեմ , յառնէ ուոեմէ . Այրք ոմանք , արանց ոմանց , արամբք ոմանք , պարս ոմանս :

Գործ ինչ, գործոյ իրէ , գործոյ ինչ , ի գործոյ իրէ , գործովիրէ :

Նոյն(*) բան , նորին բանի , նմին բանի , ի նմին բանէ , նովին բանիս . Նոյն բանք , նոցին բանից , նովին բանիւք :

Ոք ոուն , ուրոյ ուան , ուրո՛մ ուան , յուրմէ ուանէ , ուրո՛վ ուամբ . Ոք ուունք , ուրոց ուանց , ուրովք ուամբք :

69. Հ. Ով կամ ո բառին գործածութեանը վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ :

Պ. Ով կամ ո , իբրեւ հարցական , գոյականաբար կը գործածուի , և անձանց համար կ'ըսուի : Ով կամ ո միանակ ով բառին հետ իբրեւ ածական կը հոլովի այսպէս .

---

* Սոյն , դոյն , նոյն ածականները միշտ գոյականին նախադաս ընել սովորութիւն է :

Նոյնպէս ոք և ուրիշ հարցական ածականներ գոյականէ առաջ կը դրուին :

Ոչ կամ ո՛ ոք, ոչ ուրուք, ո՛չ ումեք, յո՛չ ումեքէ։

70. Հ. Ջնե՛ր բառին գործածութեանը վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Ջնե՛ր ալ, իբրեւ հարցական, գոյականաբար կը գործածուի, և իրայ համար կ'ըսուի։ Ջնե՛ր մինակ ինչ բառին հետ իբր ածական կը գործածուի այսպէս.

Ջէ՞ր ինչ, ե՞ր իրիք, է՞ր իմիք, է՞ր իւիք։

71 Հ. Մէ՛ն-ոնց, էէ՛ր-ոց ի՞նչպէս կը գործածուին։

Պ. Մէ՛ն-ոնց, էէ՛ր-ոց, բառերը գոյականաբար կը գործածուին։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

72. Հ. Ո՞ր բառերը դերանուն կ'ըսուին։

Պ. Դերանուն կ'ըսուին այն բառերը որ խօսքին մէջ առաջուց յիշուած բառի մը տեղ կը դրուին, այն բառը չկրկնելու համար. զոր օրինակ. Ա՛ստուած արդար է. անիկա յանցաւորները կը պատժէ. Տեսայ այն մարդը՝ որ քեզի հետ էր։ Ա՛յս խօսքերուն մէջ անիկա, որ, դերանուն են. քանզի առաջինը (անիկա) Ա՛ստուած բառին տեղ դրուած է. իսկ երկրորդը (որ) մարդ բառին տեղ։

75. Հ. Դերանուններն ի՞նչ կը ցուցնեն։

Պ. Դերանունները դէմ կը ցուցնեն. և դէմ-

քը երեք է. ա՛ես, երկուդ, երդուդ։ Առաջին դէմքն է խօսողը. երկրորդն է այն՝ առ որ կը խօսուի. երրորդն է այն՝ որուն վրայով կը խօսուի։

74. Հ. Դերանունները քանի՞ տեսակ են։

Պ. Դերանունները չորս տեսակ են, եւն կամ անձնական, ցուցական. սեռական և յարաբերական։

75. Հ. Անձնական դերանունները որո՞նք են։

Պ. Ա. Անձնական դերանուններն են. ե՛ս. դո՛ս. ա՛, դա, նա. ենք. ե՛ք։

Ե՛ս՝ առաջին դէմքի դերանուն է. դո՛ս՝ երկրորդ դէմքի. ա՛, դա, նա, ենք, ե՛ք՝ երրորդ դէմքի։

76. Հ. Անձնական դերանուններն ի՞նչպէս կը հոլովին։

Պ. Անձնական դերանունները հետեւեալ կերպով կը հոլովին։

Ա. ԴԷՄՔ

Եզակի

Ո.	Ես.	Ես.	Պէն.
Ս.	Իմ.	Իմ.	Պէնիմ.
Տ.	Ինձ.	Ինձի.	Պա՛նա.
Հ.	Ի՛ս.	Զիս.	Պէնէ.
Բ.	Յ ինէն.	Ինէ.	Պէնոյէն.
Գ.	Ինեւ.	Իմով.	Պէնիմ նէ.

Յոգնակի

Ո.	Մեք.	Մենք.	Պէդ.
Ս.	Մեր.	Մեր.	Պէդիմ.
Տ.	Մեզ.	Մեզի.	Պէդէ.

Հ. ղ Մեզ.	Մեզ.	Պէղէ.
Բ. ի Մէնջ.	Մենէ.	Պէղոնէն.
Գ. Մեօք.	Մեզմով.	Պէղմէ էլէ.

Բ. Դ Է Մ Բ

Եզակի

Ո. Դու.	Դուն.	Ըէն.
Ս. Քո.	Քու.	Սէնէն.
Տ. Քեզ.	Քեզի.	Սաղա.
Հ. ղ Քեզ.	Քեզ.	Սէնէ.
Բ. ի Քէն.	Քենէ.	Սէնոնէն.
Գ. Քեզ.	Քեզմով.	Սէնէն էլէ.

Յոքնակի

Ո. Դուք.	Դուք.	Սէդ.
Ս. Ձեր.	Ձեր.	Սէդէն.
Տ. Ձեզ.	Ձեզի.	Սէդէ.
Հ. ղ Ձեզ.	Ձեզ.	Սէդէ.
Բ. ի Ձէնջ.	Ձենէ.	Սէդոնէն.
Գ. Ձեօք.	Ձեզմով.	Սէդէն էլէ.

Գ. Դ Է Մ Բ

Եզակի

Ո. Նա.	Ան.	Օ.
Ս. Նորա.	Անոր.	Օնոան.
Տ. Նմա.	Անոր.	Օն.
Հ. ղ Նա.	Զանի.	Օնո.
Բ. ի Նմանէ.	Անկէ.	Օնոնէ.
Գ. Նովաւ.	Անով.	Օնոնէլ.

Յոքնակի

Ո. Նոքա.	Անոնք.	Օնէր.
Ս. Նոցա.	Անոնց.	Օնէրէն.
Տ. Նոցա.	Անոնց.	Օնէրա.
Հ. ղ Նոսա.	ղ Անոնք.	Օնէրէ.
Բ. ի Նոցանէ.	Անոնցմէ.	Օնէրոնէն.
Գ. Նոքօք.	Անոնցմով.	Օնէր էլէ.

Եզակի

Ո. Ինքն.	Ինք.	Քէնդի.
Ս. Ինքեան.	Իրեն.	Քէնդինէն.
Տ. Ինքեան.	Իրեն.	Քէնդինէ.
Հ. ղ Ինքն.	ղ Ինք.	Քէնդինէ.
Բ. ի Ինքենէ.	Իրմէ.	Քէնդինոնէն.
Գ. Ինքեամբ.	Իրմով.	Քէնդինէ էլէ.

Յոքնակի

Ո. Ինքեանք.	Իրենք.	Քէնդիլէրէ.
Ս. Ինքեանց.	Իրենց.	Քէնդիլէրինէն.
Տ. Ինքեանց.	Իրենց.	Քէնդիլէրինէ.
Հ. ղ Ինքեանս.	ղ Իրենք.	Քէնդիլէրինէ.
Բ. ի Ինքեանց.	Իրենցմէ.	Քէնդիլէրինոնէն.
Գ. Ինքեամբք.	Իրենցմով.	Քէնդիլէրէ էլէ.

Եզակի

Ո. Ձեռնէ.		
Ս. Իւր, իւրեան.	Իրեն.	Քէնդինէն.
Տ. Իւր, իւրեան.	Իրեն.	Քէնդինէ.
Հ. Ձեռնէ.	ղ Ինք.	Քէնդինէ.
Բ. ի Իւրմէ.	Իրմէ.	Քէնդինոնէն.
Գ. Իւրեւ, իւրեաւ, իւրեամբ.	Իրմով.	Քէնդինէ էլէ.

	Ցրևակի		
Ո.	Իրեանք.	Իրենք.	Քէնոթլէբէ.
Ս.	Իրեանց.	Իրենց.	Քէնոթլէբէնէն.
Տ.	Իրեանց.	Իրենց.	Քէնոթլէբէնէ.
Հ.	ղ Իրեանս.	ղ Իրենք.	Քէնոթլէբէնէ.
Բ.	յ Իրեանց.	Իրենցմէ.	Քէնոթլէբէնոթէն.
Գ.	Իրեամբք.	Իրենցմով.	Քէնոթլէբէէ էլէ.

Ա՜, ի՜, ը երանուները նա լին պէս կը հոլովին:

77. Հ. Ցուցական դերանունը ո՞րն է և ի՞նչ պէս կը հոլովի:

Պ. Ցուցական դերանունն է՝ այս, այդ, այն: Առանք հետեւեալ կերպով կը հոլովին:

	Եզակի		
Ո.	Այս.	Աս.	Պա՜.
Ս.	Այսը, այսրիկ.	Աստ.	Պա՜նդա՜.
Տ.	Այսմ, այսմիկ.	Աստ.	Պա՜նդա՜.
Հ.	՚Այս.	Ասիկա.	Պա՜նդա՜.
Բ.	յ Այսմ, յայսմանէ.	Ասկէ.	Պա՜նդա՜ն.
Գ.	Այսու, այսուիկ.	Ասով.	Պա՜նդա՜ն էլէ.

	Յոքնակի		
Ո.	Այսք, այսոքիկ.	Ասոնք.	Պա՜նդլար.
Ս.	Այսց, այսոցիկ.	Ասոնց.	Պա՜նդլարըն.
Տ.	Այսց, այսոցիկ.	Ասոնց.	Պա՜նդլարա,
Հ.	ղ Այս, ղայսոսիկ.	ղ Ասոնք.	Պա՜նդլարը.
Բ.	յ Այսց, յայսցանէ.	Ասոնցմէ.	Պա՜նդլարոթա՜.
Գ.	Այսու, այսոքիւք.	Ասոնցմով.	Պա՜նդլար էլէ.

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այդ. աս, շա՜	Այդքի, այդոքիկ.
Ս.	Այդը, այդրիկ.	Այդց, այդոցիկ:

Տ.	Այդմ, այդմիկ.	Այդց, այդոցիկ.
Հ.	ղ Այդ.	՚Այդ, ղայդոսիկ.
Բ.	յ Այդմ, յայդմանէ.	յ Այդց, յայդցանէ.
Գ.	Այդու, այդուիկ.	Այդու, այդոքիւք.

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այն, ան, ո	Այնք, այնոքիկ.
Ս.	Այնը, այնորիկ.	Այնց, այնոցիկ.
Տ.	Այնմ, այնմիկ.	Այնց, այնոցիկ.
Հ.	՚Այն.	ղ Այնս, ղայնոսիկ.
Բ.	յ Այնմ, յայնմանէ.	յ Այնց, յայնցանէ.
Գ.	Այնու, այնուիկ.	Այնու, այնոքիւք.

78. Հ. Ցուցականները, ի բրեւ ածական, ի՞նչ պէս կը գործածուին:

Պ. Ցուցականները, իբրեւ ածական, գոյականներու հետ մէկտեղ հոլովելով կը գործածուին, և գոյականէն թէ՛ առաջ թէ ետքը կրնան դրուիլ: Եթէ առաջ դրուին, կարճ հոլովները կը գործածուին. եթէ ետքը դրուին, երկայնները. և ան ատեն գոյականին վրայ ս, դ, ն գիրերը կ'աւելցուին. զոր օրինակ:

ԱՌԱՋ ԴՐՈՒԱԾ

	Եզակի	Յոքնակի
Ո.	Այս տուն.	Այս տունք.
Ս.	Այսը տան.	Այսց տանց.
Տ.	Այսմ տան.	Այսց տանց.
Հ.	ղ Այս տուն.	ղ Այս տունս.
Բ.	յ Այսմ տանէ.	յ Այսց տանց.
Գ.	Այսու տամբ:	Այսու տամբք:

Եզ.	Յոգ.
Ո. Ա.յդ տուն.	Ա.յդ տունք.
Ս. Ա.յդը տան.	Ա.յդց տանց.
Տ. Ա.յդմ տան.	Ա.յդց տանց.
Հ. զ Ա.յդ տուն.	զ Ա.յդ տունս.
Բ. յ Ա.յդմ տանէ.	յ Ա.յդց տանց.
Գ. Ա.յդու տամբ.	Ա.յդու տամբք.

Եզ.	Յոգ.
Ո. Ա.յն տուն.	Ա.յն տունք.
Ս. Ա.յնը տան.	Ա.յնց տանց.
Տ. Ա.յնմ տան.	Ա.յնց տանց.
Հ. զ Ա.յն տուն.	զ Ա.յն տունս.
Բ. յ Ա.յնմ տանէ.	յ Ա.յնց տանց.
Գ. Ա.յնու տամբ.	Ա.յնու տամբք.

ԳԵՐՋԸ ԴՐՈՒԱԾ

Եզ.	Յոգ.
Ո. Տունս այս.	Տունքս այսոքիկ.
Ս. Տանս այսոքիկ.	Տանցս այսոցիկ.
Տ. Տանս այսմիկ.	Տանցս այսոցիկ.
Հ. զ Տունս զայս.	զ Տունս զայսոսիկ.
Բ. ՚ի Տանէս յայսմանէ.	՚ի Տանցս յայսցանէ.
Գ. Տամբս այսուիկ.	Տամբքս այսոքիւք.

Եզ.	Յոգ.
Ո. Տունդ այդ.	Տունքդ այդոքիկ.
Ս. Տանդ այդոքիկ.	Տանցդ այդոցիկ.
Տ. Տանդ այդմիկ.	Տանցդ այդոցիկ.
Հ. զ Տունդ զայդ.	զ Տունսդ զայդոսիկ.
Բ. ՚ի Տանէդ յայդմանէ.	՚ի Տանցդ յայդցանէ.
Գ. Տամբդ այդուիկ.	Տամբքդ այդոքիւք.

Եզ.	Յոգ.
Ո. Տունն այն.	Տունքն այնոքիկ.
Ս. Տանն այնոքիկ.	Տանցն այնոցիկ.
Տ. Տանն այնմիկ.	Տանցն այնոցիկ.
Հ. զ Տունն զայն.	զ Տունսն զայնոսիկ.
Բ. ՚ի Տանէն յայնմանէ.	՚ի Տանցն յայնցանէ.
Գ. Տամբն այնուիկ.	Տամբքն այնոքիւք.

79. Հ. Սահմանական դերանունները ո՞րոնք են և ի՞նչպէս կը հոլովին։

Պ. Սահմանական դերանուններն են՝ ես, դու, նա, մենք, դուք, նոքա։ Անոնք հետեւեալ կերպով կը հոլովին։

Եզակի

Ո.	Իմ.	Քո.	Մեր.	Ձեր.	Իւր.
Ս.	Իմոյ.	Քո, քոյոյ.	Մերոյ.	Ձերոյ.	Իւրոյ.
Տ.	Իմում.	Քում.	Մերում.	Ձերում.	Իւրում.
Հ.	զ Իմ.	զ Քո.	զ Մեր.	զ Ձեր.	զ Իւր.
Բ.	յ Իմմէ.	՚ի Քումմէ.	՚ի Մերմէ.	՚ի Ձերմէ.	յ Իւրմէ.
Գ.	Իմով.	Քով, քոյով.	Մերով.	Ձերով.	Իւրով.

Յոգնակի

Ո.	Իմք.	Քոյք.	Մերք.	Ձերք.	Իւրք.
Ս.	Իմոց.	Քոց, քոյոց.	Մերոց.	Ձերոց.	Իւրոց.
Տ.	Իմոց.	Քոց, քոյոց.	Մերոց.	Ձերոց.	Իւրոց.
Հ.	զ Իմս.	զ Քոյս.	զ Մերս.	զ Ձերս.	զ Իւրս.
Բ.	յ Իմոց.	՚ի Քոց, քոյոց.	՚ի Մերոց.	՚ի Ձերոց.	յ Իւրոց.
Գ.	Իմովք.	Քովք, քոյովք.	Մերովք.	Ձերովք.	Իւրովք.

80. Հ. Սահմանականները, իբրեւ ածական, ի՞նչպէս կը դարձածուին։

Պ. Սահմանականները, իբր ածական, դոյականներէն առաջ կամ ետքը դրուելով, մեկտեղ կը հոլովին, այսպէս.

ԱՌԱՋ ԴՐՈՒԱԾ

Եզակի	Յոգնակի
Ո. *Իմ տուն.*	*Իմ տուն**ք**.*
Ս. *Իմոյ տան.*	*Իմոց տանց.*
Տ. *Իմում տան.*	*Իմոց տանց.*
Հ. *զ**Իմ տուն**.*	*զ**Իմ տուն**ս.*
Բ. *յ**Իմմէ տան**է.*	*յ**Իմոց տանց.*
Գ. *Իմով տամբ.*	*Իմով**ք** տամբք.*

ԵՏՔԸ ԴՐՈՒԱԾ

Եզակի	Յոգնակի
Ո. *Տուն իմ.*	*Տուն**ք** իմ.*
Ս. *Տան իմոյ.*	*Տանց իմոց.*
Տ. *Տան իմում.*	*Տանց իմոց.*
Հ. *զ**Տուն իմ**.*	*զ**Տուն**ս իմ.*
Բ. *'ի**Տանէ իմմէ**.*	*'ի**Տանց իմոց**.*
Գ. *Տամբ իմով.*	*Տամբք իմով.*

Այսպէս կ'ըլլան մեւս ստացականները ալ։

81. *Հ. Յաբաքերական դերանունը ո՞րն է և ի՞նչպէս կը հոլովի։*

Պ. Յաբաքերական դերանունն է ոք կամ ո, և հետեւեալ կերպով կը հոլովի։

Եզակի	Յոգնակի
Ո. *Որ, ո.*	*Որ, որք, ոյք.*
Ս. *Որոյ, ոյր.*	*Որոց, ոյց.*
Տ. *Որում, ում.*	*Որոց, ոյց.*
Հ. *զ**Որ, զո**.*	*զ**Որս, զորս, զոյս**.*
Բ. *յ**Որմէ, յումմէ**.*	*յ**Որոց, յոյց**.*
Գ. *Որով.*	*Որովք.*

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՆԱԽԴԻՐ

82. *Հ. Ո՞ր բառերը նախադրութի՛ւն կ'ըսուին։*

Պ. Նախադրութի՛ւն կ'ըսուին այն բառերը որ դործողութեան մը պարադաները, զոր օրինակ՝ տեղը, ժամանակը, եղանակը, պատճառը, կը ցուցնեն։

83. *Հ. Տեղւոյ պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։*

Պ. Տեղւոյ պարագայ ցուցնող կամ ո՞ւր հարցման պատասխանող նախադրութիւնները են։

Առաջի, առջեւը, եօնէ՛նէ, եօնէ՛նդէ	
Առ ընթեր, Առ երի	*քովը, նանըա, նանըդա*
Արտաքոյ, դուրսը	*փէշըըընա, փըշըըընդա*
Զկնի, Զհետ	*ետեւէն, արթընդա, արթընդան*
Ի մէջ, Ի միջի	*մէջ տեղը, օրթասընա, օրթասընդա*
Ի միջոյ, ընդ մէջ	*մէջ տեղէն, օրթասընդան*
Ի ներքոյ	*նեռըսը, էնէրսինէ, էնէրսինդէ*
Ի վեր քան զ, Ի վերոյ քան զ	*(բանէ մը) վեր, եօխարը*
Ի վերոյ	*վրան, էսթինէ՛նէ, էսթինդէ*
Հանդէպ, Յանդիման	*դիմացը, չուրըսընա, չուրըսընդա*
Յետոյ	*ետին, արթընա, արթընդա*
Շուրջ զ	*բոլորտիքը, էրրաֆընա, էրրաֆընդա*

84. *Հ. Ժամանակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։*

Պ. Ժամանակի պարագայ ցուցնող կամ ե՞րբ հարցման պատասխանող նախադրութիւնները են։

Յառաջ քան զ
Նախ քան զ
} (բանէ մը) առաջ, եկեղեցի

Յետ. ետքը, ուշերթ

85 Հ. Մերթի տեղւոյ և մերթի ժամանակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։

Պ. Մերթի տեղւոյ և մերթի ժամանակի պարագայ ցուցնող, կամ «՞ւր և ե՞րբ հարցման պատասխանող նախադրութիւնները են։

Մինչեւ ի
Մինչեւ ց
} մինչեւ, ընչուան, գէթ, թա

86. Հ. Եղանակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։

Պ. Եղանակի պարագայ ցուցնող կամ ի՞նչպէս հարցման պատասխանող նախադրութիւնները են։

Ի ձեռն. ձեռքով, միջոցով, ելլ. ելլ
Ընդդէմ
Հակառակ
} դէմ, քարշը
Հանդերձ. հետը, մէկտեղ, պէքաւէր
Փոխանակ. տեղը, եբեքնե

87. Հ. Պատճառի կամ նպատակի պարագայ ցուցնող նախադրութիւնները որո՞նք են։

Պ. Պատճառի կամ նպատակի պարագայ ցուցնող կամ ի՞նչու համար, ի՞նչ նպատակու հարցման պատասխանող նախադրութիւնները են։

Ա՛ի.
Վասն,
Յաղագս.
Սակս.
} համար, պատճառաւ, էնէն

88. Հ. Որչի՞ նախադրութիւնները կան։

Պ. Կան քանի մը նախադրութիւններ ալ որ նախքան ալ կը կոչուին, և են. ը, է, յ, ց՝, ընդ, ըստ։

89. Հ. Նախադրութիւնները միշտ կը դրուծածուին։

Պ. Նախադրութիւնները միշտ չեն դրուծածուիր, այլ երբեմն եաքը բառ մը կ՚ուզեն, ապա թէ ոչ իմաստ մը չեն տար. զոր օրինակ, վրան, համար, նախադրութիւն է, և առանձին իմաստ մը չի տար. բայց երբ կ՚ըսեմ. Վասն Աստուծոյ, Աստուծոյ համար. վասն սէրոյ, սիրոյ համար. իմաստ մը կ՚ունենամ։

90. Հ. Նախադրութեան վերաբերեալ բառն ի՞նչ կը կոչուի։

Պ. Նախադրութեան վերաբերեալ բառը նախադրութեան ինդիրը կը կոչուի, ուսոի վերի օրինակներուն մէջ, Աստուծոյ, սէրոյ, բառերը վրան նախադրութեան ինդիր են։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԲԱՅ

91. Հ. Ո՞ր բառերը Բայ կ'ըսուին :

Պ. Բայ կ'ըսուին այն բառերը որ ընել կամ ըլլալ կը ցուցնեն. զոր օրինակ, ՝ԷՐԵՄ, կը սիրեմ, ՇՐՋԻՄ, կը պարտիմ. բան մը ընել կը ցուցնեն. ԵՄ, ԵՄ, ՀԱՆԴՊԱՆԱՄ, կը հիւընդնամ, բան մը ըլլալը կը ցուցնեն, ուստի բայ են :

92. Հ. Բայերը քանի՞ տեսակ են :

Պ. Բայերը երեք տեսակ են. ԵԱԿԱՆ բայ, ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ բայ, և ՉԵՂԻ բայ :

93. Հ. Եակաան բայը ո՞րն է :

Պ. Եակաան բայն է ԵՄ :

94. Հ. Ներգործական բայերը ո՞րչափ են :

Պ. Ներգործական բայերը չատ են, և ամէն ներգործական բայ կրաւորական ձեւ ալ ունի :

95. Հ. Ներգործական, կրաւորական և չեզոք ի՞նչ կը ցուցնեն :

Պ. ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆը կը ցուցնէ ՝ՐԻՇԻՆ բան մը ընել. ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆը կը ցուցնէ ՝ՐԻՇԻՆ բան մը կրել. զոր օրինակ, ՝ԷՐԵՄ, կը սիրեմ (ուրիշ մը), ներգործական է. ՝ԷՐՒԻՄ, կը սիրուիմ (ուրիշէ մը), կրաւորական է :

ՉԵՂԻ բայերէն ունենք կը ցուցնեն բան մը ընել՝ Ո՛Չ ՝ՐԻՇԻՆ, ինչպէս՝ ՇՐՋԻՄ, տրանիմ, երթամ, ունենք ալ կը ցուցընեն բան մը կրել՝ Ո՛Չ ՝ՐԻՇԻՆ, զոր օրինակ, ՀԱՆԴՊԱՆԱՄ, ՏՐԱՆԻՄ, ՝ԵՄԱՆԱՄ: ՉԵՂՈՔ բայերը կրաւորական չեն կրնար ունենալ :

96. Հ. Բայերուն մէջ ի՞նչ բաներ ուշադրութեան արժանի են :

Պ. Բայերուն մէջ ուշադրութեան արժանի են անոնց ԸՆԻՐ, ՊԵՏԸ, ՃԱՄԱՆԱԿը և ԵՂԱՆԱԿը :

97. Հ. ԹԻՒՆ ի՞նչ է :

Պ. ԹԻՒ՝ եզակին և յոգնակին է. զոր օրինակ. ՝ԷՐԵՄ, ՝ԷՐԵՍ, ՝ԷՐԷ. կը սիրեմ, կը սիրես, կը սիրէ, եզակի են. ՝ԷՐԵՄՔ, ՝ԷՐԵՔ, ՝ԷՐԵՆ. կը սիրենք, կը սիրէք, կը սիրեն, յոգնակի են :

98. Հ. ԴԷՄՔը քանի՞ է :

Պ. ԴԷՄՔը երեք է, ԱՌԱՋԻՆ, ԵՐԿՐՈՐԴ, ԵՐՐՈՐԴ. զոր օրինակ, ՝ԷՐԵՄ, կը սիրեմ, ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄՔ է. ՝ԷՐԵՍ, կը սիրես, ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԷՄՔ է. ՝ԷՐԷ, կը սիրէ, ԵՐՐՈՐԴ ԴԷՄՔ է : Այսպէս ալ յոգնակիին մէջ :

99. Հ. ԺԱՄԱՆԱԿը քանի՞ է :

Պ. ԺԱՄԱՆԱԿը բուն ԵՐԵՔ է. ՆԵՐԿԱՅ, ԱՆՑԵԼ, ԱՊԱՆԻ : ՆԵՐԿԱՆ՝ ՀԻՒՍԱԿՈՒԱՆՔը կը ցուցնէ, զոր օրինակ, ՝ԷՐԵՄ, կը սիրեմ, այսինքն՝ ՀԻՆ : ԱՆՑԵԼ՝ ԱՆՑԱԾՔ կը ցուցնէ, զոր օրինակ, ՝ԷՐԵՑԻ, սիրեցի, այսինքն՝ ԱՌԱՋ : ԱՊԱՆԻՆ՝ ԴԱԼԻՔը կը ցուցնէ, զոր օրինակ, ՝ԷՐԵՑԷՑ, պիտի սիրեմ, այսինքն՝ ԵՒՏ :

ԱՆՑԵԼԸ երկու է. ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԼ որ է ՝ԷՐԵԻ, կը սիրէի. և ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՆՑԵԼ որ է ՝ԷՐԵՑԻ, սիրեցի :

100. Հ. ԵՂԱՆԱԿը քանի՞ է :

Պ. ԵՂԱՆԱԿը չորս է. ԱՒՀՄԱՆԱԿԱՆ, ՀԲՄԱՅԱԿԱՆ, ԱՊՈՐՈՇԱԿԱՆ և ԱՆԲԱՒԱՐՈՒՆ (ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ) :

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆը, ՀԲՄԱՅԱԿԱՆը և ԱՊՈՐՈՇԱԿԱՆը ԴԷՄՔ ունին, և ՊԵՏՈՒՔ բայ կը կոչուին. իսկ ԱՆԲԱՒԱՐՈՒՆը

դէմք չունի, ուստի և անդէմ բայ կը կոչուի։

101. Հ. Միայն անբէոյին է անդէմ։

Պ. Անցեալ և պարտական ընդունելութիւնները ալ, ինչպէս՝ տէբեալ, սիրած. տէբելոց, սիրելու. անդէմ են։

102. Հ. Բայի մը ըներ, դէմը, ժամանակը և եղանակն ուստի՞ կը ճանչցուին։

Պ. Բայի մը ըներ, դէմը, ժամանակը և եղանակը բային վերջաւորութեան փոխուելէն կը ճանչցուին։

103. Հ. Բային վերջաւորութեանը փոխուելուն ի՞նչ կ'ըսուի։

Պ. Թիւ, դէմք, ժամանակ և եղանակ ցուցընելու համար բային վերջաւորութեանը փոխուելուն՝ ձոլոդոնէն կ'ըսուի։

104. Հ. Ձոլոդոնէնը քանի՞ է։

Պ. Ձոլոդոնէնը, այսինքն՝ բայերուն վերջաւորութեան կերպը, ըրա է։ Բայերէն ունանք էմ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, սիրէմ, հատանէմ. ունանք էմ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, խօսիմ, ուսանիմ. ունանք ամ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, աղամ, խաւսանամ. ունանք ալ ամ կը վերջաւորին, զոր օրինակ, թողամ, ընթեռնամ։

105. Հ. Բայերուն ո՞րչափը կանոնաւոր է և ո՞րչափն անկանոն։

Պ. Բայերուն մեծ մասը կանոնաւոր է, ունանք ալ անկանոն են։

106. Հ. Ե՞ր* էակատ բայն ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Ի՞ր էակատ բայը կը խոնարհի այսպէս։

---

* Եղայր, լուսիր, էր չեզոք են. տես անկանոններուն մէջ։

Պահմանական եղանակ, ներկայ

Եզակի

Ա. Դէմ էմ,	եմ,	Գէն իմ
Բ. » էս,	ես,	Սէն ուն
Գ. » է,	է,	Ո ուր

Յոգնակի

Ա. Դէմ էմք,	ենք,	Գէնք իդ
Բ. » էք,	էք,	Սիդ ունիդ
Գ. » են,	են,	Ունուր տըր

Անցեալ անկատար

Եզակի

Ա. Դէմ էի,	էի,	Գէն իմէ
Բ. » էիր,	էիր,	Սէն իտին
Գ. » էր,	էր,	Ո իտի

Յոգնակի

Ա. Դէմ էինք,	էինք,	Գիդ իտիմ
Բ. » էիք,	էիք,	Սիդ իտինիդ
Գ. » էին,	էին,	Ունուր իտիլեր

Անցեալ կատարեալ

Եզակի

Ա. Դէմ եղէ,	եղայ,	Ողամ
Բ. » եղեր,	եղար,	Ողան
Գ. » եղեւ,	եղաւ,	Ողաւ

Յոգնակի

Ա. Դէմ եղաք,	եղանք,	Ողամք
Բ. » եղէք,	եղաք,	Ողանուդ
Գ. » եղեն,	եղան,	Ողալար

Ապառնի

Եզակի

Ա. Դէմ՛ եղէց ,	Պիտի ըլլամ ,	Օլ֊ծ֊ոլը՛
Բ. » եղիցիս ,	Պիտի ըլլաս ,	Օլ֊ծ֊իլը֊ն
Գ. » եղիցի ,	Պիտի ըլլայ ,	Օլ֊ծ֊է

Յորձակի

Ա. Դէմ՛ եղիցուք ,	Պիտի ըլլանք .	Օլ֊ծ֊ոլը֊ք
Բ. » եղիջիք ,	Պիտի ըլլաք ,	Օլ֊ծ֊իլը֊ը֊ք
Գ. » եղիցին .	Պիտի ըլլան ,	Օլ֊ծ֊իլը֊ր

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Բ. Դէմ՛ Լեր*. լիջիր , լինիջիր ,	Եղիր ,	Օլ
Մի լինիր ,	Մի ըլլար ,	Օլ֊մ֊

Յորձակի

Բ. Դէմ՛ Լերուք , եղերուք , լիջիք , լինիջիք ,	Եղէք ,	Օլ֊ը֊ն
Մի լինիք ,	Մի ըլլաք ,	Օլ֊մ֊ը֊ք

Ապառնական եղանակ

Եզակի

Ա. Դէմ՛ Իցեմ ,	Ըլլամ ,	Օլ֊ը֊մ
Բ. » Իցես ,	Ըլլաս ,	Օլ֊ը֊ը֊ք
Գ. » Իցէ ,	Ըլլայ ,	Օլ֊ը֊ն

Յորձակի

Ա. Դէմ՛ Իցեմք ,	Ըլլանք ,	Օլ֊ը֊մ֊ք
Բ. » Իցէք ,	Ըլլաք ,	Օլ֊ը֊ը֊ք
Գ. » Իցեն ,	Ըլլան ,	Օլ֊ը֊ն֊ը֊ր

Անկատար կամ անորոշ դերբայ

Անբեմ Լինել ,	Ըլլալ ,	Օլ֊մ֊ք

Անցեալ ընդունելութիւն կամ անցեալ դերբայ

Անբեմ Լեալ , եղեալ , եղած ,		Օլ֊ծ֊ը

Ապառնի ընդունելութիւն կամ ապառնի դերբայ

Անբեմ Լինելոց ,	Ըլլալու ,	Օլ֊ծ֊ք

* Եմ բային հրամայականն է էր, էրուր, ասոնք ուշ բառին հետ գործածուած են , ողջ էր , ողջ էրուր ։

Յորձակի

Ա. Դէմ՛ Իցեմք ,	Ըլլանք ,	Օլ֊ը֊մ֊ք
Բ. » Իցէք ,	Ըլլաք ,	Օլ֊ը֊ը֊ք
Գ. » Իցեն ,	Ըլլան ,	Օլ֊ը֊ն֊ը֊ր

Անկատար կամ անորոշ դերբայ

Անբեմ Լինել ,	Ըլլալ ,	Օլ֊մ֊ք

Անցեալ ընդունելութիւն կամ անցեալ դերբայ

Անբեմ Լեալ , եղեալ , եղած ,		Օլ֊ծ֊ը

Ապառնի ընդունելութիւն կամ ապառնի դերբայ

Անբեմ Լինելոց ,	Ըլլալու ,	Օլ֊ծ֊ք

ՁՈՐՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՁԵՒԸ

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

107. Հ. Առաջին լծորդութեան բայերն ինչպէս կը վերջաւորին ։

Պ. Առաջին լծորդութեան բայերուն մէկ մասը եմ կը վերջաւորի սահմանական ներկային Ա. դէմքին մէջ, ինչպէս սիր—եմ, կը սիրեմ, սիրէմ. մէկ մասն ալ անիմ կը վերջաւորի, ինչպէս հաս—անիմ, կը հասնիմ, հասնիմ ։

108. Հ. Ե՞ւ վերջաւորուած բայ մը ինչպէս կը խոնարհի ։

Պ. Ե՞ւ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ սիրէմ, կը խոնարհի այսպէս ։

Ապահովական եղանակ, ներկայ

Եզակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-եմ՝*	*կը սիրեմ՝*	Սէվէրէմ՝
Բ. » *Սիր-ես՝*	*կը սիրես՝*	Սէվէրսէն՝
Գ. » *Սիր-է՝*	*կը սիրէ՝*	Սէվէր՝

Յորինակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-էմ՝*	*կը սիրենք՝*	Սէվէրէնք՝
Բ. » *Սիր-է՝*	*կը սիրէք՝*	Սէվէրսինիզ՝
Գ. » *Սիր-են՝*	*կը սիրեն՝*	Սէվէրլէր՝

Անցեալ անկատար

Եզակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-էի՝*	*կը սիրէի՝*	Սէվէր իմ՝
Բ. » *Սիր-էիր՝*	*կը սիրէիր՝*	Սէվէր իր՝
Գ. » *Սիր-էր՝*	*կը սիրէր՝*	Սէվէր իր՝

Յորինակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-էա՝*	*կը սիրէինք՝*	Սէվէր իմ՝
Բ. » *Սիր-էի՝*	*կը սիրէիք՝*	Սէվէր իրինիզ՝
Գ. » *Սիր-էին՝*	*կը սիրէին՝*	Սէվէր իրլէր՝

Անցեալ կատարեալ

Եզակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-եցի՝*	*Սիրեցի՝*	Սէվդիմ՝
Բ. » *Սիր-եցեր՝*	*Սիրեցիր՝*	Սէվդին՝
Գ. » *Սիր-եաց՝*	*Սիրեց՝*	Սէվդի՝

Յորինակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-եցա՝*	*Սիրեցինք՝*	Սէվդիմ՝
Բ. » *Սիր-եցէ՝*	*Սիրեցիք՝*	Սէվդինիզ՝
Գ. » *Սիր-եցին՝*	*Սիրեցին՝*	Սէվդիլէր՝

Ապառնի

Եզակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-եցէց՝*	*Պիտի սիրեմ՝*	Սէվէճէյիմ՝
Բ. » *Սիր-եացես՝*	*Պիտի սիրես՝*	Սէվէճիսին՝
Գ. » *Սիր-եացէ՝*	*Պիտի սիրէ՝*	Սէվէճէ՝

Յորինակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-եացա՝*	*Պիտի սիրենք՝*	Սէվէճէյիզ՝
Բ. » *Սիր-եացէք՝*	*Պիտի սիրէք՝*	Սէվէճիսինիզ՝
Գ. » *Սիր-եացեն՝*	*Պիտի սիրեն՝*	Սէվէճէլէր՝

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Բ. Դէմ՝ *Սիր-ա՝, սիր-էա՝*	*Սիրէ՝*	Սէվ
Մի սիր-եր՝	*Մի սիրեր՝*	Սէվմէ

Յորինակի

Բ. Դէմ՝ *Սիր-եցէ՝, սիր-էա՝*	*Սիրեցէք՝*	Սէվէյին
Մի սիր-էք՝	*Մի սիրէք՝*	Սէվմէյին

Ստորադասական եղանակ

Եզակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-էցեմ՝*	*Սիրեմ՝*	Սէվէյիմ՝
Բ. » *Սիր-էցես՝*	*Սիրես՝*	Սէվէսին՝
Գ. » *Սիր-էցէ՝*	*Սիրէ՝*	Սէվսին՝

Յորինակի

Ա. Դէմ՝ *Սիր-էցեմ՝*	*Սիրենք՝*	Սէվէլիմ՝
Բ. » *Սիր-էցէք՝*	*Սիրէք՝*	Սէվսինիզ՝
Գ. » *Սիր-էցեն՝*	*Սիրեն՝*	Սէվսինլէր՝

Անկատարյալ

Անդնեմ	Սիր–ել,	Սիրել,	Ընվնե

Անցեալ ընդունելության

Անդեմ	Սիր–եալ*,	Սիրած,	Ընվնչ

Ապառնի ընդունելության

Անդեմ	Սիր–ելոց,	Սիրելու,	Ընվնճե

Ասար պէս կը խոնարհին ամէն եմ վերջաւորուած կանոնաւոր բայ, ինչպէս.

Նիւթական

Ագատ–եմ,	Ագատել,	Գոբրիոմ
Փակ–եմ,	Գոցել,	Գոփոմ
Գան–եմ,	Ծնիլ,	Տեօղե

Ձեզր

Ամաչ–եմ,	Ամչնալ,	Ընամոմ
Գոչ–եմ,	Գոչել,	Գոզըրմ
Ննջ–եմ,	Քնանալ,	Ընյոոմ

109. Հ. Մինակ եմ վերջաւորուած բայե՞ր պէտք պէս կը խոնարհին։

Պ. Կան քանի մը անեմ վերջաւորուած բայեր, ինչպէս գարմանեմ, ժամանեմ, սերմանեմ որ պէտք պէս կը խոնարհին, վասն զի ասոնց արմատները են գարման, սերման, ժաման։

---

* Սէրմին պէս խոնարհող բայերէն ոմանց Անցեալ ընդունելութիւնը երբեմն կ'ըլլայ, զրօրինակ սիրեալ, լուացեալ։ Պէտք է գիտնալ սակայն որ ասիկա անհրաժեշտ ամէն բայի համար չէ, շատ խորթ կ'ըլլար ըսել՝ ուտեալ, բժշկեալ, ևայլն։

110. Հ. Անեմ վերջաւորուած բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Անեմ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ հատ—անեմ կը խոնարհի այսպէս։

Սահմանական ներկայ

Հատ–անեմ,	Կը կտրեմ,	Քեզրիմ
Հատ–անես,	Կը կտրես,	Քեզրիս
Հատ–անէ,	Կը կտրէ,	Քեզր
Հատ–անենք,	Կը կտրենք,	Քեզրիմը
Հատ–անէք,	Կը կտրէք,	Քեզրիսիզ
Հատ–անեն,	Կը կտրեն,	Քեզրիրլեր

Անցեալ անկատար

Հատ–անէի,	Կը կտրէի,	Քեզր էի
Հատ–անէիր,	Կը կտրէիր,	Քեզր էիր
Հատ–անէր,	Կը կտրէր,	Քեզր էր
Հատ–անէինք,	Կը կտրէինք,	Քեզր էինք
Հատ–անէիք,	Կը կտրէիք,	Քեզր էիրիզ
Հատ–անէին,	Կը կտրէին,	Քեզր էիրլեր

Անցեալ կատարեալ

Հատ–է,	Կտրեցի,	Քեզրի
Հատ–եր,	Կտրեցիր,	Քեզրիր
Հատ, ե–հատ,	Կտրեց,	Քեզր
Հատ–ա՛,	Կտրեցինք,	Քեզրիմիզ
Հատ–է՛,	Կտրեցիք,	Քեզրիզիզ
Հատ–ին,	Կտրեցին,	Քեզրիրլեր

Ապառնի

Հատ–իմ,	Պիտի կտրեմ,	Քեզ ճիմ
Հատ–իս,	Պիտի կտրես,	Քեզ ճիս
Հատ–ի,	Պիտի կտրէ,	Քեզ ճի

Հատ–ցո՜ւ,	Պիտի կարենք,	Քէ՜ենճէյիղ
Հատ–ջի՛ւ,	Պիտի կարէք,	Քէ՜ենճէ՛ւնիզ
Հատ–ցեն,	Պիտի կարեն,	Քէ՜ենճէ՛ւլեր

Հրամայական

Հատ, Հատ–ջէր, Հատ–անէջէր,	Կարէ,	Քէ՜ա
Մի Հատ–անէր,	Մի կարեր,	Քէ՜ամէ
Հատ–է՛ւ, Հատ–ջի՛ւ, Հատ–անէջի՛ւ,	Կարեցէք,	Քէ՜ին
Մի Հատ–անէ՛ւ,	Մի կարէք,	Քէ՜ամէյին

Ապառնաժամանակ

Հատ–անիյեմ,	Կարեմ,	Քէ՜ենէյէմ
Հատ–անիյես,	Կարես,	Քէ՜ենէ՛ւն
Հատ–անիյէ,	Կարէ,	Քէ՜ենէ՛ւ
Հատ–անիյենք,	Կարենք,	Քէ՜ենէ՛ւյիզ
Հատ–անիյէ՛ւք,	Կարէք,	Քէ՜ենէ՛ւնիզ
Հատ–անիյեն,	Կարեն,	Քէ՜ենէ՛ւլեր

Անվերադարձ

Հատ–անել,	Կարել,	Քէ՜ամէ՛ւ

Անցեալ ընդունելոտիւմ

Հատ–էալ,	Կտրած,	Քէ՜ամիշ

Ապառնի ընդունելոտիւմ

Հատ–անելու,	Կարելու,	Քէ՜ենէճէ՛ւ

Ասոր պէս կը խոնարհի ամէն անհ վերջաւորած բայ, զոր օրինակ՝

Նեղգործական

Տես–անհ,	Տեսնել,	Կէօրմէ՛ւ
Բեկ–անհ,	Կոտրել,	Գըրմաք
Արկ–անհ,	Դնել,	Գօյմաք

Չէզոք

Անց–անհ,	Անցնիլ,	Կէչմէ՛ւ
Հաս–անհ,	Հասնիլ,	Եէրիչմէ՛ւ
Ել–անհ,	Ելնել,	Զըքմաք

111. Հ. Մինակ անհ վերջաւորուած բայե՞ր հապանհին պէս կը խոնարհին։

Պ. Քանի մ՚ալ հմ վերջաւորուած բայեր հապանհին պէս կը խոնարհին. ասոնք են ածհ, բէրհ, հանհ. ուստի և ասոնց կապաբհալը, ապառնին և հրամայականը կ՚ըլլան հապանհին պէս ածէ, ածէց, ած. բերէ, բերէց, բեր. հանէ, հանէց, հան. ոչ թէ պէրհին պէս ածեցէ, ածեցէց, ածե՜. բերեցէ, բերեցէց, բերե՜, և այլն։

112. Հ. Անհ վերջաւորուած բայերուն արմատը ո՞րն է։

Պ. Անհ վերջաւորուած բայերուն արմատն է կատարեալին եղակի Գ. դէմքը և Հրամայականին եղակին։ Ուստի ասոնք խոնարհման մէջ էի, էի և ա՜ի փոխուած արմատական ձայնաւորը նորէն կ՚առնուն, զոր օրինակ՝

	Կատար. Գ. դէմք	*Հրամայական*
Գըտանհմ,	Գէտ կամ եգէտ,	Գէտ
Մըտանհմ,	Մա՜ռ » եմա՜ռ,	Մա՜ռ
Կըլանհմ,	Կո՜ւլ » եկո՜ւլ,	Կո՜ւլ
Անէծանհմ,	Անէծ,	Անէծ
Դէզանհմ,	Դեզ » եդեզ,	Դեզ
Մա՜ծանհմ,	Մայծ » եմայծ,	Մայծ
Զօրացա՜ցանհմ,	Զօրացայ,	
Կորա՜սանհմ,	Կորայս,	

113. Հ. Ունի՞ վերջաւորուած բայերուն կատարեալ եղակի Գ. դէմքին ակիզքը ե՞րբ է գիրը կը դրուի, ե՞րբ է գիրը, և ե՞րբ այս յատկութեան մասնակից չըլլար։

Պ. Երբ բային արմատը բաղաձայնով ակըսած միավանկ է, կատարեալին եղակի Գ. դէմքին ակիզքը է գիրը կը դրուի, զոր օրինակ

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Հատանեմ,	Հատ,	է–հատ
Մտանեմ,	Մուտ,	է–մուտ
Հասանեմ,	Հաս,	է–հաս

Երբ բային արմատն ա ձայնաւորով սկսած միավանկ է, յիշեալ դէմքին ակիզքը է գիրը կը դրուի, զոր օրինակ

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Սրկանեմ,	Սրկ,	է–սրկ
Սպեմ,	Սպ,	է–սպ

Երբ բային արմատն ուրիշ ձայնաւորով կը սկսի, այս յատկութիւնը չըլլար, զոր օրինակ.

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Ելանեմ,	Ել,	Ել (ոչ է–ել)
Եղծանեմ,	Եղծ,	Եղծ (ոչ է–եղծ)
Իջանեմ,	Իջ,	Իջ (ոչ է–իջ)

Նոյնպէս երբ բային արմատը բազմավանկ է, թէ՛ բաղաձայնով սկսած ըլլայ թէ՛ ձայնաւորով, ամենևին դրի յատկութիւնը չըլլար, զոր օրինակ

	Արմատ	Կատար. Գ. դէմք
Անիծանեմ,	Անէծ,	Անէծ (ոչ էանէծ)
Զօրացուցանեմ,	Զօրացոյց,	Զօրացոյց (ոչ է–զօրացոյց)
Կարօտանեմ,	Կարօտ,	Կարօտ (ոչ է–կարօտ)

114. Հ. Հարկանեմ բային վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Հարկանեմ բային ն գիրը կը զեղչուի արմատական ժամանակներուն, այսինքն՝ կատարեալին, ապառնւոյն, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան վրայ, զոր օրինակ

	Կատ.	Ապ.	Հրմ.	Անց.
Հարկանեմ,	Հարի,	Հարից,	Հար,	Հարեալ
Փոռնակ	Հարկի,	Հարկից,	Հարկ,	Հարկեալ

Զարկանեմ բային ն գիրը յիշեալ ժամանակներուն մէջ կը պահուի։

ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՑԵՐ

115. Հ. Ունի՞ վերջաւորուած բայերուն կարգէն ուրիշ ի՞նչ բայեր կան։

Պ. Բոլոր ա–ցանիս վերջաւորեալ բայերը անիս վերջաւորուած բայերուն կարգէն են։

116. Հ. Ո՞ր ցանիս վերջաւորուած բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Ո՞ր ցանիս վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ, զօրացո՞ցանիս, կը խոնարհի հետեւեալ կերպով։

Ապահովական եղանակ, ներկայ

Զօրացուց–անեմ , կը զօրացնեմ , Գո–վէրլլենոյէէմ
Զօրացուց–անես , եւ այլն ։

Անցեալ անկատար

Զօրացուց–անէի , կը զօրացնէի , Գո–վէրլլենոյէէիմ
Զօրացուց–անէիր , եւ այլն ։

Անցեալ կատարեալ

Զօրացուց–է ,	Զօրացուցի ,	Գո–վէրլլենոյիմ
Զօրացուց–եր ,	Զօրացուցիր ,	Գո–վէրլլենոյիր
Զօրացոյց ,	Զօրացուց ,	Գո–վէրլլենոյ
Զօրացուց–ա՛ ,	Զօրացուցինք ,	Գո–վէրլլենոյինք
Զօրացուց–է՛ ,	Զօրացուցիք ,	Գո–վէրլլենոյիք
Զօրացուց–ին ,	Զօրացուցին ,	Գո–վէրլլենոյին

Ապառնի

Զօրացուց–էց,	Պիտի զօրացնեմ,	Գո–վէրլլենոյէճէյմ
Զօրացուս–ցես,	» զօրացնես,	Գո–վէրլլենոյէճէսին
Զօրացուս–ցէ ,	» զօրացնէ ,	Գո–վէրլլենոյէճէ
Զօրացուս–ցո՛ւ,	» զօրացնենք,	Գո–վէրլլենոյէճէյնք
Զօրացուս–ջէք ,	» զօրացնէք ,	Գո–վէրլլենոյէճէսինք
Զօրացուս–ցին ,	» զօրացնեն,	Գո–վէրլլենոյէճէլը

Հրամայական

Զօրացո , զօրացուս–ջէք , զօրացուց–անջէք ,	Զօրացուր,	Գո–վէրլլենոյէ
Մի զօրացուց–անէք,	Մի զօրացներ ,	Գո–վէրլլենոյմէ
Զօրացուց–է՛ , զօրացուս–ջէ՛ , զօրացուց–անջէ՛ ,	Զօրացուցէք ,	Գո–վէրլլենոյէք
Մի զօրացուց–անէ՛ ,	Մի զօրացնէք,	Գո–վէրլլենոյէճէյք

Ստորադասական

Զօրացուց–անիցեմ , Զօրացնեմ , Գո–վէրլլենոյէյմ
Զօրացուց–անիցես , եւ այլն

Անորոշ

Զօրացուց–անել , Զօրացնել , Գո–վէրլլենոյմէ

Անցեալ ընդունելութիւն

Զօրացուց–եալ , Զօրացուցած , Գո–վէրլլենոյմիշ

Ապառնի ընդունելութիւն

Զօրացուց–անելոց , Զօրացնելու , Գո–վէրլլենոյէճէ

117. Հ. Ո՞ր–ոյ անէծ վերջաւորութեամբ բայերն ի՞նչպէս կը շինուին ։

Պ. Ո՞ր–ոյ անէծ վերջաւորութեամբ բայերը կը շինուին բայի մը կատարեալին առաջին դէմքին վերջին ձայնաւորը զեղչելով և ո՞ր–ոյ մասնիկը դնելով, զոր օրինակ .

կատարեալ

Լռեմ ,	Լռեց–է ,	Լռեց–ո՞ր–ոյանէմ
Հասանեմ ,	Հաս–է ,	Հաս–ո՞ր–ոյանէմ
Բնակիմ ,	Բնակեց–ա՛ ,	Բնակեց–ո՞ր–ոյանէմ
Մնանիմ ,	Մն–ա՛ ,	Մն–ո՞ր–ոյանէմ
Գնամ ,	Գնաց–է ,	Գնաց–ո՞ր–ոյանէմ
Զօրանամ ,	Զօրաց–ա՛ ,	Զօրաց–ո՞ր–ոյանէմ
Լնուիմ ,	Լց–է ,	Լց–ո՞ր–ոյանէմ
Զգենուիմ ,	Զգեց–ա՛ ,	Զգեց–ո՞ր–ոյանէմ

118. Հ. Ո՞ր–ոյ անէծ վերջաւորութեամբ բայերն ի՞նչ կը կոչուին , և երբ կը չինուին ։

Պ. Ո՞ր պայմանի վերջաւորութեան բայերն հայերէն անդրադարձ բայ կոչուած են, և վերադիրշեալ կերպով կը չինուին, երբ բայի մը առջեւ բայիկն երրորդ դերձողութիւնն ուրիշի մը ընել տալ կ՚ուզենք։ Զոր օրինակ. Ես կը նամակեմ. երբ այն դերձը, այսինքն նամակելու դերձողութիւնը, ուրիշի մը գրել տալ կ՚ուզեմ, կ՚ըսեմ, նամակացնեմ, կը նամակեցնեմ։

119. Հ. Բայերուն անցողականները միշտ ո՞ր պայմանի կը վերջաւորին։

Պ. Կրնանք բայերն անցողականը կ՚ըլլայ կամաւոր եմ, բայերն ալ կ՚ըլլայ վերաբերեմ։

Բ. ԼԵՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

120. Հ. Երկրորդ լծորդութեան բայերն ի՞նչպէս կը վերջաւորին։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան բայերուն ալ մէկ մասը էմ կը վերջաւորի սահմանական ներկայ Ա. դէմքին մէջ, ինչպէս խօս—էմ, կը խօսիմ, սեղանէրէմ. մէկ մասն ալ անիմ։ ինչպէս ուս—անիմ, կը սորվիմ, էջբէնէրէմ։

121. Հ. Ի՞նչ վերջաւորութեամբ բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Ի՞նչ վերջաւորութեամբ բայ մը, զոր օրինակ խօս—էմ, կը խոնարհի այսպէս։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Խօս–էմ,	կը խօսիմ,	Սեղանէրէմ
Խօս–է,	կը խօսիս,	Սեղանէրես
Խօս–էմ+,	կը խօսինք,	Սեղանէրենք
Խօս–է+,	կը խօսիք,	Սեղանէրէք
Խօս–էն,	կը խօսին,	Սեղանէրեն

Խօս–է,	կը խօսի,	Սեղանէր
Խօս–էմ+,	կը խօսինք,	Սեղանէրէդ
Խօս–է+,	կը խօսիք,	Սեղանէր–ինէդ
Խօս–էն,	կը խօսին,	Սեղանէրէր

Ըղձական անկատար

Խօս–էէ,	կը խօսէի,	Սեղանէր էի՛
Խօս–էէր,	կը խօսէիր,	Սեղանէր էին
Խօս–էր,	կը խօսէր,	Սեղանէր էր
Խօս–է՛+,	կը խօսէինք,	Սեղանէր էի՛+
Խօս–էէ+,	կը խօսէիք,	Սեղանէր էիդ
Խօս–էէն,	կը խօսէին,	Սեղանէր էին

Ըղձական կատարեալ

Խօս–եցայ,	Խօսեցայ,	Սեղանէի՛
Խօս–եցար,	Խօսեցար,	Սեղանէին
Խօս–եցա՛,	Խօսեցաւ,	Սեղանէի
Խօս–եցա՛+,	Խօսեցանք,	Սեղանէի՛+
Խօս–եցայ+,	Խօսեցաք,	Սեղանէիդ
Խօս–եցան,	Խօսեցան,	Սեղանէին

Ապառնի

Խօս–եցայց,	Պիտի խօսիմ,	Սեղանէիցէմ
Խօս–եսցի՛,	Պիտի խօսիս,	Սեղանէիցէ+
Խօս–եա՛,	Պիտի խօսի,	Սեղանէիցէ+
Խօս–եա՛՛+,	Պիտի խօսինք,	Սեղանէիցէնք
Խօս–եջի՛+,	Պիտի խօսիք,	Սեղանէիցէ+–ինէդ
Խօս–եա՛ն,	Պիտի խօսին,	Սեղանէիցէ+ին

Հրամայական

Խօս–եա՛, խօս–եա՛ջիր,	Խօսէ,	Սեղանի

Մի խօս–էք ,	*Մի խօսիր ,*	*Սէօյլէմէ*
Խօս–էցաբո՞ւ ,		
խօս–եմ–ԸՂ՝ ,	*Խօսեցէք ,*	*Սէօյլէյին*
Մի խօս–է՛ ,	*Մի խօսիք ,*	*Սէօյլէմէյին*

Մոտրադասական

Խօս–էյէմ ,	*Խօսիմ ,*	*Սէօյլէյէմ ,*
Խօս–էյի՛ ,	*Խօսիս ,*	*Սէօյլէյիւն*
Խօս–էյէ ,	*Խօսի ,*	*Սէօյլէ՛ն*
Խօս–էյնի՛ ,	*Խօսինք ,*	*Սէօյլէյէլիմ*
Խօս–էյէ՛ ,	*Խօսիք ,*	*Սէօյլէյէ՛նիզ*
Խօս–էյին ,	*Խօսին ,*	*Սէօյլէ՛նլէր*

Ներկայի

Խօս–էլ ,*	*Խօսիլ ,*	*Սէօյլէմէ՛*

Անցեալ ընդունելութիւն

Խօս–եալ ,	*Խօսած ,*	*Սէօյլէմիշ*

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօս–էլուց ,	*Խօսելու ,*	*Սէօյլէյէճէ՛*

Խօսիմ ին պէս կը խոնարհի ամէն ներկայ վերջաւորուած բայ , զոր օրինակ .

Չեզոք

Աչխատ–իմ ,	*Աչխատիլ ,*	*Զալըշմա՛ք*
Երեւ–իմ ,	*Երեւիլ ,*	*Կէօրիւնմէ՛*
Դադար–իմ ,	*Դադրիլ ,*	*Տուրմա՛ք*

117. *Հ. Մինակ իմ վերջաւորուած բա՛յերը խօսիմին պէս կը խոնարհին :*

Պ. Բանի մը անիմ վերջաւորեալ բայերը , ինչպէս խոստանալ—անիմ , հաւ—անիմ , խօսիմին պէս կը խոնարհին , վասն զի ասոնց արմատները խոստովան , հաւատ են :

118. *Հ. Անիմ վերջաւորուած բայ մը ի՛նչպէս կը խոնարհի :*

Պ. Անիմ վերջաւորուած բայ մը , զոր օրինակ ուս—անիմ , կը խոնարհի այսպէս .

Սահմանական եղանակ , ներկայ

Ուս–անիմ ,	*կը սորվիմ ,*	*Էօյրէնիյէմ*
Ուս–անի՛ս ,	*կը սորվիս ,*	*Էօյրէնիյո՛ւն*
Ուս–անի՛ ,	*կը սորվի ,*	*Էօյրէնիյո՛ր*
Ուս–անիմի՛ ,	*կը սորվինք ,*	*Էօյրէնիյէլիմ*
Ուս–անի՛ք ,	*կը սորվիք ,*	*Էօյրէնիյո՛ւնուզ*
Ուս–անին ,	*կը սորվին ,*	*Էօյրէնիյո՛ր լար*

Անցեալ անհատար

Ուս–անի՛ , ,	*կը սորվէի ,*	*Էօյրէնիյո՛ր իմ*
Ուս–անիէը ,	*կը սորվէիր ,*	*Էօյրէնիյո՛ր սուն*
Ուս–անէը ,	*կը սորվէր ,*	*Էօյրէնիյո՛ր իւ*
Ուս–անիմ՛ ,	*կը սորվէինք ,*	*Էօյրէնիյո՛ր իւմ*
Ուս–անէի՛ք ,	*կը սորվէիք ,*	*Էօյրէնիյո՛ր իւնիզ*
Ուս–անէին ,	*կը սորվէին ,*	*Էօյրէնիյո՛ր իւլար*

* Ըստ ընտիր մատենագրաց իմ վերջաւորուած բայերուն անեցեալը եւ կը վերջաւորի . ուսոյ փոխանակ ըսելու սիրէ , խօսէ , քնանիլ , ուսանիլ , պէտք է ըսել սիրէ , խօսի և այլն :

Հնգեակ կատարեալ

Ուս–ա՛յ ,	*Սրվեցայ ,*	*Եայբենայ՛ն*
Ուս–ա՛ր ,	*Սրվեցար ,*	*Եայբենա՛ր*
Ուս–ա՛ւ ,	*Սրվեցաւ ,*	*Եայբենա՛ւ*
Ուս–ա՛ք ,	*Սրվեցանք ,*	*Եայբենա՛ք*
Ուս–ա՛ք ,	*Սրվեցաք ,*	*Եայբենա՛ք*
Ուս–ա՛ն ,	*Սրվեցան ,*	*Եայբենա՛ւ*

Ապառնի

Ուս–ա՛յց ,	*Պիտի սրվիմ ,*	*Եայբենե՛ցայ*
Ուս–ա՛ս ,	*Պիտի սրվիս ,*	*Եայբենե՛ցե՛ս*
Ուս–ա՛յ ,	*Պիտի սրվի ,*	*Եայբենե՛ցի*
Ուս–ա՛ւ ,	*Պիտի սրվինք ,*	*Եայբենե՛ցայնք*
Ուս–ա՛ք ,	*Պիտի սրվիք ,*	*Եայբենե՛ցե՛ք*
Ուս–ա՛ն ,	*Պիտի սրվին ,*	*Եայբենե՛ցե՛ւ*

Հրամայական

Ուս–է ,		
ուս–ջէ ,		
ուս–անջէ ,	*Սրվէ ,*	*Եայբեն*
Մի ուս–անէր ,	*Մի սրվիր ,*	*Եայբենո՛ր*
Ուս–ա՛ք ,		
ուս–ջի՛ք ,		
ուս–անջի՛ք ,	*Սրվեցէք ,*	*Եայբենի՛ն*
Մի ուս–անի՛ք ,	*Մի սրվիք ,*	*Եայբենո՛ւք*

Մատրադաւական

Ուս–անիցի՛ր ,	*Սրվիր ,*	*Եայբենի՛ր*
Ուս–անիցի՛ս ,	*Սրվիս ,*	*Եայբենի՛ս*
Ուս–անիցի՛ւ ,	*Սրվի ,*	*Եայբենի՛ւ*
Ուս–անիցի՛նք ,	*Սրվինք ,*	*Եայբենի՛նք*
Ուս–անիցի՛ք ,	*Սրվիք ,*	*Եայբենի՛նիկ*
Ուս–անիցի՛ն ,	*Սրվին ,*	*Եայբենի՛նլեր*

Ենեթադրեալ

Ուս–անէ՛լ ,	*Սրվիլ ,*	*Եայբենի՛ր*

Հնգեակ ընդոծնիդիմեան

Ուս–ե՛լ ,	*Սրված ,*	*Եայբենո՛ւշ*

Ապառնի ընդոծնիդիմեան

Ուս–անելո՛ց ,	*Սրվելու ,*	*Եայբենե՛ցի՛ր*

Ա–անէ՛ին պէս կը խոնարհի ամէն անի վերջաւորուած բայ , ինչպէս .

Դերգործական

Ա՛ղ–անիմ ,	*Հագնիլ ,*	*Նէյ՛ր՛+*
Ծո՛ն–անիմ ,	*Ծնանիլ ,*	*Տօղո՛ւմ՛+*
Սկս–անի՛մ ,	*Սկսիլ ,*	*Պ–չլա՛մ՛+*

Ձիգոր

Անկ–անի՛մ ,	*Իյնալ ,*	*Տի՛–չի՛+*
Մեռ–անի՛մ ,	*Մեռնիլ ,*	*Էօլո՛+*
Սո՛ւ–անի՛մ ,	*Սնանիլ ,*	*Պէ՛–լէնո՛+*

119. Հ. *Մխուակ անի վերջաւորուած բայեր ա–անէ՛ին պէս կը խոնարհին :*

Պ. *Նոյնի բայը ա–անէ՛ին պէս խոնարհելով , կ'ըսէ՛ս նատ–ա՛յ , նատ–ա՛յց , նիստ , ոչ թէ նա–անէ՛ին պէս նատ–եցայ , նատ–եցայց , նատ–եա՛յ :*

120. Հ. *Ագանիմ և անկանիմ բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ :*

Պ. *Առանց հրամայականին յոգնակին կ'ըսէ՛ս ագ–երո՛+ , անկ–երո՛+ , ոչ թէ , ըստ օրինակին , ագ–ուո՛+ , անկ–ուո՛+ :*

Գ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

121. Հ. Երրորդ լծորդութեան բայերն ի՞նչ-պէս կը վերջաւորին։

Պ. Երրորդ լծորդութեան բայերուն մէկ մասը կը վերջաւորի ա՛, ինչպէս աղ–ա՛, աղալ, է–ալ–ի՛+. մէկ մասն ալ ա՛ն, ինչպէս առ–ա՛ն, առնալ, է–ան–ի՛+։

122. Հ. Ա՛ վերջաւորուած բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Ա՛ վերջաւորուած բայ մը, ղոր օրինակ աղ–ա՛, կը խոնարհի այսպէս.

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ա՛ղ–ա՛,	Կ'աղամ,	Ի՛–այ–ի՛–էմ
Ա՛ղ–ա՛,	Կ'աղաս,	Ի՛–այ–ի՛–էն
Ա՛ղ–ա՛,	Կ'աղայ,	Ի՛–այ–ի՛–ր
Ա՛ղ–ա՛+,	Կ'աղանք,	Ի՛–այ–ի՛–էք
Ա՛ղ–ա՛+,	Կ'աղաք,	Ի՛–այ–ի՛–ք–ան–ի՛–ք
Ա՛ղ–ա՛ն,	Կ'աղան,	Ի՛–այ–ի՛–էր

Անցեալ անկատար

Ա՛ղ–այ,	Կ'աղայի,	Ի՛–այ–ի՛–ր էի՛
Ա՛ղ–այր,	Կ'աղայիր,	Ի՛–այ–ի՛–ր էին
Ա՛ղ–այր,	Կ'աղար,	Ի՛–այ–ի՛–ր էր
Ա՛ղ–այ+,	Կ'աղայինք,	Ի՛–այ–ի՛–ր էի՛+
Ա՛ղ–այ+,	Կ'աղայիք,	Ի՛–այ–ի՛–ր էիք
Ա՛ղ–այն,	Կ'աղային,	Ի՛–այ–ի՛–ր էին

Անցեալ դատարկալ

Ա՛ղ–ացի,	Աղացի,	Ի՛–այ–ի՛–ա՛
Ա՛ղ–ացիր,	Աղացիր,	Ի՛–այ–ի՛–ան

Ա՛ղ–ացա,	Աղաց,	Ի՛–այ–ի՛–ա՛
Ա՛ղ–ացա՛+,	Աղացինք,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛+
Ա՛ղ–ացէ՛+,	Աղացիք,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛–ք
Ա՛ղ–ացին,	Աղացին,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛–ր

Ապառնի

Ա՛ղ–ացէ՛մ,	Պիտի աղամ,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛մ
Ա՛ղ–ացէ՛ս,	Պիտի աղաս,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛+ս
Ա՛ղ–ացէ՛,	Պիտի աղայ,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛+
Ա՛ղ–ացո՛+,	Պիտի աղանք,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛նք
Ա՛ղ–ացէ՛+,	Պիտի աղաք,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛+ք
Ա՛ղ–ացէ՛ն,	Պիտի աղան,	Ի՛–այ–ի՛–ան–ի՛ր

Հրամայական

Ա՛ղ–ա կամ աղ–ացէ՛ր,	Ա՛ղա։	Ի՛–այ–ի՛
Մի՛ աղ–ա՛,	Մի՛ աղար,	Ի՛–այ–ի՛–ր
Ա՛ղ–ացէ՛+ կամ աղ–ացէ՛+,	Աղացէք,	Ի՛–այ–ի՛–ա՛
Մի՛ աղ–այ+,	Մի՛ աղաք,	Ի՛–այ–ի՛–ք–այ–ի՛

Ստորադասական

Ա՛ղ–այցէ՛մ,	Աղամ,	Ի՛–այ–ի՛–ցէ՛մ
Ա՛ղ–այցէ՛ս,	Աղաս,	Ի՛–այ–ի՛–ցէ՛ս
Ա՛ղ–այցէ՛,	Աղայ,	Ի՛–այ–ի՛–ցէ՛
Ա՛ղ–այցո՛+,	Աղանք,	Ի՛–այ–ի՛–ցո՛+
Ա՛ղ–այցէ՛+,	Աղաք,	Ի՛–այ–ի՛–ցէ՛+
Ա՛ղ–այցէ՛ն,	Աղան,	Ի՛–այ–ի՛–ցէ՛ն

Անեղեւոյթ

Ա՛ղ–ալ,	Աղալ,	Ի՛–այ–ի՛–լ

Անցեալ ընդունելութիւն

Ա՛ղ–ացեա՛լ,	Աղացած,	Ի՛–այ–ի՛–ր

Ասպետի ընդունելութիւն

Ազ–ալ,	Ազալս,	Ի–յէ–պէ–ճէ+

Ասոր պէս կը խոնարհի ամէն ա վերջաւորուած կանոնաւոր բայ. զոր օրինակ,

Նեղգործական

Խոկ–ամ,	Մտածել,	Տէ–էէ–ՆԴէ+
Կարգ–ամ,	Կանչել,	Զ–պըբ–մէ
Ողբ–ամ,	Ողբալ,	Ա–պլ–մէ

Չեզոք

Փն–ամ,	Երթալ,	Կ–ԼՊ–Դէ+
Հաղ–ամ,	Հագալ,	Օ–ՆՈ–մէ
Փութ–ամ,	Փութալ,	Է–վԷ–ԼԷ–Դէ+

123. Հ. Ա՛ վերջաւորուած բայերուն կատարեալ եզակի երրորդ դէմքին վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Ա՛ վերջաւորուած բայերուն ալ բոլոր նոյն արմատը կատարեալին եզակի Գ. դէմքն է։ Այսպէս աղօ բային արմատն է աղաց, փնովինը՝ փընաց, խաղովինը՝ խաղաց, բռնովինը՝ բաց։ Երբ երբ կատարեալին եզ. Գ. դէմքը բաղաձայնով սկսած դիվանդ բառ է, ինչպէս են բաց, ընաց, այն դէմքին սկիզբը ե յաւելուածը կրնայ դրուիլ։ Ուստի բռնովին կատարեալին եզ. Գ. դէմքը կրնայ ըլլալ բաց կամ եբաց, ընովինը կրնայ ըլլալ թաց կամ եթաց, բայց չըսուիր եգնաց, եխաղաց և այլն, քանզի փնաց, խաղաց արմատները բաղձանք են* ։

* Այս յօդուածը բազդատէ 112 և 115 թիւերուն հետ։

124. Հ. Բռնամ, ընամ բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Այս բայերուն կատարեալը, ապառնին, հրամայականն ու անցեալ ընդունելութիւնը, վոխանակ աղօվին պէս բռնացէ, բռնացէց, բռնա, բռնացնել. թռնացէ, թռնացէց, թռնա, թռնացնել ըլլալու, կ'ըլլան, բացէ, բացէց, բաց, բացեալ. թացէ, թացէց, թաց, թացեալ, վասն զի ատոնց արմատները են ոչ թէ բռնաց, ընաց, այլ բաց, ընաց։

125. Հ. Բռնամ և ջռռնամ բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Այս բայերուն արմատն է բռէ, ջռէ, ուստի և ատոնց արմատական ժամանակները, այսինքն՝ կատարեալը, ապառնին, հրամայականը և անցեալ ընդունելութիւնը կ'ըլլան,

Կտր.	Ապ.	Հրմ.	Անց. ընդ.
Բարձի,	բարձիս,	բարձ,	բարձեալ
Դարձայ,	դարձայս,	դարձ,	դարձեալ

126. Հ. Ինամ վերջաւորուած բայ մը ի՞նչպէս կը խոնարհի։

Պ. Ինամ վերջաւորուած բայ մը, զոր օրինակ ուռ–անամ, կը խոնարհի այսպէս.

Սահմանական եղանակ, Ներկայ

Ուռ–անամ,	Կը ուռանամ,	Է–պէ–ԼԷ–մ
Ուռ–անաս,	Կը ուռանաս,	Է–պէ–ԼԷ–ս
Ուռ–անայ,	Կը ուռանայ,	Է–պէ–ԼԷ
Ուռ–անամք,	Կը ուռանանք,	Է–պէ–ԼԷ–նք

Ստ–անայ՛,	կը ստանաք,	Էրինէրունիդ
Ստ–անան,	կը ստանան,	Էրինէրուէր

Ներկայ անկատար

Ստ–անայի,	կը ստանայի,	Էրինէր էրի՛մ
Ստ–անայիր,	կը ստանայիր,	Էրինէր էրի՛ն
Ստ–անայր,	կը ստանար,	Էրինէր էրի՛
Ստ–անայա՛,	կը ստանայինք,	Էրինէր էրի՛ր
Ստ–անայի՛ր,	կը ստանայիք,	Էրինէր էրինիդ
Ստ–անային,	կը ստանային,	Էրինէր էրինէր

Անցեալ դիտարկական

Ստ–ացայ,	Ստացայ,	Էրինոփ՛մ
Ստ–ացար,	Ստացար,	Էրինոփ՛ն
Ստ–ացա՛,	Ստացաւ,	Էրինոփ՛
Ստ–ացա՛ր,	Ստացանք,	Էրինոփ՛ր
Ստ–ացայ՛ր,	Ստացաք,	Էրինոփինիդ
Ստ–ացան,	Ստացան,	Էրինոփիէր

Ապառնի

Ստ–ացայ՛ց,	Պիտի ստանամ,	Էրինէճէյ՛մ
Ստ–ացո՛ւ,	Պիտի ստանաս,	Էրինէճէ՛ն
Ստ–ացի՛,	Պիտի ստանայ,	Էրինէճի՛
Ստ–ացո՛ւ՛ր,	Պիտի ստանանք,	Էրինէճէյի՛ր
Ստ–ացէ՛ր,	Պիտի ստանաք,	Էրինէճէ՛նիդ
Ստ–ացին,	Պիտի ստանան,	Էրինէճէ՛ր

Հրամայական

Ստ–ացէ՛, ստ–ացէ՛ր,	Ստացէ՛,	Էրի՛ն
Մի ստ–անա՛ր·	Մի ստանա՛ր,	Էրինո՛ր
Ստ–ացա՛ր՛ր· ստ–ացէ՛ր,	Ստացէ՛ք,	Էրինի՛ն
Մի ստ–անայ՛ր,	Մի ստանա՛ք,	Էրինոյի՛ն

Սովորական

Ստ–անայե՛մ,	Ստանամ,	Էրինէյի՛մ
Ստ–անայե՛ս,	Ստանաս,	Էրինէ՛ն
Ստ–անայէ,	Ստանայ,	Էրինի՛
Ստ–անայե՛մ՛ր,	Ստանանք,	Էրինէյի՛մ
Ստ–անայե՛ր՛ր,	Ստանաք,	Էրինէ՛նիդ
Ստ–անայե՛ն,	Ստանան,	Էրինի՛նէր

Ակնարկեալ

Ստ–անալ,	Ստանալ,	Էրինո՛ր

Անցեալ ընդունելութիւն

Ստ–ացե՛լ,	Ստացած,	Էրինո՛ղ

Ապառնի ընդունելութիւն

Ստ–անալո՛ց,	Ստանալու,	Էրինէճի՛

Ասոր պէս կը խոնարհին ամէն անոմ վերջաւորուած բայեր, ինչպէս,

Նեղդրծական

Խոստ–անամ,	Խոստանալ,	Սէօզ վէրո՛ր
Գող–անամ,	Գողնալ,	Զալմա՛ք
Մերկ–անամ,	Մերկանալ,	Սօյմա՛ք

Ձեզոք

Գոհ–անամ,	Գոհանալ,	Շէ՛ր էլմի՛ր
Հեռ–անամ,	Հեռանալ,	Ո՛ւզաքլամա՛ք
Կուր–անամ,	Կուրանալ,	Փէօր օլմա՛ք

127. Հ. Մինակ անոմ վերջաւորուած բայեր ապառնին պէս կը խոնարհին։

Պ. Կան քանի մը ա՛ վերջաւորուած բա-

յեր որոնց կատարեալն ու ապառնին -ոռնամ պէս կը վերջանան -ոց, -ոցայ, ոչ թէ -ոմ, -ոյի, -ոշտ: Ասոնք են

Հոգ-ամ,	Հոգ-ացայ,	Հոգ-ացայց
Յուս-ամ,	Յուս-ացայ,	Յուս-ացայց
Որս-ամ,	Որս-ացայ,	Որս-ացայց
Ցնծ-ամ,	Ցնծ-ացայ,	Ցնծ-ացայց

Ոչ թէ հոգայի, հոգայիր, յուսայի, յուսայիր և այլն: Բայց ասոնց հրամայականները կ'ըլլան, Ա-ղամին պէս, հոգ—ա, յուս—ա, որս—ա, ցնծ—ա, ոչ թէ, -ոռնամին պէս, հոգ—ացէր, յուս—ացէր, և այլն:

128. Հ. Ենամ վերջաւորուած բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. Կան քանի մը բայեր որ ենամ կը վերջաւորին և ոչ անամ, ինչպէս, արբենամ, մերձենամ: Ասոնք բոլոր խոնարհման մէջ ե դիրը կը պահեն, ուսում կ'ըսուի, արբենամ, արբենայի, արբենայ, արբենայց, արբենայիր, արբենային, և այլն:

Դ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

129. Հ. Զորրորդ լծորդութեան բայերն ի՞նչպէս կը վերջաւորին:

Պ. Զորրորդ լծորդութեան բայերն -ամ կը վերջաւորին: Այս լծորդութեան բայերուն ալ խոնարհումը երիւ կերպ է. ունենց կատարեալն է, ապառնին եմ կ'ըլլայ, ունենց ալ կատարեալն ի, ապառնին իմ կ'ըլլայ.

130. Հ. Առաջին կերպ խոնարհման օրինակ մը տուր:

Պ. Առաջին կերպ խոնարհումը կ'ըլլայ այսպէս,

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Թող-ում,	Կը թողում,	Պրօֆէսէօր
Թող-ուս,	Կը թողուս,	Պրօֆէսէօրն
Թող-ու,	Կը թողու,	Պրօֆէսէր
Թող-ումք,	Կը թողունք,	Պրօֆէսէրեղ
Թող-ուք,	Կը թողուք,	Պրօֆէսէրներ
Թող-ուն,	Կը թողուն,	Պրօֆէսէրներ

Անցեալ անկատար

Թող-ուէի,	Կը թողուի,	Պրօֆէսէրոտ
Թող-ուէիր,	Կը թողուիր,	Պրօֆէսէրոտն
Թող-ույր,	Կը թողուր,	Պրօֆէսէրոտ
Թող-ուինք,	Կը թողուինք,	Պրօֆէսէրոտէ
Թող-ուէիք,	Կը թողուիք,	Պրօֆէսէրոտներեղ
Թող-ուին,	Կը թողուին,	Պրօֆէսէրոտներ

Անցեալ կատարեալ

Թող-ի,	Թողուցի,	Պրօֆոտ
Թող-եր,	Թողուցիր,	Պրօֆոտն
Թող, ե-թող,	Թողուց,	Պրօֆոտ
Թող-ատ,	Թողուցինք,	Պրօֆոտէ
Թող-եւ,	Թողուցիք,	Պրօֆոտներեղ
Թող-ին,	Թողուցին,	Պրօֆոտներ

Ապառնի

Թող-իմ,	Պիտի թողում,	Պրօֆեսսէօր
Թող-իս,	Պիտի թողուս,	Պրօֆեսսէօրն
Թող-իւ,	Պիտի թողու,	Պրօֆեսսէր

Թող–ցուս՛,	Պիտի թողուինք,	Պրպճաճպղըղ
Թող–ջէ՛,	Պիտի թողուք,	Պրպճաճպճպըղը
Թող–ցեն,	Պիտի թողուն,	Պրպճաճպճլար

Հրամայական

Թող, Թող–ջէք,	Թող,	Պրպճ
Մի թող–ուր,	Մի թողուր,	Պրպճմա
Թող–է՛, Թող–ջէ՛,	Թողէք,	Պրպճըն
Մի թող–ուս՛,	Մի թողուք,	Պրպճմայըն

Ստորադասական

Թող–ուցուս՛,	Թողում,	Պրպճայըմ
Թող–ուցուս,	Թողուս,	Պրպճասըն
Թող–ուցու,	Թողու,	Պրպճսըն
Թող–ուցուսմ՛,	Թողունք,	Պրպճալըմ
Թող–ուցուս՛,	Թողուք,	Պրպճասընըղ
Թող–ուցան,	Թողուն,	Պրպճընլար

Անեղական

Թող–ուլ,	Թողուլ,	Պրպճմպ

Անցեալ ընդունելություն

Թող–եալ,	Թողած,	Պրպճնըղ

Ապառնի ընդունելություն

Թող–ըց,	Թողելու,	Պրպճաճաք

Առը պէս կը խոնարհի ամէն ու՛մ վերջաւորած բայ, դուր օրինակ.

Ալպել–ուս՛,	Ալպելել,	Մէն ելնէ՛մ
Ձեն–ուս՛,	Մոլթել,	Պէզապլամաք
Հեղ–ուս՛,	Թափել,	Տէօփմէ՛մ

131. Հ. Այս ըմպուելութեան բայերուն կատարեալ եղակի գ. դէմքին վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Առնչ ալ արմատը կատարեալին եզակի գ. դէմքն է։ Եթէ այս արմատը բաղաձայնով սկսած միավանկ է, սկիզբը ե դիրը կրնայ դրուիլ, ինչպէս,

Կատար. գ. դէմք

Թող–ուս՛,	Թող կամ ե–թող
Հեղ–ուս՛,	Հեղ » ե–հեղ
Ձեն–ուս՛,	Ձեն » ե–ձեն

Եթէ արմատը ա ձայնաւորով սկսած միավանկ է, սկիզբը կրնայ դրուիլ է դիրը, ինչպէս,

Կատար. գ. դէմք

Ա.–նուս՛,	Ա. կամ է–ատ

Իսկ եթէ արմատը բազմավանկ է, ամենեւին յաւելուած չընդունիր, ուսոի չըսուիր, ե–յաւել, ե–արդել, ե–ընկէց։

132. Հ. Երկրորդ կերպ խոնարհման օրինակ մը տուր։

Պ. Երկրորդ կերպ խոնարհման օրինակն այս է,

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ցեն–ուս՛,	Կը յենում,	Տայանըըմ՛
Ցեն–ուս,	Կը յենուս,	Տայանըսըն
Ցեն–ու,	Կը յենու,	Տայանըր
Ցեն–ուսմ՛,	Կը յենունք,	Տայանըլըղ
Ցեն–ուս՛,	Կը յենուք,	Տայանըսընըղ
Ցեն–ուն,	Կը յենուն,	Տայանըլար

Անցեալ անկատար

Յեն–ուի ,	կը յենուի ,	Տայանըըըոըն
Յեն–ուիր ,	կը յենուիր ,	Տայանըըըոըն
Յեն–այր ,	կը յենուր ,	Տայանըըըոը
Յեն–ուաք ,	կը յենուինք ,	Տայանըըըոընք
Յեն–ուիք ,	կը յենուիք ,	Տայանըըըոընըդ
Յեն–ուին ,	կը յենուին ,	Տայանըըըոըլոր

Անցեալ կատարեալ

Յեց–այ ,	Յեցայ ,	Տայանըըմ
Յեց–ար ,	Յեցար ,	Տայանըըն
Յեց–աւ ,	Յեցաւ ,	Տայանըը
Յեց–ան ,	Յեցանք ,	Տայանըընք
Յեց–այք ,	Յեցաք ,	Տայանըընըդ
Յեց–ան ,	Յեցան ,	Տայանըըլոր

Ապառնի

Յեց–այց ,	Պիտի յենում ,	Տայանաճաղըմ
Յեց–ջիս ,	Պիտի յենուս ,	Տայանաճաքսըն
Յեց–ջի ,	Պիտի յենու ,	Տայանաճաք
Յեց–ջուք ,	Պիտի յենունք ,	Տայանաճաղըդ
Յեց–ջիք ,	Պիտի յենուք ,	Տայանաճաքսընըդ
Յեց–ջին ,	Պիտի յենուն ,	Տայանաճաքլոր

Հրամայական

Յեց–էք , յեց–ջէք ,	Յեցէը	Տայան
Մի յենուր ,	Մի յենուր ,	Տայանոմ
Յեց–ուրուք , յեց–ջէք ,	Յեցէք ,	Տայանըն
Մի յենուք ,	Մի յենուք ,	Տայանոմըն

Ստորադասական

Յեն–ուիմ ,	Յենում ,	Տայանայըմ
Յեն–ուիս ,	Յենուս ,	Տայանայքն

Յեն–ուիս ,	Յենու ,	Տայանըն
Յեն–ուիսիմ ,	Յենունք ,	Տայանալըմ
Յեն–ուիսուք ,	Յենուք ,	Տայանաընըդ
Յեն–ուիսին ,	Յենուն ,	Տայանընլոր

Ակներեայի

Յեն–ուիլ ,	Յենուլ ,	Տայանմք

Անցեալ ընդունելութիւն

Յեց–եալ ,	Յեցած ,	Տայանըը

Ապառնի ընդունելութիւն

Յեն–լոց ,	Յենլու ,	Տայանոճք

Ասոր պէս կը խոնարհին .

Զբօս–նուիմ ,	Զբօսնուլ ,	Էյլէնմէ ,
Զգե–նուիմ ,	Հագնիլ ,	Կիյինմէ
Ընթեր–նուիմ ,	կարդամ ,	Օխոմաք

133. Հ. Ի՞նչ գիտելիք կայ նաև վերջաւորութեամբ բայերուն վրայ :

Պ. Կան նաև վերջաւորութեամբ բայեր , որ արմատական ժամանակներուն , այսինքն կատարեալին , ապառնիին , հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ ո դէմքը չի կը վոխանի , զոր օրինակ ,

	Կտր.	Ապտ.	Հրամ.	Անց. ընդ.
Լնում ,	լցի ,	լցիս ,	լիր ,	լցեալ
Խնում ,	խցի ,	խցիս ,	խիր ,	խցեալ
Ընկենում ,	ընկեցի ,	ընկեցիս ,	ընկեր ,	ընկեցեալ

վասն զի ասոնց արմատներն են լէց , խէց , ընկէց :

Երկրորդ հեռաբերականներուն մէջ .

	Կաթ.	Ապա.	Հիմ:	Անց. ընդ·
Զգենում,	զգեցայ,	զգեցայր,	զգեցիր,	զգեցեալ
Ընթեռնում,	ընթերցայ,	ընթերցայր,	ընթերցիր,	ընթերցեալ
Ցնծում,	յեցայ,	յեցայր,	յեցիր,	յեցեալ

134. Հ. Ա՛ռնում և ընդունում բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Ա՛ռնում և ընդունում բայերուն ներկը կը դնդչուի արմատական ժամանակներուն մէջ, ըսր օրինակ,

	Կաթ.	Ապա.	Հիմ:	Անց. ընդ.
Առնում,	առի,	առիր,	առ,	առեալ
Ընդունում,	ընդուայ,	ընդուայր,	ընդուր,	ընդուեալ*

ՁՈՐՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ՁԵՒԸ

135. Հ. Ա. Լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ՚ըլլան։

Պ. Առաջին լծորդութեան, այսինքն եմ և անիմ վերջաւորուած բայերը կրաւորական կ՚ըլլան, եմը և անիմը փոխելով էմի և անիմի, և երկրորդ լծորդութեան եմ և անիմ վերջաւորուած բայերուն պէս խոնարհելով։ Ուստի, երբ, «էրնմ, կը սիրեմ, «եվէրէմ, ներգործական բայը սիրեմ ընելով խօսիմին պէս կը խոնարհինք (տես այս բայը, էջ 74),

* Կան ուրիշ քանի մը նոյն վերջաւորեալ բայեր որ անկանոն բայերուն կարգը դրուած են, վասն զի ասոնց խոնարհման մէջ քանի մը զարտուղութիւններ կան։

բայը կրաւորական կ՚ըլլայ, և կը նշանակէ նէ-էր-ուիմ, «եվէրէմ։ Նոյնպէս երբ, հասանիմ, կը կըթրեմ, «էսէրէմ, ներգործական բայը հասանիմ ընելով «ասանիմին պէս կը խոնարհինք (տես այս բայը, էջ 77), բայը կրաւորական կ՚ըլլայ, և կը նշանակէ նէ կորուիմ, «էսվէրէմ։

136. Հ. Բ. Լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ՚ըլլան։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան, այսինքն եմ և անիմ վերջաւորուած բայերը, կրաւորականի համար յատուկ ձեւ չունին. մի և նոյն ձեւը թէ ներգործական և թէ կրաւորական է. ուստի խօսիմ և «ասանիմ թէ՛ իրը ներգործական կը խօսիմ, կը «ուվիմ, և թէ՛ իբրեւ կրաւորական կը խօսուիմ և կը «ուվուիմ կը նշանակեն։

Թէ՛ ներգործականի և թէ կրաւորականի համար մի և նոյն ձեւ ունեցող բայերն հայերէն համարեա բայ կը կոչուին։

137. Հ. Գ. Լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ՚ըլլան։

Պ. Երրորդ լծորդութեան ամ վերջաւորուած ներգործական բայերը որ աղմին պէս կը խոնարհին՝ կրաւորական կ՚ըլլան «ումնալին պէս խոնարհուելով, այսինքն՝ կատարեալին ացի և ապառնին ացիք վերջաւորութիւններն ացայ և ացայք ընելով, հրամայականին վրայ ալ էր մասնիկին աւելցնելով. միւս ժամանակներն, այսինքն՝ ներկան և անկատարը և դերբայները, թէ՛ ներգործակա-

նին և թէ կրաւորականին համար, մի և նոյն են. բայց ստորադասականը կ'ըլլայ այցի՛ և ոչ այցե՛, ըստ օրինակ։

Ապահովական եղանակ, ներկայ

Նեբջ. Ե կբ.

Ա.ղա՛*	կ'աղամ՛,	Ի՛–այէ–պէ–բէ–՛
	կ'աղացուիմ՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէ–բէ–՛

Անցեալ անկատար

Նեբջ. Ե կբ.

Ա.ղայէ՛,	կ'աղայի՛,	Ի՛–այէ–պէ–ր էպէ՛
	կ'աղացուէի՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէ–ր էպէ՛

Անցեալ կատարեալ

Նեբջ.

Ա.ղացի՛,	Կ.ղացի՛,	Ի՛–այէ–ըպէ–՛

կբ.

Ա.ղացայ՛,	Ա.ղացուեցայ՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէպէ–՛

Ապառնի

Նեբջ.

Ա.ղացէի՛,	Պիտի՛ աղամ՛,	Ի՛–այէ–պէ–ճէէյէ՛

կբ.

Ա.ղացայց՛,	Պիտի՛ աղացուիմ՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէ–ճէէյէ՛

* Ա՛ և Ա՛ա՛ վերջաւորուած բայերուն կրաւորականին սահմանական ներկան, անորոշը և անորոշին ներգործականին հետ նոյն են ըստ հնագոյն և ընտրելագոյն հեղինակաց։ Յետնագոյն հեղինակք այս ժամանակներն ալ ներգործականին որոշելու համար, զանոնք լինիմ բայով և անցեալ ընդունելութեամբ կը շինեն ըսելով, ա.ղա.ծ լինիմ, ա.ղա.ծ լինէի, ա.ղա.ծ լինիմ։ Նըրանցմէ ալ՝ վերջաւորած բայերէն ոմանց ներկան կ'ընեն, այսպէս, բանի՛մ, բանի՛ս, բանի՛, բանի՛ք, բանի՛ն։

Հրամայական

Նեբջ.

Ա.ղա՛,	Ա.ղա՛,	Ի՛–այէ–բ
Ա.ղացէ՛,	Ա.ղացէ՛ք,	Ի՛–այէ–պէ–՛ն

կբ.

Ա.ղացիր՛,	Ա.ղացուէ՛,	Ի՛–այէ–պէ–լ
Ա.ղացուր՛ո՛,	Ա.ղացուեցէ՛ք,	Ի՛–այէ–պէ–լէ՛ն

Ստորադասական

Նեբջ.

Ա.ղայցե՛մ,	Ա.ղամ՛,	Ի՛–այէ–պէյէմ՛

կբ.

Ա.ղայցո՛ւմ,	Ա.ղացուիմ՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէյէմ՛

Ընդհանրական

Նեբջ. Ե կբ.

Ա.ղա՛լ,	Ա.ղալ՛,	Ի՛–այէ–ըմ՛+
	Ա.ղացուիլ՛,	Ի՛–այէ–պէ–լմ՛+

Անցեալ ընդհանրական

Նեբջ Ե կբ.

Ա.ղացե՛լ,	Ա.ղացած՛,	Ի՛–այէ–ըմ՛–շ
	Ա.ղացուած՛,	Ի՛–այէ–պէ–լմ՛–շ

Ապառնի ընդհանրական

Նեբջ. Ե կբ.

Ա.ղալո՛ւ,	Ա.ղալու՛,	Ի՛–այէ–պէ–ճէ+
	Ա.ղացուելու՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէ–ճէ+

կբ.

Ա.ղալի՛,	Ա.ղացուելու՛,	Ի՛–այէ–պէ–լէ–ճէ+

Իսկ անոնք վերջաւորուած ներգործական բայերը որ ոսանաձին պէս կը խոնարհին՝ կրաւորականի համար յատուկ ձեւ չունին։ Ուստի ոսանաձ թէ՛ իբրեւ ներգործական կը ոսանամ, և թէ իբրեւ կը-

բաւորական կը պատասխան կը նշանակէ : Միայն կրաւորականին առարադասականը կ'ըլլայ այնչ, առանայնչ, և ոչ առանայնչ :

138. Հ. Դ. Լծորդութեան ներգործական բայերը կրաւորական ի՞նչպէս կ'ըլլան :

Պ. Զորրորդ լծորդութեան, այսինքն սո վերջաւորուած ներգործական բայերը, զոր օրինակ ընդունակ ընդունիլ պէս խոնարհուող բայեր, կրաւորական կ'ըլլան, կատարեալին է և ապառնի այն վերջաւորութիւններն ա և այց ընելով, և հրամայականին վրայ իր մասնիկն աւելցնելով, միւս ժամանակները, այսինքն ներկան, անկատարը, առարադասականը և դերբայները, թէ ներգործականին եւ թէ կրաւորականին համար մի եւ նոյն են : Զոր օրինակ :

Ապառնի ենթական, անորոշ

Ներբ. և կր.

Թողուա *	կը թողուի, / կը թողուին,	Պրոֆըըը / Պրոֆըուըը

Անցեալ անկատար

Ներբ. և կր.

Թողուէ	կը թողուի, / կը թողուէին,	Պրոֆըըըը / Պրոֆըուըըը

* Ո՛ր վերջաւորած բայերուն կրաւորականին ներկան, անկատարը, առարադասականը և անորեւայթը ներգործականին հետ նոյն ե ըստ հին և ընտրելագոյն մատենադրաց : Յետագոյն հեղինակք այս ժամանակներն ալ ներգործականէն որոշելու համար զանոնք լինի՛ բայով և անցեալ ընդունելութեամբ կը շինեն այսպէս, Ըսելու լինի՛, Ըսելու լինէի, Ըսելու լինելոյ՛, Ըսելու լինել : Երբեմն ալ ու-ը ան-ին փոխելով կ'ըսեն Ըսանի՛, Ըսանէի, և այլն : Տես և եջ 94. ծանօթութիւն :

Անցեալ կատարեալ

Ներբ.

Թողէ,	Թողուցի,	Պրոֆըը

Կր.

Թողայ,	Թողուեցայ,	Պրոֆըըը

Ապառնի

Ներբ.

Թողէց,	Պիտի թողում,	Պրոֆըցը

Կր

Թողայց,	Պիտի թողուիմ,	Պրոֆըուցըը

Հրամայական

Ներբ.

Թող,	Թող,	Պրոֆ
Թողէ,	Թողէք,	Պրոֆը

Ստորադասական

Ներբ. և կր.

Թողացած,	Թողում, / Թողուիմ,	Պրոֆայը / Պրոֆըուայը

Անորոշ

Ներբ. և կր

Թողել,	Թողուլ, / Թողուիլ,	Պրոֆմը / Պրոֆըմը

Անցեալ ընդունելութիւն

Ներբ. և կր.

Թողած,	Թողուած,	Պրոֆըը / Պրոֆըմըը

Ապառնի-ըղդտանդրոթիւն

Նեբբ. Ե կը.

Թողլ՚ը,	Թողելու,	Պրաբ՚ածաք
	Թողուելու,	Պրաբբլա՚ածաք
Կը.		
Թողլի,	Թողուելու,	Պրաբբլա՚ածաք

Ո՞ր վերջաւորուած այն ներդործական բայերը որոնց կատարեալն ա եւ ապառնին այ կը վերջաւորին՝ կրաւորականի համար զատ ձեւ չունին. ուստի դդենում, դդեցա, դդեցայ, թէ, իբրեւ ներդործական, հագնիմ, հագայ, պիտի հագնիմ, հագնէի, հագնիմ, հագնիցնիմ, եւ թէ, իբր կրաւորական, կըհագնուիմ, հագնուեցայ, պիտի հագնուիմ, հագնուէի, հագնուիմ, հագնիցնիմ, կը նշանակեն:

ԶՈՐՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՑԵՐԸ

139. Հ. *Ո՛ր բայերն անկանո՛ն կ՚ըսուին:*

Պ. *Անկանո՛ն կ՚ըսուին այն բայերը որոնց արմատական ժամանակները (տես թիւ 125) միւս ժամանակներէն քիչ շատ կը տարբերին:*

140. Հ. *Առաջին լծորդութեան, այսինքն ե՛ վերջաւորուած անկանո՛ն բայերը քանի՞ հատ են:*

Պ. *Առաջին լծորդութեան, այսինքն ե՛ վերջաւորուած անկանո՛ն բայերը 12 հատ են,*

Առնեմ· ընել, էրձե+
Ասեմ· ըսել, փէձե+
Գիտեմ· գիտնալ, պիլձե+

Դնեմ· դնել, ջօմաք
Ըմպեմ· խմել, էչմե+
Լսեմ· լսել, էրլէձե+
Կարեմ· կրնալ, ջապէր ըմ-ք
Ճանաչեմ· ճանչնալ, ըսնըմաք
Մեզանչեմ· մեղանչել, մեղաւոր ըլլալ, կեանահ՚էչլէձե+, դառը վէրձե+
Յառնեմ· կրկին, ջալփմաք
Ուտեմ· ուտել, եէձե+
Յանդգնեմ· յանդգնիլ, ջապահա՚ էրձե+

141. Հ. *Այս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհին:*

Պ. *Այս բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով:*

Սահմանական եղանակ. ներկայ

Առնեմ	Ասեմ	Գիտեմ	Դնեմ

Անցեալ անկատար

Առնէի	Ասէի	Գիտէի	Դնէի

Անցեալ դատարկալ

Արարի	Ասացի	Գիտացի	Եղի
Արարեր	Ասացեր	Գիտացեր	Եղիր
Արար	Ասաց	Գիտաց	Եղ
Արարաք	Ասացաք	Գիտացաք	Եղաք
Արարէք	Ասացէք	Գիտացէք	Եղիք
Արարին	Ասացին	Գիտացին	Եղին

Ապառնի

Արարից	Ասացից	Գիտացից	Եղից
Արարցես	Ասացցես	Գիտացցես	Դիցես
Արարցէ	Ասացցէ	Գիտացցէ	Դիցէ
Արարցուք	Ասացցուք	Գիտացցուք	Դիցուք

Արաօջիք	Ասաօջիք	Գիտաօջիք	Դիջիք
Արացեն	Ասացեն	Գիտացեն	Դիցեն

Հրամայական

Արա	Ասա	Գիտա	Դիր
մի՛ առներ	մի՛ ասեր	մի՛ գիտեր	մի՛ դներ
Արաքէք	Ասացէք	Գիտացէք	Դիք
մի՛ առնէք	մի՛ ասէք	մի՛ գիտէք	մի՛ դնէք

Ապառնի դերբայական

Առնիցեմ	Ասիցեմ	Գիտիցեմ	Դնիցեմ

Անեղական եղանակ

Առնել	Ասել	Գիտել	Դնել

Անցեալ ընդունելոտիին

Արարեալ	Ասացեալ	Գիտացեալ	Եդեալ

Ապառնի ընդունելոտիին

Առնելոց	Ասելոց	Գիտելոց	Դնելոց

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ըմպեմ	Լսեմ	Կարեմ	Ճանաչեմ

Անցեալ անկատար

Ըմպէի	Լսէի	Կարէի	Ճանաչէի

Անցեալ կատարեալ

Արբի	Լուայ	Կարացի	Ծանեայ
Արբեր	Լուար	Կարացեր	Ծանեար
Արբ, Եարբ	Լուաւ	Կարաց	Ծանեաւ
Արբաք	Լուաք	Կարացաք	Ծանեաք
Արբէք	Լուայք	Կարացէք	Ծանեայք
Արբին	Լուան	Կարացին	Ծանեան

Ապառնի

Արբիցս	Լուայց	Կարացիս	Ծանեայց
Արբցես	Լուիցես	Կարացես	Ծանիցես
Արբցէ	Լուիցէ	Կարացէ	Ծանիցէ
Արբցուք	Լուիցուք	Կարացուք	Ծանիցուք
Արբջիք	Լուիջիք	Կարացջիք	Ծանիջիք
Արբցեն	Լուիցեն	Կարացեն	Ծանիցեն

Հրամայական

Արբ	Լուր	Զոռնէ	Ծանիր
մի՛ ըմպեր	մի՛ լսեր	»	մի՛ ճանաչեր
Արբէք	Լուարուք	»	Ծաներուք
մի՛ ըմպէք	մի՛ լսէք	»	մի՛ ճանաչէք

Ապառնի դերբայական եղանակ

Ըմպիցեմ	Լսիցեմ	Կարիցեմ	Ճանաչիցեմ

Անեղական

Ըմպել	Լսել	Կարել	Ճանաչել

Անցեալ ընդունելոտիին

Արբեալ	Լուեալ	Կարացեալ	Ծանուցեալ

Ապառնի ընդունելոտիին

Ըմպելոյ	Լսելոյ	Զոռնէ	Ճանաչելոյ

Սահմանական եղանակ, ներկայ,

Մեղանչեմ	Ցառնեմ *	Ուտեմ	Ցանցանեմ

---

* Ցառնի նոսած կամ պակաս տեղին ելլել կը նշանակէ. եւ՝ վեր կամ դուրս ելլել կը նշանակէ։

Անցեալ անկատար

Մեղանչէի	Յառնէի	Ուտէի	Յանցանէի

Անցեալ կատարեալ

Մեղայ	Յարեայ	Կերայ, կերի	Յանցեայ
Մեղար	Յարեար	Կերար, կերեր	Յանցեար
Մեղաւ	Յարեաւ	Կերաւ, եկեր	Յանցեաւ
Մեղաք	Յարեաք	Կերաք	Յանցեաք
Մեղայք	Յարեայք	Կերայք	Յանցեայք
Մեղան	Յարեան	Կերան, կերին	Յանցեան

Ապառնի

Մեղայց	Յարեայց	Կերայց	Յանցեայց
Մեղիցես	Յարիցես	Կերիցես	Յանցիցես
Մեղիցէ	Յարիցէ	Կերիցէ	Յանցիցէ
Մեղիցուք	Յարիցուք	Կերիցուք	Յանցիցուք
Մեղիջիք	Յարիջիք	Կերիջիք	Յանցիջիք
Մեղիցեն	Յարիցեն	Կերիցեն	Յանցիցեն

Հրամայական

Մեղիր	Ար	Կեր	Յանցիր
մի՛ մեղանչեր	մի՛ յառներ	մի՛ ուտեր	մի՛ յանցաներ
Մեղարուք	Արիք	Կերայք	Յանցերուք
մի՛ մեղանչէք	մի՛ յառնէք	մի՛ ուտէք	մի՛ յանցանէք

Ժողովրդական

Մեղանչիցեմ	Յառնիցեմ	Ուտիցեմ	Յանցանիցեմ

Անորոշ

Մեղանչել	Յառնել	Ուտել	Յանցանել

Անցեալ ընդունելութիւն

Մեղուցեալ	Յարուցեալ	Կերեալ	Յանցուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Մեղանչելոց	Յառնելոց	Ուտելոց	Յանցանելոց

142. Հ. Երկրորդ լծորդութեան, այսինքն ի՛ վերջաւորուած անհատն բայերը քանի՞ հատ են։

Պ. Երկրորդ լծորդութեան, այսինքն ի՛ վերջաւորուած անհատն բայերը 7 հատ են.

Եղանիմ,
Լինիմ՝ ըլլալ, ՚ըլլամ
Ունիմ. ունենալ, տալէ ՚ըլլամ
Ընդունիմ. ընդունիլ, ջապոլ էրմէ
Տանիմ. տանիլ, էօղլէ՛ըրմէ
Մարթիմ. կրնալ, ջաղէր ՚ըլլամ
Երկնչիմ. վախնալ, ջօրքմաք

143. Հ. Այս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհին։

Պ. Այս բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով։

Մահմանական եղանակ, ներկայ

Եղանիմ	Լինիմ	Ունիմ	Ընդունիմ

Անցեալ անկատար

Եղանէի	Լինէի	Ունէի	Ընդունէի

Անցեալ կատարեալ

Եղէ	Նոյն է	Կալայ	Ընկալայ
Եղեր	»	Կալար	Ընկալար
Եղեւ	»	Կալաւ	Ընկալաւ
Եղաք	»	Կալաք	Ընկալաք
Եղէք	»	Կալայք	Ընկալայք
Եղեն	»	Կալան	Ընկալան

Ապառնի

Եղեայ	Լիցիմ	Կալայց	Ընկալայց
Եղիցես	Լիցիս	Կալցիս	Ընկալցիս

Եղիցի	Լիցի	Կալցի	Ընկալցի
Եղիցուք	Լիցուք	Կալցուք	Ընկալցուք
Եղիջիք	Լիջիք	Կալջիք	Ընկալջիք
Եղիցին	Լիցին	Կալցին	Ընկալցին

Հրամայական

Եղիջիր	Լեր, լիջիր	Կաց, կա, կալջիր	Ընկաց, ընկալջիր
Մի եղանիր	Մի լինիր	Մի ունիր	Մի ընդունիր
Եղերուք, եղիջիք	Լերուք, լիջիք	Կալարուք, կալջիք	Ընկալարուք, ընկալջիք
Մի եղանիք	Մի լինիք	Մի ունիք	Մի ընդունիք

Ապառնի

Եղանիցիմ	Լինիցիմ	Ունիցիմ	Ընդունիցիմ

Անորոշ

Եղանել	Լինել	Ունել	Ընդունել

Անցեալ ընդունելութիւն

Եղեալ	Լեալ	Կալեալ	Ընկալեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Եղանելոց	Լինելոց	Ունելոց	Ընդունելոց

Ահիմանական եղանակ, ներկայ

Տանիմ	Մարթիմ	Երկնչիմ

Անցեալ անկատար

Տանէի	Մարթէի	Երկնչէի

Անցեալ կատարեալ

Տարայ	Մարթացայ	Երկեայ
Տարար	Մարթացար	Երկեար

Տարաւ	Մարթացաւ	Երկեաւ
Տարաք	Մարթացաք	Երկեաք
Տարայք	Մարթացայք	Երկեայք
Տարան	Մարթացան	Երկեան

Ապառնի

Տարայց	Մարթացայց	Երկեայց
Տարցիս	Մարթասցիս	Երկեցես
Տարցի	Մարթասցի	Երկեցէ
Տարցուք	Մարթասցուք	Երկեցուք
Տարջիք	Մարթասջիք	Երկեջիք
Տարցին	Մարթասցին	Երկեցեն

Հրամայական

Տար, տարջիր	Ձ-անի	Երկիր, երկեջիր
Մի տանիր	»	Մի երկնջիր
Տարայք, տարջիք	»	Երկերուք, երկիջիք,
Մի տանիք	»	երկնջիջիք Մի երկնջիք

Ապառնի

Տանիցիմ	Մարթիցիմ, մարթայցեմ	Երկնջիցիմ

Անորոշ

Տանել	Մարթել	Երկնչել

Անցեալ ընդունելութիւն

Տարեալ	Մարթացեալ	Երկուցեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Տանելոց	Մարթելոց	Երկնչելոց

144. Հ. Այս բայերն պէս խոնարհով ուրիշ բայեր կա՞ն։

Պ. Քանի մը էջ վերջաւորուած բայեր ճիշդ երէնէմին պէս կը խոնարհին. զոր օրինակ.

	Կար.	Ասպ.	Հրմ.	Անց.
Թաքչիմ	Թաբեայ	Թաբեայց	Թաբիր	Թաքուցեալ
Թռչիմ	Թռեայ	Թռեայց	Թռիր	Թռուցեալ
Կորնչիմ	Կորեայ	Կորեայց	Կորիր	Կորուսեալ
Հանգչիմ	Հանգեայ	Հանգեայց	Հանգիր	Հանգուցեալ
Մաաչիմ	Մաաեայ	Մաաեայց	Մաաիր	Մաաուցեալ
Մարանչիմ	Մարաեայ	Մարաեայց	Մարաիր	Մարաուցեալ

145. Հ. Երբորդ լծորդութեան անկանոն բայերը քանի՞ հատ են։

Պ. Երբորդ լծորդութեան անկանոն բայերը եօթը հատ են.

Գամ. գալ, կ՚երթ+
Երթամ. երթալ, կ՚երթ+
Լամ. լալ, պլոմ+
Կամ. կենալ, փոքմ+
Կամ. ապրիլ, եաշամ+
Տամ. տալ, վերմ+
Բամ. ըսել, փեմ+

146. Հ. Այս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհին։

Պ. Այս բայերը կը խոնարհին հետեւեալ կերպով։

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Գամ	Երթամ	Լամ	Կամ

Անցեալ անկատար

Գայի	Երթայի	Լայի	Կայի

Անցեալ կատարեալ

Եկի	Զոբայ	Լացի	Կացի
Եկիր	Զոբար	Լացեր	Կացեր
Եկն	Զոբաւ	Ելաց	Եկաց
Եկաք	Զոբաք	Լացաք	Կացաք
Եկիք	Զոբայք	Լացէք	Կացէք
Եկին	Զոբան	Լացին	Կացին

Ապառնի

Եկիմ	Երթայց	Լացիմ	Կացիմ
Եկեսցես	Երթիցես	Լացցես	Կացցես
Եկեսցէ	Երթիցէ	Լացցէ	Կացցէ
Եկեսցուք	Երթիցուք	Լացցուք	Կացցուք
Եկեսջիք	Երթիջիք	Լացջիք	Կացջիք
Եկեսցեն	Երթիցեն	Լացցեն	Կացցեն

Հրամայական

Եկ եկեսջիր	Երթ, երթիջիր	Լաց, լացջիր	Կաց, կացջիր
Մի գար	Մի երթար	Մի լար	Մի կար
Եկայք եկեսջիք	Երթայք, երթիջիք	Լացէք, լացջիք	Կացէք, կացջիք
Մի գայք	Մի երթայք	Մի լայք	Մի կայք

Ստորադասական

Գայցեմ	Երթայցեմ	Լայցեմ	Կայցեմ

Անեղական

Գալ	Երթալ	Լալ	Կալ

Անցեալ ընդունկպտիհան

Եկեալ	Երթեալ	Լացեալ	Կացեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Գալոց	Երթալոց	Լալոց	Կալոց

Անեղնական եղանակ, ներկայ

Կեամ	Տամ	Բամ*
Կեաս	Տաս	Բաս
Կեայ	Տայ	Բայ
Կեամք	Տամք	
Կեայք	Տայք	
Կեան	Տան	

Անցեալ անկատար

Կէի	Տայի
Կէիր	Տայիր
Կեար	Տայր
Կէաք	Տայաք
Կէիք	Տայիք
Կէին	Տային

Անցեալ կատարեալ

Կեայ	Եաւ
Կեեր	Եաւր
Եկեայ	Եա
Կեցաք	Տուաք
Կեցէք	Եաւք
Կեցին	Եաւն

Ապառնի

Կեցիմ	Տայ
Կեցցես	Տացես

* Բա բային ներկայ եզ. երեք դէմքը մէյն և երեքէ մէյ-մէյ բայէն հետ մէկտեղ կը գործածուի։

Կեցցէ	Տացէ
Կեցցուք	Տացուք
Կեցջիք	Տաջիք
Կեցցեն	Տացեն

Հրամայական

Կեաց, կեցջիր, մի կեար	Տուր, տաջիր, մի տար
Կեցէք, կեցջիք, մի կեայք	Տուք, տաջիք, մի տայք

Մտորոգական

Կեայցեմ	Տայցեմ

Անեղեռոյթ

Կեալ	Տալ

Անցեալ ընդունելութիւն

Կեցեալ	Տուեալ

Ապառնի ընդունելութիւն

Կեցոց	Տալոց

147. Հ. Զորրորդ լծորդութեան անկանոն բայերը քանի՞ հատ են։

Պ. Զորրորդ լծորդութեան, այսինքն՝ ամ վերջաւորեալ բայերուն մէջ անկանոն կրնան համարուիլ երկուսը, երդում ընել, բայը եւ քանի մը ուրիշ վերջաւորեալ բայեր որոնց խոնարհման կերպը չէ՛ վերջաւորուած բայերուն խոնարհումները շատ մօտ է։ Գոյ պակասաւոր բայն ալ որ լինել, գոյ ըլլալ, կը նշանակէ, չորրորդ լծորդութեան կը վերաբերի։

148. Հ. Ա՛յս բայերն ի՞նչպէս կը խոնարհին։

Պ. Ա՛յս բայերը կը խոնարհին սա կերպով։

Ապրումնական եղանակ, անկրկ.

Երգնում	*Ա.յանում*	*Գում* *
Երգնուս	*Ա.յանուս*	*Գուս*
Երգնու	*Ա.յանու*	*Գոյ*
Երգնումք	*Ա.յանումք*	*Գումք*
Երգնուք	*Ա.յանուք*	*Գույք*
Երգնուն	*Ա.յանուն*	*Գոն*

Անցեալ անկատար

Երգնուի	*Ա.յանուի*	*Գույի*
Երգնուիր	*Ա.յանուիր*	*Գույիր*
Երգնույր	*Ա.յանույր*	*Գույր*
Երգնուաք	*Ա.յանուաք*	*Գույաք*
Երգնուիք	*Ա.յանուիք*	*Գույիք*
Երգնուին	*Ա.յանուին*	*Գույին*

Անցեալ կատարեալ

Երգուայ	*Ա.յտեայ*	*Զ-ն*
Երգուար	*Ա.յտեար*	»
Երգուաւ	*Ա.յտեաւ*	»
Երգուաք	*Ա.յտեաք*	»
Երգուայք	*Ա.յտեայք*	»
Երգուան	*Ա.յտեան*	»

Ապառնի

Երգուայց	*Ա.յտեայց*	*Զ-ն*
Երգուիցես	*Ա.յտիցես*	»
Երգուիցէ	*Ա.յտիցէ*	*Գուցէ*

* Գում բայն եակաև բայ չէ, այլ էջզոք է և աշխարհաբար ի-բային նշանակութիւնն ունի. ուստի ես բային պէս գործածել սովորական չէ. եւ պէտք չէ ըսել հիւանդ եմ, կամ կորուստ եմ, փոխանակ ըսելու հիւանդ եմ, կամ կորուսանիմ։

Երգուիցուք	*Ա.յտիցուք*	*Զ-ն*
Երգուիջիք	*Ա.յտիջիք*	»
Երգուիցեն	*Ա.յտիցեն*	*Գուցեն*

Հրամայական

Երգուիր, երգուիջիր	*Ա.յտիր, այտիջիր*	*Զ-ն*
Մի երգնուր	*Մի այտնուր*	»
Երգուարուք, երգուիջիք	*Ա.յտերուք, այտիջիք*	»
Մի երգնուք	*Մի այտնուք*	»

Ապրատատական

Երգնուցում	*Ա.յտնուցում*	*Զ-ն*

Անեղեռոյթ

Երգնուլ	*Ա.յտնուլ*	*Գոլ*

Անցեալ ընդունելոտիւն

Երգուեալ	*Ա.յտուցեալ*	*Զ-ն*

Ապառնի ընդունելոտիւն

Երգնլոց	*Ա.յտնլոց*	*Զ-ն*

149. *Հ. Այդ-ոմին պէս խոնարհոյ ուրիշ բայերը որոնք են։*

Պ. Այդ-ոմին պէս խոնարհոյ բայեր են։

կար.	*Ապր.*	*Հմտ.*	*Անց. ընդ.*	
Զարթնում	*Զարթեայ*	*Զարթեայց*	*Զարթիր*	*Զարթուցեալ*

Ց. Զարթիք

Ոատնում	*Ոատեայ*	*Ոատեայց*	*Ոատիր*	*Ոատուցեալ*
Սարտնում	*Սարտեայ*	*Սարտեայց*	*Սարտիր*	*Սարտուցեալ*
Ցատնում	*Ցատեայ*	*Ցատեայց*	*Ցատիր*	*Ցատուցեալ*
Քաղցնում	*Քաղցեայ*	*Քաղցեայց*	*Քաղցիր*	*Քաղցեալ*

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԿԱԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

150. *Հ. Անկանոն բայերուն մէջ ներգործա-կաննները ցուցուր՝ անոնց առջեւ մէկուն կրաւորա-կաններովը :*

Պ. Անկանոն բայերուն ներգործականները հետեւեալներն են իրենց կրաւորականներովը :

1	Ներգ.	Առնէմ	Ընել	Էընէ+
	Կրաւ.	Առնիմ	Ըլլուիլ	Էրնիլե+
2	Ներգ.	Ասեմ	Ըսել	Տէ+
	Կրաւ.	Ասիմ	Ըսուիլ	Տէնո+
3	Ներգ.	Գիտեմ	Գիտնալ	Պիլե+
	Կրաւ.	Գիտիմ	Գիտցուիլ	Պիլինե+
4	Ներգ.	Դնեմ	Դնել	Գօ՛մա+
	Կրաւ.	Դնիմ	Դրուիլ	Գօնմա+
5	Ներգ.	Ըմպեմ	Խմել	Իչե+
	Կրաւ.	Ըմպիմ	Խմուիլ	Իչիլե+
6	Ներգ.	Ճանաչեմ	Ճանչնալ	Թանըմա+
	Կրաւ.	Ճանաչիմ	Ճանչցուիլ	Թանըլմա+
7	Ներգ.	Ուտեմ	Ուտել	Եե+
	Կրաւ.	Ուտիմ	Ուտուիլ	Եենո+
8	Ներգ.	Լսեմ	Լսել	Իշլիյե+
	Կրաւ.	Լսիմ	Լսուիլ	Իշիթիլե+
9	Ներգ.	Տամ	Տալ	Վէրմե+
	Կրաւ.	Տուեալ լինիմ		Վէրիլմե+
10	Ներգ.	Պարտիմ	Պարտական ըլլալ	Պօ՛ճը-ղմա+
	Կրաւ.			

Ներկայ, սահմանական ներկայ

Առնիմ	Ասիմ	Գիտիմ	Դնիմ

Անցեալ անկատար

Առնէի	Ասէի	Գիտէի	Դնէի

Անցեալ հատարեալ

Արարայ	Ասացայ	Գիտացայ	Եղայ
Արարար	Ասացար	Գիտացար	Եղար
Արարաւ	Ասացաւ	Գիտացաւ	Եղաւ
Արարաք	Ասացաք	Գիտացաք	Եղաք
Արարայք	Ասացայք	Գիտացայք	Եղայք
Արարան	Ասացան	Գիտացան	Եղան

Ապառնի

Արարայց	Ասացայց	Գիտացայց	Եղայց
Արասցիս	Ասասցիս	Գիտասցիս	Դիցիս
Արասցի	Ասասցի	Գիտասցի	Դիցի
Արասցուք	Ասասցուք	Գիտասցուք	Դիցուք
Արասջիք	Ասասջիք	Գիտասջիք	Դիջիք
Արասցին	Ասասցին	Գիտասցին	Դիցին

Հրամայական

Արասջիր, առնիջիր	Ասացիր, ասիջիր, ասասջիր	Գիտացիր, գիտասջիր	Դնիջիր, դիջիր
Ա՛ռ առնիր	Ա՛ս ասիր	Գի՛տ գիտիր	Դի՛ր դնիր
Արասջիք, առնիջիք	Ասացարուք, ասիջիք, ասասջիք	Գիտացարուք, գիտասջիք	Եղարուք, դիջիք, դնիջիք
Ա՛ռնիք	Ա՛սիք	Գի՛տիք	Դի՛րիք

Ստորադասական

Առնիցիմ	Ասիցիմ	Գիտիցիմ	Դնիցիմ

Անվերադարձ

Առնել (իլ)	Ասել (իլ)	Գիտել (իլ)	Դնել (իլ)

Անցեալ ընդունելդրթիւն

Ըլաբեալ	Ասացեալ	Գիտացեալ	Եղեալ

Ապառնի ընդունելդրթիւն

Առնելի	Ասելի	Գիտելի	Դնելի

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Ըմպիմ	Ճանաչիմ	Ուսիմ

Անցեալ անկատար

Ըմպէի	Ճանաչէի	Ուսէի

Անցեալ կատարեալ

Արբայ	Ծանուցայ*	Կեր եղէ**
Արբար	Ծանուցար	Կեր եղեր
Արբաւ	Ծանուցաւ	Կեր եղեւ
Արբաք	Ծանուցաք	Կեր եղաք
Արբայք	Ծանուցայք	Կեր եղէք
Արբան	Ծանուցան	Կեր եղեն

Ապառնի

Արբայց	Ծանուցայց	Կեր եղէց
Արբցիս	Ծանուցցիս	Կեր եղիցիս

---

* Ճանաչիմ բային արմատական անունը, ճանչ բառը, իմ, իմի բայերով գործածուելով կրաւորականի միաք կուտայ այսպէս. ճանչ իմ կամ ինչիմ, ճանչ իս, ճանչ ինք, ճանչ իցէ, ճանչ ինչիք, ճանչ ինչին, որ կը նշանակին կը ճանչցուիմ, կը ճանչցուիս, ճանչցուիցայ, և այլն։

** փոխանակ ինչ բառին կրնայ ըստ տեղւոյն գործածուիլնաև ցուցական բառն, այսպէս ցուցական ինչիմ, ինչ, ինչէ, ինք, որ կը նշանակէ նոյնպէս կ'ուսուցուիմ, կ'ուսուցուէի, կերուցցայ, և այլն։

Արբցի	Ծանուսցի	Կեր եղիցի
Արբցուք	Ծանուսցուք	Կեր եղիցուք
Արբջիք	Ծանուսջիք	Կեր եղիջիք
Արբցին	Ծանուսցին	Կեր եղիցին

Հրամայական

Արբիր	Ծանուցիր	Կեր լեր
մի ըմպիր	մի ճանաչիր	մի լինիր կեր
Արբերուք	Ծանուցարուք	Կեր լերուք
մի ըմպիք	մի ճանաչիք	մի լինիք կեր

Ստորադասական

Ըմպիցիմ	Ճանաչիցիմ	Ուսիցիմ

Անվերադարձ

Ըմպել (իլ)	Ճանաչել (իլ)	Ուսել (իլ)

Անցեալ ընդունելդրթիւն

Արբեալ	Ծանուցեալ	Կերեալ

Ապառնի ընդունելդրթիւն

Ըմպելի	Ճանաչելի	Ուսելի

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Լսիմ	Տուեալ լինիմ	Պարտիմ*

Անցեալ անկատար

Լսէի	Տուեալ լինէի	Պարտէի

---

* Պարտիմ բային կրաւորականին տեղ կը գործածուի ընդհանրապէս պարտ ի միաձեմ բայը տրական խնդրով, այսպէս, պարտ է, կամ էր, կամ եղիր, կամ եղիր ինչ, ինձ, ինձ, ինձ, նոցա ևն։

Անցեալ կատարեալ

Լու եղէ *	Տուայ	Ըռանէ
Լու եղեր	Տուար	»
Լու եղեւ	Տուաւ	»
Լու եղաք	Տուաք	»
Լու եղէք	Տուայք	»
Լու եղեն	Տուան	»

Ապառնի

Լու եղէյ	Տուայց	Ըռանէ
Լու եղիցես	Տացես	»
Լու եղիցի	Տացի	»
Լու եղիցուք	Տացուք	»
Լու եղիջիք	Տայիք	»
Լու եղիցին	Տացին	»

Ստորադասական

Լսիցեմ	Տայցեմ	Պարտիցեմ

Անեղական

Լու լինել	Տուեալ լինել	Պարտել

Անցեալ ընդունելութիւն

Լուեալ	Տուեալ	Ըռանէ

Ապառնի ընդունելութիւն

Լսելի	Տալի	Ըռանէ

* Փոխանակ ու բառին՝ կրնայ գործածուիլ նաեւ ւ-ով բառն, այսպէս. լսելի լինիմ, եղէ, եղէց, բայց այս ձեը կը նշանակէ ընդհանրապէս՝ ընդոծիւկ ըլլալ, լսուիլ։

ԴԵՐԲԱՅՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԴԻՏԵԼԻՔ

151. Հ. Ո՞ր բառերը դերբայ կ'ըսուին։

Պ. Դերբայ կ'ըսուին բայերուն անբեծոյթը, և անոնք ու պարտի ընդունելութիւնները։

152. Հ. Անբեծոյթն ի՞նչ կը նշանակէ և ի՞նչպէս կը գործածուի։

Պ. Անբեծոյթը որ երբ բայ ընել կամ ըլլալ կը ցուցնէ, ինչպէս սիրել, նայել, կը գործածուի նաև երբ գոյական անուն և միայն եղակի կը հոլովի։

Ա. Լծ. Սիրել, սիրելոյ, սիրելով. Հաւատալ, հաւատալոյ, հաւատալով։

Բ. Լծ. Խօսել, խօսելոյ, խօսելով. Ուսանիլ, ուսանելոյ, ուսանելով։

Գ. Լծ. Աղալ, աղալոյ, աղալով. Գողանալ, գողանալոյ, գողանալով։

Դ. Լծ. Թողուլ, թողլոյ, թողլով։

153. Հ. Անցեալ ընդունելութիւնն ի՞նչպէս կը գործածուի։

Պ. Անցեալ ընդունելութիւնը, շատ անգամ երբ ածական կը գործածուի, և թէ եղակի թէ յոքնակի կը հոլովի այսպէս.

Ա. Լծ. Սիրեալ, սիրելոյ, սիրելով. Սիրեալք, սիրելոց, սիրելովք։

Հաւատալ, հաւատելոյ, հաւատելով. Հաւատալք, հաւատելոց, հաւատելովք։

Բ. Լծ. Խօսեալ, խօսելոյ, խօսելով. Խօսեալք, խօսելոց, խօսելովք։

Ուսեալ, ուսելոյ, ուսելով. Ուսեալք, ուսելոց, ուսելովք։

Գ. Լ Ծ. Աղացեալ, աղացելոյ, աղացելով. Աղացեալք, աղացելոյ, աղացելովք։

Գողացեալ, գողացելոյ, գողացելով. Գողացեալք, գողացելոյ, գողացելովք։

Դ. Լ Ծ. Թողեալ, թողելոյ, թողելով. Թողեալք, թողելոյ, թողելովք։

154. Հ. Ապառնի ընդունելութիւնն ի՞նչպէս կը հոլովի։

Պ. Բայերուն ապառնի ընդունելութիւնները, -էիլ, -էլոյ, -էլով, և այլն, չեն հոլովիր։

155. Հ. Անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները եկան բային հետ դործածուելով ի՞նչ կ'ընեն։

Պ. Անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները եկան բային են, էն, էնք ժամանակներովը խառնարհուելով, քանի մը բաղադրեալ ժամանակներ կը կազմեն. դոր օրինակ.

Բարեհատար		*Ներկայ ապառնի*	
Սիրեալ եմ.	-էրած եմ.	Սիրելոց եմ.	պիտի -էրնեմ.
» ես.	-եվիղիմ	» ես.	-եվէճեյիմ
» է.		» է.	
» ենք.		» ենք.	
» էք.		» էք.	
» են.		» են.	

Դներհատար		*Անկատար ապառնի*	
Սիրեալ էի.	-էրած էի.	Սիրելոց էի.	պիտի -էրէի.
» էիր.	-եվիղ էիմ	» էիր.	-եվէճէյիմիմ
» էր.		» էր.	
» էաք.		» էաք.	
» էիք.		» էիք.	
» էին.		» էին.	

Ստորադասական անցեալ		*Ստորադասական ապառնի*	
Սիրեալ իցեմ.	-էրած եմ, կամ	Սիրելոց իցեմ.	պիտի -էրնեմ
» իցես.	-էրած ըլլամ	» իցես.	-եվէճեյիմ.
» իցէ.	-եվիղիմ կամ	» իցէ.	
» իցեմք.	-եվիղ ըլլամ	» իցեմք	
» իցէք.		» իցէք.	
» իցեն.		» իցեն.	

Գ Լ Ո Ւ Խ Զ.

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

156. Հ. Որ բառերը մակբայ կ'ըսուին։

Պ. Մակբայ կ'ըսուին այն բառերը որ բային դործողութեան մէկ եղանակը կամ պարագան կը ցուցնեն։ Զօրօրինակ, յոյժ ըմպել, շատ խմել. Բարեւ խօսիլ, ազնիւ խօսիլ, խօսքերուն մէջ յոյժ խմելուն, բարեւ ալ՝ խօսելուն մէ յմէկ եղանակը, այսինքն շատ և ազնիւ ըլլալը կը ցուցնեն, ուստի մակբայ են։ Նոյնպէս սա խօսքին մէջ, վաղը երթայը անդր, վաղը պիտի երթամ հոն, վաղը և անդր, երթալուն երկու պարագան, այսինքն ժամանակը և տեղը կը ցուցնեն, ուստի և մակբայ են։

157. Հ. Մակբայները մինակ բայերո՞ւ հետ կը դործածուին։

Պ. Մակբայները շատ անդամ կը դործածուին ածականի մը և կամ ուրիշ մակբայի մը հետ, դոր օրինակ, յոյժ խնամատուն, անհնարին քաջ, շատ խելացի, վերջին ապիճան քաջ, խօսքերուն մէջ, յոյժ, անհնարին բառերը նմաստան և քաջ ածականներուն

մէ յմէկ որպիսութիւնը, այսինքն շատ և քիչ ապրճան ըլլալը, կը ցուցնեն, ուստի և մակբայ են։ Ցոյժ անագան, շատ ուշ. կոչի վաղ, շատ շուտ, խօսքերուն մէջ յոյժ, կոչի, սա երկու՝ անոնք և վաղ մակբայներուն մէ յմէկ որպիսութիւնը, այսինքն ըչքին ապրելի ըլլալը կը ցուցնեն, ուստի և մակբայ են։

158. Հ. Մակբայները գլխաւորաբար գործողութեան մը ո՞ր պարագաները կը ցուցնեն։

Պ. Մակբայները գլխաւորաբար գործողութեան մը տեղը, ժամանակը, եղանակը կամ կերպը և տանակութիւնը կը ցուցնեն, և կը կոչուին տեղական, ժամանական, եղանական և տանական։

159. Հ. Տեղական մակբայները որո՞նք են։

Պ. Տեղական կ'ըսուին այն մակբայները որ ո՞ր կամ ասոր՞ հարցմանց պատասխան են, ինչպէս.

Անդ • հոն (դադարում), օրտա
Անդը • հոն (շարժում), օրտա
Ասա • հոս (դադարում), պուրտա
Այսր • հոս (շարժում), պուրտա
Այդր • հոտ (շարժում), շուրտա
Անտի • անկէ, օրտան
Աստի • ասկէ, պուրտան
Այտի • ատկէ, շուրտան
Արտաքս • դուրս, փիշուրը
Արտաքոյս • դուրսը, փիշուրտա
Արտաքուստ • դուրսէն, փիշուրտան
Ի ներքս • ներս, իչերը
Ի ներքոյ • ներսը, իչերտա
Ի ներքուստ • ներսէն, իչերտէն

Ի վեր • վեր, եօխարը
Ի վերոյ • վերը, եօխարտա
Ի վերուստ • վերէն, եօխարտան
Ի վերայ • վրան, խարը, խարտա
Ի ներքոյ • տակը, ալը, ալտա
Շուրջ
Շուրջանակի } բոլորտիքը, էրտաֆ, էրտաֆտա
Առընթեր • քովը, կանա, կանտա
Ի մէջ
Ի մէջի } մէջտեղը, օրթայ, օրթատա
Առաջի • առջեւը, առջեւէն, եօնէ, եօնտէ, եօնտէն
Հանդէպ • դիմացը, քարշըմըն, քարշըմընտա
Ի հանդիպոյ • դիմացէն, քարշըտան
Զկնի • ետեւը, ետեւէն, արտա, արտան, արտատան
Մօտ
Մերձ } մօտը, եաքըն, եաքընտա
Ի մօտոյ • մօտէն, եաքընտան

160. Հ. Ժամանակական մակբայները որո՞նք են։

Պ. Ժամանակական կ'ըսուին այն մակբայները որ ե՞րբ հարցման պատասխան են, ինչպէս,

Ա ժմ
Արդ } հիմա, չիմտի
Ա յսօր • այսօր, պու կիւն
Այգուն
Առաւօտուն } առտուն, սապահան
Ընդ առաւօտն • առտուան դէմ, սապահա քարշը
Այգուն այգուն • ամէն առտու, հէր սապահ
Զմիջաւուրը • կէսօրին, եօյլեյին
Երեկոյին • իրիկուան, ակշամ
Ընդ երեկս • իրիկուան դէմ, ակշամ խարտէ

Զցայգ
Գիշերի } գիշերը , կէճէ

Գիշերային . գիշերանց , կէճելէյին
Զամէնչ գիշերաւ . կէս գիշերուն , եարը կէճելէյին
Զաիւ և զգիշեր . ցորեկ գիշեր , կէնդուէ կէճէ
Զցայգ և զցերեկ . գիշեր ցորեկ , կէճէ կէնդուէ
Ամուր ամուր
Զօրհանապազ } ամէն օր , հեր կէն

Օր ըստ օրէ . օրէ օր , կէնդուն կէնէ
Յառաջ , յառաջագոյն . առաջ , եվվել
Երէկ . երէկ , պէն
Յեռանդ . երէկ չէ առչի օրը , պէն պէյէլեվվելութ կէն
Հերու . անցեալ տարի , պըլտըր
Ամի ամի . ամէն տարի , հեր եըլ
Ամ ըստ ամէ . տարուէ տարի , եըլտան եըլ

Ամպա
Յետոյ } եարը , անդր

Հուսկ ապա
Հուսկ յետոյ } ամենէն եարը , են անդր

Վաղիւ . վաղը , եարըն
Ի վաղիւ անդր . հետեւեալ օրը , եըրնօթ կէնէ
Ամդէն . հիմակուընէ , շիմթիքեն
Ամյաւհետեւ . ասկէ եարը , պունտան անդր
Ամյնուհետեւ . անկէ եարը , անդան անդր
Երբէք . երբէք , չայէ
Վաղ . չուտ , ըէկ
Կանուխ . կանուխ , եըէճեն
Անդադան . ուշ , կէճ
Կանխաւ . առաջուց , եվվելտէն , փէշինէն
Նախ . առաջ , եվվել

Զառաջինն
Յառաջնում } առաջ , իլքիդա
Ի սկզբան

Վաղուց եաս . չատոնց , չօփան
Ի վաղուց հետէ . չատոնց ի վեր , չօփան պէրա

Անդէն եւ անդ
Իսկոյն
Իսկ եւ իսկ } անմիջապէս , փէքթէզ

Անդէն
Առժամայն
Նոյնժամայն
Նոյնհետայն } այն վայրկենէն , օլ անդէն

Այն ինչ . դեռ նոր , հէնօզ
Մինչ այս մինչ այն . այն միջոցին , օ արտա , պէր էրէն
Մինչ
Մինչդեռ } ատենը , . . . էրէն

Տակաւին . տակաւին , հալա
Դեռ . դեռ , փահ
Մինչչեւ
Ջեւ } դեռ . . . ոչ . . . մէզկին

Իբրեւ
Ցորժամ } երբ . . . քանի , վագըր

Երբեմն . երբեմն , պազեն
Երբեմն
Էր երբեմն պէ } ատենօք , վագըր էլէ , պէր վագըր

Երբեմն . . . երբեմն
Մերթ . . . մերթ
Է պէ . . . է պէ
Էր պէ . . . էր պէ } երբեմն . . . երբեմն , կէհ . . . կէհ

Երբէք երբէք . ատեն ատեն ; վագըր վագըր

161. Հ. Եղանակական մակբայները որո՞նք են ;
պ. Եղանակական կ'ըսուին այն մակբայները որ
ի՞նչպէս , ի՞նչ եղանակո՞վ հարցմանց պատասխան են , ինչպէս ,
Այսպէս . այսպէս , պէօյլէ
Այնպէս . այնպէս , եօյլէ

Բարւոք • աղէկ , էյէ
Զարաչար • դէշ , ֆէնա
Խստիւ • խստիւ , սէրտնեղ
Մեղմով • կամաց , եավաշ
Յիրաւի • իրաւամբ , հաքքըն
Յանիրաւի
Տարապարտուց } յանիրաւի , նահաքէ եէրէ
Ի զուր
Վայրապար } պարապ տեղը , նաֆիլէ
Ցայտ
Ցայտնի
Ցայտնապէս } բացայայտ , էշկեռէ
Գաղտ • գաղտուկ , կիզլի
Լռելեայն • անձայն , սեսիդճի
Համարձակ • համարձակ , սէրպեստնի
Ի ծածուկ • ծածուկ , ճաբալըդան
Հրապարակաւ • հրապարակաւ , ջեմաաթա
Առանձինն • մինակ , եալընըդ
Ի միասին • մէկտեղ , պէրապէր
Բնաւ
Ամենեւին } բոլորովին , պիլիճէ պիլիճէնէ
Միայն
Եւեթ } միայն , անճաք
Զրի • ձրի , ճապա
Ցամր • ծանր , աղըր , եավաշ
Արագ • արագ , չաբուք
Տակաւ • կամաց կամաց , ագիր ագիր , պէրիճէ պէրիճէ
Հեաի • քալելով , եայան
Դիւրաւ • դիւրաւ , քօլայճա
Դժուարաւ • դժուարաւ , զօր էլէ
Հեշտաւ • ախորժելով , հազը եուէրէ
Հազիւ • հազիւ , կիւճիլը
Ճղփիւ • ճղփութեամբ , ընդիքը ընդիքընա

Հարեւանցի • վեր ի վերոյ , եուխարըեէյէ
Ստուգիւ , ստուգութեամբ , էմին օլարաք
Ճշմարտիւ • ճշմարտութեամբ , սահիհէն
Անշուշտ • առանց ստութեան , կէրչէքտիր
Հաւաստեաւ • առանց կասակի , շիքյոզը
Ընդ խաղ • կատակով , շաքա էլէ
Ուրոյն • զատ , այըճա
Միանդամայն • միանդամայն , պէրապէր
Կամաւ • կամաւ , իքթիէր էլէ
Ակամայ • ակամայ , իսթեմէյէրէք
Մտադիւր • յօժարաբար , իսթեյէրէք
Բռնի • բռնի , զօրաւէ
Կամակար • աղատօրէն , պէլ էսթեյէ
Հարկաւ
Ի հարկէ } հարկաւ , պէզզարուր
Կենդանւոյն • ողջ ողջ , պէյէ պէյէ
Ուժգին , ուժով , իըչ էլէ
Անխնայ • անդթաբար , մէրհամէթսիզճէ
Անխտիր • առանց բերպով , պէլա ֆէրք
Համակ • բոլորովին , սաֆէ
Իսպառ • մինչեւ վերջը , սոնունադեք
Հակառակ • դէմ , ղարշուն
Այլազգ
Այլ ընդ այլոյ } տարբեր , պաշխա ճուր
Հեռագհեռ • եաեւէ եաեւ , կէտէրէք , սրտ սրտա
Ցանկարծ • յանկարծ , ղաֆլէն
Վաղվաղակի
Փութապէս
Փութանակի } աճապարանօք , աճէլէ էլէ

162. Հ. Քանակական մակբայները որո՞նք են :

Պ. Քանակական են այն մակբայները որ «ո՞ր-չափ , «ո՞րչափ անգամ , հարցմանց պատասխան են , ինչ-պէս ,

Այսչափ . այսչափ , պ՝ֆ՝ոբ
Այնչափ . այնչափ , ՕԼ ֆ՝ոբ
Այդչափ . այդչափ , ՀՐ՝ ֆ՝ոբ
Ցայժ . շատ , ոջ՛ , ֆ՝ևթ
Կարի . չափէն աւելի , ՀՅԵՐԼԻԼ
Գոնէ
Գէթ } գոնէ , պ՝ոբէ
Բաւական . բաւական , ԹՔ՝ՖԼ ՈՒՀ՝ոբ
Իբր այն թէ
Գրեթէ } գրեթէ , ՀՅԹԷ
Դուն ուրեք
Անօսր } քիչ անգամ , Նապէք
Միանգամ . անգամ մը , պէր ԹԵՐՐԵ
Երկիցս . երկու անգամ , ԼԹԼ ԹԵՐՐԵ
Երիցս . երեք անգամ , ՀՈՒ ԹԵՀՐԵ
Սաէպ , յաճախ . շատ անգամ , ՈՋ ԹԵՐՐԵ
Երկար
Երկայն } երկայն , ՈՈՂՈՈՆՃ
Միշտ
Հանապազ
Ցանգ } միշտ , ՊՈԼՃ
Դարձեալ
Միւսանգամ
Վերստին
Անդրէն } նորէն , ԵՆՆԼՊՔԷՆ , ՆԹԹՐՈՐ
Միանգամայն . ՄԷԿԷՆ , ՊԷՐՊՔԷՆ
Եւս , եւ . նաեւ , ալ , պէ , պ՝ո
Մանաւանդ
Նա } մանաւանդ , պէլէ , ՀՈՐՐՈ

163. Հ. Ուրիշ գործածական մակբայները ո՞ր բո՞նք են :

Պ. Ուրիշ գործածական մակբայներն են ՝

1. Տեղական մակբայները ,

Արդարեւ . արդարեւ , ՎՃ՝ո
Ապաքէն . անտարակոյս , ՀՔ՝ՈՀՔՔՂ
2. Բացատական մակբայը ,
Ոչ , չ . չ , Ջ (ԷԹՋՄԷՔ) . եւ , Ոչ ԵՐԲԷՔ . ՈՈԼ՝ո
3. Ընդելական մակբայը ,
Մի . մի , Ջ (ԷԹՋ) , եւ , Մի ԵՐԲԷՔ . ՈՈԼ՝ո
4. Զոյական մակբայները ,
Միայն , եւեթ . մինակ , ՈՂՃՃ
5. Խրախուսական մակբայները ,
Օն , աղէ . հայդէ ՝ Թող . թող , ՔՕ
6. Հարցական մակբայները որ են
Զիարդ . ինչպէս , Նաե՞լ ՝ Ո՞րչափ . ՀրչափՀ , ՆԷ՞ ՖՈՒՐ
Ե՞րբ . ԵՐԲ , ՆԷ՞ ՂԵՄԱՆ ՝ Ո՞ւր . ՀուրՀ , ՆԷ՞ՐԷՔԵ
Ցո՞ . ՀուրՀ , ՆԷ՞ՐԷՀԵ ՝ Ուստի՞ . ուստի՞ , ՆԷ՞ՐԷՔԵՆ
Քանիցս անգամ . քանի՞ անգամ , ՖՈ՞Ղ ՔԵՖՈ
Ո՞չ , ՀՉ ապաքէն . ՔԵՀՂ՝ Ջ ՝

7. Տարակուսական մակբայները , որ են
Թերեւս . կարելի է , պէլէի ՝ Արդեօք . արդեօք , ՃՈՈՔՈ
Մերթ . մերթ , Ջ
Գուցէ
Մի գուցէ } ՀՔԼԼԱՅ ԹԷ , ՕԼՀՅՈ ՀԷ

ԳԼՈՒԽ Է.

ՇԱՂԿԱՊ

164. Հ. Ո՞ր բառերը շաղկապ կ՝ըսուին ՝

Պ. Շաղկապ կ՝ըսուին այն բառերը որ երկու բառ կամ նախադասութիւն իրարու հետ կը կապեն . զորօրինակ . Հայր իմ և Մայր իմ . Հայրս

— Մայրս. Ցիւրան եկն և իւրքն դնա ոչ ընկալան. իրեններուն եկաւ — իրենները զանի չընդունեցան: Այս խօսքերուն մէջ և, — շաղկապ է. առջև խօսքին մէջ՝ հայր, հայր բառերը, երկրորդին մէջ երկու նախադասութիւն՝ իրարու հետ կապած է:

165. Հ. Դլխաւոր շաղկապները որո՞նք են:

Պ. Դլխաւոր շաղկապներն են,

Եւ. եւ, վ
Կամ. կամ, եթէօփ
Բայց, Իսկ, Սակայն } բայց, լաւէն ասմա
Այլ. այլ, ելլա
Թէպէտեւ, Թէեւ } թէպէտ, եան տե
Մինչ, Մինչեւ, Մինչ դի } այնպէս ... որ. էօյլէ ... տէ
Զորօրինակ, Որպէս } ինչպէս, ճէօղլա
Իբր այն թէ, Որպէս թէ } որպէս թէ, սայէ
Եթէ. եթէ, էյեր
Ուրեմն, Ապա } ուրեմն, էօյլէ եան
Այսինքն, Այն է } այսինքն, եանի
Քանդի, Զի, Վասն դի, Այնու դի } քանդի, չէօ, վէնտէ
Վասն որոյ, Վասն այնորիկ, Ուստի } ուստի, պա— աէպէպէն
Թէ, Զի } որ, տէ
Իբրեւ, Յորժամ } երբ, նէ վաքըթ տէ
Մինչ, Մինչդեռ } առենը, եանապէ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

166. Հ. Միջարկութիւն կամ ձայնարկութիւն ո՞ր բառերը կ'ըսուին:

Պ. Միջարկո՞ւթիւն կամ յայնարկո՞ւթիւն կ'ըսուին այն բառերը որ կիրք, վիճակ կամ ախորժակ մը կը յայտնեն, զղջմունք բարկութիւն, խղճ, ուրախութիւն, և այլն:

167. Հ. Դլխաւոր միջարկութիւնները որո՞նք են:

Պ. Դլխաւոր միջարկութիւններն են:

Ախնէ. ախնէ, աֆէրի՛ն
Այ. այ, ա՛ (բարկութիւն կամ թշնամանք կը ցուցնէ)
Աւաղ. աւաղ, էյ վա՛յ
Բաբէ. բաբէ, է՛յ (զարմանք կամ ցաւ կը յայտնէ)
Եղուկ. աւաղ, հայը՛ֆ
Երանի. երանի, նէ՛ մաքլա—
Երանի թէ. երանի թէ, տէաչէ
Ի՛. ով, է՛, է՛յ (ձայն տալու կամ կանչելու համար)

Իզիւ, իզէ թէ · երանի թէ, ւեւ՜չւէ
Հնազա · հնազա, հա՛յոե
Ցանկազծ · երանի թէ, ւեւ՜չւէ
Ո՛, ո՛վ, ով, է՛յ, եա՜ (զարմանք կը ցուցնէ)
Ո՛ տայր · երանի թէ, ւեւ՜չւէ
Ո՛հ · ոհ, ա՜հ
Վահ · վահ, վա՜յ (արհամարանք կը ցուցնէ)
Վայ · վայ, վա՜յ
Վաշ · վաշ, օ՛խ
Փարգնատ
Քաւ լիցի } Աստուած չընէ, հա՛շա
Օ՛ն օ՛ն, հա՛յոե
Օ՛ն անդր, Աստուած չընէ, հա՛շա

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

168. Հ. Համաձայնաբեմուն ի՞նչ է :

Պ. Համաձայնաբեմուն կ'ըսուի բառերուն իրարու հետ կապակցութիւնը որով խօսք կամ իմաստ մը կը կազմուի :

169. Հ. Բառերը խօսքին մէջ ի՞նչպէս կը կապուին իրարու հետ :

Պ. Բառերը խօսքին մէջ կը կապուին իրարու հետ, իբրեւ սիրէ քոյր և քոյ, իբրեւ ընդունէր և ընդունաւոյ, իբրեւ սորոցնել և սորոցնեալ, իբրեւ քայայարձ և քայայարեալ :

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՏԷՐ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՑ

170. Հ. Տէր բային ի՞նչ է, և ի՞նչպէս կը գըտնուի :

Պ. Բային ընել կամ ըլլալ կը ցուցնէ. տէր բային ընողը կամ ըլլալն է. ուստի, ես սիրեցի զձեզ, Հայր առաքեաց զիս, խօսքերուն մէջ՝ ես, հայր տէր բային են :

Տէր բային ո՞վ, ւեւ՜, հարցման պատասխան է, և այս հարցումն ընելով տէր բային գիւրաւ կը գտնուի : Այսպէս վերի խօսքին մէջ ո՞վ սիրեց, ո՞վ առաքեց, հարցմանց պատասխան են՝ ես, հայր տէր բայիները :

ՊԱՐԶ ՏԷՐ ԲԱՑԻ

171. Հ. Պարզ տէր բայիին հետ բայն ի՞նչպէս կը համաձայնի :

Պ. Պարզ* տէր բայիին հետ բայը ներով ու դէմով կը համաձայնի, զոր օրինակ.

Ես ննջեմ. Մեք գիտեմք. Դու առես. Դուք ոչ գիտէք. Նա ետես. Նորա ոչ խմոցան :

172. Հ. Եթէ տէր բային եզակի թուականն ունուն է. բայն ի՞նչ կ'ըլլայ :

---

* Պարզ կ'ըսուի տէր բային, երբ եզակի կամ յորնակի ձեւ բառ է, ինչպէս. դու սիրեցիր. նոքա գնացին :

Բաղադրեալ կ'ըսուի տէր բային, երբ իւրաքանչիւր եզակի կամ յորնակի բառերէ կազմուած է, ինչպէս 173 թուոյն օրինակներուն մէջ :

Պ. Եթէ տէր բային դոյականով կամ առանց դոյականի եղակի ընդհանուր անուն է, բայը յոլնակի կրնայ դնուիլ. զոր օրինակ.

Պատահեցան նմա գազան բորոտ. Հինգին ի նոցա նէ իմաստունք էին:

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ՏԵՐ ԲԱՅԻ

173. Հ. Եթէ տէր բային քաղաքեալ է, բայն ի՞նչ կըլլայ:

Պ. Եթէ տէր բային քաղաքեալ է, բայը յոգնակի կը դնուի, թէեւ տէր բային կազմող բառերն եզակի ըլլան, զոր օրինակ.

Պետրոս և Յովհաննէս եկեն ի տաճարն. Նոյ և որդիք ի նորա մտին ի տապանն:

174. Հ. Բաղադրեալ տէր բայի ունեցող բայերուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. 1. Եթէ բայը խօսքին մէջ տէր բայենէրէն առաջ է, կրնայ առաջին տէր բային հետ համաձայնիլ, այսինքն՝ եզակի դնուիլ, եթէ առաջին տէր բային եզակի է, զոր օրինակ.

Յարեաւ Մովսէս, և Յեսու պաշտօնեայ նորա, և ելին ի լեառնն Աստուծոյ. եմոտ Նոյ, և որդիք նորա և կին նորա . . . ընդ նմա ի տապանն: Եւ մնաւ Աստուած, և երեքեան որդիք նորա և կապարճակիրն և ամենայն արք նորա. եկն Յիսուս, և աչակերտք նորա. ինքն ասաի արք, և որդիք նորա և խաչինք նորա. Բազմութեան հաւատացելոց էր սիրտ և անձն մի:

2. Եթէ տէր բայերը ու և կամ կամ չդիտա-

պով կապուած են, բայը կրնայ երբեմն անմիջապէս մօտ գտնուող բառին հետ միայն համաձայնիլ, ուստի և եզակի դնուիլ, եթէ այն բառը եզակի է. զոր օրինակ.

Ոչ էր նոցա ոչ եւ ոչ մուտ և ոչ գին և ոչ վաճառ: Ոչ մահ և ոչ կեանք և ոչ հրեշտակք և ոչ իշխանութիւնք . . . և ոչ բարձրութիւն և ոչ խորութիւն և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ ի սիրոյ անտի Աստուծոյ:

Եթէ յառնիցէ ի միջի քում մարգարէ կամ երազահան՝ գործէ. Եթէ պատիցէ զքեզ եղբայր ի կամ ուստր քո կամ դուստր քո կամ կին քո կամ բարեկամ հանդերձն անձին քոյ. ի՞ որ քո աստ ջնջոյ կամ որդիք կամ գաւառք:

Այս տեսակ խօսքերու մէջ միւս տէր բայենէրուն գրով ալ լուծեալն բայ մը կ'նմանցուի. զոր օրինակ.

Եմուտ Նոյ և որդիք նորա և կին նորա . . . ընդ նմա ի տապանն. վոխանակ ըսելու, Եմուտ Նոյ ի տապանն, մտին և որդիք նորա, եմոտ և կին նորա ընդ նմա: Եկն Յիսուս, և աչակերտք նորա. վոխանակ՝ եկն Յիսուս, եկին և աչակերտք նորա:

Ոչ մահ և ոչ կեանք և ոչ հրեշտակք . . . և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ, և այլն. վոխանակ՝ Ոչ մահ կարէ մեկնել զմեզ . . . ոչ կեանք կարէն մեկնել զմեզ, ոչ հրեշտակք կարէն մեկնել զմեզ և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ:

Եթէ աղաչեսցէ զքեզ եղբայր քո կամ ուստր քո կամ դուստր քո, և այլն. վոխանակ՝ եթէ աղաչեսցէ զքեզ եղբայր քո, կամ երկու աղաչեսցեն զքեզ ուստր քո, կամ երկու աղաչեսցեն զքեզ դուստր քո, և այլն:

175. Հ. Եթէ ածր բայիները տարբեր դէմք են, բայն ի՞նչ կ՚ըլլայ։

Պ. Եթէ ածր բայիները տարբեր դէմք են, բայը յոդնակի կը դրուի, ու դէմքով պարագայր դէմքի ածր բայիին հետ կը համաձայնի. զոր օրինակ։

Ես և հայր իմ մի եմք. Յարժամ դու և նա միայն էջք։

Առաջին դէմքը՝ երկրորդէն, երկրորդը երրորդէն պատուաւոր է։

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

176. Հ. Եթէ բայը տարբեր դէմքի ածր բայիներէն առաջ է, ի՞նչ կ՚ըլլայ։

Պ. Եթէ բայը տարբեր դէմքի ածր բայիներէն առաջ է, և պատուաւոր դէմքի ածր բային եզակի է, բայը կրնայ եզակի դրուիլ, զոր օրինակ.

Պարտ ի տալանն դու և որդիք քո և կին քո և հանդերք որդւոյ քոյ. Մեղր դու և երիտքին բարեկամք քո. Իչխեա մնալ դու և որդիք որդւոյ քոյ։

ՏԻՐ ԲԱՅԻՒՆ ՀՈԼՈՎԸ

177. Հ. Տէր բային քան օրինակ ի՞նչ հոլով ըլլալու է։

Պ. Տէր բային քան օրինակ սեռական հոլով պիտի ըլլայ. բայց Հայերէնի մէջ սեռական և տրական ալ կ՚ըլլայ։

178. Հ. Տէր բային ե՞րբ սեռական կը դրուի։

Պ. Երբ և շաղկապով կապուած երկու բայ միեւնոյն ածր բային ունին, կրնայ առջի բային անցեալ դերբայի վոխուիլ ու և շաղկապը զանց առնուիլ, և ան առեն ածր բային սեռական հոլով կրնայ դրուիլ. զոր օրինակ.

Տեսեալ Յիսուսի զհաւատս նոցա ասէ. վոխանակ ըսելու. Եթէ Յիսուս զհաւատս նոցա և ասէ։ Հբեւյ կալեալ զիս կամէին սպանանել. վոխանակ ըսելու, Հբեայք կալան զիս և կամէին սպանանել։

Երկրորդ, ածր բային սեռական կը դրուի, երբ յարակատարին, դերակատարին և ստորադասական անցեալին (տես Թիւ 155) եզակի երրորդ դէմքը միւս դէմքերուն տեղ գործածուած է։

Սիրեալ	է, էր,	իցէ իմ	փոխանակ	Սիրեալ եմ,	էի, իցեմ։
»	է, էր,	իցէ ։	»	» ես,	էիր, իցես ։
»	է, էր,	իցէ նոր	»	» է,	էր, իցէ նա
»	է, էր,	իցէ մեր	»	» ենք,	էաք, իցենք մեր
»	է, էր,	իցէ ձեր	»	» էք,	էիք, իցէք ։
»	է, էր,	իցէ նոցա	»	» են,	էին, իցեն նոր
Աբարեալ է,	էր,	իցէ Աստուած	»	Սրարեալ է,	էր, իցէ Աստուած

Լսեալ է ձեր վասն նոցա. վոխանակ՝ Լուեալ եւ դու։ Եթէ իմ ձէր ելեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա. վոխանակ՝ եթէ ես ոչ էի եկեալ և խօսեցեալ։ Եթէ ձէր նորա խոստեալ, իմ զբեզ սպանեալ եր. վոխանակ՝ եթէ նա ձէր խոստեալ, ես զբեզ սպանեալ էի։ Եթէ այնպիսի աբարեալ եր զնա Աստուած, պատիժս ի նմանէ չէր պարտ պահանջել. վոխանակ, եթէ այնպիսի աբարեալ էր զնա Աստուած։

179. Հ. Տէր բային ե՞րբ տրական կը դրուի։

Պ. Երբ երկու խօսք իրարու հետ երբ կամ շաղկապով կապուած են, կրնայ երբ կամ շաղկապը զանց առնուիլ ու երկրորդ խօսքին դի-

մեւոր բայն անեբեռոբնե վոխոռվիլ. ան առեն տեր բային (եթէ խօսքին մէջ տէր բայն կայ) տրական կը դրուի, զոր օրինակ.

Ոչ կամիմ ընթռռել նմա ի վերայ մեր. վոխանակ՝ Ոչ կամիմ եղիր ընթռռել նմա ի վերայ մեր: Դէպ եղեւ անցանել նմա ընդ այն ճանապարհ. վոխանակ՝ Դէպ եղեւ գնալ նմա ընդ այն ճանապարհ: Ոչ տամք թոյլ անցանել յեղ ընդ երկիր մեր. վոխանակ՝ Ոչ տամք թոյլ գնալ անցանիցէ պռռտ ընդ երկիր մեր: Ի բազում ամաց լինել էեղ զատաւոր ազգիս այսմիկ գիտեմ. վոխանակ՝ Գիտեմ գի ես զու զատաւոր եմ այլն: Ընդէր ելից Սատանայ զսիրտ քո ռռել էեղ Հոգւոյն սրբոյ. վոխանակ՝ գի ստեցեր զու Հոգւոյն սրբոյ: Աղաչեցաք վերանել նմա յերուսաղէմ: Պատուիրէ մարդկան՝ ամենայն ռռտէ ապաշխարել. վոխանակ՝ Պատուիրէ մարդկան գի ամենայն ոք ապաշխարիցէ *:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԽՆԴԻՐ ԵՒ ԽՆԴՐԱՌՈՒ

180. Հ. Խօսքին մէջ ո՞ր բառերը ենդէէ կ'ըսուին:

Պ. Խօսքին մէջ ենդէէ կ'ըսուին այն բառերը որ ուրիշ բառի մը գոյ դրուելով՝ անոր իմաստը կ'որոշեն կամ կ'ամբողջացնեն. զոր օրինակ.

* Այս ձեւ խօսքերու մէջ տէր բային վերաբերեալ ուղղական կամ հայցական ալ դրուած կը գտնուի. զոր օրինակ. Ժողովուրդն որ կայր և լսէր՝ ասէին ռռտռռծ լինիլ. այսինքն ասէին իւր սրտին մէջ. Եվ սասն գիրք Աստուծոյ և զարհնալ.— այսինքն՝ գիրք Աստուծոյ ինչ Աստուծոյ նուէր և պարգեւ.

Լեառն Յէրեմեայ, Արժանի վերջոյ, Վասն խռպռռնեան, Առաքեաց զՀղեկան յայնի էր, խօսքերուն մէջ՝ Յէրեմեայ, վերջոյ, խռպռռնեան, զՀղեկան յայնի էր բառերը ենդիր են: Առանց այս բառերուն՝ լեառն, արժանի, վասն, առաքեաց՝ որոշ կամ կատարեալ իմաստ մը չեն տար:

181. Հ. Ենդիր ունեցող բառն ի՞նչ կը կոչուի:

Պ. Ենդիր ունեցող բառը ենթրառռռ կը կոչուի. վերի օրինակներուն մէջ լեառն, արժանի, վասն, առաքեաց բառերը ենթրառռռ են:

182. Հ. Ո՞ր բառերը ենդիր կրնան առնուլ:

Պ. Ենդիր կրնան առնուլ 1. գոյականը, 2. ածականը, 3. նախադրութիւնը և 4. բայը:

---

1. ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

183. Հ. Գոյական անունն ի՞նչ հոլով ենդիր կ'առնէ:

Պ. Գոյական անունը, ինչպէս նաեւ գոյականաբար առնուած ածական մը և անեղեւոյթ մը, սեռական հոլով ենդիր կ'առնեն: Սեռական հոլով ենդիրը Հայերէն յառկռռռռնէ կ'ըսուի. ինչպէս որ սեռական հոլով ենդիր առնող բառն ալ յառկռռռնեալ կը կոչուի. զոր օրինակ.

Լոյս աշխարհի, Իմաստունքն Յոռնոց, Ի ծնանելն Յիռռռէ, խօսքերուն մէջ՝ աշխարհի, Յոռնոց, Յիռռռէ, յատկացուցիչ են. լոյս, նմաստուռռ, ծնանիլ բառերն ալ յատկացեալ են:

184. Յատկացուցիչը կամ սեռական հոլովը ի՞նչ հարցման պատասխան է:

Գ. Ցատկացուցիչը կամ սեռական հոլովը ո՞ւր, ի՞նչ, հարցման պատասխան է։ Վերի խօսքերուն մէջ այս հարցումը կրնանք ընել՝

Ո՞ւր լոյսը.— աչխարհին. Ո՞ւր իմաստունները.— Ցունաց. Ո՞ւրտեղ ծնանելու աստեղը.— Յիսուսի,

185. Հ. Բայանուններն ի՞նչ հոլով խնդիր կ'առնեն։

Պ. Բայանունները, այսինքն բայի դերութիւն ունեցող գոյականները, նոյն արմատէն չինուած բայերուն բնութեան խնդիրները կրնան առնել. ուստի կ'ըսուի.

Դարձ յերկիր. Մուտ յաշխարհ. Եւ յերկինս, ապա Հայր։ Դարձ՝ ի ճերմակինէ. Ելք՝ ի Բաբելոնէ. Գալուստն յերուսաղէմ. Փրկութիւն՝ ի ընձանեաց. Ապաստամբութիւն յօբենաց. Փախուստ՝ ի Սատուպայ. Լուան ղբդռանք ժողովրդեանն գնահատ. վասն ամբաստանութեան Հրեից զինեն. Պաթերազմ Արշակայ ընդ Մակեդոնացւոց զօրութեանն։

Այս օրինակներուն մէջ դարձ՝ դառնալ բային խնդիրն առած է. այսինքն՝ դարձ (դառնալ) — ո՞ւր. — յերկիր։ Մուտ բառն ալ մտանել բային խնդիրն առած է. այսինքն՝ Մուտ (մտանել). — ո՞ւր. — յաշխարհ։ փախուստ՝ փախչիլ բայինը. փախուստ (փախչիլ). — ուսո՞ւ կամ յո՞ւմե. — ի Սատուպայ։ Լուան ղբդռանք. Տրտունջը լսեցին. — Տրտունջ (տրտնջիլ). — ո՞ւր վրայով. — ընծան. անոր վրայով։

---

2. ԱՓԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

186. Հ. Ածականներն ի՞նչ հոլով խնդիր կ'առնեն։

Պ. Ածականներն, ինչպէս նաեւ անցեալ ընդունելութիւնք որ իբր ածական կը գործածուին, կրնան բայ ուղղականէն ամէն հոլով խնդիր առնել.

1. Սեռական, ինչպէս.

Սրտագէտ ածնայնէ. Կամարար Ասպոծոյ. Օրէնդրադիր պահոց. Աւարառուբ աթոռոցաց։

Սեռական խնդիրը կ'ուզեն եւ ելէ վերջաւորուած բառերը.

Արարիչ աշխարհի. Գործիչ չարեաց. Առնելիք օրինաց։

2. Տրական, ինչպէս.

Նման նմա. Հաւասար այլոց. Դիմակաց ներքոյ. Արժանի վարձուց. Հմուտ սրոյ. Հնազանդ աստի. Կարօտ հացի. Ծարաւի աբեան. Տգէտ պղծութեան. Տեղեակ ներսոյթ նեան. Անհնազանդ ալոց. Ընդունելի Ասպոծոյ. Համոյ ալոց. Բաւական ածնայնի։

3. Բայաձեւական, ինչպէս.

Լի՝ ի հոգոյ իւղոյն. Երկիւղած յԱստուծոյ. Սպրսատմբ չօրինաց. Արձակ՝ ի լծոյ. Ազատ՝ ի ծղոց. Փախստական կամ վախճեալ յերեսաց թշնամեայն. Աղքատ չընչից. Անզեղջ՝ ի չարեաց. Տկար չոքից. Կարօտ յներսոյթ նեանէ. Մահուկ՝ ի պիղծ. Տգէտ՝ ի ծրոյ. Անտես, անհնազանդ չալոց. Անչափ՝ ի տրբդնեանէ. Հեռի՝ ի փառէ. Տարագիր չաւերեցաց. Օտար՝ ի քաղաքացոյ. Թերի յերեսոյթ նեանէ. Թափուր՝ ի քնակչաց. Ունայն՝ ի քարեաց. Սուրբ, անարատ՝ ի ծղոց. Միայն յերեսին. Մեկուսի

ի նոցանէ. Մատաղ յառաջս. Ի հրոյ թեթեւ. Ցախոտ բոյոց (ի բնութենէ) թեթեւ. Ի բանից և ի յեղաց անպիտան. Անարդ յաղէտ:

4. Դարձիական, ինչպէս.

ԵՒի պղծէ, ջրծուէ բարեաց. կարօտ ի-ից. Ծառաւի արեամբ. Մանուկ փչուէ. Ընտրեցաք թեթեւ. Հրաղօր բանից. Երկայն, կարճ հասակաց. Գեղեցիկ պեսքեամբ. Տգեղ պէսէ. Արագ ոտից:

5. Հայցական լինելիս առնող ածականները ալ կը գտնուին, մանաւանդ իւ վերջաւորութեանցը որոնք սխալ ջօրութիւն ունին:

Զձնոյս անարգուք. Ոսք քահանայից կրնէաց զոտանին. Ի ձեռս գործելոց գործ կահի տանն Տեառն:

6. Ոմանք ալ նախադրութեամբ լինելիս կ'ուզեն, ինչպէս.

Բաւական աս ասելոյն. Հեղգ աս ոտոտաի. Փոյթ յառաջնորդիան. Արագ ի դերել. Ծանր ի բարկանալ. Ատատ ի պղծեաս. Գիմած աս ասելնեան. Գոհացող զԱստուծոյ. Զարհուր դառնէ. Սոզուն ի վերայ երէից. Բաղդը աս ասելնեան. Ծարաւի է անձն իմ աս ինէ:

187. Հ. Թուական և անորոշ ածականները ի՞նչ հոլով լինելիս կ'առնուն:

Պ. Թուական և անորոշ ածականները բացատական հոլով լինելիս կ'առնուն. զոր օրինակ.

Մին, ոմն, ոմանք, այլք, իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ. Երկու ի չէնջ. Ոչ ինչ չերկնաւորաց. Ոչ թէ վասն զի սիրած ինչ կայցէ ի կերակուրս. Արձակէր հաւս ինչ ի հասաս. Ո՞, կամ Ո՞ ոք ի չէնջ. Վասն որոյ զորձոյ ի նոչանէ. Որ չընտրանեաց ինչ. Զայլ ոք չառաւելոց ան-

պէ ոչ գոի. Ոչ եմ իբրեւ զայլս ի մարդկանէ. Բանիք ի մարդկանէ:

188. Հ. Բանականութիւն ցուցնող ածականք ի՞նչ հոլով լինելիս կ'ուզեն:

Պ. Բանականութիւն ցուցնող ածականները, ինչպէս, բազում, կէս, շատ, փոքուն, սակաւ, և այլն, թուականներուն պէս բացատական լինելիս կ'ուզեն, զոր օրինակ.

Բազումք ի նոցանէ. Զբազումս ի մէնջ. Ի կանանց գլխաւորաց ոչ սակաւք. Փոքր ի շատէ. Կէսք ի նոցանէ. Առ զկէս ի զբաց անտի:

189. Հ. Այս տեսակ բառեր ուրիշ կերպ խոնդիր ալ կրնա՞ն առնուլ:

Պ. Այս տեսակ, այսինքն թուական և անորոշ բառեր, երբեմն նաեւ ի նախադրութեամբ Հայցական լինելիս կ'առնեն, զոր օրինակ.

Ոչ ոք է նման քեզ յԱպտաստան տէր. Ոչ ոք կարօտէր ի նոսա. Ոչ ոք յորդէս Ադամայ գոտս առանց մեղաց. Ո՞վ նմանիցի Տեառն յորդիս Աստուծոյ. Զորքորդն ի նոսա ի կերպարանս առիւծու. Ի նահապետս հօրնեղբորդն յԱդամայ ենովք:

190. Հ. Թէ բառին վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ:

Պ. Թէ բառը թուական և քանակական անուանց հետ գործիական կը դրուի, զոր օրինակ.

Մատունք ձեռաց նորա և ոտից վեց վեց, քսան և չորք ի-ով. Արամբք զօրաւորօք ի-ով իբրեւ երեքհարիւր. Ի հրապարակ ածել ի-ով իբրեւ եօթն հարիւր. Թ-ով վճռագործ. Թ-ով յոյժ նուագողք. Թ-ով սակաւ:

3. ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

191. Հ. Նախդիր կոչուած նախադրութիւններն ի՞նչ խնդիր կ՚ուզեն։

Պ. Նախդիր կոչուած նախադրութիւնները են՝ ի, ս, ու, առ, ընդ, ըստ, ց, այլեւայլ հոլով խնդիր կ՚ուզեն, եւ խնդիրը փոխելով տարբեր նշանակութիւն կ՚առնեն։

Ի, Ց

192. Հ. Ի կամ՝ նախդիրն ի՞նչ հոլով կուզէ եւ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Եզակի սեռականով* է կամ՝ նախդիրը տեղ մը ցոյց կը տայ, իսկ անորոշ (առանց ընդ) հայցականով դէպի տեղ մը շարժում կը ցուցնէ։

Սրար ընդունելութիւն մեծ նամա ղեւի՝ է պան էառ. Սյօր՝ է պան էոմ արժան է ինձ ադանել. Թըզնիի մի էր ուրուն անկեալ յայգաոջ էառ. Ուսուցանէը զնուա հանատալ՝ է պաճարէն. Սյր մի անկեաց այդի և վորեաց՝ է նմա հնձան։

Սյս օրինականերուն մէջ դադարումը կ՚ուզուի։

Եհան զնուա՝ է լառն մի բարձր. Ել գնաց յանապատ տեղի. Խաղացո զնուդ՝ է էրն և արկէք զդրծիս ձեր յոր. Էջ՝ է փեղէ մի ատփարակ. Համարէին թէ՝ է էնբեղմն երթայցէ։

Սյս օրինականերուն մէջ շարժում կը ցուցուի։

193. Հ. Սյս կանոնն ի՞նչ բացառութիւն ունի։

Պ. Զորրորդ, հինգերորդ և վեցերորդ հո-

* Ումանք է կամ՝ նախդիրով սեռականը՝ ներքոյն կը կոչեն. է կամ՝ նախդիրով անորոշ հայցականն ալ ներքին պրոյն։

լովմանց, այսինքն՝ էն, Տէրոջ և Հոգւոյն անուններուն պէս հոլովող անուանց եզակի անորոշ հայցականն է կամ՝ նախդիրով թէ՛ դադարում և թէ՛ շարժում կը ցուցնէ։ Այսպէս անխտիր կ՚ըսուի.

Մտանել՝ է ըս, լոյսը մտնել, ըզըզ կերմէք (շարժում), և, բնակել՝ է ըս, լուսոյ մէջ բնակիլ, ըզըզ պա աքին օլմադ (դադարում)։

Նոյնպէս է հետեւեալ օրինակներուն մէջ.

Եմուտ՝ է էառն, էը՝ է էառն. Ընկէց զնա՝ է ջուրն, Ետես զպատկեր իւր՝ է ջուրն. Եբարձ զնա յոյս իւր, կրէը զնա յոյս իւր։

194. Հ. Ցոքնակի անուանք է կամ՝ նախդրին հետ ի՞նչպէս կը գործածուին։

Պ. Ամէն յոքնակի անուն և դերանուն է կամ՝ նախդրին հետ միշտ անորոշ հայցական դերուելով, թէ՛ շարժում և թէ՛ դադարում կը ցուցնէ։ Այսպէս անխտիր կ՚ըսուի.

Ածին զնա յաղաքան զատաւորին, զանի թագաւորին պալատը բերին. օնու փաթիշահըն սոբայըն՝ է քիրափլէը (շարժում), և, բնակին յաղաքան թագաւորաց. թագաւորներուն պալատները կը բնակին. փաթիշահլարըն սոբայըն՝ պա աքին օլուրլար (դադարում)։

Նոյնպէս է հետեւեալ օրինակներուն մէջ.

Աստղն զոր տեսին յարեւելս. Եկն յարեւելս։ Հայր մեր որ յերկինս ես. Նայեցաւ յերկինս։ Մնացին՝ է փոշեղս իւրեանց. Արձակեաց զնոսա երթալ՝ է տունս իւրեանց։

195. Հ. Դադարումը և շարժումը խօսքին մէջ ի՞նչ հարցմամբ կը ճանչցուի։

պ. Դադարումը կը ճանչցուի ՞ը, Ներեցէ՛ հարցումը, իսկ շարժումը դէպ՝ ՞ը, Ներեցէ՛ հարցումը։ Այսպէս վերի օրինակներուն մէջ, Այսօր է պան էոտ արժան է ինձ ազանել, Ուսուցաներ է պոճաըն, Բնակել է լայ, Բնակին յապաբան Թագաւորայ, է կամ՝ նախադրեալ բառերը ՞ը, Ներեցէ՛ հարցմանց պատասխան են, ուստի և պապաբոտ կը ցուցնեն։ Ազանել. — ՞ը. — է պան էոտ, քու առնդ։ Ուսուցաներ. — ՞ը. — է պոճաըն, տաճարին մէջ։ Բնակել. — ՞ը. — է լայ, լուսոյ մէջ։ Բնակին. — ՞ը. — յապաբան Թագաւորայ. Թագաւորաց՝ պալատներուն մէջ։ Իսկ սա օրինակներուն մէջ, Եհան զնոսա է լեառն գ, Եւ գնաց յանապատ պեղէ, Մտանել է լայ, Ածին զնա յապաբան գաւառորին, է կամ՝ նախադրեալ բառերը դէպ՝ ՞ը, Ներեցէ՛ հարցմանց պատասխան են, ուստի և ընթոտ կը ցուցնեն։ Եհան. — դէպ՝ ՞ը. — է լեառն գ լերինս մը։ Եւ գնաց. — դէպ՝ ՞ը. յանապատ պեղէ, անապատ (անմարդաբնակ) տեղ մը։ Մտանել. — դէպ՝ ՞ը. — է լայ, լուսոյ մէջ։ Ածին զնա. — դէպ՝ ՞ը. — յապաբան գաւառորին, գաւառորին պալատը։

196. Հ. Է կամ՝ նախադրը եղակի տրական և յոքնակի անորոշ Հայցական խնդրով ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

պ. է կամ՝ նախադրը եղակի տրական եւ յոքնակի Հայցական խնդրով գործողութեան մը ապինը կը ցուցնէ, Եւ, ե՞րբ, Ներ վերջը՞ Հարցման պատասխան է։

Տեղ ոսկի տեղայր 'ի փեսայութեանն Աբրաչիսի, տե-

ղայր մարգարիտ է հարսնութենան Սաթինկան. Աբրաշէսի փեսայութեան առենը ոսկի կը տեղար, Սաթինկան հարսնութեան առենը՝ մարգարիտ։ Ցառաջ Հերովդէ արքայի. Ի նմին աւուր. յաւուր յայնմիկ. յաւուրսն յայնոսիկ. Ի ժամանակի անդ. Ի նմին ամի. Ցերկրորդ աւուր. Ի դիշերի. Ցերեկոյի. Ցառաջոտու. Ի գարնան. Ցամարան. Ցամս սովոյն. Ի ժամանակս պատերազմաց։

Անորոշութիւն ալ է կամ՝ նախադրութեամբ ապինը կը նշանակէ, զոր օրինակ, Ի ձնանէն Ցիսուսի. Ցիսուսի ծնած առենը. Ի խոնել զնոսա ժողովրդեանն։

Հարցում. Տեղ ոսկի տեղայր, ոսկի կը տեղար.— ե՞րբ. — 'է փեսայութենան Աբրաշէսի. Աբրաշէսի փեսայութեան առենը։ Ե՞րբ. — 'է երեքերէ, յաւուր յայնմիկ. և այլն. դիշերը, այն օրը։

197. Հ. է կամ՝ նախադիրն անորոշ Հայցական խնդրով ուրիշ ի՞նչ նշանակութիւն ունի։

պ. է կամ՝ նախադիրն անորոշ Հայցական խնդրով ժամանակի նշանակութիւն ալ կ'առնէ, և, ե՞նչքա՞ն, ե՞նչ քանով Հարցման պատասխան է։

Ազազակեաց 'է ձայն մեծ. Մեծ ձայնով պոռաց։ Անկցին 'է սուր սուսերի. Մաշել 'է սուր և 'է հուր։ Երեւեցաւ նոցա 'է ութն ամպոյ. Ի լայ երեսաց քոց, փոխանակ ըսելու, Ձայնիւ մեծաւ. սրով սուսերի. սրով և հրով. լուսով երեսաց քոց. և այլն։

Հարցում. Ի՞նչպէս. — է ձայն մեծ. մեծ ձայնով։ Ի՞նչ քանով. — է սուր և է հուր. սրով և հրով։

198. Հ. Անորոշ Հայցականն է կամ՝, և կամ՝ նախադրեալ ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

Գ. Անորոշ հայցականն ե՞ւ կամ, և կամ՝ ե՞ւ նախադիրով՝ ման, համար, նախադրութեան նշանակութիւնն ալ կրնայ ունենալ, և ինչո՞ւ համար, ի՞նչ պատճառ՝ հարցման պատասխան է։

(Արարածք) մեզ՝ ի պէտս են, և կարդչին իւրեանց՝ ի ֆաս. Արեգակն ընդ ժամանակս ժամանակս՝ ի խաւար դառնայ ատ՝ ի չանգլմանութիւն և չամբ իւրոցն պաշտօնէից. Լուսատուքն ոչ վասն լուսատու լինելոյ միայն արարան, այլ և՝ ի նշան և՝ ի ժամանակս և չատուցս, չամբս և՝ տարիս. Ջինչ է այդ. և ասէ Սիրա. Եչքդ՝ նտանելոյ արքայի, և հացդ և արմատ՝ ի կերակուր մանկանցդ. Այս եղիցի ձեզ՝ ի երթ և՝ ի դիւղաքութիւն։ Ի լսել եկեալ եմ։ Ոչ եւս եղիցի ջրհեղեղ ջուրց՝ ի ապականել զամենայն մարմին։

Հարցում. Արարածք են. — ինչո՞ւ համար, ի՞նչ պատճառ, — մեզ՝ ե՞ւ պէտս, մեր գործածութեանը համար։ Արեգակն՝ ի խաւար դառնայ. — ինչո՞ւ համար. — ի չանգլմանութիւն և չամբ իւրոցն պաշտօնէից. իրեն պաշտօն մատուցանողներուն չանգիմանութեան և ամբոխի համար։ Այս եղիցի. — ինչո՞ւ համար. — ձեզ՝ ի երթ և՝ ի դիւղաքութիւն. ձեզի խրատու և զգուշութեան համար։

Զ.

199. Հ. Բացառականը՝ ը նախադիրս ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Բացառականը* ը նախադիրս մէկուն կամ բանի մը վրայով կը նշանակէ։

* Ոմանք ը ով բացառականը՝ պարոյն հոլով կ'անուանեն։

Ջինչ է այս զոր լսեմս ըստն. Քու վրայովդ այս լսածս ինչ է. Տրանջէին գնդանէ. Անոր վրայով կը տրբրանջէին. Բերէին համբաւ չար ի ցաւնէյ. Եւ համբաւ գնդանէ. Սպասէին որպէս բանս ինչ՝ ի բերանոյ նորա զի չարախօսեսցեն գնդանէ. Անոր բերնէն խօսք մը որպէսզի կը սպասէին, որ անոր վրայով չարախօսութիւն ընեն։

200. Հ. Գործականը ը նախադիրս ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Գործականը* ը նախադիրս կը նշանակէ.

1° Անորոշ ժամանակ մը, զոր օրինակ.

Յարուցեալ դինչ ջնջեցաւ. Կէս գիշերուան ատենը. Զինչաւորքն ծագեաց լոյս. Կէս աւուր ատենը լոյս ծագեց։

Ալյսպէս կ'ըսուի.

Զհատարակ աւուրը. Զմիջօրէիւ. Զհատարակ գիշերաւ. Զմիջոցաւ ճանապարհին. Զայնու ժամանակաւ. որ կը նշանակեն. Կէս օրուան, կէս գիշերուան ատենները. Ճամբուն կէս եղած ատենները. Այն ատենները։

2° Բոլորտիքը. զոր օրինակ.

Ի խոնել գնովաս ժողովրդեանն՝ ինքն կայր առ ծովակին. Ժողովուրդին անոր բոլորտիքը դիզուած ատենը՝ ինք ծովակին քովը էր։ Առ գնացեալ յորոց վերայ անկանել դնեը. Պատեաց գնոյօ ահ. Անհաւ զպատճառս նորա։

ԱՌ

201. Հ. Ա՞ նախադիրն ե՞րբ կը գործածուի։

Պ. Ա՞ նախադիրն է կամ նախադրին տեղ կը գործածուի, երբ խօսքն անձանց վրայ է։

* Ոմանք ը ով գործականին՝ պարոյն կ'ըսեն։

Երբ բայը շարժում կը ցուցնէ , ա՛ն նախդիրը միշտ անորոշ հայցական կուգէ . զոր օրինակ .

Բարեկամ իմ եկն ա՛ւ ի յուղտոյ . Բարեկամս զրսէն ինձ կամ դուռն եկաւ : Յորժամ երթիցես ա՛ւ ի նէնեան . Երբ իւնանէն կ'երթաս : Կոչեաց ա՛ւ ինձ զմի ի ծառայիցն . Ցղեցին ա՛ւ նոցա արս . Մատեան ա՛ւ ի քաղքենեցիս , Ընթացան ա՛ւ ուղիկեցան :

Իսկ եթէ բայը դադարում կը ցուցնէ , ա՛ն նախդիրը եզակի սրական և յոլնակի հայցական կ'ուզէ , և կը նշանակէ մէկուն փով :

Եկաց ա՛ւ նմա աւուրս երկուս . Երկու օր անոր փով կեցաւ : Ա՛ւ ասեն ծերոցդ եմոտս լուծանել . Մեզ զաւոր մարդու փով կամ դուռնը օրհնեան ընելու մտաւ : Բնակեցաւ ա՛ւ եղիբ խորհ . Եղիբօքը փով բնակեցաւ : Ծառայեցի ա՛ւ փեղ . Քու փովդ ծառայութիւն ըրի : Եկայց ա՛ւ նոսա : Նստեր ա՛ւ դրանն . Դրանը քովը կը նստեր : Կայր ա՛ւ ձովկէն , ա՛ւ խաչն , Սպասէին ա՛ւ դոցա :

202. Հ. Ա՛ւ նախդիրը սեռականով ի՞նչ կը ցուցընէ՝ :

Պ. Ա՛ւ նախդիրը սեռականով , երբեմն ալ , մանաւանդ անեղեւոյթներու հետ , անորոշ հայցականով , բանէ մը շարժուած ըլլալ կը ցուցնէ , զոր օրինակ .

Ա՛ւ ամօթոյ փախչին ի նմանէ . Ամչնալէն կը փախչին : Ա՛ւ նախանձու մատնեցին զնա . Նախանձու համար կամ նախանձոտ շարժեալ մատնեցին : Ա՛ւ խմոյ յիշատակի . Իմ յիշատակիս համար : Ա՛ւ սէր քո առաքի զայդ . Քու սիրոդ համար ըրի : Ա՛ւ գութ Փիլիպեան աղջկան՝ Փիլիպոս անուանեցին . Փիլիպեան ցեղին սիրոյն համար և այլն : Ոչ թէ ա՛ւ առել ասեմ ,

Ոչ թէ առելէս կ'ըսեմ : Ո՞վ ի ձէնջ ա՛ւ հոգալ իւրում յաւելուլ կարիցէ ի հասակ իւր կանգուն մի . Ո՞վ հոգալովը իր հասակին (պոյին) վրայ կրնայ կանգուն մը աւելցնել : Ա՛ւ չժուժել ծախուցն եղեւ փախստական . Ծախքին չդիմանալէն առաւ քալեց : Ա՛ւ չդիտանաս եկեր : Ա՛ւ ցաւ իւր ճչել : Ոչ ա՛ւ ցաստմն ինչ , բաւ լիցի :

203. Հ. Ա՛ւ կամ ա՛ւ նախդիրը բացառականով ի՞նչ կը նշանակէ :

Պ. Ա՛ւ կամ ա՛ւ նախդիրը բացառականով 1° ինչ կամ համար կը նշանակէ , զոր օրինակ .

Նզովեաց զիզենին ա՛ւ օրինակ . Թզենին օրինակի համար , կամ , ինչ օրինակ անիծեց : Ա՛ւ ա՛ւիկ չըրջեցուցանէին ինչ առակ , այսինքն՝ օրինակ , կը պարտցնէին : Ա՛ւ եղեռանէ նորա եղեւ . Անոր ինչ դժբախտութիւն եղաւ : Ա՛ւ ականէ ծառայել . Առեւտուր (ապահանի պէտք) ծառայել : Ա՛ւ ի չգոյէ հիւթոյ . Հիւթոյ պակասութենէն :

2° Դարձեալ ա՛ւ ի բացառականով կողմն կը նշանակէ .

Անհնարինքն ա՛ւ ի մարդկանէ . Մարդոց կողմանէ անկարելիները : Ոչ տկարասցի ա՛ւ յԱստուծոյ ամենայն բան . Աստուծոյ կողմանէ բան մը անկարելի չէ :

204. Հ. Ա՛ւ կամ ա՛ւ անեղեւոյթի հետ ի՞նչ կը նշանակէ :

Պ. Ա՛ւ կամ ա՛ւ անեղեւոյթի հետ կամ անեղեւոյթին սրականին հետ վան նախադրութեան զօրութիւն ունի և նպատակ կը ցուցնէ . զոր օրինակ , ա՛ւ ի խնդրել , ա՛ւ խրատել . ա՛ւ ի պատմելոյ , ա՛ւ ուղղելոյ և այլն , կը նշանակեն , վնասուե-

լու, խրատելու, պատմելու, ուղղելու համար կամ նպատակա՝ :

205. հ. Ա՝ գործիականով ի՞նչ կը նշանակէ :

պ. Ա՝ գործիականով 1° կը նշանակէ մէկուն կամ բանի մը պէնը, զոր օրինակ .

Ա՝ Աբիաթարաւ քահանայապետիւ . Աբիաթար քահանայապետին առենը : Ա՝ նովաւ լինէր Դեւկալէոնեան ջրհեղեղն . Հեթանոսութեան սկիզբն ա՝ Թարայիւ, հարը Աբրահամու եղեւ . Ա՝ կենդանութեամբ առն իւրոյ :

2° կը նշանակէ ւովէն, ծռէն, ւովը ՝ի վեր զոր օրինակ .

Անց ա՝ նովաւ . Անոր քովէն անցաւ : Բերել ա՝ ափամբ . Եղերքն ՝ի վեր (գլխը սըրա) երթալ : Նաւել ա՝ եղերք . Գնային ա՝ որմովն . Նստէր ա՝ ճանապարհաւն :

3° կը նշանակէ բանի մը ւով այսինքն՝ հաղորդութեամբ . զոր օրինակ .

Ջինչ է յարդ ա՝ ցորենով . Յարդը ցորենին քով ինչ է : Արդարացաւ ապստամբութիւնն Իսրայելի ա՝ ապստամբութեամբն Յուդայ . Իսրայէլին ապստամբութիւնը՝ Յուդայի ապստամբութեան ւով արդարացաւ : Այս փոքր ինչ է ա՝ նովաւ . Անոր քով այս փոքր բան է :

ԸՆԴ

206. հ. Ընդ, սեռական խնդրով ի՞նչ կը նշանակէ :

պ. Ընդ, սեռական խնդրով, ֆոնանակ, պէսէս, կը նշանակէ . զոր օրինակ .

Թագաւորեաց որդի նորա ընդ նորա . Որդին անոր պէղը թագաւորեց : Այն ընդ ական և առաւն ընդ առաման . Աչքի պէղ աչք և ականայի պէղ ականայ : Զայն առեալ տացես ընդ իմ և ընդ քո . Առ զմի ՝ի կողից նորա և եղից ընդ այնր մարմին . Այն նոցա ընդ հատուցման բարեաց գործոց լինիցի . Ընդ ամենայն դատարկ բանի համարս տացեն . Եւ մեզ վիշտ վառնդի է ընդ կռուոյս :

207. հ. Ընդ, եզակի տրական և յոքնակի հայցական խնդրով ի՞նչ կը նշանակէ :

պ. Ընդ, եզակի տրական և յոքնակի անորոշ հայցական խնդրով հեռը կը նշանակէ, զոր օրինակ .

Հանին ընդ նմա ՝ի խաչ երկուս աւազակս . Անոր հետ երկու աւազակ խաչը հանեցին : Եղեւ ընդ հրեշտակին ընդ այնմիկ բազմութիւն զօրաց երկնաւորաց . Բազում մաքսաւորք բազմեալ էին ընդ Յիսուսի և ընդ աշակերտս նորա . Ընդ մաքսաւորս և ընդ մեղաւորս ուտէ և ըմպէ . Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ՝ի կատարած աշխարհի :

208. հ. Ընդ, անորոշ հայցականով ի՞նչ կը նշանակէ :

պ. Ընդ, անորոշ հայցականով, 1° կը նշանակէ, բանի մը դէմն կամ դէմ պէղն, և աշխարհաբար բացառականով կը թարգմանուի, զոր օրինակ .

Եւ ընդ քո իսկ անձն անցցէ սուր . Որ հոգիէդ ալ սուր պիտի անցնի : Զանազարուք մտանել ընդ նեղ դուռն . Նեղ դռնէն : Գնաց ընդ արտորայն ՝ի շաբաթու . Արտերուն դէմն : Եմուտ ընդ պատուհանն ՝ի ներքս . Պատուհանէն ներս : Ընդ եղեգան փող բոց եքանէր . Եղեգին դէմն : Ընդ մէջ կարել . Ընդ երկուս կարել, բաժանել :

2° Տարածութիւն ցուցնելու համար կը գործածուի, ըսր օրինակ.

Եւ հրաման յԱւգոստոս կայսերէ աշխարհագիր առնել ընդ ամենայն տիեզերս. Օգոստոսէն հրաման ելաւ, բոլոր աշխարհի վրայ աշխարհագիր ընել: Եւ համբաւ գնմանէ ընդ ամենայն կողմանս գաւառին Անոր լուրը ըլլալով գաւառը տարածուեցաւ: Թատմունք գնան ընդ անդամն. Բոլոր անդամներուն դող կուգայ:

Ա. յապէս կ'ըսուի.

Շրջել ընդ քաղաքս, ընդ գիւղս, ընդ երկայնութիւն դաշտին, ընդ եզր ծովուն. Գնալ ընդ ցամաք, ընդ ծով, ընդ ճանապարհ, ընդ երես դաշտին:

3° Կը նշանակէ դէպ այս ինչ տեղն, ըսր օրինակ.

Ընդ այն ժամանակս. Այն ատենները: Ընդ աւուրսըն. ընդ այնոսիկ. Այն օրերը: Ընդ երեկս. Իրիկուան դէմ: Ընդ այգն. ընդ առաւօտն. ընդ առաւօտս: Ընդ ծագել արեգականն. Արեգական ծագելու ատենները: (Տես և ըստ գործնականի օրինակները թիւ 200):

4° Կը նշանակէ չարունակութիւն ժամանակի, ըսր օրինակ.

Ընդ ամս տասն. Տասը տարի: Ընդ ամս բազումս. Շատ տարիներ: Ընդ դիւերն ողջոյն. Բոլոր դիւերը:

5° Կը նշանակէ դէն, դէնէն, ըսր օրինակ.

Ընդ հիւսիս, ընդ հարաւ, ընդ արեւելս. Հիւսիսային դէն կամ դէնէն և այլն:

6° Կը գործածուի, երբ խօսքը բան մը ուրիշ բանի մը կցելու, կապելու վրայ է:

Կարել ընդ հոլն. Կապել ընդ նաւն. Տուն ընդ ծառ կցել. Անկեղծ ժողովուրդն այր ընդ այր. որ կը նշանակեն, Մարթին հետ կարել. Նաւին հետ կապել. Տուն տունի կցել, և այլն:

7° Կը նշանակէ, դանդաղ, ընդ ամէնը, ըսր օրինակ.

Ընդ այր և ընդ կին և ընդ հանդէպ. Երկմարդ, կնկմարդ ու տղայք միանգամայն. Ընդ հետեւակ. Ընդ ամենայն՝ հարիւր կանգուն. Ընդ ամէնը՝ հարիւր կանգուն: Ընդ բնաւ՝ չորեքհարիւր այր. Բոլորը՝ չորս հարիւր մարդ:

8° Կրկնուելով կը նշանակէ երկու բանի դէպ ուղղը, ըսր օրինակ.

Մի լեզի կոխ ընդ իս և ընդ քեզ, ընդ հովիւս իմ և ընդ հովիւս քո. Իմ և քո, իմ հովիւներուս և քու հովիւներուդ դէմ կռիւ չըլլայ: Է այն ընդ կաղէս և ընդ Բարադ. Կաղէսի և Բարադի դէմն է: Կախեցաւ ընդ երկինս և ընդ երկիր. Երկնից ու երկրի դէմ: Ոչինչ է խոր ընդ բազումս և ընդ սակաւս: Շատի և քիչի դէմ տարբերութիւն չկայ: Լեառն որ բաժանէ ընդ Աղձնիս և ընդ Տարօն. Ընդ ճշմարտութիւն և ընդ սուտիւն:

209. Հ. Ընդ, առանց նի բացառականով ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Ընդ, առանց ն ի բացառականով, կողջ, դէնէն կը նշանակէ. ըսր օրինակ.

Սեմէի երթայր մօտ առ նա ընդ կողաց լերինն. Սեմէի անոր մօտ լերանը զառիվարին կողջն կ'երթար: Ընդ արեւելից կողմանէ. Արեւելքի դիէն. Ընդ աջմէ, ընդ ահեկէ. Աջ դէնէն, ձախ դէնէն:

210. Հ. Ընդ, գործնականով ի՞նչ կը նշանակէ.

Պ. Ընդ, դործիականով, գոյն կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Հանգչիլ ընդ հովանեաւ. Շուքին գոյն հանգչիլ: Բնակիլ ընդ որթով և ընդ թզենւոյ. Հաւ ժողովէ ըզճագս իւր ընդ թեւովք. Ունիմ ընդ իշխանութեամբ իմով զինուորս. Զովասչիք ընդ ծառովս. Ընդ ստորոտովք լերանց:

211. Հ. Ընդ, անհրեւոյթի հետ, ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Ընդ, անհրեւոյթի հետ, բան մը ըլլալու պէս կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Ընդ բոլոանէն չորացաւ. Բոլանելուն պէս չորցաւ:

ԸՍՏ

212. Հ. Ըստ, տրական հոդիով ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Ըստ, տրական հոդիով, համեմատ (կէսօրէ) կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում. Մեր պատկերին համեմատ մարդ ստեղծենք: Եղիցի ինձ ըստ բանի քում. Թող քո խօսքիդ համեմատ ըլլայ:

213. Հ. Ըստ, անհրեւոյթի հետ ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Ըստ, անհրեւոյթին տրականովը կամ հայցականովը, ապիճանաքար, չափվը կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Ըստ պահանջոյ ամացն. Տարիներուն պակսելուն չափվը: Ըստ յաճախելոյ արմտեացն. Արմտեաց չատնալուն չափվը: Տեղիք ինչ են ծովու, որոց ջուրն ըստ աճել լուսնոյ ածէ, և ըստ պակասին՝ պակասէ:

214. Հ. Ըստ, անորոշ հայցականով ի՞նչ կը նշանակէ:

Պ. Ըստ, անորոշ հայցականով, կը նշանակէ

1° Տեղւոյ կամ իրի մը սահմանէն անդին, զոր օրինակ.

Անցանել ըստ բլուրս և ըստ ոչխարս ըստ այս. Այս բլուրէն և այս սահմանէն անդին: Ելին ըստ փոքուն. Գաղաքէն անդին ելան: Ըստ երէք անդր ոչինչ է. Երկրէն անդին ոչինչ է: Ելեալ արտաքս ըստ սահմանս երկիւղին Աստուծոյ. Աստուծոյ երկիւղին սահմանէն անդին ելնելով:

Այսպէս կըսուի,

Ելանել ըստ պատան, ըստ հրաման, ըստ չերեն ուրուք, ըստ չափ. Ըստ ակն անկանել. աչքի տեսութենէ անդին իյնալ, այսինքն՝ ալ չերեւնալ:

2° Ամեն մէկ, մէջէ ելլուխ, զոր օրինակ.

Տալ ցորեան ըստ քերան. Բերան, այսինքն՝ մէջէ ելլուխ ցորեն տալ: Ըստ պատառս աղգայն՝ ոչխար ըստ երէք. Ամեն մէկ ցեղէ՝ պատառ մէջէ ելլուխ ոչխար մը:

215. Հ. Ըստ, առանց է ի բացառականով կը նշանակէ ի՞նչ:

Պ. Ըստ, առանց է ի բացառականով, յաջորդութեան նշանակութիւն ունի, զոր օրինակ.

Ջթագաւորան որ ըստ նմանէ էին. Անկէ ետքը եղող, կամ անոր յաջորդող թագաւորները: Եհաս վճիռն Աստուծոյ 'ի վերայ Ադամայ և որոց ըստ նմանէ էին. Ադամի և անկէ ետքը եղողներուն վրայ Աստուծոյ վճիռն հասաւ:

Այսպէս կ'ըսուի.

Ամ ըտ ամ. Մի ըտ ինչ. Այր ըտ առնէ։

216. Հ. Ց նախադիրն ի՞նչ խնդիր կ'ուզէ եւ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ց նախդիրը միշտ հայցական խնդիր կ'ուզէ, եւ կը նշանակէ. 1° Մեկնում, ել, ասեմ, հարցանեմ, պատ, եւ ուրիշ քանի մը բայի հետ կը դործածուի։

Ասէ ցնոսա. Ասէ ցորդի իւր. Ասէ ցձառայս իւր։ Հարցին ցնա. Հանեալ ետ ցպանդոկապետն երկուս դահեկանս։ Խփեալ զդիրան ետ ցպաշտօնեայն և նստաւ։

2° կը նշանակէ դնելը.

Երթիցուք ցԲեթղեհէմ. Մինչեւ Բեթղեհէմ երթանք։

217. Հ. Ուրիշ նախադրութիւններ ի՞նչ խնդիր կ'ուզեն։

Պ. Ուրիշ նախադրութիւններէն ամենք սեռական հոլով խնդիր կ'ուզեն. ինչպէս պետրոս պատգամներ ցուցնող նախադրութիւնները, որ օրինակ, առաջէ, ընդ, ի վերայ, յանդիման, ի ներքոյ, պատուոյ, ի դէմ, յայնկոյս, յայսկոյս. նոյնպէս յետ, փոխանակ եւ վասն նախադրութիւնները։

Ոմանք տրական կ'ուզեն, ինչպէս. ընդդէմ, հանդիման, հանդերձ։

Ոմանք բացառական կ'ուզեն, ինչպէս, հետէ, քաղաք, քան։

Ոմանք գործիական, ինչպէս, հանդերձ, շուրջ։

Դ. ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐը

218. Հ. Բայերն ի՞նչ հոլով խնդիր կ'ուզեն։

Պ. Բայերն, ըստ պահանջելոյ խօսքին ի-

մաստին, կ'ուզեն երբեմն խնդիր պրակտ, հայցական, բացառական եւ գործիական հոլով մը։

219. Հ. Բայերուն խնդիրները քանի՞ կը բաժանուին եւ ի՞նչ կը կոչուին։

Պ. Հայերէն քերականութեանց մէջ սովորութիւն եղած է բայերուն խնդիրները երկուքի բաժնել, 1. ներէ խնդիր, եւ 2. բնութեան խնդիր։

1. ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

220. Հ. Սեռի խնդիրն ի՞նչ է։

Պ. Սեռէ խնդիրը կ'ըսուի այն հայցական հոլովը որ ներգործական բայերուն գործողութեան առարկան, կամ թէ ըսենք, ուր բային ըրածն է, եւ կը ճանչցուի ը՞նչ, ը՞նչ բան. ուր՞, նկո՞ հարցմամբ։ Ցոր օրինակ,

Սիրեացես զընկեր քո. Քու ընկերդ սիրես. Եհաս զձառայ քահանայապետին և եհատ զունկն նորա. Քահանայապետին ծառան զարկաւ և անոր ականջը կտրեց. Ձգեաց զնա յագարակ իւր. Ձանձ իր ագարակը ղրկեց։

Առաջին խօսքին մէջ ընկեր հայցականը սիրեացես ներգործական բային սեռի խնդիրն է, քանզի սիրելուն առարկան, կամ սիրուած բանը կը ցուցնէ, ևս ը՞նչ, ուր՞ հարցմամբ կը ճանչցուի, որ օրինակ. Սիրեացես, սիրես. — ը՞նչ. — ընկեր քո. ընկերդ։

Երկրորդ խօսքին մէջ ալ ձառայ եւ ունկն հայցականները սեռի խնդիր են եհաս եւ եհատ ներգործական բայերուն, քանզի զարնելուն եւ կտրելուն

առարկաները, կամ զանազան և կարուած բաները կը ցուցնեն։ Եհոբ, զարկաւ. — ո՞վ. — ջնջաց քահանայապետին. քահանայապետին ծառան։ Եհոբ, կտրեց. — ի՞նչ բանը. — ականջն նորա, անոր ականջը։

2. ԲՆՈՒԹԱՆ ԽՆԴԻՐ

221. Հ. Բնութեան խնդիրն ի՞նչ է։

Պ. Բնութեան խնդիրը կ'ըսուին բայերուն տրբական, բացառական, գործիական հոլով խնդիրները, և այն հայցականները որ ոչ թէ ներգործական բային գործողութեան առարկան կամ տեր բային ըրածը, այլ ուրիշ պարագայ մը կը ցուցնեն։

222. Հ. Տրական հոլով բնութեան խնդիրն ի՞նչ հարցմամբ կը ճանչցուի։

Պ. Տրական հոլով բնութեան խնդիրը կը ճանչցուի, ո՞ւր, ի՞նչ բանին. ի՞նձ, նէ՞ հարցմամբ. զոր օրինակ.

Հօր և մօր նմա՛ ոչ պատմեցի. Հօրս և մօրս չպատմեցի։ Եղբարքն Յովսէփու վաճառեցին զնա Իսմայէլացւոց. Յովսէփայ եղբայրները զանի վաճառեցին Իսմայէլացւոց։ Թող ձգ զպարահս մեր. Մեր պարտքերը ձգէ՛ նորէ։

Այս խօսքերուն մէջ հօր և մօր նմա՛, Իսմայէլացւոց, ձգ, բառերը տրական հոլով բնութեան խնդիրը են պատմեցի, վաճառեցին, ննջ բայերուն։ Ոչ պատմեցի, չպատմեցի. — ո՞ւր, ի՞նձ. — հօր և մօր նմա՛, հօրս և մօրս։ վաճառեցին զնա, զանի վաճառեցին, — ո՞ւր, ի՞նձ. — Իսմայէլացւոց։

223. Հ. Բացառական հոլով բնութեան խընդիրն ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի։

Պ. Բացառական հոլով բնութեան խընդիրը ո՞ւր, ի՞նչ բանէ. ի՞նձանէ, նէ՞նէ հարցմամբ կը գտնուի։

Սիրեացի է հօրէ նմա. Պիտի սիրուի հօրմէս։ Փըրկեա զմեզ է չարէ. Մեզ չարէն փրկէ։

Այս խօսքերուն մէջ է հօրէ նմա, է չարէ, բացառական հոլով բնութեան խնդիրները են սիրեացի և փրկեա բայերուն։ Սիրեացի, պիտի սիրուի. — ո՞ւր. — է հօրէ նմա, հօրմէս։ Փրկեա, փրկէ. — ո՞ւր. — է չարէ, չարէն։

224. Հ. Գործիական հոլով բնութեան խնդիրն ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի։

Պ. Գործիական հոլով բնութեան խնդիրը կը գտնուի ո՞վ, ի՞նչբանով. ինձ՞ նէ, նէ՞ նէ, հարցմամբ։ Ամենայն ինչ նովաս եղեւ. Ամէն բան անով եղաւ։ Բերէին գՀիւանդս ահձօտ. Հիւանդները մահիճներով կը բերէին։

Այս խօսքերուն մէջ նովաս և ահձօտ գործիական բնութեան խնդիր են եղաս և բերէին բայերուն։ եղաս, եղաւ. — ո՞վ, ինձ՞ նէ. — նովաս, անով։ Բերէին, կը բերէին. — ի՞նչ բանով, նէ՞ նէ. — ահձօտ, մահիճներով։

225. Հ. Հայցական հոլովը ե՞րբ բնութեան խնդիր է։

Պ. Հայցական հոլովը բնութեան խնդիր է,

1° Երբ ժամանակի պարագային կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Զփառաւոր և զվեց ամ չինեցաւ տաճարս, և դու զերծ՞ ասաս կանգնես զդա: Զաղջայն ծնեալս աշխատ եղեալ և կալաք ոչինչ. Պահեալ զփառաւոր պէս և զփառաւոր ծնեալ ապա քակեցաւ. Ծառայեաց ամ եօթն. Զվեց օր գործեացես, զի զվեց օր արար Աստուած զերկինս և զերկիր. Զվեց ամ սերմանեացես զերկիր զո. Եբէս ժամանակս ի տարւոջ արասցիք ինձ ոտնս. Շինեաց զնա զեօթն ամ, և զիւր տունն չինեաց Սողոմոն զբեհփռասուն ամ, Տէր Աստուած մերժեաց զքոյն յարքայէ ծնեալն զայն. Զվաղուէ օրն պատրաստեսջիր զվիրզան. Առ նմա ազան այն օր. Այսուհետեւ զաճենայն ասաս երկրի՝ սերմն և հունձք, ցուրտ և տօթ, ամառն և գարուն, ցիս և ծնեալս մի զադարեսցին:

Ժամանակն պետրոսեան ցուցնող Հայցականը, ո՞ր ապեռասան ինչ, ո՞րչափ ապեր հարցման պատասխան է. զոր օրինակ. Շինեցաս պաճար. այս տաճարը չինուեցաւ. ո՞րչափ ապենասան ինչ. — զփառաւոր և զվեց ամ. քառասուն և վեց տարուան մէջ: Այնպէս եղեալ. աշխատեցանք, ո՞րչափ ապեր. — զանձնայն ծնեալս. բոլոր այս գիշերը: Ծառայեաց. ծառայեց. — ո՞րչափ ապեր. — ամ եօթն, եօթը տարի:

2° Երբ յե՞, ևերպ, կամ եղանակ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Զհարսն գյե՞ և զօրինակ Բաբիլոնի չիներ. Ասեացաւ գայս օրինակ. Զբացական տեսիլն գնոյն օրինակ քանդակեցին. Աստուածաշնչեցս օրինակ բարձրանալ. Մերուժան զիւր զգենն և զզարդ և զնշան սաղաւարտին բազմաց եղեալ էր ընդ օրինակի: Ցիշէ գայս յե՞ օրինակի:

Քե՞, ևերպ կամ եղանակ ցուցնող հայցականը, ի՞նչ յե՞ւ, ի՞նչ ևերպով, ի՞նչ եղանակով հարցման պա-

տասխան է, զոր օրինակ. Շինեաց զհարսն. Տարսոն քաղաքը շինեց. ի՞նչ յե՞ւ. — զյե՞ և զօրինակ Բաբիլոնի. Բաբիլոնի ձեւով: Խօսեցաւ. խօսեցաւ. — ի՞նչ ևերպով. — զայս օրինակ. սա կերպով:

3° Երբ ե՞ւ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Որ տարապարհակ վարիցէ զքեզ դէպ ի, երթ ընդ նմա և երկուս. Բարձին զնշխարս կոտորոցն երկոտասան ափսէ. Արար զծովն ձուլածոյ տասն կանթուն. Պատրաստեցի ոսկի պղանդս հազար, և արծաթի՝ պղանդս հազար հազար. Տային գարի տասն հազար խոռ. Եւտու ձէթ տասն հազար չափ. Անկաւ լորամարդին զբանակաւն ասուր գնոց ասի, և ասուր գնոց անտի: Մեկնեցաւ ի նոցանէ իբրեւ տասընհինգ ի. Որ ոք արբուսցէ միւսմ ի վոքրկանցս յայսցանէ բաժակ ի ջուր. Զնչիս մարմնոց նոցա ոսկի առնուին. Հեռացաւ թագաւորն զերկուց աւուրց ճանապարհ:

Զափ ցուցնող հայցական հոլովը, ո՞րչափ կամ ո՞րչափ տեղ հարցման պատասխան է, զոր օրինակ. Տրտպարեհան ջնջէ զքեզ. անկարելոյն տանի քեզ. — ո՞րչափ տեղ. — մղոն ի. մղոն մը: Մեկնեցաս ի նոցանէ. անոնցմէ հեռացաւ. — ո՞րչափ տեղ. — տասընհինգ ի. քարընկէց մը: Բոյնն ընդ ոտս կոտորոցն. կտորուանքը վերցուցին. — ո՞րչափ. — երկոտասան ասկառ. տասներկու սակառի (չափ): Ասկս լրասարքին, լրամատրգին ինկաւ. — ո՞րչափ տեղ. — ասուր գնոց ասի և ասուր գնոց անտի. օրուան մը ճամբայ մէկ դիէն, օրուան մը ճամբայ միւս դիէն:

4° Երբ խօսքը ճարեայ երթալու կամ գալու վրայ է, զոր օրինակ.

Թաքիչիք անդ վերիս աւուրս, և ապա երթիչիք ջճանապարհ յեր. երթեալ էր նորա վերկայն ճանապարհն. գնացեալ է ճանապարհ հետի. մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա. գնալ ջճանապարհս ընթրս. պնդեցան արքն վկնի նորա ջճանապարհն Յորդանանու. Տրտմութեամբ երթային վերկայնոյնէն ճանապարհին. Զևաննևնային դընաչիք. Առաքէր գնա վերկայն ճանապարհն. երթիցուք գոգղդրդն. երթայր գայս կողմն լերինն. Եկին երբեւ աւուր միոյ ճանապարհ:

Ճշմարտ գուցնող հայցականը, ի՞նչ կամ ո՞ր ճամբան հարցման պատասխան է, ղոր օրինակ:

Երինչէ. գացէք. — ո՞ր ճամբան. — ջճանապարհ յեր. ձեր ճամբան: Երինգոտ. երթանք. — ո՞ր ճամբան. — գոգղդրդն. չիտակ ճամբան: Գնաչէ. գացէք. ի՞նչ ճամբայ: — ջևաննևնային. լեռնէ լեռ:

226. Հ. Երբ բայանուն մը իր բային հետ կը դործածուի, ի՞նչ հոդով կը դրուի:

Պ. Երբ բայանուն մը իր բային հետ, ղոր օրինակ երինգ բառը երինչել բային հետ, սէր բառը սիրել բային հետ, միկտեղ կը դործածուի, հայցական կը դրուի, ղոր օրինակ.

Երկեան երինգ դեղ. Սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ. Անէծ գիս անէծ ցաւագինս. Կոծեցան գնա գոգ դեղ. Եհար զժողովուրդն հարուածս դեղամեծս յոյժ. Զքաղաքն իշոյ թագեցի. Խրատել փրկելոց է դիրկոնինն յաւիտենից. Ողբասցեն պէս. Զարմացարուք ջրմանս. Կաթաս կաքաւել. Եւ նորա գնայն տուն ննջեցին. Խնդացին յոյժ ուրախունեան մեծ. Երկոս տանս սպանանեն. Զախտս մահու չերանէր. Զմահ աղուխաս սպանիցէ զքեզ. Զայդչափ ձոռձիալոնինն պահոց տոկացեր:

Անյապիսի խոսքերու մէջ բայանունը յարաբերող յարաբերական դերանունը կամ ածականը նոյնպէս կրնայ հայցական դրուիլ վոխանակ դործիականի, ղոր օրինակ.

Մեծ էր սէրն ղոր սիրեաց զնա. Վասն չանցանացն ղոր յանցեաւ. Ի դէպ էր ղոր մեղաւ. Բժշկել ի վէրացն ղոր խոցեցին զնա. Ոչ թողից քեզ ջանբջանս դիցն ղոր անարգեցեր զնոսա: Զկնի չանցանաց քոց ոչ յանցեաւ. Ո՞չ ընդնա պարտ էր չարչարել Քրիստոսի:

227. Հ. Անյապիսի խոսքերու մէջ հայցականները ի՞նչ հոդովի տեղ են:

Պ. Անյապիսի խոսքերու մէջ հայցականները դործիականի տեղ, կամ իմաստին ատտակութիւն տալու համար են. ուստի վերի խոսքերը որպէս թէ կը նշանակին, երկեան երինչէ դեղ կամ երկեան յոյժ. խնդացին ուրախունեամբ դեղ, կամ խնդացին յոյժ. ցաւխոռնական սիրով սիրեցի զքեզ. Սէրն սիրով սիրեաց զնա, և այլն:

228. Հ. Ներդործական բայերը մի՞կ սեռի խընդիր կ'առնեն:

Պ. Կան ներդործական բայեր որ կրնան առնել երկու սեռի խնդիր (հայցական) որոց մին անձի անուն է և կրնայ որական ալ ըլլալ, միւսը իրի, ղոր օրինակ.

Որ զդեցուցանէր զնէզ (ձեզ) կոչիչ. Զգեցուցի զէնչ (քեզ) պէսպէս. Ագուցի զէնչ հիչ և կոչիչ. Հարցից և ես զնէզ (ձեզ) բան ոչ. Հարցից ինչ զնէզ. Զէս ինչ այսպիսի խնդիրս բանից մի հարցանէր. Ուսուցանէր զնոսա (նոցա) առաքօր բաղմ ինչ. Զինչ խրատեցին

ջնա (խրատ եառուն նմա) ծերքն, և զի՞նչ մանկտին. Զի՞նչ (թե իւիք) զրկեցի չէնչ, և այլն։

229. Հ. Զէզոք բայերը չէ՞ն կրնար երբէք սեռի խնդիր առնել։

Պ. Զէզոք բայերը երբեմն տարբեր նշանակութեամբ իրը ներգործական գործածուելով սեռի խնդիր կ'առնեն, զոր օրինակ.

Ամենայն որ բնակեալ իցէ զնեռնակոզմն. Որ զոհէին բնակեալ նստէին. Բնակեալ նստէին զգոն ծովոն. Որ զնեռնակոզմն զգոն գետոյն կարգեալ նստէին. Զվէրն կոզմն նստէին. (Բնակիլ, կամ, բնակեալ նոթելկը նշանակէ քրուիլ, ուիլ, այսինքն՝ բռնել, զոզը եղծե)։ Զամենայն՝ որ ինչ ակն ունիցիս (յուսալ) յինէն՝ արարից քեզ. եսթեր՝ զոր ամուսնացաւ (կին արար) թագաւորն. Ոչ հաճեցան (ընկալան) զհօրն հրամն. Խնդացին (ողջունեցին) զմեր ի նոսա հասանել. Զանամ (զբրկեմ) զանձն իմ ի բարութենէ. Ի բամբասանաց խընայել (պահել) զնեզոս. Երկչոտն միշտ կանխէ (կանխաւ խորհի) զանհնարինն. Սյլքն զայլ ճաաաս չըջկին. Անխայեցեր (պահեցեր) զնոա ի մեզայ. Ի մի վայր ժողովեալ զաորա զօր ոտնին, զչէշտակ քաջութեանն ցնծան (ոտնեն). Խանդացաւ զգինոնըկն էո. Զըղջացաւ զամանանալն. Ըղձանային (մաղթէին) զպատասխանն երկրին. Ոչ խուսեցից (դարձուցից) զձնօաս իմ. Ցեսու յաչըդեալ (առեալ) ի Մովսիսէ զդէզաբաոնընն. Կեղծաւորի (կեղծէ) զաոգնոնըն. Եղբայրն յանցեաւ (չփոթեց) զամանան. Զգուշանալ (պահել) զէ. Սպաշաւել զիւրն ինչ (բան մը ըրած ըլլալուն վրայ ցաւիլ, զղջալ). Համբերել (տանիլ, յանձն առնուլ) զայս ինչ. և այլն։

230. Հ. Բայերը սեռի և բնութեան խնդիրնե՞ր միայն կ'ունենան։

Պ. Բայերը կ'ունենան նաեւ այլեւայլ նախադրութիւններով խնդիրներ. զոր օրինակ. Ածին զՅեսուա աո Պեղատոս, Ընկեցին զԴանիէլ ի գուբն առիւծուց. կացոյց զնա ի վերայ աշխարհն տաճարին։ Այս օրինակներուն մէջ, աո Պեղատոս, ի գուբն, ի վերայ աշխարհն բառերը, աո, ի, ի վերայ, նախադրութիւններով խնդիրներ են ածին, ընկեցին, կացոյց բայերուն։

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ՏԵՐ ԲԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ ԳԻՏԵԼԻՔ

231. Հ. Գոյականէ, դերանունէ, գոյականաբար առնուած ածականէ և անեռեւութէ զատ ուրիշ ի՞նչ բառեր բայերուն տէր բայն և խնդիրը կ'ըլլան։

Պ. Երբեմն մակբայ մը, հոլոված բառ մը, դիմաւոր բայ մը և ամբողջ խօսք մը կրնան տէր բայն և խնդիրը ըլլալ։

Եղիցի ձեզ այո այո և ոչն ոչ. Զեզի այն այո ըլլայ, ոչն ալ ոչ։ Զինչ իցէ այն գուբ գաեան. Այն ինչ ս'ալը բինչ է։ Զայս արքեօգն յայտ առնէ. Արքեօգը այս կը նշանակէ. Նաւն ի ձեռն նորա յայտ առնէ. Անալը կը նշանակէ անոր ձեռքով։ Արագընթացն և գնէնէն զմի միտս ունին. Արագընթացը և գնէնէը մի և նոյն նշանակութիւնն ունին։ Սքեանչին վճառաւորեացի է. Սքեանչն վճառաւորուի է։ Զէ նէրոզ և արքահաւոզ է արարիչը՝ ասիկա ամենուն յայտնի է։

Այս օրինակներուն մէջ, այո, ոչ, գուբ գաեան, արքեօգ մակբայները, նաւ գործիականը, գնէնէը և

ուբեռոյթ դիմաւոր բայերը, և, ընդ ներող և ապիհատող է պրոյին ամբողջ խօսքը, իբրեւ առը բայի դրոծածուած են իրենց վերաբերեալ բայերուն։

Պատուոյ առը առաց ղոյն։ Պատուոյ համար բառնը։ Զայսոհետեւն ոչ վայրապար ինչ յաւել. վայրապար չաւելցուց այսոհետեւը։ Ի սկզբանէիւն ղոր եղ՝ յայտ առնէ. ի սկզբանեովը ղոր դրաւ՝ կը յուցնէ։ Ցաճախաբար դնէ ընդ-ը ինչ. Շատ անգամ կը դնէ ինձնէ դո-ընը։ Ամենայն օրէնք իմ բան կատարին, և սխրեսցեն ընդ-ը էրբեւ ընդյն էս. Ամէն օրէնք սա մէկ խօսքին մէջ, այսինքն՝ ընկերք էս անյնք պես սէրեսին մէջ կը կատարուի։

Ա.յս օրինակներուն մէջ ալ ս, այսոհետեւ մակբայները, եօթ ինչ խօսքը, ը նախդրիւ իբրեւ հայկական սեռի խնդիր որուած են ասոց, յաւել, դնէ բայերուն։ Ի սկզբանէ բացառականը դործիականի վերջաւորութեամբ իբր դործիական խնդիր որուած է յայտ առնէ բային։ Սէրեսցես ընկերք էս էրբեւ ընդյն էս ամբողջ խօսքն ալ է նախդրիւ խնդիր եղած է կատարէն բային։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ ԵՒ ՍՏՈՐՈԴԵԱԼ

232. Հ. Ստորոգելին ի՞նչ է։

Պ. Ստորոգելէ, կամ, ըստ ումանց, ուղղական ենթէ կ'ըսուի այն բառը որ սովորաբար էական բային ետքը կուգայ, և անոր առը բային յատկութիւնը, ով կամ ինչը ըլլալը կը ցուցնէ, ղոր օրինակ.

Դու դեռ ես. ես եմ սրբին էս. Այրն այն էր էնան. Դուք էք պղ երկրի. Նոքա եղիցին ձեր պատուոյ։

233. Հ. Ստորոգելին ե՞րբ յոքնակի կը դրուի։

Պ. Երբ էական բային առը բային յոքնակի է, ստորոգելին սովորաբար յոքնակի կը դրուի, ղոր օրինակ.

Ամենեքին մեք սրբէ եմք առն միոյ. Աբէ խաղաղութեան եմք, և չեն ծառայք քո յրթէ. Կամակիցք էք գործոց նորա. Եբէօնէ են ոտք նոցա. Թուղթքս ձանօնէ են և առոգիս. Էին սրբոյ երկոքին. Եղեն նմա հաւկապօէ. Լերուք սբէ. Եղէց նոցա Աստուած և նոքա եղիցին իմ ժողովրդէ։

234. Հ. Ցոքնակի առը բային ստորոգելին եզակի ալ կրնա՞յ դրուիլ։

Պ. Կրնայ դրուիլ, մանաւանդ երբ ածական է և խօսքին սկիզբը կամ առը բային առաջ դրուած է, կամ հաւաքական անուն է, կամ եզակին անդործածելի է, և կամ այնպիսի անուն մը որ բայի հետ կը դործածուի, ղոր օրինակ.

Գործակից եմք ձեր. Եբանելէ են կանայք քո. Եբէօ են ոտք նոցա. Դեռ մարմնաւոր էք. Ուղիղ են ճանապարհք նորա. Եբկոպոսան եղբայր եմք ծառայք քո. Ընդունայն են կեանք իմ. Սակաւ և ցաւագին են կեանք մեր. Հոտնձք բաղում են և մշակք սակաւ. Դուք պղծ էք ընտիր. Ուղղ լերուք, և մեք մեղէն պղ եմք. Զերայն լերուք. Լաւ եղեն. Հնազանդ լերուք. Ուրախ եղաք։

235. Հ. Էական բային առը բայիէն զատ ուրիշ ի՞նչ բառեր ստորոգելի կ'ունենան։

Պ. Էական բային զատ ուրիշ քանի մը ներ-

դործական բայերու ալ տէր բային ու սեռի խընդիրը ստորոգելի կ'ունենայ, ինչպէս են անոանիմ, կալիմ, առնիմ, դնիմ, կոքնիմ, կացոցանիմ, քոքնիմ, շինել բայերը և ուրիշներ: Երբ ստորոգելին այս բայերուն տէր բային կը վերաբերի, ուղղական կը դերուի. երբ սեռի խնդրոյն կը վերաբերի, անորոշ հայցական կը դերուի, դոր օրինակ.

Դու կոչեցիր Կեփա. Յորմէ՞ծնաւ Յիսուս որ անուանեցաւ Քրիստոս. Որդի՛ Աստուծոյ կոչեցին. կացի ընթացք. Չի անվարժ ելանէ լկտի. Գնային յամենայն պատուիրանս Տեառն անարատ. Ընդէր կայք դատարկի. Դատարկանդոռ ուսանին, շրջոդ տանէ՛ի տուն. Ճանապարհը անմատոյց ուղիղ թուին. Խիտն և յանդուգն և հպարտ ձանձ կոչին. Խոշը խոշը դրծեցես զտապանն:

Այս օրինակներուն մէջ ստորոգելին ուղղական է, քանզի տէր բայերուն կը վերաբերի:

Կոչեցի զձեզ բարեկամ. Արար զիս հայր փարաւոնի. Որդի Աստուծոյ զանձն իւր անուանէ. Այլ ասիցեն զչարն բարի. Գիտեր զնա այր արդար և սուրբ. Եթէ ոք խոստովանիցի զնա Քրիստոս. Զանձն իւր մատոյց պատարագ. Պարկեր կուռեացն՝ զնա հիւսն. Կացոյց զնոսա իշխան. Կենդանիք արար զմեզ. Եղ զձեզ փեսայ. Տեսանէր զնոսա ջերմեռանդ. Աբեղնախանձ ուսուցին զնոսա. Եատես քացել զդրունս բանտին. Գըտին ժողովեալ զմեռատանան. Անծա՛ զբանն համարի. Ո՞ղջ արարէք զչաւիղս նորա. Հնազանդ արար զժողովուրդս. Արար զմեզ սուրբ. Արար զմեզ պաշտօնեայս. Կացոյց զիս պատարագ. Կացուսցես զնոսա իշխան. Եթէ կոչիցէ ոք զնոսա դայն ինչ որ ևիցէ՝ առաչեն. Տարակուսեր թէ զո՞ ոք կոչեսցէ զՀերմոս. Զամուր ամուր տեղիս Հայոց չիներ բերդս:

Այս օրինակներուն մէջ ալ ստորոգելիները հայցական են, քանզի բայերուն սեռի խնդիրն կը վերաբերին:

236. Հ. Եական բային տէր բային ստորոգելին ե՞րբ հայցական կը դերուի:

Պ. Երբեմն դիմաւոր եական բայն անեռւոքի կը փոխուի, և այն ատեն ստորոգելին հայոյական կը դերուի, դոր օրինակ. Մեծատանց պատուէր տալիր առաքել, փոխանակ՝ Մեծատանց պատուէր տալիր էէ էշեն կամ լէշեն առաք:

Պարտ եր ձեզ լինել վարդապետ. Պատուէր տացես ոմանց չլինել օտարօտոն. կամիմ զմանկամարդացդ ամուսնանալ, որդիս ծնանել, փնաքար լինել. Մեծատանց պատուէր տալիր՝ առաք, ելբոն, հպարտ լինել. Ծերոց ջնորհ լինել, պարկեշտ, ցածոն, ողջախոհ՝ ի հաւատս: Զգաստացուցանիցեն զմանկամարդան այրաւոր լինել, սրբեաբար, ցածոն, առաքինի, փնաքար, բարեկրթ, հնազանդ իւրեանց արանց. ծառայից՝ իւրեանց տէրանց հնազանդ լինել և հաճոյ յամենայնի. մի հակառակող, մի հափոն. Ցուշ արասջիս նոցա իշխանութեանց և պետութեանց հնազանդ լինել և հպատակ կալ. անկռթ լինել, հեղ. Եւ նոցա իշխանութիւն որդի՛ Աստուծոյ լինել:

237. Հ. Ստորոգելին կրնա՞յ ուրիշ ձեւ առնել:

Պ. Երբ ստորոգելին դոյական է, կրնայ է նախադրութեամբ անորոշ հայցական ալ դերուիլ, դոր օրինակ.

Եղէց ի հայր. Եղէց յԱստուած ազգիդ Իսրայելի. Եղիջիք դուք մեզ ի ձառայս. Եղէց ձեզ ի հայր, և դուք եղիջիք ինձ յաւագերս և ի տարեր. եղիցին երկոքս

եան՝ է ֆրէնչ ֆ. Եղիցին դժուարինքն՝ է բէ-րէ-նա և առապարքն՝ է դ-ա-շտ. Եղիցի ամենայն երկիրդ յա-նապատ ի բնակչաց. Բայր մեր, եղիցիս է հալշտ և է բէ-բ-ո, նե եղեւ նոցա է ևբօ-ւ-ր. Եղեն նոցա է հա-կ-ա-տ-ա-ռ: Մեծութիւնդ ձեր յաչինչ է. Բակտեցան և ե-ղեն յոյնս. Լերուք յորդիս զօրութեան. Լեր դու ինձ յորբէ զօրութեան:

Շինեաց տէր Աստուած զկողն զոր առ յԱդամայ՝ է կին. Արարիչ զքեզ յաջ մեծ. Օծանել զքեզ է ն-ա-ֆ-ա-ր. Տայ քեզ զհեթանոս է ֆ-ա-ռ-ա-ն-ֆ-ո-ւ-թ-ի-ւ-ն. Ցուչինչ համարել:

238. Հ. Բայը ե՞րբ սաորոգելոյն հետ կը հա-մաձայնի, փոխանակ տէր բային հետ համաձայ-նելու:

Պ. Եթէ տէր բային եզակի և սաորոգելին անեզական բառ է, բայը կրնայ սաորոգելոյն հետ համաձայնելով յոգնակի դրուիլ, զոր օրինակ.

կառնոան ֆէ+ են. Հերս երկայնս ունել կնոջ մար-դոյ ֆա+ են. Ցայտ է թէ ֆալշան+ են ազանդն:

239. Հ. Սաորոգելին ի՞նչ հարցմամբ կը դըտ-նուի:

Պ. Սաորոգելին է՞նչ հարցման պատասխան է, զոր օրինակ. Դու ես. — է՞նչ. — Ֆէֆ. Ես եմ. — է՞նչ. — ուրէն ա. Այրն այն էր, — է՞նչ. — էլիան: Դու կոչեցիր. — է՞նչ. — Կեֆա: Անուանեցաւ. — է՞նչ. — Քրիսթոս: Կոչեցի զձեզ. — է՞նչ. — Քա-րեկամս:

240. Հ. Իսկան բային տէր բային միշտ սաո-րոգելի կ'ունենա՞յ:

Պ. Երբեմն եմ բային ուրիշ բայի նշանա-կութիւն ունի, և ան առեն խօսքին մէջ սորոշելի չի դառնար. զոր օրինակ. Ո՞ւր էին եղբարք ա. Հոս՝ էին կը նշանակէ ո՞ւր բնակին կամ ո՞ւր գտնին. Զարիւքս որ լինին՝ ուսա՞ն, այսինքն՝ ուսանի յա-ռաջ ըսա:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

ԲԱՅԱՑԱՑՏԻՉ ԵՒ ԲԱՅԱՑԱՅԱՑՏԵԱԼ

241. Հ. Բայայայտիչ ի՞նչ է:

Պ. Բայայայտիչ կը կոչուին այն բառերը որ խօսքի մէջ կը դրուին ուրիշ բառի մը քով, և ա-նոր հետ մի և նոյն բանը կը նշանակեն, միայն զայն աւելի բայայայտ ընելու կը ծառայեն, զոր օրինակ.

Յովսէփ, այրն Մարիամայ. Յովսէփ, Մարիամին այրը:

Հոս՝ այրն Մարիամայ բառերը Յովսէփ ին հետ մի և նոյն են, բայց ո՛ր Յովսէփին ըլլալն իմացնելու հա-մար են, ուստի և այրն Մարիամայ բայայայտիչ է Յովսէփին:

Փախուստան Անակայ, հօր արբոյն Գրիգորի. Սուրբ Գրիգորին հօրը, Անակայ, փախուստը:

Հոս ալ հայր արբոյն Գրիգորի նոյն է Անակի հետ, և անոր բայայայտիչն է:

Զմայրն ամենայն առաքինութեանց, գնահարհո-ր-ն-ա չունէր յանձին. Ամէն առաքինութեանց մայրը, խոնարհութիւնը չունէր:

Հոս ալ խոնարհութիւն բառը՝ հայր ամենայն աստուածնորութեանց ին բացայայտիչ է. Աստուածնորութեանց հայր և խոնարհութիւն մի և նոյն բան են:

Կռոց և դրօշելոց հանդամանք առ Թարայիւ, հօրը Աբրահամոս, եղեն. Քարէ և փայտէ արձանները (կուռքերը) չինելը՝ Աբրահամին հօրը, Թարային, սո տենը սկսաւ:

Հոս ալ հայր Աբրահամոս բառերը՝ Թարա ին բա ցայայտիչ են. Աբրահամոս հայրը և Թարա մի և նոյն անձ են:

242. Հ. Բացայայտեալ ի՞նչ է:

Պ. Բացայայտեալ կը կոչուի այն բառը զոր բացայայտիչն աւելի յայտնի և ծանօթ կ'ընէ: Վերի օրինակներուն մէջ ծովեէ, Նոյ, հայրն աստուածնորութեանց, Թարա, բացայայտեալ են:

243. Հ. Բացայայտիչը բացայայտելոյն հետ ի՞նչպէս կը համաձայնի:

Պ. Բացայայտիչը բացայայտելոյն հետ թիւով և հոլովով կը համաձայնի, և բացայայտելոյն ը, է, ի, ընդ, զոր նախադրութիւնները, եթէ ունի, սովորաբար բացայայտչին վրայ կը կրկնուին, զոր օրինակ.

Ես զկղէոպատրա զդուստր իւր. Զմեզն ձեր զոր արարէք, զորթն, առի և այրեցի հրով. Եղ զմեզ ի բանտի ի տան դահճապետին, զիս և զմատակարարն. Ունիմք այսուհետեւ քահանայապետ մեծ անցեալ ընդ երկինս, զՅիսուս, զորդի Աստուծոյ. Շրջել զեղբարբք իւրովք, զորդովքն Իսրայէլի:

Զիմարդ չինէն ըմպել խնդրես, ի կնոջէ Սամարա-

ցւոյ. Ի քաղաք Աստուծոյ կենդանւոյ. յերուսաղէմ, յերկինս. Ասէ Յուդա ցԻսրայէլ, չհայր իւր. Ասէ ցպատանին, չկապարճակիրն իւր. Ընդ եղբարս ձեր, ընդ որդիսն Իսրայէլի. Անց նա ըստ գետն մեծ, ըստ Եփրատ. Նայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ քահանայապետ խոստովանութեան մերոյ, ընդ Յիսուս Քրիստոս:

Ա՛ Նախադրութիւնը և ուրիշ նախադրութիւններ սովորաբար չեն կրկնուիր, զոր օրինակ.

Առ Թարայիւ, հօրը Աբրահամոս. Առ Աբիւդարաւ, թագաւորապետէն. Իսահակաւ և Յակոբաւ հանգերձ, քաղաքացւոյ նոցին աւետեաց. Վասն որդւոյ իւրոյ, Յիսուսի:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԿՈՉԱԿԱՆ

244. Հ. Կոչականն ի՞նչ է:

Պ. Կոչական կ'ըսուի այն բառը որ կը ցուցնէ անձ մը կամ անձնաւորեալ իր մը, առ որ խօսք մը ուղղուած է, զոր օրինակ.

Աբէ, ընդ մեզ դի էք պչուցեալ. Սիմոն, ունիմ ինչ ասելիք. Որբեհաղ, զինչ գործ գործեցեր դու ընդ մեզ. Լաւ, սրբեհաղ, խրատու հօր քո. Բաբելոմ, ի վեր մատիր. Բժիշկ, բժշկեա զանձն քո. Աբէ Աբենայէ, պաշտօնատէրս տեսանեմ զձեզ:

245. Հ. Կոչականէն առաջ կամ ետքը ի՞նչ բառ կը դրուի:

Պ. Կոչականէն առաջ շատ անգամ ով բառը կը դրուի, երբեմն ալ կոչականէն ետքը, եթէ եզական է, որ դերանունը կ'աւելցուի. ինչպէս.

Ով բանաքաղ Մարկիոն. Ով անմիաք և հեղգասիրաք ի հաւատալ. Ով ազգ անհաւատ և թիւր, մինչեւ յերբ իցեմ ընդ ձեզ:

Այր դո՛ւ, ով կացոյց զիս դատաւոր ի վերայ ձեր. Արի կաց, մանուկ դո՛ւ:

246. Հ. Ե՞րբ ե գիրը կը գործածուի կոչականին հետ:

Պ. Երբ կոչականն իրմէ առաջ ածական ունի, չատ անգամ ե գիրը ածականին վրայ կ'աւելցուի, ղոր օրինակ.

Կամ եղեւ և ինձ գրել ձեզ, քաջդ Թէոփիլէ. Ոչ մոլիմ, քաջդ Փեստոս:

Եթէ կոչականն իրմէ եաքը յատկացուցիչ մը ունենայ, ե գիրը կոչականին վրայ կը գրուի, ղոր օրինակ.

Աստուածորդիդ Պարսից, ընդէր զանդիտաս. Ի քաց կացէք յինէն, մշակք անիրաւութեան. Գիտեմ զքեզ ով ես, սուրբդ Աստուծոյ. Արքայդ Իսրայելի:

ՈՒԹԸ ՄԱՍԱՆՑ ԲԱՆԻ ՎՐԱՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա. ԳՈՑԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

Ցօղի գործառութիւնը

247. Հ. Հայերէն յօդ ո՞րն է:

Պ. Հայերէն յօդ ն գիրն է:

248. Հ. Ցօղի գործածութեան համար քանի՞ կանոն կայ:

Պ. Ցօղի գործածութեան համար չորս կանոն կայ:

1° Ցատուկ անուններ, և այնպիսի երայց անուններ որ իրենց սեռին մէջ մէկ հատիկ են, յօդ չեն առներ, բայց Հայցականի ընդհարը կ'առնեն. ղոր օրինակ.

Եկն Յիսուս. Ասէ Պետրոս. Աստուած արար զերկինս և զերկիր. Արարածք Աստուծոյ. Արեգին խաւարեսցի. Լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր. Ծով մեծ է և անդորր. Եկեսցեն յարեւելից և յարեւմտից. Ընկուզիս և շուրջս դու արարեր, և այլն:

2° Հատարակ անուն մը յօդ չառներ երբ նե կը ցուցնէ, այսինքն երբ ամէն բառն անունին քովը կրնայ դրուիլ. բայց, եթէ անունը հայցական է, ընդհարը կ'առնէ, ղոր օրինակ.

Մարդիկ և անասուն չարժին և զգան:

Հոս մարդիկ և անասուն սեռ կը ցուցնեն, այսինքն ամէն մարդ, ամէն անասուն ըսել է, այս պատճառաւ յօդ առած չեն:

Արար Աստուած զմարդիկ և զանասունս:

Հոս ալ մարդիկ և անասուն սեռ կը ցուցնեն, ուստի և յօդ առած չեն. բայց, որովհետեւ հայցական են, ընդհարն առած են:

Այսպէս կ'ըսուի.

Գնա՛ ի ծով գնան, ծով ոչ լնու. Լերինք ապաւէն են եղջերուաց. Վէմք ապաւէն նապաստակաց. Հողմ չնչեն. Ասպետք լուսատուք են, և այլն:

3° Հատարակ անուն մը բնաւ յօդ չառներ, և,

եթէ հայցական է, ընդհակառակն ալ չառնելը, երբ անորոշ կերպով «ոնէ մը կամ մաս մը կը ցուցնէ, ըսելնակ.

են գաղանի անտառի մասն. Այս անտառին մէջ գազաններ կան։

Հոս գաղանի, քանի մը գազան, կամ գազաններէն մաս մը կը նշանակէ, ուստի յօդ առած չէ։

Եղբարք իմ սպանին գաղանս. Եղբայրներս գազանները սպաննեցին։

Հոս ալ գաղան անորոշ կերպով մաս մը կամ քանի մը գազան կը նշանակէ, ուստի և յօդ առած չէ. և, թէպէտ հայցական է, ընդհակառակն ալ առած չէ։*

4°. Հասարակ անուններ յօդ կ'առնեն երբ որոշեալ անհատ կը ցուցնեն, և եթէ հայցական են, ընդհակառակն ալ կ'առնեն, ըսելնակ.

Հացն ըսել եռու քեզ՝ իմ է. Քեզի տուած հացս իմս է։

Հոս հաց, այս ինչ որոշեալ հացը (իմ տուածս) կը ցուցնէ, վասնորոյ յօդ առած է։

Կերթամ ղհացն ըսել եռու քեզ. Քեզի տուած հացը կերթամ։

Հոս ալ հաց, այս ինչ որոշեալ հացը (քեզի տուածս) կը ցուցնէ. ուստի և յօդ առած է. և հայցական ըլլալով ընդհակառակն ալ առած է։

* Առանց դէ հայցականին անորոշ հայցական կ'ըսուի։

ՅՕԴ ԱՌՆՈՂ ԲԱՌԵՐՈՒ ՎՐԱՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

249. Հ. Յօդը ե՞րբ յատկացուցչին և ե՞րբ յատկացեալին վրայ կը դրուի։

Պ. Յօդը միշտ յատկացուցչին վրայ կը դրուի. յատկացեալին վրայ կը դրուի միայն երբ յատկացուցիչը յատուկ անուն է։ Այսպէս կ'ըսենք,

Տուն Թագաւորին, ոչ թէ Տունն Թագաւորին, կամ, Տունն Թագաւորի։

Բայց պէտք է ըսել,

Մայրն Յիսուսի, եւ ոչ, Մայր Յիսուսին։

250. Հ. Երբ յօդ առնող անունն ածական ունի, յօդն ասոնց որո՞ն վրայ կը դրուի։

Պ. Երբ յօդ առնող անունն ածական ունի, յօդը միշտ գոյականին վրայ կը դրուի. ածականին վրայ կը դրուի յօդը, երբ գոյականը յատուկ անուն է, և ածականին յետադաս. ուստի կ'ըսենք,

Այրն քաջ. Երկիրն ընդարձակ. Մանուկն ստահակ. կամ, Քաջ պինուորն. Բարեպաշտօն մայրն.

Մեծն Աղեքսանդր. Երանելին Ղեւոնդ. Քաջն Տրդատ. Սրբոյն Գրիգորի։

Երբ յատուկ անունը նախադաս է ածականին, յօդը երկուքին վրայ ալ չի դրուիր. ուստի պէտք է ըսել,

Աղեքսանդր մեծ. Ղեւոնդ երանելի. Տրդատայ քաջի. Գրիգորի սրբոյ։

251. Հ. Երբ ածականը ստացական է, յօդ կը դործածուի՞։

Պ. Երբ ածականը ի՛, ո՛, ը՛, յը՛, ը՛ր, նո՛ր, նո՛ց, ը՛ր-ե՛ան ստացականներուն մէկին է, սովորաբար յօդ չի դործածուիր. ուստի սովորութիւն է ըսել,

Տուն իմ. Հայր քո. Եղբայր նորա. Բանք իւրեանց. Տուն հօր իմոյ. Դրունք քաղաքի ձերոյ. Որդիք բարեկամաց նոցա. Փոխանակ՝ տունն իմ. Հայրն քո. Եղբայրն նորա. Բանքն իւրեանց. Տունն հօրն իմոյ. Դրունքն քաղաքին ձերոյ, եւ այլն։

252. Հ. Դիւրականաբար առնուած ածականք ե՞րբ յօդ կ'առնեն։

Պ. Դիւրականաբար առնուած յոգնակի ածական մը, եթէ ընդհանուր մտքով առնուած է, յօդ չառներ, բայց դիւրականաբար առնուած եզակի ածականը միշտ յօդ կ'առնէ, ուստի կ'ըսուի առանց յօդի,

Ազգաւ (*ամէն, որ եւ իցէ արդար*) *ժառանգեսցեն զերկիր. Անդիմաւ զխրատ անգօսնեն. Երանի՛ ոմ ղբմածոց. Վայ անօրինաց։*

Ծօդով, Արդարք, Անղդամքն, Հայրն, կը նշանակէ այս ինչ արդարները, այս ինչ անղդամները։

Բայց եղակին կ'ըսուի յօդով,

Արդարն ի հաւատոյ կեցցէ. ոչ է նոյն արդարի համար. եւ, Սպանէք զարդարն. այս ինչ արդար անձի համար։

Նոյնպէս

Անղդամն անգօսնէ զխրատ հօր, եւ, Զերծաւ անղդամն որ զայն առնոյն չարիս դործեալ էր։ Անմեղն հաւատոյ առնոյն բանի. եւ, Դատապարտեցին զանմեղն (զՔրիստոս). Խորագէտն դայ ի զղջումն. եւ, Այսպէս զերծաւ խորագէտն (ազուէսը)։ (*Տես եւ թիւ 267*)։

253. Հ. Ե՞ր չպիտի կարենայ ածական բառերէն ամենուն վրայ ալ յօդ կը դնուի՞։

Պ. Ե՛ր չպիտի կարող ածական երկու կամ աւելի բառերէն սովորաբար առաջինոյն վրայ միայն յօդ կը դնուի, զոր օրինակ.

Աղքատն եւ տնանկ. Դիպերքն եւ փարիսեցիք. Զպտուղ ցորենոյն եւ գինւոյ եւ ձիթոյ. Զխուրձ եւ զհամր. Զազգս մեր եւ զտեղի. Եկայք եւ պանդղեսցուք. Դպրացն եւ փարիսեցւոց։

254. Հ. Ծօդը շատ անգամ ի՞նչ կը ցուցնէ։

Պ. Ծօդը շատ անգամ լուսեղէնային խնայուած դիւրական մը, յատկացեալ մը կամ ուրիշ բառ մը կը ցուցնէ. զոր օրինակ։

Եթէ ընդ վայս դալար գայս առնեն, ընդ չորն գինչ լինիցի. այսինքն՝ ընդ չոր ճայս։ Աշակերտքն Յովհաննու պահեն առէպ եւ քոյք ոչ պահեն. այսինքն՝ քո աշակերտք։ Նա է քաւութիւն մեղաց մերոց, եւ ոչ եթէ մերոց միայն. այսինքն՝ ոչ եթէ մեղաց մերոց միայն։ Ի բարկութիւն որ գալոյն է, որպէս Մովսէսին. այսինքն՝ Մովսէսի քաղաքացւոյն։ Արիւնն Յիսուսի առաւել խօսի քան զՅաբելին. այսինքն՝ քան զարիւնն Յաբելի։ Մաքսաւորն և ձկնորսն և առանց դպրութեանն այնպէս ճարտար խօսէր. այսինքն՝ և այն որ առանց դպրութեան էր։ Սպանցեն զվանն մեղայն. այսինքն՝ զանասունն որ է վանն մեղայ։ Զսխտն և զկամուն. այսինքն՝ զնուէրն որ է կամուս. Ընկալայ

զառ 'ի ձէնջն. այսինքն՝ ջան ու էք առ 'ի ձէնջ: Պահանջէի զիմն. այսինքն՝ ջան ու իմ է: Ճանաչեմ զիման. այսինքն՝ ջանուէկ ու են իմ:

255. Հ. Ո՞ր ատորոգ եղին յօդ կ'առնէ և ե՞րբ:

Պ. Ա՛նուանէմ, կոչեմ բայերուն ատորոգ եղին յօդ կ'առնէ, երբ բայէն առաջ կը դրուի:

Պետրոս որ կեվիան կոչեցաւ. Յակոբոս զոր արդար կոչէին. Վասն Անտիոքայ երեւեաւն անուանելոյ:

256. Հ. Յատուկ անուանք ե՞րբ յօդ կ'առնեն:

Պ. Յատուկ անուանք յօդ կ'առնեն 1՝. այս, այդ, այն ցուցականներով, կամ այս ածականներուն զօրութիւնը տալու համար, զոր օրինակ.

Մովսէսն այն որ եհան զմեզ. Դուն իցես Սիբայն. այսինքն՝ Սիբայն այն. Զիբոն զոր արար Աթինէն. Այլ Անտիոքոսն ութ հարիւր քանքար բերեալ էր. Ո՞վ է Պաւղոսն կամ Ապողոսն. Ո՞ւր է այն ձեր Աղեքսանդրոսն. Երուսաղէմն վերին. Փախո զԲրիդորդ. այսինքն՝ զԲրիդորդ ջայդ. Մեզ զԲրիդորդ Տեսուչ կացուսջիք. Հարցանէր 'ի նոցանէ թէ ուր ծնանիցի Քրիստոսն. Քրիստոսն յորժամ գայցէ, մինչ եւս ինչ նշանս առնիցէ:

2՝. Երբ ածականաբար կը գործածուին. ինչպէս,

Լուեալ զՅիսուսն անուն. զկուաչն աւան. 'ի Թիլն աւան. ի Սիմն անապատէ. Դիզադն գետոյ:

Այս կերպով երբ ածական գործածուած գոյականները ալ յօդ կ'առնեն. ինչպէս,

Եպիսկոպոսն անուն ի Հելլենացի լեզուէ է: Հայրդ անուն մի է հոգեւորաց և մարմնաւորաց:

257. Հ. Ածականի վրայ երբէք յօդ չի՞ դրուիր:

Պ. Երբեմն վայելչութեան համար յօդ կը դրուի գոյականէն առաջ դրուած ածականին վրայ, թէ և յօդ դնել ամենևին հարկ չէ: Այսպէս կ'ըսուի,

Պերճն գնացիւք. Բարձրաբերձն լերամբք. Ուղղորդն գնացիւք. Մանուածապատն չքնաւոք. Ցորդն անձրեւօք. Աներկեւանն ցնծութեամբ. Ի վերատակարն բանից:

Բ. ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ

258. Հ. Ածականները բանի մը յատկութիւնները քանի՞ կերպով կը ցուցնեն:

Պ. Ածականները բանի մը յատկութիւնը երեք կերպով կը ցուցնեն, պոզլպէս, բաղդատելով, և ջերջանց կերպով, զոր օրինակ, Իմաստուն էր Սողոմոն. Սողոմոն իմաստուն էր: Հոս նմաստուն ածականը Սողոմոնին յատկութիւնը պոզլպէս կը ցուցնէ:

Իմաստուն էր Սողոմոն քան զայլ թագաւորս. Սողոմոն ուրիշ թագաւորներէն իմաստուն էր: Հոս նմաստուն ածականը Սողոմոնին յատկութիւնը կը ցուցնէ ոչ պոզլպէս, այլ զանի ուրիշ թագաւորաց հետ բաղդատելով:

Իմաստուն էր յոյժ Սողոմոն. Սողոմոն շատ նմաստուն էր: Հոս ալ նմաստուն ածականը Սողոմոնին յատկութիւնը գերազանց աստիճանաւ կը ցուցնէ:

259. Հ. Այս երեք եղանակներուն նայելով ածական մը ի՞նչ կը կոչուի :

Պ. Այս երեք եղանակներուն նայելով ածականը կը կոչուի պարզ, բաղդատական և գերադրական :

260. Հ. Բաղդատութիւնն ի՞նչ կը ցուցնէ :

Պ. Բաղդատութիւնը կը ցուցնէ թէ երկու բան իրարու հաւասա՞ր են թէ իրարմէ գերազանց կամ ստոր են :

261. Հ. Հաւասարութիւնն ի՞նչպէս կը ցուցուի :

Պ. Հաւասարութիւնը կը ցուցուի, այնպէս . . . որպէս, այնքա՛ . . . որքա՛, կամ լոկ, որպէս, որքա՛, մակբայներով, զոր օրինակ .

Այնքա՛ զօրութիւն է նոցա որքա՛ մեր. Անոնք այնչափ զօրութիւն ունին որչափ մենք : Այնպէս հզօր է որպէս դու . Այնպէս հզօր է ինչպէս դուն : Եղերուք զթածք որպէս հայրն ձեր երկնաւոր զթած է . Այնպէս զթած եղիք ինչպէս է ձեր երկնաւոր հայրը : Տացես նմա փոխ որքա՛ և խնդրեսցէ . Այնչափ փոխ տուր անոր որչափ կ'ուզէ :

262. Հ. Գերազանցութիւնն ի՞նչպէս կը ցուցուի :

Պ. Գերազանցութիւնը կը ցուցուի քան [*] նախադրութեամբ, կամ քան մակբայիւ, զոր օրինակ .

Հոգի առաւել է քան զմարմին . Հոգին գերազանց է քան զմարմինը : Միթէ լաւ ինչ իցեմք քան զհարս մեր . Մեր հայրերէն աղէկ ենք : Դիւրագոյն լիցի երկրին Սոդոմացւոց քան այն քաղքին : Աւելի դիւրին պիտի ըլլայ Սոդոմի քան այն քաղքին :

* քան նախադրութիւնն իր խնդրովը խնդիր է բաղդատական ածականին :

263. Հ. Ստորնութիւնն ի՞նչպէս կը ցուցուի :

Պ. Ստորնութիւնը կը ցուցուի բաղդատական խօսքին բայը բացասական ընելով, զոր օրինակ .

Ձիք նոցա այնչափ զօրութիւն որչափ մեր . Անոնք նուազ զօրութիւն ունին քան մենք : Չէ նա այնպէս հզօր որպէս դու . Քան զքեզ նուազ զօրաւոր է : Մարմին չէ ինչ առաւել քան զհոգի . Մարմինը նուազ գերազանց է քան զհոգին : Չեմք ինչ լաւ քան զհարս մեր . Նուազ աղէկ ենք քան մեր հայրերը :

264. Հ. Մանաւանդ մակբայը բաղդատական խօսքի մէջ ե՞րբ կը դործածուի :

Պ. Երբ բաղդատուած բաներն անհերւոյթ են, քան նախադրութեան հետ մանաւանդ մակբայն ալ կը դործածուի, զոր օրինակ .

Երանելի է մանաւանդ տալն քան առնուլն . Երանելի է յաւէտ տալը քան առնելը : Լաւ է ինձ մանաւանդ մեռանիլ քան կեալ վատութեամբ :

265. Հ. Բաղդատական ածականը փոխանակ քան նախադրութեամբ խնդիր ի՞նչ խնդիր կ'առնէ :

Պ. Բաղդատական ածականը փոխանակ քան նախադրութեամբ խնդրոյ, յոքնակի բացառական և կամ է նախադրիւ յոքնակի հայցական խնդիր կ'առնէ, և միեւնոյն տեսակ բաներու մէջ ածելն ածելէն կը ցուցնէ, զոր օրինակ,

Անմեղն է չէնջ արկէք քար . Չննէ ամենէն անմեղը թող նետէ քար : Ծընտիրն է շէրմայ ջրոյ թաղեա զմեռեալ քո . Մեր գերեզմաններուն ամենէն աղեկին մէջ թաղէ մեռելդ : Մեծն է նոփաւորս : Որ փոքրիկն է յոմեռնէսն է չէդ . Ձեր մէջ ամենէն պզտիկը :

266. Հ. Կրկնուած ածականները ի՞նչ բանի զօրութիւն ունին։

Պ. Կրկնուած ածականները յորինակի գոյականով բազդատականի զօրութիւն ունին և ածական է կը նշանակեն. զոր օրինակ,

Ժողովեցին զբաւ բաւին յամանս, և զաւտանն ի բաց ընկեցին. Ամենէն աղէկներն ամաններու մէջ ժողվեցին և դէչերը նետեցին։ Զընդոյէ ընդոյէ մայրիան. Ամենէն աղէկ մայր ծառերը։ Մանր մանր ինչ ճճիք կամ անասուններ կերակուր լինին օձից. Ճճիներուն ամենէն մանրերը, և այլն։ Թողէք գնանք գնանք օրիներացն. Օրէնքներուն ամենէն ծանրերը զանց ըրիք։

Այս զօրութիւնն ունին նաեւ դնդաղ, ղրաղր, քաչչաքէչ, և ասոնց նման ածականներ։

267. Հ. Առաւելութիւն ցուցնող բազդատական ածականին վերջը ի՞նչ մասնիկ կրնայ կցուիլ։

Պ. Առաւելութիւն ցուցնող բազդատական ածականին վերջը կրնայ կցուիլ դէն մասնիկը. զոր օրինակ,

Որ ղկնի իմ գայ՝ հզօրագոյն է քան զիս. Իմ եւ տեւէս եկողն ինէ զօրաւոր է։ Եւ էր օձն իմաստնագոյն քան զամենայն գազանս. Զուր քան զծանուննան նրբագոյն է, և քան զթեթեւսն՝ բարձրագոյն։

268. Հ. Բազդատական ածականին աստիճութիւն տալու համար ի՞նչ մակբայ կը դործածուի։

Պ. Բազդատական ածականին աստիճութիւն տալու համար անկէ առաջ կամ ետքը կը դրուի նա մակբայը, որ ասել կը նշանակէ։

Քակեցից զշտեմարանս իմ. և նա մեծամեծս չինե-

ցից։ Շտեմարաններս քակեմ, և աւելի մեծեր չինեմ։ Ոչ ոք արկանէ կապերտ նոր ի վերայ հնացեալ ձորձոյ, ապա թէ ոչ առնու նորն լրութեամբն ի հնոյ անտի, և չար նա պատառումն լինի. Մեծ նա քան զայս սէր ոչ ոք ունի, դի զանձն իւր դիցէ ի վերայ բարեկամաց իւրոց։

269. Հ. Ածական մը ի՞նչպէս գերազրական կ'ըլլայ։

Պ. Ածական մը գերազրական* կ'ըլլայ, այսինքն բանի մը յատկութեան գերազանց կամ վերջին աստիճան ըլլալը կը ցուցնէ յոյժ, կարի, անհնարին և ուրիշ ասոնց նման բառերով. զոր օրինակ,

Մեծ է Տէր և օրհնեալ է յոյժ. Տէրը մեծ է և վերջին աստիճան օրհնեալ։ Եւ էր տեղին կարի բացարձակ ի նոցանէ. Տեղը վերջին աստիճան հեռու էր անոնցմէ։ Կարի զօրաւորագոյն քան զմեզ եղեր. Մենէ շատ աւելի զօրաւոր եղար։ Մի կարի արդար լինիր. Զափազանց արդար մի ըլլար։ Եթէ կարի յանարգայ

* Սովորաբար կը կարծուի թէ -ագոյն մասնիկն ունեցող ածականք գերազրական են. ինչպէս -ագոյն-կալ, -ագոյնմասն, -ագոյն-գէտ, -ագոյն-զօր, և այլն. բայց պէտք է գիտնալ որ, քան հնագոյն և քնարեւագոյն մատենագրաց, -ագոյն կամ -ագոյն մասնիկը, որ -ագոյն բառին համառօտեալը կամ մեկ մասն է, բայանուններու վրայ կը դրուի, և -ագոյն քան կամ -ագոյն կը նշանակէ ոչ թէ -ագոյն -ուէ կամ էլ-ագոյն. կամ թէ ընդք, յոյնարէն ագոյն բառին կը պատասխանէ, ոչ թէ գոյն գերազրական մասնիկն։ Ուստի, -ագոյնալ, -ագոյնմասն, -ագոյն-գէտ, -ագոյն-զօր, -ագոյն-էրկիւ, և այլն. -ագոյն քան բառնող (իր էլեանուէթեանը տակ ունեցող), -ագոյն քան իմացող, -ագոյն քան գիտցող, -ագոյն քան զօրող, -ագոյն քան կամ -ագոյն տիրող, -ագոյն փրկող կը նշանակեն, ոչ թէ -ագոյն -ուէ իմաստուն, -ագոյն -ուէ գիտուն և այլն։ Այս մասնիկն որեւէիցէ ածականի սկիզբը կցելով գերազրական շինելը յատնագոյն հղինակաց գործ է և ասմկօրէն է։

ոք իցէ · եթէ յեսին աստիճանի անարդներէն մէկն է։ Ընկերին ընա յանհնարէն ի խոր վիրապն · վերջին աստիճան խորունկ վիրապ մը նետեցին ։ Աշտարակ մի բարձր անհնարէն · վերջին աստիճան բարձր աշտարակ մը ։

270. *Հ. Ածականները միշտ գոյականի՞ հետ կը գործածուին ։*

Պ. Շատ անգամ ածականի մը գոյականը զօրութեամբ կամ լռելեայն կ'ենթացուի, և այն ատեն ածականը ըստ անհնարէն առնուած կ'ըսուի, զոր օրինակ ·

Անդէմն (վոխանակ՝ այր անդգամ) անգոսնէ դիրքատ հօր · Աբդատ (աբ+ արդարք) ժառանգեսցեն պերկիր · Տեսցես զԹագաւորն (զԹագաւ մեծամեծս) Աստուծոյ · ի ճանապարհս ամբարշտաց մի երթայցես · եթող զճանապարհս այդու իւրոյ, և գնաց ընդ անդիրքին (անջրդի տեղւոյ) և ընդ անապատ · եղիցին դժոխոյնն 'ի դէպքին · Կալ+ գնան · Բարձ+ սրբին · Մեհեան+յառնեն · Զքաւականքն իրրեւ զօդոյկաց թեւադրեալ կարծեցուցանիցէ · Անկանիցին 'ի յոչնահատն · Ընտրել զքաւին և զշար · Տեսաք զմն (զայր ումն) որ յանուն քո դեւս հանէր · Գնաց ոմն յագարակ իւր և ոմն ի վաճառ իւր · եթէ ոչ զհանգամանս իրաց ինչ գիտիցէ · Ոմանք զայս ինչ ասէին, այլ զայլ ինն ազազակէին ։ (Տես և թիւ 252)։

Գ. ԴԵՐԱՆՈՒՆ

1. *Ցուցական դերանուն*

271. *Հ. Այդ, անդր, ասդ, անդ, ասդէ, անդէ մակբայները երբեմն ի՞նչ բանի տեղ կը գործածուին ։*

Պ. Այդ, անդր, այդր · ասդ, անդ · ասդէ, անդէ, այդէ, մակբայները շատ անգամ այս, այր, այն, ածականներուն տեղ կը գործածուին ։

Այդ, անդր, այդր, կը դրուին, երբ գործողութիւնը ընդհատ կը ցուցնէ · Ասդ, անդ կը գործածուին, երբ գործողութիւնը դադարեալ է · Ասդէ, անդէ, այդէ կը դրուին բացառական հոլովներուն հետ, զոր օրինակ ·

Առաքեցին 'ի քաղաք անդր · վոխանակ 'ի քաղաքըն յայն ։ Բնակեաց յերկրի ասդ իմում · վոխանակ՝ յերկրիս յայսմիկ ։ Ի քաղաքէ անտի · վոխանակ 'ի քաղաքէն յայնմանէ ըսելու ։

Մի սատակեսցուք, որպէս եղբարքն մեր յանապատի անդ · Զնչել 'ի տեղւոջէ անդէ գյիշատակ նոցա, ինքն առ գկէս 'ի զօրաց անդէ · Սկսան հուր հարկանել 'ի բանակի անդ · Ոչինչ էր 'ի ներքս 'ի տաճարի անդ · Իցեն բազումք 'ի մանկտւոյ այդէ որ ընդ ակամբ հայիցին · Գաջութեամբ վոխեցայց յաշխարհէ ասդէ · Մի զարհուրիր դու 'ի չարաչուք դահճէ այդէ · Կարգացին առ տէր այդ առնել հայել 'ի ժողովուրդ անդր որ կոխեալ եղեւ 'ի հեթանոսաց · Սկն ունիմ ապրել 'ի գժուարին հիւանդութենէ ասդէ ։

2. *Սեռական դերանուն*

272. *Հ. Սեռական դերանունդ վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ ։*

Պ. Սեռական դերանունները ի՛մ, ի՛ս, ի՛ր, մեր, ձեր, նո՛ր, երբ իրր դերանուն, այսինքն՝ մինակ, առանց գոյականի, կը գործածուին, ինծի, ինձ, ինքնիր, ինքնին, ինքնէն կը նշանակեն, և այն ա-

տեն միշտ յօդ (ն) կ'ուզեն, երբ ձէր ըսչ և ինդէր են, եթէ պոզոբէլէ են, յօդ չեն առներ, զոր օրինակ.

Ճանաչեմ ջիմն և ճանաչիմ չիմոն: Իմինէրս կը ճանչնամ, իմիններէս ալ կը ճանչցուիմ: Ցիմմէ անդի առնուցու. Իմինէս պիտի առնէ: Ա՛ռ զէոյոդ. Քոալիններէդ առ: Զէոյան 'ի էոյոս քեզ մատուցանեմք. Եթէ 'ի էոյոմ ինչ երկմտիցես, 'ի նորայոյն հաւատասջիր. Ցիբոն եկն և իբէն չնա ոչ ընկալան. Ոչ թէ նա կարօտ ձրովէս իցէ, այլ մեք ամենեւին նորայովքն:

Նոր, նոյա, իբէնց յատկացուցիչներն ալ այս կերպով կը գործածուին, ասոնք նաեւ կը հոլովին, նոբա, նոբայս, նորայով. նոյա, նոյայս, նոյայոց և այլն, և կը նշանակեն անոր, անոնց, իբէնց, զոր օրինակ.

Ոչ եթէ նա ինչ կարօտ մերովքս իցէ, այլ մեք ամենեւին նորայովն. Ոչ եթէ ան կարօտ է մերիններբուն, այլ մենք բոլորովին (կարօտ ենք) անոնցմէ: Զինչ հաւատարութիւն իցէ ձերայոյն ընդ նորայոյն. Զերիններուն և անոնցմէ մէջ տեղ ինչ հաւատարութիւն կայ: Զհոգայցեմք ինչ ընդ նոյա. այլ նոյայոյն ջ Անոնց համար հոգ չընենք, այլ անոնցմէ համար: Զինչ նման իցէ սորա մահս նորայոյն. Ասոր մահն անոցին (անոր մահուանը) ինչ կը նմանի: Որ գէ՛բէնցն խնդրեն. Անոնք որ իբէնցը կը փնտռեն:

3. Բարբառական դերանուն

Որ բառին գործածութիւնը

273. Հ. Որ բառն իբրեւ ածական ի՞նչպէս կը գործածուի:

Պ. Որ, ո բառը, իբրեւ անորոշ ածական և

իբրեւ հարցական դերականի հետ կը գործածուի, զոր օրինակ.

Ցոր տուն մտանիցէք՝ անդ ապրիք. Որ տուն որ կը մտնէք, հոն մնացէք: Վասն որոյ յուսոյ ամբաստանիմ. Որ յոյսին համար կ'ամբաստանուիմ: Վասն որոյ պատճառանաց մեռանիմն՝ յայտ առնէր. Ինչ համար որ պատճառի համար մեռնիլը կ'իմացներ: Որով լեզուաւ օրհնեմք, նովին և անիծանեմք. Որ լեզուաւ որ կ'օրհնենք, անով ալ կ'անիծանենք: Ցորմէ արարչէ երկիր լեալ է՝ 'ի նմանէ և գաղանքն արարեալ են. Որ արարչէ որ երկիրը ստեղծուած է, գաղաններն ալ անկէ ստեղծուած են: Ո՛ր և երթայր առ նոսա՝ ուսուցանէին. Ով որ անոնց կ'երթար՝ կը սորվեցնէին: Ո՛ր յառաջ առիս հասցէ, զնա թագաւոր արարիցէ. Ով որ առաջ ինձի կուգայ, անիկա թագաւոր պիտի ընեմ: Որ որ լուծցէ ինչ 'ի պատուիրանացս յայտցանէ. Ով որ ասոնց պատուիրաններէս մէկը կը լուծէ: Ցամենայնն հինգերորդի, որ օր եօթն էր ամսոյն: Ո՞ր են զօրքն որ չուրջ զնովաւ կային. Ո՞ր զօրքերն են որ անոր բոլորտիքը կեցած էին: Ցորմէ՞ քաղաքէ ես դու: Վասն որո՞յ գործոյ քարկոծ առնէք զիս. Ո՞ր գործի համար զիս քարկոծել կ'ուզէք, և այլն:

274. Հ. Որ կամ՝, իբրեւ յարաբերական դերանուն ի՞նչ պաշտօն ունի:

Պ. Որ կամ՝, իբրեւ յարաբերական դերանուն խօսքին մէջ առաջ յիշուած բառ մը կը յարաբերէ:

Հայրն քո երկնաւոր որ տեսանէ՛ 'ի ծածուկ՝ հատուսցէ քեզ յայտնապէս. Յովսէփ, այրն Մարեմայ, որոմ խօսեցեալ էր զՄարիամ կոյս յորմէ ծնաւ Յիսուս որ անուանեցաւ Քրիստոս. Եւ ժամանակս և տեղիս որով զերծանիցին 'ի մեղաց:

Այս օրինակներէն առաջնոյն մէջ ու կը յարաբերէ հայրը, այսինքն անոր տեղ դրուած է։ Երկրորդին մէջ ուր՝ կը յարաբերէ ծովեզրը, իսկ յորմէ կը յարաբերէ Մոսկուան։ Երրորդ օրինակին մէջ ուրկէ կը յարաբերէ ձմռանակ և թեղէս բառերը։

275. Հ. Յարաբերական դերանունն ի՞նչ տեսակ բառեր կը յարաբերէ։

Պ. Յարաբերական դերանունն ամէն դէմքի անուն կամ դերանուն կրնայ յարաբերել, ըստ օրինակ.

Ես որ խօսիմ. Դուն որ լսես. Նոքա որք լուան. Այդ որ խօսեցաւ։

276. Հ. Ի՞նչ կը կոչուի այն բառը, զոր կը յարաբերէ յարաբերական դերանունը։

Պ. Այն բառը զոր յարաբերական դերանունը կը յարաբերէ՝ յորաքերեալ կ'ըսուի. նախընթաց օրինակներուն մէջ ես, դուն, նոքա, այդ բառերը յորաքերեալ են։

277. Հ. Յարաբերականը ո՞ր բառին քով կը դրուի։

Պ. Յարաբերականը, բոլոր երեն վերաբերեալ բառերուվը, յարաբերելոյն անմիջապէս քովը կը դրուի. ըստ օրինակ.

Հայրն քո երկնաւոր ու պէտք է ձաձուկ։ Ամենեցուն ու է ձողովրդեան էին՝ աչք ի նա հայէին. Ոչինչ աւելի քան զմանկ զոր ընտեսուի ուրիշեն՝ ասեն. Եւ զայնոսիկ ու բնաւ էակ անօրէն էցեն՝ ըմբերանէր. կուրիւն զորոյ ձեռքեաց զաշ

նուէն և եբաց՝ յայտ արար. Շուտս ատ զայնոսիկ ու յանհնարին ամբոխդոնելուս էցեն՝ կոչէ. եկի զանէծս օրինացն ու ճառ յանցանաց եդան՝ լուծանել։

278. Հ. Յարաբերականն, երեն վերաբերեալ բառերով, խօսքին ի՞նչ մասն է։

Պ. Յարաբերականն, երեն վերաբերեալ բառերով, դիջանկնաղադասութիւն է և ելնուր նախադասութեան մէկ մասին, այսինքն տէր բայիին, առարկելոյն կամ լրացուցին, վրայ մասնաւոր իմաստ մը կ'աւելցնէ, ըստ օրինակ.

Հայրն քո երկնաւոր ու պէտք է ձաձուկ՝ հատուցանէ քեզ յայտնապէս. երկնաւոր հայրդ ու ձաձուկ կը տեսնէ՝ քեզի յայտնապէս պիտի հատուցանէ։

Այս խօսքին մէջ, Հայրն քո երկնաւոր հատուցանէ քեզ, ելնուր նախադասութիւն է. ու պէտք է ձաձուկ, նախադասութիւն է դիջանկնալ, և դիմաւոր նախադասութեան տէր բայիին վրայ, որ է՝ Հայրն քո երկնաւոր, մանաւոր իմաստ մը, այսինքն՝ ի ձաձուկ տեսնող ըլլալուն իմաստը կ'աւելցնէ։

Ամենեցուն ու է ձողովրդեան էին՝ աչք ի նա հայէին. ժողովրդանոցին մէջ եղող ամենուն աչքերն անոր կը նայէին։

Այս խօսքին մէջ ալ, Ամենեցուն աչք ի նա հայէին, ելնուր նախադասութիւն է. ու է ձողովրդեան էին, նախադասութիւն է միջանկեալ, և դիմաւոր նախադասութեան « աչք » տէր բայիին յատկացուցչին վրայ, որ է՝ ամենեցուն, մանաւ-

ւոր խմաստ մը, այսինքն՝ ժողովրդականացին մէջ ներկայ ըլլալուն խմաստը կ'առնէ։

279. Հա՞րկ է որ միջանկեալ նախադասութիւնը միշտ գլխաւոր նախադասութեան մէջտեղը դրուի։

Պ. Հարկ չէ. կրնայ գլխաւոր նախադասութիւնը բոլոր իր մասերովը յառաջ դրուիլ, և միջանկեալը՝ ետքը, բայց յարաբերականը յարաբերելոյն քով դալու է, ուստի վերի խօսքերը կրնանք այսպէս դարձունել։

Հարուածէ մեղ այդպիսի հայրն ու երկնաւոր որ տեսանէ ի ծածուկ։ Ինձ հայհոյեցին այն անձինքն որ ի ժողովրդեան էին։

280. Հ. Գլխաւոր և միջանկեալ նախադասութիւններն ուրիշ ի՞նչ կերպով կրնան շարուիլ։

Պ. Միջանկեալ նախադասութիւնը կրնայ առաջ դրուիլ, և գլխաւորը՝ ետքը, դոր օրինակ.

Որո՞ք քարոզ առնէք՝ առաւել եւս պահանջեսցեն ի նմանէ. փոխանակ ըսելու, ի նմանէ որո՞ք քարոզ առնէք՝ առաւել եւս պահանջեսցեն։

Այսպէս են հետեւեալ օրինակները.

Որ երթ ընդ մեզ այնկոյս Յորդանանու, որո՞ց պոռն վճռեսցէք՝ ահաւասիկ նա մկրտէ. փոխանակ ըսելու, Ահաւասիկ մկրտէ նա՝ որ էր ընդ քեզ, և այլն։ Եւ որ ղրկեալն վճռէին՝ ասէ ցնոսա. փոխանակ՝ Ասէ ցնոսա որ ղրկեալքն վճռէին։ Որոց ոչխէն ի մարմնոյն ելանէին՝ արկանէր զնոսա մի ըստ միոջէ ի դեհենն. փոխանակ՝ Արկանէր ի դեհենն զնոսա՝ որոց ոչխէն ի մարմնոյն ելանէին։

281. Հ. Յարաբերականը կրնա՞յ յարաբերեալէն հեռու մնալ։

Պ. Յարաբերականը կրնայ յարաբերեալէն քիչ շատ հեռու մնալ, եթէ խօսքին մէջ յայտնի կ'իմացուի թէ ո՛րն է յարաբերեալը. ինչպէս.

Ամենեքին կորեան որ ընդ նմայն էին. Զոպպէացւոց ամրացոյց որ ի վերայ ծովուն էր։

Յայտնի է թէ որ, առջի խօսքին մէջ, ամենեքինը կը յարաբերէ ոչ թէ նրբեանը որ բայ է. երկրորդ խօսքին մէջ ալ որ, եղակի բայով, ո՛չ Զոպպէացւոց բառը կը յարաբերէ որ յոգնակի է, ոչ ալ ամբացոյցը որ բայ է, այլ՝ քաղաք բառը։

282. Հ. Յարաբերականն իր հոլովը կրնա՞յ փոխել։

Պ. Երբեմն յարաբերականն իր հոլովը փոխելով յարաբերեալին հոլովը կ'առնէ, դոր օրինակ.

Եւ դիս չնչեա ի պղծութենէն՝ յորմէ պրեցեր. փոխանակ՝ յորմէ պրեցեր։ Ձօրէ յայնմանէ՝ յորմէ գերեաց. Ձօրէ՝ յորմէ եհան. Ձօրէ՝ յորմէ լուաք. Ձօրէն յայնմանէ՝ յորմէ եկիր յանապատս. փոխանակ ըսելու, յորմէ գերեաց, եհան, լուաք, եկիր։ Առ դիս յերկինէն՝ որոյ ծնեալ էի. փոխանակ՝ որ ծնեալ էի։ Ցպղծէ Ցուդայ ծագեաց Տէր մեր, յորմէ պղծէ վասն քահանայից Մովսէս ինչ ոչ ճառեաց. փոխանակ՝ զորմէ պղծէ և այլն։ Լսել զածինսն՝ զոր հրամայեալ է քեզ ի տեառնէ. փոխանակ՝ որ հրամայեալ է։ Զոր ինչ և ձեզ հաճոյ թուեսցի՝ զայն գործեցէք. փոխանակ՝ որ ինչ և ձեզ հաճոյ թուեսցի՝ զայն գործեցէք։ Որոց նստէին յաշխարհին և ի տուեբս մահու՝ լոյս ծագեաց նոցա. փոխանակ՝ Լոյս ծագեաց նոցա՝ որ նստէին, և այլն։

Ամենքո՜ն ուրդ էք ՚ի Հռոմ սիրելեաց Աստուծոյ. փոխանակ՝ ամենեցուն ուր էք, ևայլն։ Ի վերայ միոյ ՚է լերան յորոյ ասացից քեզ. փոխանակ՝ Զորոյ ասացից քեզ, ևայլն։

283. Հ. Ցարաբերականին եղակին կրնա՞յ նաև յոքնակի բառ յարաբերել։

Պ. Ցարաբերականին եղակի ուղղականն ու Հայցականը կրնան նաև յոքնակի բառ յարաբերել, մանաւանդ եթէ յարաբերեալը դերանուն է, զոր օրինակ.

Երանի այնոցիկ ուր սուրբ են սրտիւք. Մեր ուր կենդանւոյն մնացեալ խցեմք. Զքո՜ձն զոր ես գործեմ. Ամենայն ոմանոց ուր սողին ՚ի վերայ երկրի. Զշրջե՜ն զոր հասոյց ՚ի վերայ ազգին։

Եթէ յարաբերեալն անեղական բառ է, յարաբերականն ուրիշ հոլովներու մէջ ալ եղակի կրնայ դրուիլ, զոր օրինակ.

Հասին առեքե՜ն որո՜ց ցանկային. Ի կոքձեա՜ն կասկածանաց յորո՜ց երկնչիմ։

Ա՜ոքէ, կոքձէ, անեղական անուններ են։

284. Հ. Ուր յարաբերականը դիմաւոր բայով ի՞նչ բանի զօրութիւն ունի։

Պ. Ուր յարաբերականը, դիմաւոր բայով, աշխարհաբարին պէս և՝ վերջաւորած բառերուն զօրութիւնն ունի, զոր օրինակ.

Այրն ուր էին. Եկող մարդը։ Ծառայքն ուր պեսին գայս. Ասիկա փշանող ծառաները։ Զինուորն ուր սպան զնա. Զանի սպաննող զինուորը։

285. Հ. Ա.յսպիսի խօսքերու մէջ կրնա՞յ յարաբերականն իր մասերովը յարաբերեալէն առաջ դրուիլ։

Պ. Ցարաբերականն իր մասերովը կրնայ երբեմն երբե՜ք յարաբերեալէն առաջ դրուիլ, զոր օրինակ.

Որ ա՜ուէրացն զե՜ն հայր. փոխանակ ըսելու, Հայրն ուր ա՜ուէրաց զե՜ն. Զե՜ղէղ հայրը։ Որ բա՜բո՜ւէ վերակա՜ց՜ լինին երիցունք. այսինքն, երիցունք ուր բա՜բո՜ւէ վերակա՜ց՜ լինին. Աղէկ վերակացու՜ներ՜ն ընդ երէցները։ Դեմետրիոս և ուր ընդ նմա ճարտարք. Իրրև լուան ուր յերկա՜ղեմ առաքեալքն էին. այսինքն, առաքեալք ուր յերկա՜ղեմ էին։ Ախղէկին ի նմանէ ուր է ընդդի՜մ՜ընե՜ն անդր հաւատացեալք. այսինքն, Հաւատացեալք ուր է ընդդի՜մ՜ընե՜ն անդր (էին)։ Ողջոյն տան քեզ ուր ընդ են ամենեքին. այսինքն, Ամենեքին ուր ընդ են։

186. Հ. Ա.յսպիսի խօսքերու մէջ, եթէ յարաբերեալը հոլոված է, յարաբերականն ի՞նչ կ՚ըլլայ։

Պ. Ա.յսպիսի խօսքերու մէջ, եթէ յարաբերեալը հոլոված է, այսինքն՝ ուղղականէն զատ ուրիշ հոլով է, յարաբերականը յարաբերելոյն հոլովը կ՚առնէ, իսկ յարաբերեալը ուղղականի կը փոխուի, զոր օրինակ.

Մարգարէանայ զոր առյապա անդ՜ ընդ Սաուղ անցանելոց էին. փոխանակ ըսելու, Մարգարէանայ զոն՜ ուր առյապա անցանելոց էին ընդ Սաուղ։ Որ՜ոց առ դերութեամբ տրքե՜քէ՜ առաջին է սա. այսինքն, Առաջին է սա տրքե՜քէ՜ ուր (էին) առ դերութեամբ։ Ապստամբութիւն ուսուցանես ի Մովսէսէ ուր՜ոց ի հեթանոս ամենայն հրեայ են. այսինքն, Ապստամբութիւն ուսուցանես ամենայն հրեից ուր (են) ի հե-

թանոս ։ Մարգարէքն որք վասն որոյ ի ձեզ լինելոց էին շնորհին՝ մարգարէանային . այսինքն , Մարգարէականային վասն շնորհացն որ լինելոց էին ի ձեզ ։ Ոչ ելի յերուսաղէմ ասա որ յառաջագոյն քան զիս առաքեալն էին . այսինքն , Ոչ ելի առ առաքեալսն որ էին յառաջ քան զիս ։ Դարձաւ ասա որս նստէին եղբօրին . այսինքն , Դարձաւ ասա եղբարսն որ նստէին ։

287. Հ. Յարաբերեալը միշտ դրուելո՞ւ է խօսքին մէջ ։

Պ. Դերանունն յարաբերեալը շատ անգամ լռելեայն կ՚ենթացուի , զոր օրինակ .

Որ ձեզ լսէ՝ ինձ լսէ . այսինքն , Նա որ ձեզ լսէ , Զեզ մտիկ կ՚ընէ ։ Որ ընդհանուր ի միտ առցէ . այսինքն , Նա որ ընդհանուր . Կարգացողը թող հասկնայ ։ Որ ոչն ջրթնջնէ՝ և կերիցէ մի . այսինքն , Նա որ ոչ գործէ . Ջրթնջողը թող չուտէ ։ Որ նախոն գիս՝ ետես զհայր իմ . այսինքն , Նա որ ետես զիս . Զիս պեանողը հայրս տեսաւ ։ Զոր լոատն և պեսատ՝ պատմեմք ձեզ . այսինքն , Զոյն զոր լուաք և տեսաք . Ինչ որ լսեցինք և տեսանք (տաճկաբանութեամբ՝ լոծինք և պեսծինք) ձեզի կը պատմենք ։ Զոր ասեն՝ այսպիսի ինչ է . այսինքն , Այն ինչ զոր ասէ . Ըսածը սա է ։ Զոր ժողովեցեալքն ոմն լինիցի . այսինքն , Այն զոր ժողովեցեր . ժողվածը որու պիտի ըլլայ ։

288. Հ. Երբ դերանուն յարաբերեալ մը լռելեայն կ՚ենթացուի , անոր տեղը լեցնելու համար ստվերաբար ի՞նչ կ՚ըլլայ ։

Պ. Երբ դերանուն յարաբերեալ մը լռելեայն կ՚ենթացուի, յարաբերականէն անմիջապէս առաջը եկող բառին վրայ դիտդը կը դրուի, զոր օրինակ.

Որ ննջեցեալքն՝ զիշերի ննջեն . Որ զիտն սիրեն . Որ զնովաւն էին . Որ չուրջն կային զնովաւ . Որ զհետն երթային . Զոր տեսաքն և լուաք՝ պատմեմք ձեզ . Որոց պարտն էր խնդալ՝ լան . փոխանակ , Նոյա որ ննջեն՝ զիշերի ննջեն . Նոյա որ զիս սիրեն , որ էին զնովաւ , որ չուրջ զնովաւ կային , որ զհետ երթային . Զայնոցիկ զոր լուաք եւ տեսաք՝ պատմեմք ձեզ . Նոյա որոց պարտ էր խնդալ՝ լան ։ (Տես եւ թիւ 291. 2°) ։

289. Հ. Եթէ լռելեայն ենթացուած դերանուն յարաբերեալը հոլոված է , յարաբերականն ի՞նչ կ՚ըլլայ ։

Պ. Եթէ լռելեայն ենթացուած դերանուն յարաբերեալը հոլոված է , յարաբերականը սովորաբար անոր հոլովը կ՚առնէ , զոր օրինակ .

Որոյ խնդրէ ի քէն՝ տուր . այսինքն , Այնմ որ խնդրէ ի քէն՝ տուր . Թենէ խնդրողին տուր . Դուք երկիր պագանէք որոյ ոչն գիտէք . մեք երկիր պագանեմք որոյ գիտեմքն . այսինքն , Դուք երկիրպագանէք այնմ զոր ոչ գիտէք . մեք երկիր պագանեմք այնմ զոր գիտեմք ։ (Աշխարհաբար տաճկաբանութեամբ . Դուք չգիտցածնուդ երկրպագութիւն կ՚ընէք . մենք գիտցածնուս երկրպագութիւն կ՚ընենք) ։ Բաղցր է աէր որոյ սպասեն նմա . այսինքն , Անոյնիկ որ սպասեն ։ Դուք ոչ մտանէք , եւ որոյ մտանեն՝ չտայք թոյլ մտանել . այսինքն , Անոյնիկ որ մտանեն ։ Եւ առ յորոյ ածէրն ձեռամբ իւրով պատարագս . այսինքն , Առ ձեռամբ իւրով պատարագս յանցանք զոր ածէր . Բևրածնելէն իր ձեռքովն ընծայ առաւ ։ Երանի որոյ թողութիւն եղեւ մեղաց . այսինքն՝ երանի անոյ որոյ թողութիւն եղեւ մեղաց ։ Վասն որոյ առաքեցան ի Յովհաննէ . այ-

սինքն, վասն այնոյիկ որ առաքեցան։ Եղիցիս վկայ նորա առ ամենայն մարդիկ զոյց տեսերն և լուար. այսինքն, եղիցիս վկայ նորա առ ամենայն մարդիկ այնոյիկ զոր տեսեր։ Ոմանք յոյց անդն կային. այսինքն, Ոմանք ի նոցանէ զոր անդ կային։ Կարդացին առ զոր յամենայն ժամանակի օգնական լինէր ազգին իւրեանց. այսինքն, կարդացին առ նա զոր, եւ այլն։ Կըրել պատուհաս ընդ զոյց գործիցէ. այսինքն, կրել պատուհաս ընդ այնոյ զոր գործիցէ։

290. Հ. Կրնայ յարաբերականը լռելեայն իմացուած յարաբերելոյն հոլովը չառնել։

Պ. Կրնայ, զոր օրինակ.

Վասն զոր հարկանէ զակն. Զինչ բան տայ պատասխանի զոր առաքեացն զիս. Որում խնդրէ ի քէն՝ տուր, եւ զոր կամի փոխ առնուլ ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս. Որ ի ներքս անդ էին՝ ինքնին Յուդա նետ եւ զէն մատուցանէր. Ծագեա զողորմութիւնս քո այժ ճանաչեն զքեզ, զարդարութիւնս քո՝ զուղիղ են սրտիւք. Վայ այժ իմանեն յեղիպտոս. Երանի զոր քաղցեալ եւ ծարաւի իցեն արդարութեան. Զիարդ դժուարին է զոր զինչդ ունիցին մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ։

Ըստ նախընթաց կանոնին պէտք էր ըսել,

Վասն զոյց հարկանէ զակն. Զինչ տայ պատասխանի զոյնմ առաքեացն զիս. Ոյնդ կամի փոխ առնուլ ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս. Ոյց ի ներքս էին. Ոյց ճանաչեն զքեզ. Ոյց ուղիղ են սրտիւք. Վայ զոյց իմանեն. Երանի զոյց քաղցեալ իցեն. Ոյց զինչս ունիցին։

ա, ը, ն ԳԻՐԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

291. Հ. Ս, ը, ն գիրերուն գործածութեանը վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ։

Պ. Ս, ը, ն գիրերը, որ, ըստ ումանց, դիմորոշ յօդ կը կոչուին, դերանուանական նշաններ են, և կը գործածուին։

1° Փոխանակ այս, այդ, այն, ցուցական ածականաց, գոյականին վերջը կցուելով, զոր օրինակ.

Տեսանեմք զաշխարհս ի պէսպէս կերպարանս. այսինքն՝ զաշխարհս զայս։ Զարիքս որ լինին՝ ուստի իցեն. այսինքն՝ չարիքս այսոցիկ։ Ինչդ իմ միայն եթող զիս ի սպասու. այսինքն, Ինչդ իմ այդ։ Սրի, առ զմանուկդ եւ զմայր նորա. այսինքն, զմանուկդ զայդ։ Այս երեք ամբ են յորմէ հետէ գամ խնդրել պատուղ ի թզենւոջդ եւ ոչ գտանեմ, արդ կարեա զդա, ընդքէր եւ զերկիրդ խափանէ. այսինքն, ի թզենւոջդ այդոյդ, զերկիրդ զայդ։ Թոյլ տուք մանկտւոյդ գալ առ իս. այսինքն, Մանկտւոյդ այդոյդ։ Դուրքդ փակեալ են, եւ մանկունքս ընդ ինեւ կան յանկողնի. այսինքն, Դուրքդ այդոյդ, մանկունքս այսոցիկ։

2° Ս, ը, ն գիրերը զոր յարաբերականէն անմիջապէս եառքը եկող բառին վրայ կը դրուին, երբ դերանուն յարաբերեալ մը ե՛, ը՛, ն՛, և այլն, լռելեայն կ'իմացուի։ (Տես թիւ 288)։

292. Հ. Ս, ը, ն գիրերուն ո՞րը ո՛ր դերանուան տեղ կը դրուի։

Պ. Ընդհանրապէս ս գիրը ե՛, ա՛, ս՛ դերանուանց տեղ կը դրուի, ը գիրը՝ ը՛, ը՛, այ

դերանուանց, ն դիրը՝ նա և այն դերանուանց տեղ. զոր օրինակ.

Որ խօսիմ ընդ քեզ. Որ կարողք եմք. փոխանակ, Ես որ խօսիմ, Մեք որ կարողք եմք:

Որ աստ է. Որ խօսինս. այսինքն, Սա որ աստ է, Սոքա որ խօսին:

Զոր խորհեցայս առնել. Մի ոք աղաւթիցէ զոր ասեմ. Զորոց մեք խօսիմք. փոխանակ, Այս ինչ զոր խորհեցայ, Զայս ինչ զոր ասեմ, Այսոքիկ զորոց մեք խօսիմք:

Որ ձիթենիք վայրենի էիր. Զոր եպ սիրեմ. Որ ի Դէթ էք. Որ չեւք էք սրբեալ, փոխանակ, Դուա որ ձիթենի վայրենի էիր, Դուա զոր ես սիրեմ, Դուք որ էք ի Դէթ, Դուք որ չեւ էք սրբեալ:

Որ ի քէնդ առաքեցաւ. Որ չուրջ զմեօք բնակեալ են. Որ իբրեւ զքեզ իցեն, այսինքն, Դա որ ի քէնդ առաքեցաւ. Դոքա որ չուրջ զմեօք բնակեալ են. Դոքա որ իբրեւ զքեզ իցեն:

Զոր դուք առնես. Հաստատուն կաց յոր ուսարբէք. Ընդ որս դուք զարմանայք. Դիտիցես արդեօք զոր ընթեռնուցուսք. փոխանակ, Այդ ինչ զոր դուա առնես. Հաստատուն կաց յայդ զոր ուսար. Այդոքիկ ընդ որս դուք զարմանայք:

Որ ի նմայն ծնեալ է. Որում դուն վկայեցեր. Որ զնովաւն էին. Ծորս դուքն պանծացեալ էք. փոխանակ, Նա որ ի նմա ծնեալ է. Նա որում դուն վկայեցեր. Նոքա որ զնովաւ էին. Նոքա յորս դուք պանծացեալ էք:

Զոր մեքն քարոզեմք. Զոր Աստուածն կամի. Մեք ոչ կարեմք զոր տեսաքն եւ լուաք՝ չխօսել. փոխանակ, Այն զոր մեք քարոզեմք. Այն ինչ զոր Աստուած կամի. Ոչ կարեմք զայնոքիկ զոր տեսաք եւ լուաք՝ չխօսել:

293. Հ. Ս, ր, ն դիրերը միշտ լաբիալային իմացուած յարաբերեալի տեղ կը գործածուին:

Պ. Եբբէնի կը գործածուին նաեւ, երբ յարաբերեալը խօսքին մէջ բացատրուած է, զոր օրինակ.

Ես որ կապեալս եմ: Զայրն զորմէ դուք ասէք. Ոմանք ի սոցանէ որ աստս կան. կանայսն որ չուրջ զնովաւն կային. Դարձայց ի դուն իմ ուսոի ելին. Զինչ է այդ զոր դուքդ գործէք:

Այս խօսքերուն մէջ ս, ր, ն դիրերն աւելորդ են, վասն զի յարաբերեալները բացատրուած են:

294. Հ. Ս, ր, ն դիրերը ուրիշ բառերէ առքն ալ կրնա՞ն դրուիլ:

Պ. Ս, ր, ն դիրերը կը դրուին նաեւ

1° Ու ինչ, ինչ բառերէն անմիջապէս առքը եկող բառին ծայրը, զոր օրինակ.

Զոր ինչ տեսանեմքն՝ ասեմք. Զոր ինչ ես գործեմ. Այր դու, չգիտեմ ինչ ասեսդ. Դիտիք ինչ արարիդ:

2° Մինչ, յորժամ, ուր, ասպէս, որպէս, երբեմն բառերէն անմիջապէս առքը եկող բառին ծայրը, զոր օրինակ.

Մինչ էաքն մարմնով. Մինչդեռ կայրն կախեալ. Մինչ ինքն միայն էր. Մինչդեռ այդպէս կամէր լինել:

Ցորժամ յարեաւն ի մեռելոց. Ցորժամ քաղցեաւն. Ցորժամ զցուրն կամեցաւ փորձել. Ցորժամ եմ հեռի:

Ո՞ր են երթամ՝ դուք ոչ կարէք գալ. Ո՞ր են իցեմ. Ո՞ր երթամն զիտիցէք. Ո՞ր Քրիստոսն նստի:

Ո՞ասպէ եմն զիտէք. Զի մի տրտմութիւն կրիցեմ ասպէս արժանդ է ինձ ուրախ լինել:

Ոգի մարմին եւ ոսկեբս ոչ ունի , «բպէ» գիսա տեսանէք գի ունիմ . Զգործ տեառն գործէ «բպէ» եւ եսա . Որպէս եւ Ցոբն ասէ . Ելից եւ արարից «բպէ» միշտ . Որպէս յառաջագոյնն ասացաւ . Որպէս եւ կանխաւն ասէր . Գուցէ եկեալ ոչ «բպէ» կամիցիմ զբաժանիցեմ զձեզ : *

3° Ն գիրը կը գրուի ընդ չաղկապէն անմիջապէս եառքը եկող բառին վրայ , երբ ընդ չաղկապին յառաջ բերած խօսքը աներեւութի զօրութիւն ունի , զոր օրինակ .

Ոչ այնու միայն զարմանալի է (Աստուած) ընդ ածն ի չգոյէ ի գոյ ղչգոյսն , այլ գի եւ անարատ պահէ ղլեալսն . այսինքն , Ոչ միայն զարմանալի է վասըն ածելոյն ի գոյ , և այլն : Ո՞չ չատ իցէ քեզ այն ղի աւերեցելն դու ղեգիպտոս . այսինքն , Ո՞չ չատ իցէ քեզ աւերելն քո զեգիպտոս : Ոչ ընդ մեռաւն , այլ գի խաչեցաւն՝ այն աւելի են զարմանք . այսինքն , Ոչ ծնողելն , այլ խաչելն աւելի զարմանք են : Ոչ ընդ եկինն միայն , այլ առաւել եւս ընդ համարձակեցանն . այսինքն , Ոչ ծին նոցա միայն , այլ առաւել եւս հաղորդելն : (Տես եւ թիւ 301) :

4. Անորոշ դերանուն

Ինչ բառին վրայ գիտնիք

295. Ինչ անորոշ դերանունը քանի՞ կերպով կը գործածուի :

* Մին , յորժամ , ոմն , ոմանք , «բպէ» բառերէն եառքը ն , գ մանաւանդ ն , գրոց դրուելուն պատճառը սա է որ , այս բառերէն առաջ լռելեայն բառ մը կ'իմացուի : Մինչ , յորժամ՝ է ժամանակ կը նշանակէ , ոմն՝ է «բպէ»-յորմէ կամ՝ ոմանք՝ է «բպէ»-ոմն յորմէ , որպէս՝ ոմն ոմն . ոմանք գրոմ քսել է :

Գ. Ինչ անորոշ դերանունը կը գործածուի

1° Ածականի հետ և կը նշանակէ բան մը . զոր օրինակ,

Եթէ օձ չըլլէր արարած էր , ապա չգտանէր ինչ ամենեւին ի նմա օգտակար . եթէ օձը ըլլար բան մը աստեղծուած էր , անոր մէջ օգտակար բան մը ամենեւին չէր գտնուեր :

2° Ինչ գոյականի հետ անորոշ նշանակութիւն ունի , և աշխարհաբար մը կը նշանակէ , եթէ գոյականը եզակի է . եթէ գոյականը յոգնակի է , ինչ աշխարհաբարի մէջ ամենեւին բան մը չի նշանակեր . զոր օրինակ ,

Կանեփուկն ընդ ինչ է , որոյ սերմն դեղ է , և կաղանչանան ալ ինչ առանձինն սպանող է , և խառնեալ ընդ այլ դեղոց՝ մաղձադեղ է բուժիչ ի մահուանէ . կանեփուկը ընդ մըն է որուն սերմը դեղ է . կաղանչանին մէկ պեսակն ալ առանձին սպանող է , բայց ուրիշ դեղերու հետ խառնուելով մաղձադեղ կ'ըլլայ և մահուանէ կ'ազատէ :

Յերոպան պեղէր ինչ են ծովուց , որոց ջուրն ըստ աճել լուսնին աճէ , ըստ ընուելն՝ ընու , և ըստ պակասելն՝ պակասէ . Եւրոպայի մէջ պեղեր կան որոց ջուրը լուսնին աճելուն համեմատ կ'աճի , լեցուելուն համեմատ կը լեցուի , և նուազելուն համեմատ կը նուազի : Բան ինչ են իմ ընդ քեզ . Գեղի հետ խօսք ունիմ : Եթէ նշանս ինչ ոչ տեսանիցէք , ձի հաւատայք . Եթէ նշաններ չէք տեսներ չէք հաւատար : Ուտել ոչ համաս ինչ խոտոց . Խոտերու աշխատիր ուտել :

3° Ինչ կը գործածուի առորոգելիներու , մակբայներու և բայերու հետ , երբ խօսքը թէական , բացատական և կամ հարցական է , և աշխարհաբարի մէջ բան մը չի նշանակեր . զոր օրինակ ,

եթէ քահանայ որ ինչ էր (սատանայ), ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր օճան և ապա մխէր ի վորձութիւնան. եթէ (սատանան) զբաղած ըլլար, Աստուծմէ արտօնութիւն չէր խնդրէր (Յոբը) վորձելու համար։ եթէ հնար ինչ էր մարմնաւորեայ զկերպարանս փոփոխել, նախ մարդ փոխել զկերպարանն յինչ և կամէր. եթէ մարմնաւորներուն հնար ըլլար իրենց կերպարանքը վոխել, նախ մարդ իր կերպարանքը կը վոխէր ինչ բանի որ կ'ուզէր։ Դպրութիւն կամ ճարտարութիւն կամ բժշկութիւն ոչ եթէ անչինէ ինչ են, այլ արդասիք անձանց. Իրականութիւնը, բանաստեղծութիւնը, բժշկականութիւնը ոչ եթէ ֆոթոկոպի ունեցող բաներ են, այլ դպրութիւն ունեցող բաներուն արդիւնքն են։ եթէ ըր ինչ էր օձ, ապա չգտանէր ինչ ամենեւին ի նմա օգտակար. եթէ օձն ի բնէ ըր ըլլար, անոր մէջ ամենեւին օգտակար բան մը չէր գտնուէր։ Ոչ ընդ վայր ինչ ասացեալ է բան իմաստնոյն թէ, և այլն. Իմաստնոյն խօսքը վայրապար ըսուած չէ թէ, և այլն։ Մի ի ըր ինչ զբանս ծախեսցուք. ի ըր չծախենք մեր խօսքը։ Ոչ եթէ անբառնելոյ ինչ յաղթել չանամք, այլ իրաւամբ զճշմարիտն ուսանել. Ոչ թէ կը չանանք անբառնաքար յաղթել, այլ իրաւամբ ճշմարիտը տօրվիլ։ Օգո՞ւտ ինչ իցէ յաշտս զոր առնեմ. Զոհը որ կ'ընեմ օգուտ ունի։ Մարդիկ յանյո՞նց ինչ ունիցին զայնպիսի չարժմունքս, եթէ յԱստուծոյ լեալ իցեն այնպիսի. Մարդիկ էքենդե՞ունին այս կիրքերը, թէ Աստուծմէ այնպէս եղան։ Ծործամ դուստր զմայր անարգիցէ, և նու՝ զկեսուր իւր, և կինն՝ զայր, մի ինչ պարզին ընդ ձեզ որ անարգեցանն. երբ աղջիկը կ'անարգէ մայրը, և հարսը՝ կեսուրը, և կինն՝ այրը, թող չվշտանան անարգուողները։ Ոչ խօովէին ինչ, և ոչ գոաա ինչ ածէին. Ոչ կը խօովէին, ոչ ալ կը գոածէին։ Ոչինչ այսպիսի զմուտս ածին, և ոչ խօսեցան ինչ. Այսպիսի բան մը չխորհեցան, ոչ ալ խօսեցան։

ԵՄ ԲԱՑԻՆ ՎՐԱՑ ԳԻՏԵԼԻՔ

296. Հ. Եմ բուն ի՞նչ տեսակ բայ է։

Պ. Եմ բուն եակա՞ կամ ֆոյակա՞ բայ է, և ստորոգելին տէր բայիին հետ կը կապէ, զորօրինակ սա խօսքին մէջ, Աոոոած ուղղ է, կամ, Աբդ է Աոոոած, են էական բայ է և ուղղ ստորոգելին կը կապէ Աոոոած տէր բայիին հետ։

Ես Եմ Աստուած. Հայր իմ է դու. Նա է տէր. Դուք բարեկամք իմ էք. Նոքա չէն աստուածք. Մինչ թշնամիք էք մեք Աստուծոյ. Կակուղ էին բանք նոցա. Որ յառաջն թշնամիք էին միմեանց, այնուհետեւ եղեն բարեկամք. Եղէ ես համր. Եղբօր կատարեալք. Ո՞ղջ էջե հայր իմ. Իմ է երկիրս. Քո էջե մատեանդ։

Բոլոր այս խօսքերուն մէջ եմ էական բայ է։

297. Հ. Եմ միշտ էակա՞ն բայ է։

Պ. Եմ շատ անգամ չէզոք բայ է, և կը նշանակէ.

1° Գոնուիլ (Տեղ մը), Նէրկայ ըլլալ, և անատեն խօսքին մէջ ստորոգելի չկայ. զորօրինակ, Աոոոած ամենայն ոաբեէ է. Հոս են՝ Նէրկայ է, կը ֆոնուի, ըսել է։

Հայր մեր որ յերկինս ես. Ուր երկու կամ երեք ժողովեալ իցեն յանուն իմ, անդ եմ (կը գտնուիմ) ես ի մէջ նոցա. Անդ էր (Ներկայ էր) այր մի որոյ ձեռն իւր գօսացեալ էր. Որ զվախուկան զգեցեալ են՝ ի տունս թագաւորաց են (կը բնակին, կը գտնուին) Լեր իրաւախոհ ընդ ոսոխի քում մինչգեռ ես ընդ ճանապարհի. Եղէ (Մնացինք, կեցանք) առ նոսա աւուրս եօթն։

եմ կը նշանակէ

2° Գոյ–ՐԻՒՆ ԱՆՆՈՒԼ. *կայ ըլլալ, զտրօրինակ.*

ԵՆ (կան) *ոմանք որ ոչ հաւատան. Հաւատալ արժան է այնմ որ մեր ձեռնայ առ Աստուած թէ է (կայ) Աստուած:*

298. Հ. *Եմ ուրիշ ի՞նչ բայի տեղ կը դործածուի և ի՞նչպէս:*

Պ. *Եմ շատ անդամ ունիմ բային տեղ կը դործածուի, բայց անաւուն ստացեալն իրը տէր բային ուղղական կը դրուի, իսկ ստացիչը՝ սեռական. կամ, ուրիշ բառերով ըսենք, ունիմին տէր բային սեռական դնելու է, իսկ սեռի խնդիրը՝ ուղղական. զոր օրինակ, փոխանակ ըսելու, Ոնէր նա դուռտր ն, կրնայ ըսուիլ, էր նոր դուռտր ն: Հոս, ինչպէս կը տեսնուի, ստացիչը, որ է նա, սեռական դրուած է, իսկ ստացեալը, որ է դուռտր, իրը տէր բայի՝ ուղղական:*

Ես իմ անդ եղբարք հինդ. Հոն հինդ եղբայր ունիմ: Իբրեւ զոչխարս որոց ոչ ինչ հովիւ. Հովիւ չունեցող ոչխարներու պէս: Ո՛վ իցէ կին որոյ իցեն դրամք տասն. Ո՛ր կին է որ տասն դրամ ունի: Առն միոջ էին երկու որդիք. Մարդ մը երկու որդի ունէր: Այր մի էր մեծատուն, որոյ էր տնտես: Հարուստ մարդ մը կար, որ պնդիկ մը ունէր: Այլ եւս ոչխարք են իմ. Ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ: Իր նորա ստացուած բազում. Շատ ապացոյցներ ունէր: Եղեն նոցա ուստերք և դստերք. Տուներ և ագկինները ունէին:

299. Հ. *Փոխանակ ունէ, չէ բային, երբեմն ի՞նչ բառ կը դործածուի:*

Պ. *Փոխանակ ունէ, չէ բային, որ էական բային սահմանական ներկայի եզակի Գ. դէմքին բացասականն է, կը դործածուի երբեմն չէ բառը. զոր օրինակ.*

Ես եմ Աստուած և չէ այլ ոք. Ես եմ Աստուած ևս չէ մը կայ: Չէ ոք բարի բայց մի Աստուած. Չէ հնար. Չէ ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի:

ԳՈՅ ԲԱՑԻՒՆ ՎՐԱՑ ԳԻՏԵԼԻՔ

300. Հ. *Գոյ ի՞նչ տեսակ բայ է և ի՞նչ կը նշանակէ:*

Պ. *Գոյ չէզոք բայ է, և կը նշանակէ գոյութիւն ունենալ, ըլլալ, և աշխարհաբար կը թարգմանուի շատ անդամ կայ բային, երբեմն ալ, էական բային պէս (Տես թիւ 206), կը նշանակէ ունենալ:*

Ասաց անդգամն ի սրտի իւրում թէ ոչ գոյ (չկայ) Աստուած. Ոչ գոյր (չկար) նոցա տեղի յիջեւանին: Մի համարիք եթէ ես չարախօս ինչ իցեմ ձեզինչ, Գոյ (կայ) որ չարախօս կայ ձեզինչ, Մովսէս՝ յոր դուքըն յուսացեալ էք. Այլ և ոչ թէ հոգի սուրբ գոյ ունելով է մեր. Ես ոչ նուկ ըստ են ընկ հոգի ունէք կայ: Աղուեսուց որջք գոն և թռչնոց երկնից բոյնք, այլ որդւոյ մարդոյ ոչ գոյ (տեղի) ուր զլուխ իւր. Աղաւնիները ոչխար ունին, և երկնից ընտանիները բոյներ, բայց որդին մարդոյ չունի ուր գլուխ դնէ:

Դ. ԲԱՅ

1. ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ ԴԻՏԵԼԻՔ

296. Հ. Բայերուն ներկային, անկատարին, կատարեալին և հրամայականին վրայ մանաւոր դիտելիք կա՞ն։

Պ. Բայերուն ընդկայն, անկատարն, կատարեալն և հրամայականն վրայ մանաւոր դիտելիք չկան. ասոնք աշխարհաբարին միևնոյն ժամանակներուն զօրութիւնն ունին, և անոնց պէս կը դործածուին, զոր օրինակ.

Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, և ես գործեմ. Հայրըս մինչեւ հիմա կը գործէ, ես ալ կը գործեմ։

Ծառաջադոյն հայհոյիչ էի և հալածիչ. այլ գթի ողորմութիւն, վի զայն յանգիտութեան գործէի. Առաջ հայհոյիչ և հալածիչ էի, բայց ողորմութիւն գտայ, քանզի չգիտնալով կը գործէի։ Ջցայգ և ղցերեկ գործեաւ վասն չծանրանալոյ ումեք ի ձէնջ. Զենէ մէկուն ծանրութիւն չըլլալու համար գիշեր ցերեկ կը գործէինք։

Եթէ արժանի ինչ մահու գործեցի, ոչ պանչիմ ի մեռանելոյ. Եթէ մահու արժանի բան մը գործեցի, մեռնելու չեմ վխնաք։ Որդեակ, ինչ գործ գործեցեր դու ընդ մեզ. Որդեակ, ինչ գործ գործեցիր մեզի։

Որդեակ, երբ այսօր գործեաս յայգւոջ. Որդեակ, այսօր գնա այգին գործէ։ Ջամենայն ինչ գործեցիր առանց տրտնջելոյ և քրթմնջելոյ. Ամէն բան առանց տրտնջելու և մրմռալու գործեցէք։

297. Հ. Ապառնւոյն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Ապառնին, այսինքն՝ բայի ժամանակներուն այն ձեւը զոր ապառնի կոչել սովորութիւն ե-

ղած է, բուն կամ հասարակ պարզական ապառնի չէ, այլ կը դործածուի

1° Բան մը ընելու անորոշ դիտաւորութիւն մը ցուցընելու, և կը պատասխանէ աշխարհաբարին ապառնի նշանակութեամբ դործածուած ներկային, զոր օրինակ.

Լուայ քեզ, յորժամ չարախօսք քո ելնուցեն. Քեզի տալ կ'ելնեմ (քու դատդ կը բռնեմ), երբ ամբաստանողները կուգան։ Դուռ առ այժմ երթ, և յորժամ ժամ լինի, կոչեցից զքեզ. Դուն հիմա գնա, երբ յարմար առնեն կ'ըսեմ, կը կանչեմ քեզ։ Զայս ամենայն պատ քեզ, եթէ անկեալ երկիրպագանիցես ինձ. Այս ամէնը քեզի կուտամ, եթէ երեսի վրայ իյնալով ինծի երկրպագութիւն ընես։ Ոչ գոյնեցից զտէր. Տէրը չեմ գոյնէր։

2° Ապառնին կը դործածուի պարտական կամ նպատակական, այսինքն գուշակելով ըսուած խօսքերու մէջ, զոր օրինակ.

Արեգակն խաւարեսցի և լուսին ոչ պատի զլոյս իւր. Արեգակը պիտի խաւարի, և լուսինն իր լոյսը պիտի չտայ։ Եղէցիս կոյր և մի տեսցես զարեւ. Կոյր պիտի ըլլաս, և արեւ պիտի չտեսնես։ Ելնուցեն յարեւելից և յարեւմտից, և բազմեսցին ընդ Աբրահամու, և այլն. Արեւելքէն և արեւմուտքէն պիտի գան, և պիտի նստին Աբրահամու հետ, և այլն։

303. Հ. Ապառնին բուն ի՞նչ ժամանակի տեղ կը դործածուի։

Պ. Ապառնին բուն սոսքաքասականի տեղ կը դործածուի, և աշխարհաբարին ստորադասականին կը պատասխանէ, զոր օրինակ.

Որհնուրդ արարին զէ զհայրապետն սրանցին. Որ-

հուրդ ըրին որ կապեալները ապաննեն : Ջինչ կամիս ընէ որբէս տեղ . ի՞նչ կ'ուզես որ քեզի ընեմ : կամիս ընէ եր-ընչասէ . կ'ուզես որ երթնամ :

304. Հ. Գրաբարին բուն կամ հասարակ պատմական ապառնին ո՞րն է :

Պ. Գրաբարին բուն կամ հասարակ պարզական ապառնին ըլլ վերջաւորեալ ապառնի ընդունելութենեն է եմ, էք և էջիք եական բայով, ուստի գործելոց եմ, գործելոց էք, գործելոց էջիմ, կը նշանակեն պիտի գործեմ, պիտի գործէք : (Տես և թիւ 155) :

Իբրեւ գիտաց Յիսուս թէ՝ գալոց են յափշտակել զնա զի արասցեն թագաւոր . Յիսուս երբ իմացաւ թէ զինք յափշտակելու պիտի գան որ թագաւոր ընեն : Լռելոց է պատերազմունս և համբաւս պատերազմաց . Պատերազմներ ու պատերազմի լուրեր պիտի լսէ : Մոլորութիւնն զիւաց խաբեաց զդիւցապաշտս Հայոց եթէ զոմն Արտաւազդ անուն արգելեալ իցէ զիւաց , որ ցայժմ կենդանի կայ , և նա ելանելոց է և առնելոց զաշխարհս . Դիւաց մոլորութիւնը Հայոց դիւցապաշտները խաբեց թէ դեւերն Արտաւազդ անուն մէկը բանտարկած են , որ ցարդ կենդանի է , ու պիտի ելլէ և աշխարհիս պիտի տիրէ : Կանխաւ գիտաց զՅակոբայ թէ առաքինի լինելոց է , և զեսաւայ՝ թէ յանպիտանութիւնս կործանելոց է . Առաջուց գիտցաւ թէ Յակոբ առաքինի պիտի ըլլայ , և Եսաւ անպիտանութեանց մէջ պիտի իյնայ : Յառաջագոյն հայեցեալ ի նախանձաւորութիւնն Յովսեայ՝ ազգ արար կանխագոյն թէ յառնելոց է ի նոցանէ թագաւոր , որ զկռապաշտութիւն որդւոցն խորտակելի եղծանիցէ . Յովսիային նախանձաւորութիւնը յառաջագոյն տեսնելով կանխաւ իմացուց թէ անոնցմէ թագաւոր մը պիտի ելլէ որ խորտակելի որդւոց կռապաշտութիւնը ջնջէ :

Սա է որ զինի իմ գալոցն էր . Աս է որ ինէ եաքը պիտի գար : Մովսէս և եղիա երեւեալ փառօք՝ ասէին զելիցն նորա զոր կատարելոց էր յերուսաղէմ . Մովսէս ու եղիա փառօք երեւնալովը կը խօսէին ան բաներուն վրայ զորոնք երուսաղէմի մէջ պիտի կատարէր : Յառաջագոյն խրատէր զնոսա , թէպէտ գիտէր թէ չէին նմա լսելոց . Զանոնք առաջուց խրատեց , թէպէտ գիտէր թէ իրեն պիտի չլսէին : Վասն կիւրոսի Պարսկի ասէր թէ ուրյակելոց էր զդերիս ժողովրդեանն . Պարսիկ կիւրոսին համար կ'ըսէր թէ ժողովուրդին դերիները պիտի ուրյկէր :

Իսկ կէսքն ասէին , Միթէ ի Գալիլեէ գալոց էջիմ Քրիստոսն . Ոմանք ալ կ'ըսէին , Քրիստոսը Գալիլեայէն պիտի գայ : Մեք ակն ունէաք թէ նա իցէ որ փրկելոցն էջիմ զԻսրայէլ . Մենք կը յուսայինք թէ ան պիտի փրկէ Իսրայէլը : Ընդէր աչխատ առնիցեն որ չէջեն անուանելոց . Ինչու կը յոգնեցնեն անոնք որ պիտի գալ չըլլան :

305. Հ. Յաջորդաւասականին վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ :

Պ. Յոլտպաւականը , այսինքն՝ բայի ժամանակներուն այն ձեւը զոր մենք պոտպաւական կը կոչենք , կը գործածուի սովորաբար

1° երբ ընդհանուր կամ անորոշ բանի մը վրայ է խօսքը : Աչխատիսի ատորադասականները կը պատասխանեն աչխարհաբարին ներկային , զոր օրինակ .

Որ առնէջէ* ականջս լսելոյ՝ լուիցէ . Ով որ լսելու

---

* Ընդհանուր և թեական և կամ հարցական խօսքերու մէջ բայը այսպես պոտպաւական կը դրուի , եթէ գործողութիւնը ներկայ կամ պատնէշ է : Եթէ գործողութիւնն անցեալ է , բայը անկատար կամ կատարեալ և կամ ընդարձակ կը դրուի . զոր օրինակ . Երբ ընկերդ գնէ՞նչ է , « Ջողորմութիւն կամիմ և ոչ զզոհ » , ոչ գատապար-

ականջ ունի՝ թող լսէ : Որ ոչն ըսծնէցէ՝ և կերիցէ մի . Ով որ չէ ըսծնեը՝ պիտի չուտէ : Ծառայ որ ըչխէցէ զկամս տեառն իւրոյ և ոչ առնէցէ ըստ կամաց նորա՝ արըցէ գան բազում , և որ ոչն ըչխէցէ և արժանի գանի ինչ ըսծնէցէ՝ արըցէ գան սակաւ . Ծառայ մը որ իր տիրոջը կամքը ըչխէ և անոր կամացը համեմատ չընէ՝ շատ ծեծ պիտի ուտէ , և ան որ չէ ըչխեր և ծեծի արժանի բան մը կ'ընէ՝ քիչ ծեծ պիտի ուտէ :

2° Երբ խօսքը ընկան և կամ հոգեկան է : Այսպիսի խօսքերու մէջ ալ ստորադասականը կը պատասխանէ աշխարհաբարին ներկային , ղոր օրինակ .

Ընդ որ ածէցէ* ապտակ յայլ ծնօտ քո , դարձո նմա

տէրք զանմեղն , երբ « ողորմութիւն կ'ուզեմ և ոչ զոհ » խօսքին ի՛նչ ըլլալը գիտնան , անմեղները չեն ողորմուիր : Երբ իմ չբնիւ և խոհեմ ընդ նոսա , մեզ ինչ ոչ գոյ նոցա . Երբ ես իմ ու անոնց հետ խոհ չունի , յանցանք չեն առնուր : Ի՞նչ զայս ամենայն , ասեն ցնա . Այո , Տէր . Իմացա՞ք այս ամենը . անոր ըսին , Այո , Տէր . Երբ այնպես , ապա ապրի . երբ ոչ , ուրեմն կ'ապաստի :

Այս խօսքերուն մէջ , ինչպես կը տեսնուի , բնական և հոգեկան բայերու գործողութիւնը անցու է , այսինքն արդէն եղած է :

Բայց հետեւեալ խօսքերուն , ինչպես նաեւ վերի օրինակներուն մէջ , գործողութիւնն ապառնի է , այսինքն՝ տակաւին պիտի ըլլայ :

Երբ առնէցէ հաւատս քան զհասն մանանխոյ և ասիցէ թթենւոյս այսմիկ , խլեաց և անկաց ի ծովս , հնազանդեսցի ձեզ . Երբ մանանխոյ հատէն ալ քիչ հաւատք առնուի , և պըն ։ Երբ ոչխար ուրուք առնիցէ ի խորխորատ ի շաբաթու , դէր ո՞ւ առնէցէ և յոգնացնէցէ զինս . Երբ մեկուն ոչխարը շաբաթ օր խորխորատ կ'ընայ , չի՞ բռներ , չի՞ վերցուներ զանի :

* Ընդհանուր , թէական և հարցական խօսքեր , ինչպես աշխարհաբարին , նոյնպես գրաբարին մէջ , կրնան դնել ալ բացատրիչ . ուսոի վերի խօսքերն այսպես ալ կ'ըլլան , Երբ որ ածէ ապտակ . Միթէ իմ՞ն ի փշոց խաղող . Բարեացն արարիչ և չարեաց , ո՞ քան զո՞ հարուստ է

և զմիւսն . Եթէ մէկը քու այ ծնօտիդ ապտակ մը կը զարնէ , միւսն ալ դարձուր անոր : Երբ ընէ անդ որդի ողջունի , հանդիցէ ողջոյնն ձեր ի վերայ նորա . Երբ հոն ողջունի որդի կայ , ձեր ողջոյնն անոր վրայ պիտի հանդչի :

Միթէ իմն ի փշոց խաղող . Փուշերէն խաղող կը հաւաքէ՞ : Բարեացն արարիչ և չարեաց ո՞ քան զո հարուստ էր . Ո՞րն աւելի գօրաւոր է . բարւոյն թէ չարին արարիչը : Զիա՞ ընդունիցեմ ձեր զոր արարն Դաւիթ . կարդացած չե՞ք ինչ ըրաւ Դաւիթ :

3° Երբ խօսքը նմանութեան կամ ենթադրութեան է : Այսպիսի խօսքերու մէջ ստորադասականը կը պատասխանէ աշխարհաբարին անկատարին (առանց կը ի) , ղոր օրինակ .

Նման է ազգս այս մանկտւոյ որ նստիցին ի հրապարակս , կոչեսցեն զընկերս իւրեանց և ասիցեն . Փողս հարաք ձեզ և ոչ կաքաւեցէք . ողբացաք ձեզ և ոչ կոծեցարուք . Այս ազգը կը նմանի տղոց , որ հրըապարակները նստին , իրենց ընկերներուն կանչէին և ըսէին . Ձեզի փող հարինք և չկաքաւեցիք , ողբացինք և կոծ չըրիք :

Որպէս յորժամ էիք որ ուրուք թշնամի . և թաքուցեալ զթշնամութիւնն գաղտ կոչեցէք ylասել , և չկիրսցէք զհանգամանս ylասակարութեանն , և չուրջ եկեալ յածէցէ հնարս խնդրել . ապա գտեալ ժամանակ յորժամ որ ի բժշկայ թշնամւոյ նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհսկել և յայն նիչ կերակրոյ չճաշակել որով առողջութեանն կարիցէ հասանել , վաղվաղակի ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ՝ զբժիշկն պատուէցէ , և զօգտակարսն նմա ylասակարս թելադրեալ կոչենցուցանիցէ , և պատուէրս հակառակ հրամանաց բժշկին տայցէ , և այնու առնիցէ նմա ylաս .

Ինչպէս երբ մէկը մէկուն թշնամի ըլլալ, և թշնամութիւնը ծածկելով ուզէ գաղտ ձևաս ընել, բայց ձևաս ընելուն եղանակը չգիտնալ ու հնարք վնտռելու պըտտէր. եաքը երբ բժիշկ մը անոր թշնամւոյն պատուէր կուտար այս ինչ բանին չմօտենալ, այս ինչ կերակուրէն չուտել որ կարող ըլլար առողջութեան հասնիլ, ասկէ առիթ առնելով, չուտով բարեկամութիւն կեղծելով բժիշկը պրսուէր, օգտակարներն անոր ձևասակար կրծեցնէր, բժշկին հրամաններուն հակառակ պատուէրները փոր և այնպէս անոր ձևաս ընէր։

2. ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

306. Հ. Աշխարհաբարին աներեւոյթը դրաբարի մէջ ե՞րբ դիմաւոր բայի կը փոխուի։

Պ. Երբ աշխարհաբարի մէջ աներեւոյթ մը խնդիրներ ունի, ինք ալ ուրիշ բայի մը տէր բայի կամ խնդիր է, դրաբար չի շաղկապով դիմաւոր բայի կրնայ փոխուիլ, ըստ օրինակ.

Չի ներող և արդահատող է արարիչն այն ամենեցուն իսկ յայտնի է. փոխանակ ըսելու, Ներող և արդահատող էինել արարչին յայտնի է ամենեցուն. Արարչին ներող և արդահատող ըլլալն ամենուն յայտնի է։

Այլ չի Աստուած մահուան չի պատճառ՝ վկայեցէ ամենարուեստ իմաստունն. փոխանակ ըսելու, Ոչ էինելոյն Աստուծոյ պատճառ մահուան՝ վկայեցէ իմաստունն. Աստուծոյ մահուան պատճառ ոչըլլալն թող վկայէ իմաստունը։

Եւ չի ճշմարիտ է բանս՝ յայտ անտի է չի ... այսինքն, ճշմարիտ էինելն բանիս անտի յայտ է չի ... Այս խօսքին ճշմարիտ ըլլալն անկէ յայտնի է որ ...։ Եւ չի կամեցող բարեաց է Աստուած՝ ուսուցանէ մեզ Տէրը յաւելն. այսինքն, Չէինելն Աստուծոյ կամեցող

բարեաց՝ ուսուցանէ մեզ Տէրն. Աստուծոյ բարիք կամեցող ըլլալը կը սորվինք տիրոջմէն։

Այլ չի դեւ ղդեւ ու հանէ՝ զայն իսկ յայտ արար. այսինքն, Չհանելն եւս դիւի ղդեւ՝ յայտ արար. Դիւին դեւ չհանելն ալ իմացուց։

307. Հ. Ասոր հակառակ, ե՞րբ դիմաւոր բայ մը անեղեւոյթի կը փոխուի։

Պ. Դիմաւոր նախադասութեան մը հետ (Տես թիւ 283) չի կամ ըն շաղկապով կապուած միջանկեալ նախադասութեան բայը կրնայ անեղեւոյթի փոխուիլ. և այն ատեն է որ չի կամ ըն շաղկապը կը թողուի, և ուղղական առը բային (եթէ բայը յայտնի առը բայի ունի) տրականի կը փոխուի (տես և թիւ 179), ըստ օրինակ.

Եւ եղեւ քանալերինէ և ելանել հրէշտակն առաջի երեսաց զաղաւնի. այսինքն, Եւ եղեւ չի քաշեն երկինք և հրէշտակն ուրբ էր երեսաց զաղաւնի, Հակառակէին չէինել յարութիւն. այսինքն, Հակառակէին ըն չէ յարութիւն։ Ոչ տամք թոյլ անցանել չեզ ընդ երկիր մեր. այսինքն, Ոչ տամք թոյլ, չի անցանիցեք դուք ընդ երկիր մեր։ Պատուիրեաց նմա մի ուտել. այսինքն, չի մի ուտիցէ ուտել։ Նոքա ակն ունէին այսքընոյ նմա կամ անկանելոյ և յանկարծակի գտանելոյ. այսինքն, Ակն ունէին թէ այսքընոյ էր նա կամ անկանելոյ և յանկարծակի գտանելոյ։

308. Հ. Ուրիշ ի՞նչ տեսակ խօսքերու դիմաւոր բային անեղեւոյթի կը փոխուի։

Պ. 1° Պարծանս կամ նպարտակ ցուցնող խօսքի մը դիմաւոր բայը պարզ կամ հոլոված անեղեւոյթի կը փոխուի, և այս անեղեւոյթը շատ անգամ,

ա՛ և կամ ա՛ է նախդիրն ալ կ՚առնէ, զոր օրինակ.

Բերին ջուր լուանալ զոտս նոցա. այսինքն, զի լուասցեն զոտս նոցա: Ել Իսահակ զբօանել ի դաշտին. այսինքն, զի զբօնասցի: Ոչ ոք եթաց զդուրս տանն հայել ի ներքս. վասնզի, զի հայեսցի ի ներքս: Գունդս առ գունդս կազմեսցեն հանել զհէնն յաշխարհէն. այսինքն, գունդս առ գունդս կազմեսցեն զի հանցեն զհէնն: Ի լեր եկեալ եմ. այսինքն, եկեալ եմ զի լիցիս: Ոչ աչք են նոցա է պահանել, ոչ ականջք՝ է լսել, ոչ ունչք՝ ա՛ է ՀԹելոյ զօդ, և ոչ մատունք ձեռաց՝ ա՛ է շօշափելոյ. վասնզի, Ոչ աչք են նոցա զի պահցեն, ոչ ականջք՝ զի լսիցեն, ոչ ունչք՝ զի ՀԹիցեն զօդ, և այլն:

2° Ժամանակ ցուցնող խօսքերու դիմաւոր բայը սովորաբար է կամ ընդ նախդրիւ անեղեւոյթի կը վերածուի, բայց անատեն անեղեւոյթը յօդ (ն դիրը) կ՚առնէ, զոր օրինակ.

Ի ձնանիլն Ցիսուսի. վասնզի, էբլա ձնաւ Ցիսուս: Ի պահալ արդարոյն յարդարութենէ. վասնզի, էբլա դարձցէ արդարն յարդարութենէ: Ի Պաւղոսի բողոքելն. վասնզի, էբլա բողոքեաց Պաւղոս: Ի ՀրթռիլՀ ամենայն ժողովրդեանն և ընդ Ցիսուսի ՀրթռիլՀն և կալ յաղօթս. այսինքն, էբլա ՀրթռեցաւՀ ամենայն ժողովուրդն, էբլա մկրտեցաւ և Ցիսուս և եկաց յաղօթս: Ընդ երթալն նորա ժողովուրդքն նեղէին զնա. այսինքն, զինչ էրթայր նա, ժողովուրդքն նեղէին զնա:

309. Հ. Դիմաւոր բայ մը և անոր անեղեւոյթը մէկտեղ ի՞նչ կը նշանակեն:

Պ. Դիմաւոր բայ մը և անոր անեղեւոյթը մէկտեղ ապտէն կամ ընդհատով չարկատով կապուած խօսքի զօրութիւն ունին, զոր օրինակ.

Ուանել ուանէին իւղ, այլ ոչ բաւական. այսինքն, ընդհատ ունէին իւղ, այլ ոչ բաւական: Սէրել սէրեն՝ այլ ոչ սերտիւ. այսինքն, ընդհատ սիրեն, այլ ոչ սերտիւ: Որ յասպարիզին ընթանան, ընդունալ ամենեքին ընդունան, բայց մի ոք առնու զյաղթութիւնն. այսինքն, ընդհատ ամենեքին ընթանան, և այլն: Ուանել ուանէր պարծանս, այլ ոչ առ Աստուած: Աւնուալ առի ձեռս զիշխանութիւնն, բայց ոչ կարէր, և այլն: Աւնել զբաղդ ողորմութիւն, այլ ոչ այնչափ որչափ կինն այրի: Ցանկիւթ ապառաժ տեղին որ, թէպէտ վտել վտիցի՛, անմահն եղեալ ի պտղոյն զրկի:

Ճ. Անցեալ ընդունելութիւն

310. Հ. Անցեալ ընդունելութիւնն ալ կը դերուի՞ դիմաւոր բայի տեղ:

Պ. Անցեալ ընդունելութիւնն ալ, էբէ-, յոբ-, էրի, շաղկապներով կապուած դիմաւոր բայի զօրութիւն կրնայ ունենալ, զոր օրինակ.

Եւ ՀաՀալ (Ցիսուսի) ի կափառնաումի, մատեան առ նա հարիւրապետ մի. այսինքն, էբլա եՀաՀ Ցիսուս, կամ, ի ՀաՀնէն Ցիսուսի ի կափառնաումի, և այլն: Եւ ճանապարհ արբեալ (նորա) յերուսաղէմ, ասէ ոմն ցնա. այսինքն, էբլա ճանապարհ արբ նա յերուսաղէմ, և այլն: Եւ բախեալ (նորա) զդուրս տանն, մատեան աղախին մի ունկն դնել: Եւ նորա զայս պատասխանի տուեալ, Փեստոս ի ձայն մեծ ասէ: Եւ հրամայեալ Փեստոսի, ածին զՊաւղոս. այսինքն, էբլա հրամայեաց Փեստոս, կամ, ի հրամայելն Փեստոսի, և այլն: Դորա ինքնին կալեալ բողո առ քաջ արանցն, խորհեցայ յղել, և այլն. այսինքն, էբլա բողո կալաւ առ քաջ արանցն (առ կայսր), կամ, յառնել նորա բողո առ քաջ արանցն, և այլն:

311. Հ. *Ո՞ր բայերուն անցեալ ընդունելութիւնն իբրեւ ածական կրնայ գործածուիլ։*

Պ. *Կրաւորական և չեզոք բայերուն անցեալընդունելութիւնները թէ իբրեւ ածական և թէ ցոյականաբար կրնան գործածուիլ. ուստի կ'ըսուի.*

Կառաց խորտակելոց. Խորտակուած կառքերու։ Ոգւոց ջլկելոց, կոբռնելոց. Փրկուած, կորսուած հոգիներու։ Բանիցն առացելոց. Ըսուած խօսքերուն։ Ձալիան կոտրակեալ։ Դիզուած ալիքները։ Զեռք կապեալ. Ծունկք կքեալ. Գանձի ձածկելոյ յագարակի. Ագարակի մէջ ծածկուած գանձի։ Ուռկանի ձկնելոյ ի ծով. Ծովը նետուած ուռկանի։ Կոյս խօսեցեալ առն. Իբրեւ մարգու նշանուած կոյս մը։ Նեղեալք յայսոց պղծոց բժշկէին. Դեւերէն տանջուածները կը բժշկուէին։ Բժշկել զբեկեալս. Աղատել զբեբեալս. Մի ոմն ի կապելոց անտի. Կապուածներէն մէկը։

Ա.յս օրինակներուն մէջ անցեալ ընդունելութիւնները կրաւորական են,

Արանց անկելոց, ծռելոց, եկելոց. Ինկող, մեռնող, եկող մարդոց։ Ո՞վ է մեծ, քաղքո՞ն եթէ սպասաւորն. Ո՞վ է մեծ, նստողը թէ սպասաւորը։ Եւ ասէ ցեկեալսն ի վերայ նորա. Իր վրայ եկողներուն կ'ըսէ։ Ո՞ յերեցունց ի նոցանէ թուի քեզ մերձաւոր լեալ անկելոյն ի ձեռս աւազակաց. Այս երեքէն ո՞րը կը թուի քեզի մերձաւոր եղած աւազակաց ձեռքն ինկողին։ Ոչ կամիմ եթէ տգէտք իցէք վասն ննջեցելոցն. Չեմ ուզեր որ մեռնողներուն համար տգէտ ըլլաք։

Ա.յս օրինակներուն մէջ անցեալ ընդունելութիւնները չեզոք են ։*

* *Կրաւորական անցեալներն աշխարհաբար ։-ած ընդունելութեամբ, չեզոք անցեալներն ալ ընդունելութեամբ կը թարգմանուին։*

Բայց ներգործական անցեալ ընդունելութիւնները ոչ իբրեւ ածական, ոչ ալ դոյականաբար կրնան գործածուիլ, զոր օրինակ չըսուիր, Տ՚եսեալ պարգեւն քո, Քու տուած պարգեւդ. Ասացեալ բանն մեր, Մեր ըսած խօսքը. Աւետեալ պատգամաւորք նորա, Անոր ղրկած պատգամաւորները։ Ոչ ալ կրնայ ըսուիլ, Տ՚եսեալն քո, Քու տուածդ. Ասացեալն մեր, Մեր ըսածները. Գնեալն նոցա, Անոնց գնածները ։*

Ա.յսպիսի խօսքեր յարաբերական դերանունամբ և դիմաւոր բայիւ կը բացատրուին, այսպէս. Պարգեւն զոր ետուր. Բանն զոր ասացաք. Պատգամաւորքն զորս առաքեցին. Զոր ետուրն. Զոր ածեմքն. Զոր նոքայն գնեցին։ Կամ կրաւորականի դարձնելով անդեալը. Պարգեւն տուեալ ի քէն. Բանն ասացեալ ի մէնջ. Պատգամաւորքն առաքեալք ի նոցանէ, և այլն։

Ե. ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

312. Հ. *Նախադրութիւնները միշտ իրենց խնդրէն առաջ կը դրուին։*

Պ. *Գրեթէ ամէն նախադրութիւն, ինչպէս նախադրութիւն բառին նշանակութենէն յայտնի է. ընդհանրապէս իր խնդրէն առաջ կը դրուի, բայց ի քանի մը հատէն որ միշտ խնդրէն ետքը կը դրուին. այսպէս են*

* *Աշխարհաբարի մէջ անգամ այս կերպով ներգործական անցեալ գործածելը խորթ է և տաճկաբանութիւն է։ Անցեալը կրաւորականի դարձնելու է. ինչպէս գրաբարի համար ըսինք։*

Աղաղաւ. պատճառաւ, վրայով, ելեւն, հոգիընդ-
Հետէ. ի վեր, պէս-
Զաւի. մինչեւ, պէս
Կոյս. դէպ ի, փողբ-

Նոցա պէտրոնեան աղաչեաց ասէ. Անունդ տկարութեանը պատճառաւ կ'ըսէ: Քաղդէացւոց եմասոնեանն աղաչեաց այսչափ ինչ. Քաղդէացւոց իմաստութեանը համար, կամ, վրայով այսչափ: Նոցա աղաչեաց և զսուտս յանդիմանէ: Զմարդարէան ամենայն թուէ է Սամուէլէ հեպէ. Սամուէլէն ի վեր բոլոր մարգարէները կը համրէ: Յայնոսիկ իսկ հեպէ անապակին տան զանձինս. Առաւելնէ ի վեր իրենքզիրենք դիւարբութեան կուտան:

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ,

Ի բազում ամաց հեպէ, ի բազմաց հեպէ, ի վաղուց հեպէ. Շաւոնց ի վեր. Յօրէ յայնմանէ հեպէ. Այն օրէն ի վեր: Ի սկզբանէ հեպէ. Սկիզբէն ի վեր: Յայնմ հեպէ. Անկէ ի վեր: Յորմէ հեպէ. Քանի որ:

Ուսովք չէ ի վեր էր. Մինչեւ ուսերը վեր էր: Հասանէր ջուրն մինչովք չէ. Ջուրը մինչեւ մէջքը կը հասնէր: Արեւմէ չէ, կամ, մահու չէ հակառակ կալ. Մինչեւ արիւն թափելը, մինչեւ ցմահ դէմ կենալ:

Դարձաւ ի մեր կոյս. Դէպ ի մեզ դարձաւ: Նաւէաք յաւին կոյս. Դէպ ի եզերքը կը նաւէինք:

313. Հ. Իբրե-, որպե-, -ան նախադրութիւններուն խնդիրն ի՞նչ հոլով կը դրուի:

Պ. Նմանութիւն կամ բաղդատութիւն ցուցնող իբրե-, որպե-, -ան, կամ իբրե- ը, որպե- ը, -ան ը, նախադրութիւններուն խնդիրը հայցական կը դրուի մէջ, երբ նմանելի կամ բաղդատելի բանը հայցական է, ըսր օրինակ.

Ծիրեր ընաս իբրեւ ընդեր. Որպէս ընծան դարդու զարդարեաց չէ. Ծիրեր ընս հայրն քան զծննդեան ընդեր է-ր:

Այս օրինակներուն մէջ նմանելի կամ բաղդատելի բաները, ընաս, չէ, ընս, հայցական են, ուստի և նմանութեան կամ բաղդատութեան նախադրութեանց խնդիրներն ալ հայցական դրուած են:

314. Հ. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բանն ուղղական է, վերոյիշեալ նախադրութեանց խընդիրն ի՞նչ հոլով կը դրուի:

Պ. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բանն ուղղական է, իբրե-, որպե-, -ան, և այլն, նախադրութեանց խնդիրները նոյնպէս սովորաբար հայցական կը դրուին, բայց կրնան ուղղական ալ դրուիլ. զոր օրինակ,

Բազում էք դու- քան զմեզ. Դուք քան զմեզ շատ ուղր էք: Իբրեւ զընծան յարձակեցան (նու-) ի վերայ մեր. Իբրեւ թշնամիները յարձակեցան մեր վրայ: Եղերուք (դու-) միամիտք որպէս զաղաւնիս, եւ խրատագէտք՝ իբրեւ զջիս. Իբրեւ աղաւնիները միամիտ եղէք, եւ իբրեւ օձեր՝ խորագէտ:

Այս օրինակներուն մէջ նմանելի կամ բաղդատելի բաները, դու-, նու-, դու-, ուղղական են, բայց նմանութեան կամ բաղդատութեան նախադրութիւններուն խնդիրը, զմեզ, զընծան-, զաղաւնիս, զջիս, հայցական դրուած են ըստ սովորութեան, թէպէտ կրնային ուղղական ըլլալ, այսպէս. Բազում էք դու- քան մե-. Իբրեւ ընծան-

յարձակեցան ի վերայ մեր. եղերուք միամիտ որպէս աղաւնիք, և խորագէտ՝ որպէս օձք:

315. Հ. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բաներն ուրիշ հոլով են, կամ նախադրութիւն մը ունին, էքթ-, որպէս, ման նախադրութեանց խընդիրներն ի՞նչ կ'ըլլան:

Պ. Եթէ նմանելի կամ բաղդատելի բաներըն ուրիշ հոլով, այսինքն տրական, բացառական կամ դործիական են, և կամ նախադրութեան մը խնդիր են, պէտք է որ էքթ-, որպէս, ման նախադրութեանց խնդիրներն ալ նոյն հոլովը ըլլան և նոյն նախադրութիւնները ունենան. զոր օրինակ,

Ցրտական

Առաջնորդեցեր որպէս խաչին, ժողովրդեան քում. ժողովուրդդ առաջնորդեցիր էքթեր խաչին: Սպասաւորէր նմա էքթեր զօր. Անոր էքթեր հօր սպասաւորութիւն կ'ընէր: Դիւրագոյն լիցի երկին Սոդոմացւոց քան ման այնմիկ. Աւելի դիւրին պիտի ըլլայ Սոդոմի երկրին քան այն քաղքին: Առաւել ունկն դնէր Նաիպոյն քան զՅերոյն նմանոց. Աւելի մանուկներուն (կընճկրոն) մոխիկ կ'ըլլեր քան խմաստուն ծերուն:

Բացատական

Ցաղթէ էրմէ էքթեր էընձոյ խոստանայը վրէժ խնդրել. Իւր ազդէն էքթեր թշնամիէ վրէժ խնդրել կը խոստանար: Առաւել երկնչէր էնոնէ քան յայլոց. Աւելի անկէ կը վախնար քան ուրիշներէն:

Գործիական

Են որ խոցեն քանի՛ էւրեանց որպէս սրով. Կան որ իրենց խօսքովն էքթեր սրով կը խոցեն: Արեամբ

միով որ խուժադուժ եւս էր տեսանելով քան դմօտն Թանձրութեան. Մարդով մը որ աւելի բարբարոս էր տեսքով քան իր Թանձր մտքովը: Լաւ է նուաճել ոխերով քան բռնութեամբ:

Ալեւայ նախդիրներով

Որպէս է ձովս ալէկոծիմք յաշխարհիս. Աշխարհիս մէջ կ'ալէկոծուինք էքթեր ծովու մէջ: Ինայէր է նոսա էքթեր է մարդկէ. Կը խնայէր անոնց էքթեր մարդոց: Մի խօսիր ընդ ինձ էքթեր ընդ պղայս: Մեզի հետ մի խօսիր էքթեր տղոց հետ: Էքթեր է վերայ ընձոյ ելէք է վերայ էմ. Էքթեր թշնամւոյ վրայ ելաք էմ վրայ: Գան է մարդոյ՝ առաւել յԱստուծոյ երկնչել. Առաւել Աստուծմէ քան մարդէ վախնալ:

Զ. ՄԱԿԲԱՑ

316. Հ. Մակբայներն ի՞նչ տեսակ բառեր են:

Պ. Մակբայներէն ոմանք պարզ բառեր են, ինչպէս, ասդ, անդ, գաղտ, վաղ, ներքն, դէմ, սրեպ, և այլն:

Ոմանք հոլված բառեր են, ինչպէս հրապարակաւ, խոթեւ, հնչեակաւ, կենդանւոյն, հեռի, ներքուստ, և այն:

Ոմանք ալ բաղադրեալ բառեր են, այսինքն երկու բառէ կամ նախադրութեամբ մը շինուած, ինչպէս, պատեհ, արբեսք, դառնգամ, առանձին, յերեսաց, և ընդ վայր, և այլն:

317. Հ. Ուրիշ ի՞նչ բառեր մակբայօրէն կը դործածուին:

Պ. Երբեմն հասարակ ածական մը, ինչպէս, ման, ձանր, խաղաղ, մակբայօրէն կը դործածուի: Այսպէս կ'ըսենք, քաղ դիտել, ծանր խօսիլ, բնա-

կել խաղալ, կալ հանդիպիլ, շնչել ուժգին, ևայլն։

Երբեմն պարզ կամայ նախդրիւ ածական մը վերջը՝ դիրն առնելով մակբայի զօրութիւն կ'ունենայ։ Այսպէս կ'ըսուի, գեղեցիկ բարբառել, վայելուչ յօրինել, հզօրագոյն կռուիլ, և կը նշանակէ, գեղեցիկ, վայելուչ, հզօրագոյն կերպով։ Եւ կամ, յանդիման, յանդէպ, յապահով, յանպզդայն, որ կը նշանակեն անխտրաբար, անչափաբար, ապահովաբար, անզգուշաբար։

Գործնականն ալ շատ անգամ մակբայի զօրութիւն ունի. ուսաի կ'ըսենք, ջլոփութեամբ կռուիլ, իմաստութեամբ գործել, ամէն բանաբար, և կը նշանակեն նոյնպէս, ջոկ, լմաստուն, բանի կերպով։

316. Հ. Հայերէնի գլխաւոր մակբայացուցիչ մասնիկները որո՞նք են։

Պ. Հայերէնի գլխաւոր մակբայացուցիչ մասնիկներն են բար և պէս։

Բար մասնիկը կը կցուի գոյական անուններու և կամ գոյականաբար առնուած ածականներու վերջը, և կը նշանակէ էրէս, պէս։ Այսպէս կ'ըսուի, թագաւորաբար, իշխանաբար, առիւծաբար, Հայկաբար, իմաստնաբար, առաքինաբար, և կը նշանակէ, էրէս թագաւոր, թագաւորի պէս. էրէս իշխան, իշխանի պէս՝ էրէս Հայկ, Հայկայ պէս. էրէս իմաստուն, առաքինի. իմաստուն, առաքինի մարդու պէս։

Իսկ պէս մասնիկը կը կցուի ածականներու վերջը և կը նշանակէ կերպով։ Այսպէս կ'ըսուի, քաջապէս, դառնապէս, գաղտնապէս, փութապէս, և կը նշանա-

կէ, տալնայնպէս, քաջ կերպով. պատուականապէս, գաղտնի կերպով. ետնով, փութալան կերպով։

ԲԱՆԻ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՄԱԿՐԱՑՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ ԳԻՏԵԼԻՔ

317. Հ. Ե՞ր քանի՞ նշանակութիւն ունի։

Պ. Ե՞ր իբրեւ շաղկապ կը նշանակէ՞ ու, իբր մակբայ, կը նշանակէ նախ, ալ, զոր օրինակ.

Օն եկայք Ե մեք, զի ընդ նմա մեռցուք. Հապա, եկէք, մենք ալ (երթանք) որ անոր հետ մեռնինք։ Սրա Ե պիս իբրեւ զմի ի վարձկանաց քոց. Իս ալ քու վարձուորներէդ մէկն ըլէ։ Ստոյգ Ե սա ընդ նմա էր.Ստուգիւ ան ալ անոր հետ էր։

Ե՞ր, կրկնուելով կը նշանակէ ըն... ըն, զոր օրինակ.

Յիրաւի պատժեցան Ե նա (սատանայ) Ե մարդն զոր յօժարեցոյց նա յանառաւութիւն։ Իրաւամբ պատժուեցան՝ ըն՛ան (սատանան) եւ ըն՛ մարդը զոր սատանան անհնազանդութեան յորդորեց։

318. Հ. Ե՞ւ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ե՞ւ մակբայը կը նշանակէ 1° Նախ, ալ, զոր օրինակ.

Ցաւել միւս ե՞ւ ծառայ յղել, նոքա եւ զնա ե՞ւ զան հարին... Ուրիշ ծառայ մ'ալ ղրկեց. անոնք ան ալ ծեծեցին։ Ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկերին. և՞եթէ ընդդէմ գառնայցէ, յարեւէ ե՞ւ արկանէ։

2° կը նշանակէ ուեւէ, զոր օրինակ.

Քակեցից զշտեմարանս իմ, եւ ե՞ւ մեծամեծս չինեցից. Ոչ ոք արկանէ կապերտ նոր ի վերայ հը-

նացեալ ձորձոյ. ապա թէ ոչ առնու նորն ի հնոյ անտի, և չար ե՜ս պատառումն լինի: (Տես և թիւ 271):

319. Գո՜ղ և Ընչե՜ս մակբայներուն վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Գո՜ղ կը նշանակէ ըզըլայ ըն, և կը գործածուի, երբ գործողութեան կատարուիլը չենք ուզեր ու կը վախնանք թէ կ'ըլլայ, ըսր օրինակ.

Գո՜ղ, մինչ քաղիցէք զորմնն, և զցորեանն ընդ նմին ի բաց խլիցէք. Զըլայ ըն, երբ որոմը կը քաղէք, ցորենն ալ մէկտեղ բըցնէք: Արձակել զդուա նօթիս չկամիմ, գո՜ղ նըթիւեն զճանապարհայն: Ասեն յիմարքն (կուսանք) ցիմաստունսն. Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ. Իմաստունքն ասեն. Գո՜ղ ոչ իցէ մեզ և ձեզ բաւական. այլ երթայք ի վաճառականս և գնեսջիք ձեզ: Ասեն (Հրեայքն) ցՊիղատոս. Հըբամայեա զգուշանալ (առնել պահպանութիւն) դերեզմանին մինչեւ ցերիս աւուրս. գո՜ղ եկեալ աշակերտքն գիշերի գողանայցեն զնա: Արթուն կացէք, զի ոչ գիտէք երբ տէր տանն գայցէ. գո՜ղ եկեալ յանկարծակի գտանիցէ զձեզ ի քուն: Առեալ զմահկոյկն յօդնականութիւն կապէին ընդ նաւն, երկուցեալք թէ գո՜ղ ի յորձանուտն անկանիցին: Ճնշեմ զմարմինս իմ, զի գո՜ղ որ այլոցն քարոզեցի, ես ինքն անպիտան գտանիցիմ:

Թերե՜ս կը նշանակէ պէ՛տ է, և կը գործածուի, երբ գործողութեան ըլլալը կ'ուզենք, և կը յուսանք թէ պիտի ըլլայ, ըսր օրինակ.

Ցետոյ առաքեաց առ նոսա զորդի իւր, և ասէ. Թերե՜ս ամաչեսցեն յորդւոյ ասեմ իմմէ: Ասէ ցնա այգեգործն. Տէր, թող զդա այս ամ եւս, մինչեւ շուրջ զդովաւ բրեցից և արկից աղբ. Ընչե՜ս արասցէ պտուղ: Ապաշաւեա դու ի չարեացդ. Ընչե՜ս թողու-

թիւն լիցի քեզ: Հաստատեաց ժամանակս խնդրել զԱստուած, զի ընչե՜ս գնան և գտանիցեն: Ընդ ամենայնի ամենայն եղէ, զի ընչե՜ս ապրեցուցից զմանս: Հանդարտութեամբ խրատեա զհակառակողն. Ընչե՜ս տայէ նոցա Աստուած ապաշխարութիւն:

320. Հ. Ո՞ր քանի՞ նշանակութիւն ունի:

Պ. Ո՞ր կամ ը, ձեռական մակբայ է, և բացառական խօսքերու մէջ կը գործածուի, ըսր օրինակ.

Հայեցարուք ի թռչունս երկնից. ոչ վարեն և ոչ հնձեն և ոչ ժողովեն ի շտեմարանս. Ո՞ր դուր նոցա տեղի յիջեւանին. Եթէ գիտէր տանուտէրն յորում ժամու գող գայ, հսկէր և լտայր թոյլ ական հատանել ի տան իւրում:

Ո՞ր նաեւ հարցական մակբայ է, և կը նշանակէ ո՞ր ապատեն, ըսր օրինակ.

Ո՞ր երկոտասան ժամ է աւուր. Օրը տասներկու ժամ չունի՞ մի: Ո՞ր զնոյնս պարտ էր չարչարել Քրիստոսի: Ո՞ր և սիրտը մեր ճմլէին ի մեզ, մինչ խօսէրն ընդ մեզ ճանապարհայն:

321. Հ. Ընչե՜ս և Ընչե՜ս ի՞նչ կը նշանակեն:

Պ. Ընչե՜ս, ժխտական մակբայ է, և կը նըշանակէ, պէ՜տ ը, ըսր օրինակ.

Կին դու, ընչե՜ս է հասեալ ժամանակ իմ. Կնիկ, ժամանակս պէ՜տ հասած չէ: Ընչե՜ս եւս գիտէին զդիրսն. Դե՜ դերքերը չէին գիտեր:

Մինչե՜ս չաղկապ է, և կը նշանակէ քանի մը ատեն, քան մը ընդհատ, ըսր օրինակ.

Մինչե՜ս հաւու խօսեալ իցէ, երիցս ուրասցիս զիս. Հաւը խօսելէն առաջ, կամ, հաւը չխօսած, իս երեք

անգամ պիտի ուրանաս : Մինչեւ- բնաւ էր ինչ, ասեն, ոչ երկինք և ոչ երկիր և ոչ այլ ինչ արարած, Զրուան ոմն անուն էր : Մինչեւ- ծնեալ էին, և դեռ չ- բարի ինչ կամ չար գործեալ էր, ասացաւ թէ' երէցն կրտսերագոյն ծառայեսցէ :

322. Հ. Զէ+, ի՞նչ կը նշանակէ :

Պ. Զէ+ բացասական բայ է, սահմանական ներկայ եղակի երրորդ դէմքը, և կը նշանակէ «չ ըլլայ :

Ես եմ Աստուած, և չէ+ այլ ոք. Աստուած ես եմ, և ուրիշ մը չկայ : Չէ+ ոք բարի, բայց մի Աստուած. Մէկ Աստուծմէ զատ բարի չկայ : Չէ+ ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի. Ծածուկ բան մը չկայ որ չյայտնուի :

323. Հ. Մէ, ինչ տեսակ մակբայ է :

Պ. Մէ, արգելական մակբայ է, և հրամայական խօսքերու մէջ կը գործածուի, զոր օրինակ :

Դասերը երուսաղէմի, դէ լայը ի վերայ իմ : Մէ առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո ընդունայն : Ցորժամ առնիցես ողորմութիւն, դէ գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո : Արձակեսցես զդա ի տուն հօր իմոյ, որպէս զի տացէ նոցա վկայութիւն, զի դէ և նոքա գայցեն յայս տեղի տանջանաց :

324. Հ. Աբբեօ+ և դէնէ մակբայները ի՛նչ կը նշանակեն :

Պ. Աբբեօ+, տարակուսական մակբայ է և կը գործածուի հարցական խօսքերու մէջ, երբ հարցնողը չէ ճշդեր և կը հարցնէ սորվելու համար, զոր օրինակ.

Ո՞ ոք աբբեօ+ իցէ սա, զի և հովմք հնազանդին

սմա : Դիտիցես աբբեօ+ զոր ընթեռնուցուսդ : Մի աբբեօ+ դու իցես եգիպտացին :

Աբբեօ+ կը նշանակէ նաեւ աբբաբե-, ապուէն, անպատճառ, զոր օրինակ.

Եթէ գիտէիր ահ է որ ասէդ ցքեզ թէ Տուր ինձ ըմպել, դու աբբեօ+ խնդրէիր ի նմանէ. Եթէ գիտնայիր թէ ահ է որ քեզի կ'ըսէ, Ինձի չուր տուր, անպատճառ դուն անկէ կ'ուզէիր : Եթէ յաչխարհէ ասպատ էր արքայութիւնն իմ, սպասաւորքն իմ մարտընչէին աբբեօ+, զի մի մատնեցայց Հրէից :

Մէրթ ալ տարակուսական մակբայ է, և կը գործածուի հարցական խօսքերու մէջ, երբ հարցնողը գիտէ ու կը հարցնէ, զոր օրինակ.

Մէրթ օրէնքն մեր դատին զմարդ, եթէ ոչ լսեն ինչ նախ ի նմանէ : Մէրթ և ես Հրեայ իցեմ, ազգ քո և քահանայապետք մատնեցին զքեզ ինձ :

325. Հ. Ո՞ր բառը քանի՞ նշանակութիւն ունի :

Պ. Ո՞ր, տեղական մակբայ է.

Ո՞ր են իցեմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի : Ո՞ր եղիք զնա : Ո՞ր իցէ նա :

Դէպ ի տեղ մը շարժում ցուցնելու համար՝ յո՞ ալ կը գործածուի, զոր օրինակ.

Ցո՞ երթայց. Ցերեսաց քոց յո՞ փախեայց :

Ո՞ր նաեւ չաղկապ է, և դէնէ կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Զեն ինչ զարմանք եթէ նոքա (հրեշտակք) մեծոց զրացեաց արարածոց անուամբքս անուանին, ո՞ր և նոցա արարիչն ոչ զարչի զայնպիսի անուանս

զինքեամբ առնուլ. Զարմանք չէ որ անոնք մեր դըրացի արարածներուն անուններովը կ'անուանուին, ինչ կամ ուր անոնց արարիչն ալ անանկ անուններ վրան առնելու չի դարչիր։

Ե. ՇԱՂԿԱՊ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԼԽԱՒՈՐ ՇԱՂԿԱՊՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

326. Հ. Ե՞, ի՞նչ շաղկապ է։

Պ. Ե՛, բաղխ-ասկան շաղկապ է, և կը գործածուի ընդհանրապէս երկու բառ կամ նախադասութիւն դնելու՝, ըսր օրինակ.

Երկինք և երկիր անցան։ Աղաղակէին և ասէին։

327. Հ. Ե՞ շաղկապն ուրիշ քանի՞ գործածութիւն ունի։

Պ. Ե՞ շաղկապը կը գործածուի նաեւ 1° Ուրէ՞, յորժամ, ընդ, ՝ ՝+ և ուրիշ քանի մը բառերու հետ, և աշխարհաբար ՝ր շաղկապին զօրութիւնն ունի, ըսր օրինակ.

Եղիցի քեզ՝ որպէս և կամիս. Քեզի ըլլայ ինչպէս ՝ր կ'ուզես։ Եկեսցէ՝ յորժամ և պարապեսցէ. Երբ ՝ր պարապ ըլլայ՝ կու գայ։ Զինչ և խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա. Ինչ ՝ր ուզեն՝ թող ըլլայ անոնց։ Ո ոք և երթայր առ նոսա՝ ընդունէին. Ով ՝ր կ'երթար անոնց՝ կ'ընդունէին։ Եկից՝ յո և երթիցես. Ուր ՝ր երթաս՝ կու գամ։ Ժողովեցին զամենեսեան՝ զորս և գտին. Որոնք ՝ր գտան՝ ժողվեցին։ Որով իւիք և յաղթիցի ոք՝ նորին և ծառայ է։ Մարդ ինչ բանէ ՝ր կը յաղթուի՝ անոր ծառան է։ Ցոր պէտս իրաց և կոչեսցէ զձեզ՝ երթիջիք. Որ և իցէ գործի համար ՝ր ձեզ կանչէ՝ գացէք։

2° Ե՛, կը գործածուի ինչ-նշանակութեամբ, ըսր օրինակ.

Կոտորեաց զամենայն մանկունս որ էին ի Բեթղհեհէմ յերկեմենից և ի խոնարհ. Ի լուսնոյ և ի վեր զամենայն ինչ անմահ համարին. Ի քէն և այսր է վքինն։ Ա.յսպէս կ'ըսուի նաեւ. Ի միջոյն և ի խոնարհ, Ի միջոյն և ի վեր. Մէջքէն վար, մէջքէն վեր։ Ցերկինից և այսր. Անտի և այսր. Երկինքէն ասղին. Հոնկէ ասղին։ Ցօրէն ուրբերորդէ և անդր. Ի նմանէ և անդր. Ուրբերորդ օրէն անդին. Անկէ անդին։ (Տես և թիւ 317)։

328. Հ. կա՞, ի՞նչ շաղկապ է։

Պ. կա՞, պրոճկան, այսինքն զատող շաղկապ է, և երկու բառ կամ նախադասութիւն իրարմէ զատելու կը ծառայէ, ըսր օրինակ.

Ցորժամ եղն քո կա՞ էչ անկանիցի ի խորխորատ։ Տուր զոր խնդրեմն կա՞ արձակեա զիս։

329. Հ. Բայց շաղկապը ե՞րբ կը գործածուի։

Պ. Բայց, կը գործածուի, երբ բան մը պատմուելէն ետքը անոր հակառակը մէջ կը բերուի, ըսր օրինակ.

Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար. Դուք ոչ ճանաչէք զնա, բայց ես ճանաչեմ զնա. Եթէ յաշխարհէ աստ էիք, աշխարհ սիրէր արդեօք զիւրսն. Բայց զի չէք յաշխարհէ, վասն այնորիկ ատեայ զձեզ աշխարհ։

Բայց, կը նշանակէ նաեւ եթէ ու, ինչ, ըսր օրինակ.

Ոչինչ ունիմք ասա, բայց հինգ նկանակ. Հոս հինգ նկանակ ինչ ունինք։ Դաւիթ եկեր զհացն

զառաջաւորութեան, զոր ոչ էր օրէն նմա ուտել, և ոչ որոց ընդ նմայն էին, բայց միայն քահանայից։

330. Հ. Աւետ շաղկապը ե՞րբ կը դործածուի։

Պ. Աւետ, կը դործածուի, երբ բան մը իբրեւ սուտ կամ իբրեւ ոչ ճիշտ ժխտուելէն առքը, ճշմարիտը կամբունը մէջ կը բերուի, զոր օրինակ.

Ոչ եթէ դուք ընտրեցէք զիս, այլ ես ընտրեցի զձեզ։ Հայր, անցցէ յինէն բաժակս, բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու։ Ոչ եկի լուծանել զօրէնս, այլ լնուլ։

Աւետ շաղկապը, ու եւ բառերուն հետ դործածուելով, մակբայ է, և, ու, ուրեք, կը նշանակէ, զոր օրինակ.

Ոչ եւս այլ չատ խօսեցայց ընդ ձեզ. Ալ աւելի երկայն չխօսիմ ձեզի հետ։ Եւ այլ ոչ եւս եաես զնա. Եւ ալ անոր երեսը չտեսաւ։

331. Հ. Իսկ շաղկապը ե՞րբ կը դործածուի։

Պ. Իսկ, կը դործածուի երկու հակադրեալ նախադասութիւն կապելու, այսինքն, երբ երկու ներհակ բաներ կը նկարագրուին իրը բաղդատութիւն, զոր օրինակ.

Ունկնդիր լինի խրատու իմաստունն, իսկ անմիտն առօրին յայտնէ զբարկութիւն իւր։

332. Հ. Իսկ բառը ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Իսկ, կը նշանակէ 1° Աւ, խօսքի սկիզբը, զոր օրինակ.

Իսկ Պետրոս ուրացաւ և ասէ. Ոչ գիտեմ զնա, կին դու. Պետրոս ալ ուրացաւ, և այլն։ Իսկ մշակքն

իբրեւ տեսին զորդին, ասեն. Սա է ժառանգն, եկայք սպանցուք զսա. Մշակներն ալ երբ որդին տեսան, ըսին, և այլն։

2° Իսկ, անուններու և էական դերանուններու հետ կը նշանակէ նոյն իսկ, բուն իսկ, զոր օրինակ.

Ի տղոյ իսկ առ օրինակ, զի յորժամ դայ (մանուկն) ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտք ի չարիս. Բուն իսկ մարդէն օրինակ առ. երբ տղան չափահաս կ'ըլլայ, անառակն չարութեան կը միտի։ Այլ զի մի ի մէնջ և եթ լսեցէք, դէնդրն իսկ ընթերցարուք. Եւ որպէս զի մենք միայն լսած չըլլաք, բուն իսկ դիրքը կարդացէք։ Այսու յայտ առնեն թէ դատողն իսկ մարմնոյ խափանել կամին. Սակայն կը ցուցընեն թէ բուն իսկ մարմնոյ յարութիւնը կ'ուզեն խափանել։ Նա և ի տէրունական իսկ փոքրոգին իմանալի է, թէ (սատանայ) չէ կանխագէտ. Նոյն իսկ տէրունական (Քրիստոսի) փորձութենէն կընայ հասկըցուիլ թէ սատանան կանխագէտ չէ։

Եթէ որդի ուրուք չիցէ մտավարժ, բաղում անգամ ղծառայ այր առաջի նորա դան հարկանեն, զի ի նա հայեցեալ (որդին) լինիցի մտավարժ. ապա եթէ և այնու եւս ոչ խրատիցի, ի նա իսկ մատուցանեն զտանջանսն. Եթէ մէկուն որդին խելօք չէ, ծառան կը ձեծեն անոր առջեւը որ (որդին) անոր նայելով զգաստանայ. իսկ եթէ անով ալ չի խրատուիր, նոյն իսկ անոր տանջանք կուտան։ Ձի պիտոյ է մեզ վկայութիւն, զի ղեղն իսկ լուաք ի բերանոյ դատաւորին. Ի՞նչ պէտք է մեզի վկայութիւն. քանզի բուն իսկ մենք լսեցինք առաջ բերնէն։

333. Հ. Որ՞ընթ, և, ուրեք, ապա, ի՞նչ տեսակ շաղկապներ են։

Պ. Որովհետե՞*, և, ուրեմն, ապա, կը կոչուին պայմանական շաղկապ։

Որովհետե՞ շաղկապով յառաջ բերուած նախադասութիւնը կոչ է, զոր օրինակ.

Որովհետե՞ արարէք միւսի ի փոքրկանցս յայսցանէ, ինձ արարէք. Որովհետեւ այս պզտիկներէն մէկուն ըրիք, ինծի ըրիք։ Որովհետե՞ ի սակաւուդ հաւատարիմ եղեր, ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ։

Ուրեմն, ապա կամ ապա ուրեմն շաղկապներով յառաջ բերուած նախադասութիւնը հետեւութիւն կամ եզրակացութիւն է, զոր օրինակ.

Եթէ հոգւով Աստուծոյ հանեմ ես զդեւս, ուրեմն հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն Աստուծոյ. Եթէ ննջեաց, ապա ապրի։ Եթէ չէր չարագործ այրն այն, ապա ոչ մատնէաք զնա քեզ։ Սիմոն, Թագաւորք յումմէ առնուն զհարկն. Նա ասէ, յօտարաց. ասէ ցնա Յիսուս, Ապա ուրեմն ազատ են որդիքն։

334. Հ. Ապա, ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ։

Պ. Ապա կը նշանակէ նաեւ եթէ, և մակբայ է, զոր օրինակ.

Զոր ինչ ես գործեմ, դու այժմ ոչ գիտես, բայց ապա գիտասջիր։ Նախ վասն իւրեանց մեղաց մատուցանէին պատարագս և ապա վասն ժողովրդեանն։

335. Թանզի, վասն զի, և, վասն որոյ, ուստի, ի՞նչ շաղկապներ են։

Պ. Թանզի, վասնզի, և, վասն որոյ, ուստի կը կոչուին պատճառական շաղկապ։

---

* Փոխանակ ունի շաղկապն որովհետե՞ գործածել սխալ է։

Թանզի, վասնզի շաղկապներով յառաջ բերուած նախադասութիւնը պատճառ է. վասն որոյ, ուստի շաղկապներով յառաջ բերուածը՝ ետքն կամ արդիւնք է, զոր օրինակ.

(Պիղատոս) կամէր արձակել (զՅիսուս), վասնզի գիտէր եթէ առ նախանձու մատնեցին զնա։ Ոչ առնուք, վասն զի չարաչար խնդրէք։

(Քրիստոս) խոնարհեցոյց զանձն. վասն որոյ և Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց. Կաքաւեաց դուստրն Հերովդիայ ի մէջ բազմականին և հաճոյ թուեցաւ Հերովդէ. ուստի և երդմամբ խոստացաւ տալ նմա զինչ և խնդրեսցէ։

336. Հ. Որպե՞ս շաղկապն ի՞նչ կը ցուցնէ։

Պ. Որպե՞ս շաղկապը նպատակ կը ցուցնէ, զոր օրինակ.

Յորժամ առնիցես ողորմութիւն, մի հարկանէր փող առաջի քո, որպէս կեղծաւորքն առնեն ի ժողովուրդս և ի հրապարակս, որպե՞ս զի փառաւորեսցին ի մարդկանէ։

337. Հ. Ջե շաղկապը քանի՞ նշանակութիւն ունի։

Պ. Ջե շաղկապը կը նշանակէ

1° Թանզի, զոր օրինակ.

Դուք ոչ հաւատայք ինձ, զի չէք յոչխարաց անտի իմոց։ Դուք ինծի չէք հաւատար, քանզի իմ ոչխարներէս չէք։

2° կը նշանակէ որպե՞ս զի, զոր օրինակ.

(Դաշարոս) տացէ նոցա վկայութիւն, զի մի և նոքա գայցեն յայս տեղի տանջանաց։ Վկայութիւն տայ (իմացնէ) անոնց, որպէս զի անոնք ալ այս տանջանաց տեղը չգան։

3° կը նշանակէ, ը, ըր օրինակ.

Կամիս դէ երթիցուք քաղեցցուք զորոմն. կ'ուզես ը երթանք, որմէ քաղենք:

4° Հարցական մակբայ է և կը նշանակէ ընդ՞ համաբ, ըր օրինակ.

Զի՞ կոչէք զիս, տէր, տէր, և զոր ասեմն ոչ առնէք: Զինչ գործէք, դէ՞ լուծանէք գյաւանակդ:

338. Հ. Իբրե՞, յորժամ, և, ինձ, ինձբե՞, ի՞նչ տեսակ շաղկապներ են:

Պ. Իբրե՞, յորժամ, և, ինձ, ինձբե՞, կը կոչուին ժամանակական շաղկապ:

Իբրե՞, յորժամ, պարզապէս ժամանակ կը ցուցընեն, ըր օրինակ.

Իբրև ել ի լեառն, մատեան առնա աշակերտաքն. Երբ լեառը ելաւ, աշակերտները եկան անոր: Իբրև լուան զայս ի թագաւորէն, գնացին:

Յորժամ առնիցես ողորմութիւն, մի հարկանեը փող առաջի քո:

Մինչ, մինչբե՞, կը ցուցնէ ժամանակի տեւողութիւն, ըր օրինակ.

Աշակերտը նորա գողացան զնա, մինչ մեք ի քուն էաք. Աշակերտները գողցան զանի, մինչ մենք կը քնանայինք. (կամ, տաճկաբանութեամբ մը քնացած աեսնը): Մինչբե՞ նա զայս ածէը գմտաւ, հրեշտակ տեառն երեւեցաւ նմա. Մինչ նա զայս խորհէը (ա-նոր այս բանը խորհած աեսնը), Աստուծոյ հրեշտակը երեւցաւ անոր:

339. Հ. Երե՞ ի՞նչ շաղկապ է:

Պ. Երե՞ կը կոչուի ընդհանուր շաղկապ, և յաւաչ կը բերէ ընդունելի կամ պայման, ըր օրինակ.

Տէր, երե՞ կամիս, կարող ես զիս սրբել: Երե՞ աստ լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ:

340. Հ. Երե՞, ուրիշ ի՞նչ տեսակ շաղկապ է:

Պ. Երե՞, ինչպէս նաեւ ըե՞, չե՞, երբ ը կը նշանակեն, նախապատրաստաբար շաղկապ կը կոչուին, և յաւաչ կը բերեն միջանկեալ նախադասութիւն մը որ դէմառուր նախադասութեան մը բային երբեւ տէր բայի կամ հնդիր է, ըր օրինակ.

Գրեալ է ըե՞ ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ. Գրեաւած է ը մարդ հացով միայն չապրիր:

Հոս, ըե՞ ը հացե՞ դէպն կեցցէ մարդ միջանկեալ նախադասութիւնը տէր բայի է ցրեալ է ին:

Համարէին երե՞ ի գերեզման երթայ, զի լացցէ անդ. կարծեցին ը գերեզման կերթայ որպէս զի հոն լայ:

Հոս, երե՞ ի գերեզման երթայ միջանկեալ նախադասութիւնը, համաբերն բային սեռի հնդիր է:

Կամիմ դէ կացցէ գա. կ'ուզեմ ը ատիկա կենայ:

Հոս ալ, դէ կացցէ գա, միջանկեալ նախադասութիւնը, սեռի հնդիր է կամին:

341. Հ. Երե՞ կամ ըե՞, ուրիշ ի՞նչ գործածութիւն ունի:

Պ. Թե՞, կը գործածուի նաեւ իբրեւ պարզական շաղկապ փոխանակ կամ, երբ խօսքը հարցական է, ըր օրինակ.

— Ի քէն ասեա զայդ, երե՞ այլք ասացին քեզ. Բեզմէ կըսեա այդ թե՞ ուրիշներն ըսին քեզի: Արժան է հարկս տալ կայսեր, երե՞ ոչ. տացուք, ըե՞ ոչ տացուք:

342. Հ. Մինչ, մինչ-, մինչ չէ, ի՞նչ տեսակ նախադասութիւն մը յառաջ կը բերեն :

Պ. Մինչ, մինչ-, մինչչէ, այնպիսի նախադասութիւն մը յառաջ կը բերեն որ առջի նախադասութեան տատկութիւնը կը ցուցնէ, և կը նշանակեն մինչ- ու, ղոը օրինակ.

Եւ գայ միւսանգամ ընդ նոսա ժողովուրդն, մինչ կամ մինչ չէ հաց ևս ոչ ժամանել ուտել նոցա. ժողովուրդը դարձեալ անոնց հետ կուգայ, այնպէս որ հաց անգամ չեն կրնար ուտել : Հատն մանանխոյ, յորժամ ածիցէ, լինի ծառ, մինչ գալ թռչնոց երկնից և հանգչել յոտս նորա : Այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, մինչ զորդին իւր միածին ետ :

Մինչ-էն ետքը բայն ընդհանրապէս անեղ-ոյն կը դրուի :

343. Հ. Մինչ-, ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ :

Պ. Մինչ-, կը նշանակէ նաեւ

1° Մինչ- ու, ու- +է. ղոը օրինակ.

Աստղն ղոր տեսին յարեւելս՝ առաջնորդեաց նոցա, մինչ եկեալ եկաց ի վերայ՝ ուր էր մանուկն : Ոչ անցցէ աղգս այս, մինչ այս ամենայն եղիցի. Այս սեբունդը պիտի չանցնի, մինչ որ այս ամէն բան ըլլայ :

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

344. Հ. Շարադասութիւնն ի՞նչ է :

Պ. Շարադասութիւնը քերականութեան այն մասն է որ կը խօսի նախադասութեան կազմին և իրարու նկատմամբ ունեցած վրայ :

345. Հ. Նախադասութիւնն ի՞նչ է :

Պ. Նախադասութիւն կ'ըսուի խմբով մը կամ շղթայ մը որ բան մը կը հաստատէ կամ կը ժխտէ. ղոը օրինակ, Աստուած արդար է, Աստուած անեղ է, մեկ մեկ նախադասութիւն են, առաջինը՝ հաստատական, երկրորդը՝ ժխտական :

346. Հ. Նախադասութիւն մը քանի՞ մաս ունի :

Պ. Նախադասութիւն մը, յայտնի կամ լռելեայն, երեք մաս ունի. ենթական, բայ և ստորոգեալ : Ենթական է տէր բային, բայն է իական բայը եմ, ես, է, ստորոգելին այն բառն է ղոր իական բայը կը հաստատէ կամ կը ժխտէ ենթականին վրայ :

Վերի նախադասութեանց մէջ, Աստուած ենթակայ է. արդար, անեղ- բառերը ստորոգելի են. են բայ է որ, առջի նախադասութեան մէջ, արդար ստորոգելին կը հաստատէ Աստուած ենթակային վրայ. երկրորդին մէջ, անեղ- ստորոգելին նոյնպէս Աստուած ենթակային վրայ կը ժխտէ նմանապէս :

347. Հ. Ամէն նախադասութեան մէջ ստորոգեալ կա՞յ :

Պ. Ամէն նախադասութեան մէջ ստորոգեալ կայ , կա՛մ պարզ , երբ բայը եակոն բայն է , ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ , և կամ՝ դարձեալ եակոն բային հետ , երբ բայն ածական բայ է , այսինքն բայ եական բայէն ուրիշ մը և եթէ բայ է . զոր օրինակ , սա նախադասութեանց մէջ , Ես խօսիմ , Դու ընթերցանուս , Հայր սիրէ , ստորոգեալին և բայը միացած են , քանզի խօսիմ , ընթերցանուս , սիրէ կը նշանակեն խօսող եմ , ընթերցող ես , սիրող է :

348. Հ. Նախադասութեանց մէջ , բայ յենթակային , բայէն և ստորոգեալէն , ուրիշ բառեր չե՞ն դանուիր :

Պ. Նախադասութեանց մէջ , բայ յենթակային , բայէն և ստորոգեալէն , կրնան դանուիլ ուրիշ բառեր , որ լրացուցիչ կամ յաւելուած կը կոչուին , քանզի նախադասութեան եական մասերուն , այսինքն ենթակային և ստորոգելոյն կամ բային , իմաստը լրացնելու (ամբողջացնելու , որոշելու) կը ծառայեն : Ուստի լրացուցիչ են ածականը , երեւելը (յատկացուցիչ , սեռի և բնութեան նշանդիր) և մակբայը : Զոր օրինակ .

Աստուած ճշմարիտ է արարիչ երկնի և երկրի . Դու խորհես զայդ է պարզ է . Նա տրամեցաւ յոյժ :

Այս նախադասութեանց առաջնոյն մէջ , ինչպէս յայտնի է , Աստուած ենթակայ է , է՝ բայ , ճշմարիտ՝ ստորոգեալ . ասոնք նախադասութեան էական մասերն են . իսկ ճշմարիտ ածականը և երկնի և երկրի յատկացուցիչը նախադասութեան երկրորդական մասերն են , և լրացուցիչ են , առաջինը՝ ենթակային , երկրորդը՝ ստորոգելոյն :

Երկրորդ նախադասութեան մէջ , Դու ենթակայ է , խորհես բայ և ստորոգելի է . զայդ է պարզ տարբ սեռի և բնութեան նշանդիրները լրացուցիչ են խորհող ստորոգելոյն (քանզի խորհելը խորհող ես ըսել է) :

Երրորդին մէջ , Նա ենթակայ է , պարզ , այսինքն՝ եղեւ պարզող բայ և ստորոգելի է , յոյժ մակբայը լրացուցիչ է պարզող ստորոգելոյն :

349. Հ. Նախադասութիւնները ի՞նչ բանի կը ծառայեն :

Պ. Երկու , երեք , երբեմն աւելի նախադասութիւնները , երբ նոր քին իմաստով մը իրարու հետ կապակցեալ են , խօսք կը կազմեն , զոր օրինակ .

Որ սիրեն զիս՝ || սիրեսցի ի հօրէ իմմէ : եթէ առնիցես ողորմութիւն , || մի գիտասցէ ձախ քո || զինչ գործէ աջ քո : Լեր իրաւախոհ ընդ ոսոխի քում վաղագոյն , || մինչդեռ իցես ընդ նմա ի ճանապարհի , || գուցէ մատնիցէ զքեզ ոսոխն դատաւորի , || և դատաւորն (մատնիցէ) դահճի :

Ասոնք խօսքեր են . առաջինը կը բաղկանայ՝ երկու , երկրորդը՝ երեք , և երրորդը՝ չորս նախադասութենէ :

350. Հ. Խօսքի մը մէջ գտնուած նախադասութիւնները ինչի՞ն կը ճանչցուին :

Պ. Դէմառոր բայերէն. ուսոի խօսքի մը մէջ որէպէ դիմառոր բայ կայ, այնպէս նախադասութիւն կայ: Ա.յսպէս. նախընթաց երեք խօսքին առաջնոյն մէջ երկու նախադասութիւն կայ. քանզի երկու դէմառոր բայ կայ, ուէր և ուէրեցէ: երկրորդին մէջ նախադասութիւններն երեք են, քանզի դիմառոր բայերը երեք են, առնէցես, ջնջոցէ, ջրթէ: երրորդին մէջ նախադասութիւնը ըզս է, քանզի ըզս դիմառոր բայ կայ, ըէր, էցես, տադնէցէ և ուրիշ տադնէցէ մը լռելեայն:

351. Հ. Խօսք մը կազմող նախադասութիւններն իրարու հետ ի՞նչպէս կը կապուին:

Պ. Խօսք մը կազմող նախադասութիւններըն, իրենց իրարու հետ յարաբերութեան եղանակին* նայելով, յարաբերական դերանունով և կամ շաղկապով մը կը կապուին.

Ասեն ցնա արքն || որ ընդ նմա էին: վատնեաց զինչս իւր, || զի կեայր անառակութեամբ:

Առջի խօսքին մէջ նախադասութիւնները կապուած են ու յարաբերականով. երկրորդին մէջ՝ և շաղկապով:

352. Հ. Նախադասութիւնները քանի՞ տեսակ են:

Պ. Նախադասութիւնները երկու տեսակ

* Եթէ նախադասութեան մը ուրիշ նախադասութեան մը հետ յարաբերութիւնը ենթադր յարաբերութիւն է, ու յարաբերականով կը կապուի անոր հետ. եթէ ընդունուած յարաբերութիւն է. երբ շաղկապով, եթէ դադարած յարաբերութիւն է, դադարի շաղկապով, այլևայլն հանդերձ:

են. ինքնուր և ինքնակալ: Յարաբերականով և կամ շաղկապով մը կապուած նախադասութիւնը ինքնակալ է, և այն որոյ հետ միջանկեալը կը կապուի՝ ինքնուր է: Ուսոի վերի օրինակներուն մէջ, ասէն ցնա արքն, վասնեաց զինչս իւր, դիմառոր նախադասութիւն են. ու ընդ նմա էին, և, զի կեայր անառակութեամբ, միջանկեալ են:

353. Հ. Նախադասութիւն մը յօրինելուն ի՞նչ կ'ըսուի:

Պ. Նախադասութիւն մը յօրինելուն, ինչպէս նաեւ այլ և այլ նախադասութիւններէ խօսք մը կազմելուն, շարադրել կ'ըսուի, և շարադրութեան այն կարգն է որով նախադասութեան մը մէջ բառերը, և խօսքի մը մէջ նախադասութիւնները, կը շարուին:

354. Հ. Շարադրութեան կարգը քանի՞ է:

Պ. Շարադրութեան կարգը երկու է, ուղղակա և ետադարձ:

Ա. ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳ

355. Հ. Բերականական կարգն ի՞նչ է:

Պ. Բերականական կամ վերլուծական կ'ըսուի շարադրութեան կարգը, ուր ինքնուր փաղփարտ առաջ քաշուած են ուղղադրական փաղփարները: Ենթական կամ տէր բային դիմառոր դաղափար է ստորոգելոյն նկատմամբ որ երկրորդական է. նոյնպէս դոյականն՝ ածականին նկատմամբ, խնդրառուն՝ խնդրոյն նկատմամբ, ինչպէս նաեւ դիմա-

ւոր նախադասութիւնը միջանկեալ նախադասութեան նկատմամբ :

356. Հ. Ուրեմն նախադասութեան մը բառերն ի՞նչպէս շարուելու են որ շարադրութիւնը քերականական ըլլայ :

Պ. Որպէս զի շարադրութեան կարգը քերականական ըլլայ , նախադասութեան բառերն հետեւեալ կերպով շարուելու են .

1° Ենթական , այսինքն տէր բային , բայէն և սորոգելիէն առաջ , զոր օրինակ .

Ես եմ հովիւ . Դուս ես վէմ . Նուէս խորհեցան . Այդն էր մեծատուն :

2° Որ և իցէ լրանալի բառ (ենթակայ , սորոգելի , բայ , լրացուցիչ) իւր լրացուցչէն (ածականէն , բացայայտչէն , յատկացուցչէն , խընդրէն և մակբայէն) առաջ . զոր օրինակ .

Այդն այն էր մեծատուն . Այդն , ցուվք , էր արդար . Եղբարքն ցուվնէսս իմին չեքնպոս . Նա էր իշխան երկրին . Եւ նա տրամեցաւ յոյժ . Տեսի գեղ ենեւոյ ընդնոյն . Այդն այն , ցուվք , էր մեծատուն . Դըշխոյն ճգի հաբաւոյ եկն պեսանել գՍողոմն . Դուս խորհիս զայդ է սրտի ւոմ . Հերովդէս սպան զՅակովբոս , զեղբայր Տեառն , սրով . Կապանք յետոյ նորս լուծան . Արք գեղեացն լուան զնասանել նոցս անդր . Կոչեաց զերկոս ի ծոցէյ է-րոյ :

Բոլոր այս նախադասութեանց մէջ շարադրութեան կարգը քերականական կամ վերլուծական է , քանզի ամենուն մէջ ալ լրացուցիչները (ածական , բացայայտիչ , յատկացուցիչ , սեռի և

բնութեան խնդիր , մակբայ) յետոյ դրուած են քան զլրանալիս :

357. Հ. Այս կարգը քերականական կամ վերլուծական ինչո՞ւ համար ըսուած է :

Պ. Շարադրութեան այս կարգը քերականական կամ վերլուծական ըսուած է , վասն զի , երբ նախադասութիւն մը կը լուծենք քերականօրէն , նախ կը յայտնենք ենթական իւր լրացուցիչներովը , ապա բայը և ապա սորոգելին իւր լրացուցիչներովը . նոյնպէս նախ լրացուցիչը կը յիշենք , և ապա անոր լրացուցիչը . զոր օրինակ .

Արք տեղւոյն լուան (եղեն լսող) զհասանել նոցա անդր . Տեղւոյն մարդիկը լսեցին (լսող եղան) այնոնց հոն հասնելը :

Այս նախադասութեան գրաբարին կարգը քերականական կամ վերլուծական է , քանզի կը լուծուի այն կարգով որով շարուած է :

Արք ,	Մարդիկը . ենթակայ կամ տէր բայի : Որ մարդիկը . — Տեղւոյն . Տեղւոյն մարդիկը .
Տեղւոյն ,	Սեռական խնդիր կամ յատկացուցիչ արք ենթակային : Արք գեղւոյն . Տեղւոյն մարդիկը ինչ ըրին . — Եղեն , եղան .
Եղեն ,	Բայ արք ենթակային : Արք գեղւոյն եղեն . Տեղւոյն մարդիկը եղան . — Ի՞նչ . — Լուղ . լսող .
Լուղ ,	Սորոգելի արք ենթակային , Արք գեղւոյն եղեն լուղ . Տեղւոյն մարդիկը եղան լսող . — Ի՞նչ բանը . — Զհասանել . հասնելը .
Զհասանել ,	Սեռի խնդիր լուղ սորոգելւոյն : Արք գեղւոյն լուան զհասանել . Տեղւոյն մարդիկը լսեցին հասնելը . — Որո՞ւն հասնելը . — Նոցա . անոնց .

Նոյ՝ Սեռական խնդիր կամ յատկացուցիչ հոլովն սեռի խնդրոյն։ Աբր՝ տեղոյն ըստ ձեռնադնել Նոյ. Տեղոյն մարդիկը լսեցին անոնց հասնելը. — Ո՞ւր. — Անդր. հոն.

Անդր՝ Մակբայ, որ հոլովն սեռի խնդրոյն մէկ պարագան, այսինքն տեղոյ պարագան, կը ցուցնէ։

358. Հ. Նախադասութիւն մը ինչո՞ւ համար այս կարգով կը լուծուի։

Պ. Վասն զի տրամաբանութեան բնական կարգն այս է, և միտքն այս կերպով կը լուծէ և կ'ըմբռնէ իւր գաղափարները։

359. Հ. Պէ՞տք է որ շարադրութեան կարգը միշտ քերականական ըլլայ։

Պ. Ոչ, կրնայ երբեմն չհետեւիլ։

Բ. ՁԵՒԱԻՈՐ ԿԱՐԳ

360. Հ. Շարադրութեան ձեւաւոր կարգն ի՞նչ է։

Պ. Շարադրութեան կարգը ձեւաւոր կ'ըսուի, երբ Աբրուղութիւն, Ջեղջոյ և Անելագրութիւն կոչուած քերականական ձեւերուն մէկզմէկ է։

1. Արտուղութիւն

361. Հ. Արտուղութիւնն ի՞նչ է։

Պ. Աբրուղութիւն կ'ըսուի, երբ նախադասութեան մասերը քերականական կարգէն տարբեր կը շարուին. զոր օրինակ. երբ բայը կամ ստորոգելին առաջ կը դրուի քան զենթակային, կամ լրացուցիչ մը քան զլրանալի բառը, զոր օրինակ.

Առն ուրուն մեծատան եւուն անդք տոհմականս. Ի միւսանգամ Պաւղոսի յերուսաղէմ ելանել. երկուց արարչաց, զբարւոյ և զչարի, ի միոջէ հօրէ ջծնունդան համբաւէ. Առ ի գիւաւարն և զտուերն զերկուց մեծացն անօթոց ի բաց ի միջոյ փարատելոյ. Վասն բազում ժամանակաց մոգութեամբքն ապշեցուցանելոյ զնոսա։

Այս նախադասութեանց մէջ շարադրութեան կարգն սխալ է. քերականական կարգն այս է.

Անդք առն ուրուն մեծատան եւուն տոհմականս. Ցելանելն Պաւղոսի միւսանգամ յերուսաղէմ. Համբաւէ ջծնունդս երկուց արարչաց, բարւոյ և չարի, ի միոջէ հօրէ. և այլն։

362. Հ. Արտուղութիւնը քանի՞ է։

Պ. Արտուղութիւնը երկու է. հարկաւոր և ազատ։

Ա. Հարկաւոր արտուղութիւն

363. Հ. Արտուղութիւնը ե՞րբ հարկաւոր է։

Պ. Արտուղութիւնը հարկաւոր է, երբ կը տեսնուի որ բառ մը քերականական կարգը պահելով խորթութիւն կամ երկդիմութիւն կը պատճառէ. զոր օրինակ.

1° Քերականական կարգով ածականը յետադաս ըլլալով դոյականին՝ անոր հետ կը հոլովի (Տես թիւ 51)։ Բայց խորթութենէ կամ երկդիմութենէ խուսելու համար հարկ է երբեմն ածականը դոյականին նախադաս ընել, զոր օրինակ.

Վասն իմանալոյ սպասաւորին սորա հոգւոյն։
Գառն և սպիտակ խորհանոցն Հերովդի։

Այս նախադասութեանց առաջնոյն մէջ, եթէ ապրուածնէին ածականը հոգի դարձականէն եառքը դնուելով հոլովի այսպէս, վասն իմանալոյ հոգւոյն որ ապրուածնէինէ, խորթ կ'ինայ։ Երկրորդ նախադասութեան մէջ ալ, եթէ պառն և ապրուիլ ածականները կրճանուած դարձականէն եառքը դրուին, այսպէս, կրճանուած պառն և ապրուիլ հերովդէ, երկդիմութիւն կը ծագի, քանզի կրնայ պառն և ապրուիլ հերովդէ հասկցուիլ։

2° Բերականական կարգով յատկացուցիչը յատկացեալէն եառքը պիտի դրուի. բայց նոյնպէս երկդիմութեան պատճառ կրնայ յատկացեալէն առաջ դրուիլ, զոր օրինակ.

Յովհաննու եղբայրն որ սպանաւ սրով։

Այս նախադասութեան մէջ Յովհաննու յատկացուցիչը իւր յատկացեալէն, եղբայր բառէն, առաջ դրուած է. եթէ եառքը դրուէր այսպէս, եղբայրն Յովհաննու որ սպանաւ սրով, իմաստը երկդիմի կ'ըլլար, և կրնար հասկցուիլ թէ սպաննուածը Յովհաննէսն էր։

Նոյնպէս յարաբերական դերանուն յատկացուցիչը հարկաւոր արտաղրութեամբ միշտ յատկացեալէն առաջ կը դրուի, զոր օրինակ.

Կինն որոյ անուանն պատմի ընդ ամենայն աշխարհ։

Այս նախադասութեան մէջ որոյ յարաբերականը, որ անուան բառին յատկացուցիչն է, անկէ առաջ դրուած է, որպէս զի անմիջապէս իւր յա-

րաբերեալին, կին բառին կից ըլլայ (Տես թիւ 280)· քանզի չի կրնար ըսուիլ, կինն անուան որոյ պատմի։

3° Բերականական օրէնքով տէր բային բային պիտի չդասուի, բայց տէր բային բային զատել հարկ է, երբ տէր բայիէն անմիջապէս եառքը միջանկեալ նախադասութիւն մը կայ, որ անոր մէկ յատկութիւնը կը բացատրէ, զոր օրինակ.

Յակոբոս, զոր սպան Հերովդէս, կոչէր եղբայր տեառն. (Տես և թիւ 280-284)։

4° Հարցական նախադասութեանց մէջ տէր բային բային եառքը կը դրուի, իսկ հարցական բառն իրեն վերաբերեալ մասերով բային առաջ, զոր օրինակ.

Որդի՞ ոի իցէ սա. վասն որո՞յ ծուխն կամիք (պատ) քարկոծ առնել դմա. Զի՞նչ ծուխ գործեալ է ս։

Առաջին նախադասութեան մէջ սա տէր բային բային եառքը դրուած է, որդի՞ ոի ստորոգեալին՝ առաջ. երկրորդ նախադասութեան մէջ պատ տէր բային բային եառքը դրուած է, վասն որո՞յ ծուխն խնդիրն՝ առաջ։ Երրորդ նախադասութեան մէջ ծուխ բային ս սեռական տէր բային (Տես թիւ 178) բային եառքը դրուած է, և զի՞նչ ծուխ սեռի խնդիրն՝ առաջ։

5° Բերականական կարգով մակբայները բային եառքը կը դրուին, բայց, ոչ, ծ, բացասական և արդելական մակբայները (Տես թիւ 163) հայերէնի մէջ սովորաբար բային առաջ կը դրուին, զոր օրինակ.

Ոչ եմ, կամ, վեմ արժանի. Ոչ կամիմ. Մի սիրէք։

364. Հ. Արտաղրութիւնը ե՞րբ ազատ է։

Պ. Արտաղրութիւնն ազատ է, երբ շարագրութեան քերականական կարգը փոխել հարկ չէ, այլ գրողին կամքէն կամ ընտրողութենէն կախում ունի։

365. Հ. Հայերէնի մէջ արտաղրութեան սովորական դէպքերը քանի՞ են։

Պ. Հայերէնի մէջ արտաղրութեան սովորական դէպքերը երե՛ք են։

1° Ենթակայի և բայի արտաղրութիւն. այսինքն՝ բայը ենթակային (տէր բայիին) առաջ դնել. զոր օրինակ.

Էր այդ մեծատուն. էջ սա արդարացեալ ի տուն իւր քան զնա. Աւե Պետրո, երթամ ձուկն որսալ. ասեն. Գամ և ես ընդ քեզ։

2° Ենթակայի և ստորոգելոյ արտաղրութիւն. այսինքն՝ ստորոգելին բայէն առաջ դնել, և ենթական բայէն ետքը. զոր օրինակ.

Մեծապոռն էր այդ. Լաւ էք դուք քան զմեզ. Եբաթոնք են ոտք նոցա. Եբանելի են կանայք ք։

3° Ցատկացուցչի և յատկացելոյ արտաղրութիւն. այսինքն՝ յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ դնել. զոր օրինակ.

Աստուծոյ բարբառ է. Պարբերմամբ ակնդէն յապահովենէ մարդկան եղեւ. եթէ Աստուծոյ կամք գործին այսպիսի չարիք, ընդէր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պահանջէ Աստուած. Ոչ իշխէ ոք ոչոյէ ոչոյէ ծառայ ի կայսր խրախուսել, և ոչ կայսէր ոք ծառայ ի Սատանայէն խիզախել։

4° Խնդրառուի և խնդրոյ արտաղրութիւն. այսինքն՝ խնդիրը խնդրառուէն առաջ դնել։

Զհոյ մեր հանապազորդ տուր մեզ. Զհիւանէս և զհարսս դու սրսրեր. Զօրէնս ի սէրեցէք. Զպատուէրան ի պահեցէք։ Ցովսեփայ և Դանիէլի մեծամեծ իրաց տեսիլք յայտնեցան. այսինքն, Տեսիլք մեծամեծ իրաց յայտնեցան Ցովսեփայ և Դանիէլի. Թուի թէ ի ծովէ ելանէ արեգակն. այսինքն, Թուի թէ արեգակն ելանէ ի ծովէ։ Եւ զդողութենէ նոյն բանք են. այսինքն, Նոյն բանք են և զդողութենէ։ Ի բնակչաց թափուր զերկիրն կացուցանէր. այսինքն, կացուցանէր զերկիրն թափուր ի բնակչաց. Փորձելոյ վասն ասէր. այսինքն, վասն փորձելոյ. Ծովակն որ զնովաւ չուրջ էր. այսինքն, Ծովակն որ էր չուրջ զնովաւ. Քան զաւուրս ինչ յառաջ. փոխանակ, Յառաջ քան զաւուրս ինչ. Այլ ոք քան զիս յառաջագոյն իջանէ. փոխանակ, Այլ ոք իջանէ յառաջագոյն քան զիս. Ի ներքոյ թզենւոյն տեսի զքեզ. այսինքն, Տեսի զքեզ ի ներքոյ թզենւոյն։

366. Հ. Երբ յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ կը դրուի, յատկացելոյն նախդիրն ի՞նչ կ'ըլլայ, եթէ յատկացեալը նախդիր ունի։

Պ. Երբ յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ կը դրուի, յատկացելոյն նախդիրը (եթէ յատկացեալը նախդիր ունի) կրնայ յատկացուցչին վրայ միայն դրուիլ, կամ երկուքին վրայ ալ կրկնուիլ, և կամ յատկացելոյն վրայ միայն ձգուիլ։

Առ ընդրին սուսեր և եհատ զդլուխ նորա. Գիտել զաարեաց փոփոխմունս և զաստեղաց գիրս. Սատանայ վրիպեցուցանէ զմարդիկ յԱստուծոյ ճշմար-

տութենէն. Սատանայ չերբայեցւոց և չԱսորւոց լեզուէ խոտորեալ թարգմանի. Յուղղոյն անանալոյ և ի մտաց իսկ անկանի մարդն. Դարձան չիւրեանց տեղիս. Ընդ Ցխտուսի մկրտելն և կալ յաղօթս:

Ա.յս օրինակներուն մէջ նախդիրը նախադաս յատկացուցչին վրայ միայն դրուած է:

Զարժանի վերիժուց շհատուցումն անդրէն յանձն իւր ընկալեալ. Զմեծին Աստուծոյ Արեամեայ վերհեանն. Զորոյ ես դղրվին հատի. Զօդոյն, որ ցայգ ուռնու ի խոնաւութենէ ջուրց, հասեալ ջերմութեան ճառագայթից արեգականն՝ չքթեցուցանէ ի բաց ջրամբութիւնն. Ի միւսանգամ Պաւղոսի չերուսաղէմն եղանել:

Ա.յս օրինակներուն մէջ նախդիրը թէ նախադաս յատկացուցչին և թէ յատկացեալին վրայ դրուած է:

Եւ ոչ մեծին Գրիգորի չառաքինութիւնն ուչ եղին. Ա.յլ նոցա որպէս վճռեցին զդենումբ և ոչ վնասէ, և զմիան, եթէ սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր, ոչ վնասէր. Նորա վիճաս հաճէք, այլ չիեզերաց զմիաս ոչ կարէք հաճել. Քաղաքի միոյ մեծի դիչխանութիւն հաւատալ. Երկուց արարչաց, զբարւոյ և զչարի, ի միոյէ հօրէ չծնունդսն համբաւէ:

Ազգ՝ որոյ ոչ լուիցես զեզուս. Որոյ չարիւնն Պիղատոս խառնեաց ընդ զոհս նոցա. Որոց ընդ հարսն երդմունս և դաչինս արարեր: Որոց ընդ բարս և ընդ գնացս նախանձէին. Որոյ հուր յաչացն արձակիցի:

Ա.յս օրինակներուն մէջ նախդիրը նախադաս յատկացուցչին վրայ դրուած չէ:

Ցաչս ելանել բառն ալ այսպէս կը դործածուի, այսինքն՝ նախդիրը նախադաս յատկացուցչին վրայ չի դրուիր, զոր օրինակ.

Շատից յաչաց ելանէին. Աստուծոյ յաչաց ելին. Նոյն իսկ հանէ զքեզ առնն յաչաց:

367. Հ. Եթէ նախադրութեան մը խնդիրը նախադրութենէն առաջ կը դրուի, և նախադրութիւնը նախդիր ունի, նախդիրն ի՞նչ կ՚ըլլայ:

Պ. Եթէ նախադրութեան մը խնդիրը նախադրութենէն առաջ կը դրուի, և նախադրութիւնը նախդիր ունի, այս նախդիրը կրնայ երկուքին վրայ ալ կրկնուիլ, և կամ միայն նախադաս խնդրոյն վրայ դրուիլ, զոր օրինակ.

Ի պէսպէս փորձութեանց է մէջ անկանիցիք. Ի ձերում միջի. Զմեր կնի ոչ չրջէը. Զոյր չհետ ելեալ ես. Ի մեր վերայ:

368. Հ. Մակբայներու և չաղկապներու արտուղութեան վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. 1° Երբեմն «ը բայաստական և դ արդելական մակբայը, և, ընդե՞ր, ընդէ՞ր, որո՞ւ, որո՞ւմ, որո՞ւէ, հարցական մակբայները բայէնետքը կը դրուին:

Ողթաթահերձ է, բայց սրճայ «ը, պիղծ իցէ նա ձեզ. Տկարանայ ինչ «ը քեզ. Գրեցաւ իսկ «ը. եթէ գովեսցես զբանն, և առնիցես «ը, մեծամեծ պատիժք են. Ցայտ է թէ բնաւ և էր իսկ «ը Զբրուանն. Նա և առնուին իսկ «ը յանձն. Բնաւ և յիշեմ իսկ «ը. Որ ոչն գործիցէ, և կերիցէ դ. Եւ փըրկէը իսկ ընդե՞ր զայլոց արարածս. Բնաւ իսկ աստ ընդե՞ր կոչիցի. Եւ գոհանային ո՞ւմէ. Կամի զի կանդնեսցէ. և կանդնէ «ո՞ւմէ»:

2° Երբեմն ալ չաղկապներէն ոմանք փոխանակ դրուելու նախադասութեան սկիզբը, մէջտեղը կը դրուին, զոր օրինակ.

Սով եղեւ լինելոյ յերկրի. փոխանակ՝ եթէ սով լինելոյ յերկրի. Իմ եղեւ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա. Զի կամակար մտօք եղեւ յանցանիցեմք. Զայն ընկալեալ՝ ցանկութիւն շահիցն հնարեցաւ. Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ. Զերմ ինդրեալ էր իբրև ղհուր։

369. Հ. Հրամայել բային վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Երբ ու, ւ, բացատական մակբայը, վասնական դրուելու հրամայել բային անեղեւոյթ խընդրոյն վրայ, հրամայել բային վրայ կը դրուի, այս բայը կը նշանակէ արգելել, եաստ էնդէ, զոր օրինակ.

Զգրաստու թշնամւոյն անկելոյ բեռամբ չհրամայէ՝ զանց առնել. Զուլ ի մոր կաթն չհրամայէ եւիել. Ուտել ի պաղոյ ծառոյն՝ յոր հուպն չհրամայեաց երթալ. Վասն հոգւոյ չտայ հոգալ, և վասն մարմնոյ չհրամայեաց տատամսել. Պաւղոս չհրամայեաց զարդարել կանանց. Չհրամայեաց ումեք ի վեր հանել. Փոխանակ ըսելոյ՝ Հրամայէ չառնել զանց, չեփել, չը զարդարել։

370. Հ. Ուրիշ ի՞նչ տեսակ արտաւղութիւն կայ։

Պ. Տեսակ մը արտաւղութիւն ալ կայ, և սա է որ իրարու հետ անմիջապէս կապակցութիւն ունեցող բառերու մէջ տեղ ուրիշ բառեր կը մըտնեն, զոր օրինակ.

1° Նախադասութեան ու խնդրոյն մէջտեղ։

Թշնամի կոչի (սատանայ) վասն զորոյն ի մէջ ցոբենոյն ներմանելոյ. փոխանակ՝ վասն ներմանելոյ զորոյն, և այլն. Վասն ի լաւութիւնս զմարդն յորդորելոյ. Ցեր զաչխարհն ընդ ձեռամբ նուաճելոյ. Ա- ի զաւերն Բաբելոնի նշանակելոյ։

2° Բացատական մակբային ու բային մէջտեղ, զոր օրինակ.

Մի, զի չեմք ակն, ասացուած թէ չեմք ի մարմնոյ անտի. փոխանակ՝ Մի ասացուք թէ չեմք ի մարմնոյ, այնու զի չեմք ակն. Մի, ընդ այնոսիկ որ գործեն զանօրէնութիւն, նըմանեսջիք դմա. Մի, վասն զի չէ դիւրին մտաց մերոց կալ ի վերայ սկզբան աշխարհիս թէ զիարդ և որպէս էցէ, նըմանեցուած թէ առնըսկիզբն և առանց արարչի էցէ. Զի զ, մթարբն որ զբբօքն չողայցեն, արբել հայելոյ ի յօտակութիւն լուսոյն լինին. Եւ ու, թէ վիշտս ինչ կրիցեն, դէտ։

3° Երկու բառէ չհնուած նախադրութեանց կամ մակբայից մէջտեղ, զոր օրինակ.

Ընդ հողմոյն գնէմ. փոխանակ՝ Ընդդէմ հողմոյն. Գրէ իսկ ընդ ամենայն. փոխանակ՝ Գրեթէ ամենայն։

Ա յսպէս կ'ըսուի նաեւ.

Այլ ինչ ապէ. Այլիմն ապէ։ Ոչ այսչափ միայն, այլ և այլ եւս ապէ. փոխանակ՝ Այլազգ ինչ, Այլազգ իմն, Այլազգ եւս։

4° Երկու բառէ չհնուած ասութիւններու մէջտեղը, զոր օրինակ.

Ապա եթէ զմարտուսոյցն չգոհ ոչ ածիցեն. փոխանակ՝ Ոչ ածիցեն զմոտաւ. Արկ Հերովդէս արքայ ձեռն չարչարել զոմանս. փոխանակ՝ Արկ ձեռն Հերովդէս, և այլն։

Զի մի, մթարբն որ զբբօքն չողայցեն, արբել հայելոյ ի յօտակութիւն լուսոյն լինին. Աբար Աստուած այդ որդւոյն Իսրայէլի. Ցորժամ առաջնորդն ապէ, կամ ոտամբ կամ ձայնիւ, առնիցէ. Զինչ ինչ յայտ օրհնութիւնքն առնիցեն. Ցայտ ի Ցովսէ վարձատացն է։

5° Լական բայէն և անցեալ ընդունելութենէ բաղադրեալ ժամանակներու մէջ՝ եկած բային ու անցեալին մէջտեղը, զոր օրինակ.

Ես ձնեալ իսկ ի դմին եմ. ելանայ՝ ես ձնեալ եմ իսկ ի դմին. Որ էր, վասն խռովութեան իրիք եղեալ ի քաղաքին և սպանութեան, գտեալ ի բանտ: Մինչչև ձեր ընդրեալ ինչ էջէ. Զեւ էջէ հատու խօսել: Անդ էր նաեւ Ընթելոց զբեռինն:

2. Զեղչում

371. Հ. Զեղչումն ի՞նչ է:

Պ. Զեղչո՞ւմ կ'ըսուի, երբ նախադասութեան մէկ մասը զանց առնուած է, բայց լրեալեան կ'իմացուի, զոր օրինակ.

Հոսաքել լայր զորդիս իւր և ոչ կամէր մխիթարել, զի ոչ էին (նոյս կենդանի):

Այս խօսքին մէջ վիակադծի մէջ առնուած նոյս և կենդանի բառերը, որ էին բային ենթակայ և ստորոգելի են, զեղչուած են, բայց կ'իմացուին լրեալեան:

Լեր իրաւախոհ ընդ ոսոխի քում վաղագոյն, մինչդեռ իցես ընդ նմա ի ճանապարհի. գուցէ մատնիցէ զքեզ ոսոխն դատաւորի, և դատաւորն (տոպանիցէ զքեզ) դահճի:

Այս խօսքին մէջ ալ վիակադծի մէջ առնուած տոպանիցէ բայն իր սեռի խնդրոյով զեղչուած է, բայց երկուքն ալ լրեալեան կ'իմացուին:

Զակէոս խնդրէր տեսանել զՅիսուս, և ոչ կարէր (տեսանել զնա) ի բազմութենէն:

Այս խօսքին մէջ ալ վիակադծի մէջ դրուած մասը, տեսանել զնա, որ կարէր բային խնդիրն է, զեղչուած է, բայց լրեալեան կ'իմացուի:

372. Հ. Հայերէնի մէջ ընդհանրապէս նախադասութեան ո՞ր մասերը կը զեղչուին:

Պ. Հայերէնի մէջ ընդհանրապէս կը զեղչուին.

1° Ենթական կամ տէր բային.
2° Բայը.
3° Խնդիրները:

1. Ենթակայի կամ տէր բային զեղչում

373. Հ. Ո՞ր տէր բայիները կը զեղչուին հասարակօրէն:

Պ. Հասարակօրէն կը զեղչուին բայերուն առաջին և երկրորդ դէմքի տէր բայիները ես, դուս. Դէ, դուք, զոր օրինակ.

Կոչեցի զնոսա. Եղիցիս կոյր. Կամիմք գիտել. Գիտէք զինչ արարի:

Հարկ չէ ըսել, ես կոչեցի, դուս եղիցիս, Դէ կամիմք, դուք գիտէք:

374. Հ. Երրորդ դէմքի դերանուն տէր բայիները, նա, նոքա, ինձն, ինքեանք, ե՞րբ կը զեղչուին:

Պ. Երրորդ դէմքի դերանուն տէր բայիները, նա, նոքա, ինձն, ինքեանք, կը զեղչուին, երբ բային բուն տէր բային յայտնի է. եթէ յայտնի չէ, պէտք է յայտնի ընել զայն դերանուամբ կամ ուրիշ որ և իցէ կերպով. զոր օրինակ.

Այր ոմն տնկեաց այգի և եւթ զնա մշակաց. և ի ժամու աւուրցն առ մշակսն ծառայ, զի ի պտղոյ այգւոյ տացեն նմա. և մշակքն զան հարին զծառայն և արձակեցին ունայն. յաւել միւս եւս ծառայ յղել,

նոքա և զնա եւս դան հարին, անարգեցին և արհամարհեցին ունայն:

Այս խօսքին մէջ, եթ, արհամարհաց, պատճառ, արյակեցին, յաւել, անարգեցին, արհամարհեցին բայերը դերանուն առը բայի չունին, քանզի յայտնի է թէ առաջին երկուքին առը բային այր անն է. երրորդին և չորրորդինը՝ հշդ բառն է. հինգերորդինը՝ դարձեալ այր անն է. վեցերորդին և եօթներորդինը՝ դարձեալ հշդ բառն է:

Առն միոջ էին երկու որդիք: Ասէ կրտսերն ի նոցանէ ցհայրն. Հայր, տուր ինձ բաժին որանկանի յընչից. և նա բաժանեաց նոցա զկեանսն: Ցետ ոչ բազում աւուրց ժողովեալ զամենայն կրտսերոյն՝ ճնաց յաշխարհ հեռի, և անդ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ: Եւ իբրեւ սպառեաց զամենայն, եղեւ սով սաստիկ յաշխարհին, և սկսաւ ինքն չքաւորել: Եւ գնացեալ յաճեցաւ ի մի ոմն ի քաղաքացւոց աշխարհին, և առ յղեաց զնա յադարակ իւր արածել խոզս: Ցանկայր նա լնուլ զորովայն իւր յեղջերէն զոր խոզքն ուտէին, և ոչ ոք տայր նմա...: Եւ յարուցեալ ելն առ հայր իւր, և մինչդեռ հեռագոյն էր, եահս զնա հայրն և ընդոստաւ, յարեաւ և ընդոստաւ ընդառաջ, անկաւ զպարանոցաւ նորա և համբուրեաց զնա: Եւ ասէ ցնա որդին. Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո, և ոչ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո: Ասէ հայրն ցծառայս իւր. Վաղվաղակի հանէք զպատմուճանն առաջին և ագուցէք նմա, և տուք զմատանին ի ձեռն նորա և կօշիկս յոտս նորա, և ածէք զեղն պարարակ, զնէք, կերիցուք և ուրախ լիցուք, զի այս որդի իմ մեռեալ էր և եկեաց, կորեալ էր և գտաւ. և սկսան ուրախ լինել:

Եւ էր երէց որդի նորա յադարակի. և մինչդեռ գայր և մերձ եղեւ ի տունն, լուաւ զձայն երգոց և զպարուց, և կոչեցեալ առ ինքն զմի ի ծառայիցն, հարցանէր թէ զինչ իցէ այն: Եւ նա ասէ ցնա թէ եղբայր քո եկն, և սպան հայր քո զեղն պարարակ, զի զողջ խոզքն կ'ուտէին, բայց ոչ ոք կուտար անոր...: Եւ ելաւ զնաց իւր հօրը, և մինչդեռ հեռու էր, տեսաւ զանի հայրն և գթացաւ, ելաւ վազեց դիմացը, անոր վիզն ինկաւ և համբուրեց զնի: Եւ որդին ասաւ անոր. Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո, և այլ եւս արժանի չեմ որդիդ կոչուելու: Իս հայրն ասաւ ծառաներուն. Շուտով հանեցէք առջի պատմուճանը և հագուցէք անոր, և մատանին ձեռքը տուէք, կօշիկներն ալ ոտքը, և բերէք գիրցած եղը, մորթեցէք, ուտենք և ուրախ ըլլանք, վասն զի այս որդիս մեռած էր և ապրեցաւ, կորսուած էր և գտաւ. և սկսան ուրախութիւն ընել:

Իսկ անոր երէց որդին պարտկն էր. և մինչդեռ կու գար և տանը մօտեցաւ, լսեց երգերուն և պարերուն ձայնը, և իրեն կանչելով ծառաներէն մին, կը հարցնէր թէ ինչ

սէ ցնա. Զի եղբայր քո եկեալ է, և եղեն հայր քո զեղն պարարակ, զի ողջամբ ընկալաւ զնա: Բարկացաւ երէցն և ոչ կամէր մտանել. և հայրն ելեալ արտաքս աղաչէր զնա: Նա պատասխանի ետ և ասէ ցհայրն. Այս քանի՛ ամք են զի ծառայեմ քեզ, և երբէք զպատուիրանաւ քով ոչ անցի. ուլ մի երբէք ոչ ետուր ինձ զի ուրախութիւն ընդ բարեկամս իմ. յորժամ եկն որդիդ քո այդ որ եկեր ըզկեանս քո, զեղեր դմա զեզն պարարակ: Եւ ասէ ցնա հայրն, Որդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես, և ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է. այլ ուրախ լինել և խնդալ պարտ էր, զի եղբայր քո այս մեռեալ էր և եկն, կորուսեալ էր և գտաւ:

Այս օրինակին մէջ, առաջին և երկրորդ դէմքի բայերուն տէր բայիները զեղչուած են. իսկ երրորդ դէմքի բայերէն նոսր գրով գրուածներուն միայն տէր բայիները զեղչուած են, քանզի յայտնի են:

375. Հ. Ուրիշ ի՞նչ բառեր, տէր բայի ըլլալով, կրնան զեղչուիլ:

Պ. Կրնան զեղչուիլ 1° Ոճ, ած, ամած, ի, անորոշ կամ միջակ անուններըը (Տես թիւ 67), երբ տէր բայի են, զոր օրինակ.

Եկն առ իս յեղբարց իմոց. այսինքն, Եկն առ իս ոճ կամ ին յեղբարց իմոց: Եկին ընդ մեզ և յաշակերտաց անտի. այսինքն, Եկին ընդ մեզ ամած յաշակերտաց անտի: Անմեղի ումեք ոչ դեւք, և ոչ ի գաղանաց և ի սողնոց կամ յայլ անասնոց կամ ի մարդկանէ վնասել կարասցեն. այսինքն, Անմեղի ումեք ոչ դեւք, և ոչ ին ի գաղանաց և ի սողնոց կամ յայլ անասնոց, կամ ի մարդկանէ ած վնասել կարասցեն:

2° Կը զեղչուի երբեմն յարակատարին, դերակատարին և առորդաստական անցեալին, այսինքն՝ էական բայով և անցեալ ընդունելութեամբ չինուած բաղադրեալ ժամանակներուն (Տես թիւ 155), եղակի երրորդ դէմքին տէր բային որ սեռական հոլով է (Տես թիւ 178), զոր օրինակ.

Զգաւթն մի չափեր, զի տուեալ է զնա հեթանոսաց. այսինքն, զի ին տուեալ է զնա հեթանոսաց: Եթէ զգործան չէր գործեալ ի նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա. այսինքն, Եթէ էր չէր գործեալ ի նոսա զգործն, և այլն: Ընդ մեզ զի՛ էք պղտցեալ, իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ արարեալ իցէ զինալդ դմա. այսինքն, արարեալ իցէ ին զինալդ դմա: Զինչ ուներս զոր ոչ իցէ առեալ. այսինքն, զոր ոչ իցէ առեալ ած: Մինչչեւ ստեղծեալ էր զերկիր յորովայնի, զիտեմ զերկիր. այսինքն, Մինչչեւ ստեղծեալ էր ին երկիր: Մինչչեւ խօսեցեալ իցէ՝ ուսիր. այսինքն, Մինչչեւ խօսեցեալ իցէ ած՝ ուսիր:

376. Հ. Այս վերջին դէպքին վերաբերեալ ի՞նչ դիտելիք կայ։

Պ. Երբ բաղադրեալ ժամանակը երկուք է, մէկը տէր բային դէմքը կ'առնէ, միւսը երրորդ դէմք կը մնայ զեղչեալ տէր բայիով, զոր օրինակ.

Զառ ի յետոյն ոտացեալ է (էմ), և ի յառաջադէմն նկրթեալ եմ. փոխանակ ըսելու, Զառ ի յետոյն ոտացեալ, և ի յառաջադէմն նկրթեալ եմ։

Եթէ կացեալ եաւ ի պատուիրանիդ քում. տէր, և պահեալ էր (ըը) զօրէնս զոր եդիր. փոխանակ։ Եթէ կացեալ եաւ ի պատուիրանիդ քում, և պահեալ եաւ, և այլն։

Մինչչեւ պեսեալ էր (նոյա) ընա, և մինչչեւ ի նախանձուէն էին հաշեալ։ փոխանակ, Մինչչեւ պեսեալ էին ընա, և մինչչեւ ի նախանձուէն էին հաշեալ։

Մինչչեւ ձնեալ էին, և մինչչեւ բարի ինչ կամ չար ֆորձեալ էր (նոյա). փոխանակ, Մինչչեւ ձնեալ էին, և մինչչեւ բարի ինչ կամ չար ֆորձեալ էին։

Յորժամ զայսպիսի մեծամեծս առեալ էջ (ըը), և սակաւս պահանջիցէ. փոխանակ ըսելու, Զայսպիսի մեծամեծս առեալ էջեւ, և սակաւս պահանջիցէ. Այսպիսի մեծամեծ բաներ առինք, և քիչ բան կը պահանջուի մեզի։

377. Հ. Այսպէս յարակատարի կամ գերակատարի եղակի երրորդ դէմքին զեղչեալ տէր բային ուրիշ բառ ալ կրնա՞յ ըլլալ։

Պ. Այսպէս յարակատարի կամ գերակատարի եղակի երրորդ դէմքին զեղչեալ տէր բային կրնայ ըլլալ անորոշ անուն մը կամ այնպիսի բառ մը որ խօսքին իմաստէն կը հասկցուի, զոր օրինակ.

Զայս ամենայն գրեալ է (առաքեաց կամ սրբոյ) ի գիրս ժամանակաց թագաւորացն։ Տեսին զի թաւալեցուցեալ էր (սրբոյ) զվէմն ի գերեզմանէն։ Զեւ եւս էր արկեալ (Հերովդէ) զՅովհաննէս ի բանտ։ Եդ զնա ի գերեզմանի զոր էր փորեալ (Նորա, Յովսեփու) ի վիմի։ Եդ ի կառածոյ գերեզմանի ուր չէր (Նորա, Յովսեփու) բնաւ զոք եդեալ։

2. *Բայի զեղչում*

378. Հ. Բայը ե՞րբ կը զեղչուի ընդհանրապէս։

Պ. Խօսքի մը մէկ անդամին մէջ յիշուած բայ մը, մինակ և կամիրեն վերաբերեալ խնդիրներով մէկ տեղ, ընդհանրապէս կը զեղչուի նոյն խօսքին միւս անդամին մէջ, զոր օրինակ.

Լեր իրաւախոհ ընդ ոսոխի քում վաղագոյն, մինչդեռ իցես ընդ նմա ի ճանապարհի. գուցէ մատնիցէ զքեզ ոսոխն դատաւորի, եւ դատաւորն՝ դահճի. այսինքն, եւ դատաւորն մատնիցէ զքեզ դահճի։

Լուարուք զի ասացաւ առաջնոցն. Մի երդնուցուս սուտ, այլ ես ասեմ ձեզ ամենեւին մի երդնուլ. մի յերկինս՝ զի աթոռ է Աստուծոյ. եւ մի յերկիր՝ զի պատուանդան է ոտից նորա. այսինքն, ես ասեմ ձեզ ամենեւին մի երդնուլ. մի երդնուլ յերկինս, զի աթոռ է Աստուծոյ, եւ մի երդնուլ յերկիր, զի, եւայլն։

Թէպէտեւ ամենեքին գայթակղեցին, այլ ես՝ ոչ. այսինքն, այլ ես ոչ գայթակղեցայ։

Զերախտաւորն եւ զբարերարս որ ի նմանէ (Աստուծոյ) կարգեցան՝ մեք ոչ հրամայեմք անարդել. բայց դարձեալ եւ ոչ զպաշտօն արարչին՝ արարածոց մատուցանել. այսինքն, բայց դարձեալ եւ ոչ զպաշտօն արարչին հրամայեմք արարածոց մատուցանել։

Զիմըդ պաշտիցեմք զարեգական որ կոչի Ծառայ.

կամ ղլուսին՝ որ ամսոյ ամսոյ հիւծանի, կամ ղերկիր՝ ղոր հանապազ բրեմք եւ ցանգ կոխեմք. այսինքն, կամ ղե՞րդ պաշտեցեմ ղլուսին որ ամսոյ ամսոյ հիւծանի, կամ ղե՞րդ պաշտեցեմ ղերկիր ղոր, եւայլն:

Որ առողջ միտս ունին, ոչ ղշարժուն՝ այլ ղշարժիչն պարտին փառաւորել. այսինքն, ոչ ղշարժունն պարտին փառաւորել՝ այլ ղշարժիչն պարտին փառաւորել:

Գովեսցէ ղբեզ ընկերն, եւ մի քո բերան. օտարն՝ եւ մի քո շրթունք. այսինքն, Գովեսցէ ղբեզ ընկերն, եւ մի ջովեսցէ ղեզ քո բերան. ջովեսցէ ղեզ օտարն, եւ մի ջովեսցեն ղեզ քո շրթունք: Նոքա կարօտ են հացի, եւ դու՝ իմաստութեան. այսինքն, եւ դու կարօտ ես իմաստութեան:

Արեգակն խաւարելովն յայտ առնէ թէ՝ Ձեմ ես արժանի պաշտաման, այլ այն՝ որ զիս զամենայն տիւ լուսաւոր պահէ. այսինքն, Ձեմ ես արժանի պաշտաման, այլ այն է արձանն պաշտաման որ. եւայլն:

379. Հ. Ուրիշ ի՞նչ բայ կը ղեղչուի յաճախ:

Պ. Յաճախ կը ղեղչուի եոկան բայը 1° երբ անցեալ ընդունելութեան մը հետ է, մանաւանդ թէ բային անցելոյն հետ, ղոր օրինակ.

Տուեալ լեցի քեզ թագաւորութիւնն իմն հա զա ամի, եւ Որմիզդ ի վերայ քո արքայ կացուցեալ. այսինքն, կացուցեալ լեայ: Տուեալ քեզ ղՀագար, նաժիշտ իմ. այսինքն, Տուեալ եմ քեզ ղՀագար, եւայլն: Զամենեսին որ անցանիցեն ղօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխանութիւն պատուհասել. այսինքն, Տուեալ եմ քեզ իշխանութիւն եւայլն: Արքայ, տուր իշխանութիւն, եւ սպանիցէ զվիշապդ. եւ ասէ թագաւորն. Տուեալ քեզ. այսինքն, Տուեալ եմ կամ լեայ քեզ: Մանաւանդ վասն աղանդին քրիստոնէից պատուիրեալ ձեզ դի... այսինքն, Պատուիրեալ եմ ձեզ դի, եւայլն: Զի ահա-

սիկ Հողեփեռն յերկիր կործանեալ, եւ գլուխ իւր չէ առնմա. այսինքն, Ցերկիր կործանեալ է, եւայլն: Գնացին արք անօրէնք պատմել թագաւորին, եթէ Ցոլիաթան մեքենայս կազմեալ, շուրջ զբերդսն պատեալ, յառնուլ պատրաստեալ. այսինքն, Ցառնուլ պատրաստեալ է: Եւ արքայ Դաւիթ ծերացեալ եւ անցեալ զաւուրբք, եւ ծածկէին զնա հանդերձիւք եւ ոչ ջեռնոյր: այսինքն, Ծերացեալ էր և անցեալ զաւուրբք:

2° Լական բայը կը ղեղչուի մանաւանդ ինչ-չե-, չե-, բառերէն եառքը, ղոր օրինակ.

Մինչչեւ լերինք հաստատեալ էին, և մինչչեւ ստեղծեալ ղերկիր և ղամենայն տիեզերս. այսինքն, Մինչչեւ էր ստեղծեալ (Աստուծոյ) ղերկիր, և այլն: Մինչչեւ եկեալ առ Միմեանս՝ (Մարիամ) դուստր յըղացեալ ի Հոգւոյն սրբոյ. այսինքն, Մինչչեւ եկեալ էին ընդ Միմեանս (Ցովսէփ և Մարիամ), և այլն: Զինչ չար քան զօճ կայցէ, և ի նմանէ լինի թերիակէ, և ի սպանող դեղոց, որք ի նենդութենէ մարդկան կազմեցան, չէս հասուցեալ եւ անդէն բուժէ. այսինքն, Չես հասուցեալ էդե. Օձէն դէշ ինչ բան կայ. սակայն թերիակէն (թիրեաք) անկէ կըլլայ, որ հաղիւ թէ կը հասնի, իսկոյն կը բժշկէ. Չես նստեալ, եւ անդէն յօրհնութիւնսն յորդորին. այսինքն, Չես նստեալ էդեն, եւ անդէն, եւայլն: Հաղիւ կը նստին, (կամ կը նստին չեն նստիր,) փառաբանութեան կը չարժին: Չես այդ եղեալ, իւրաքանչիւր ղընկեր կոչեմք. այսինքն, Չես այդ եղեալ էդե եւայլն. Առտու ըլլալուն պէս, իրար կը կանչենք:

3° Լական բայը կը ղեղչուի, երբ յարաբերական դերանուամբ միջանկեալ նախադասութիւն

է, և աչխարհաբար եղէ ընդունելութեան զօրութիւնն ունի, զոր օրինակ.

Լուսան ամենայն թագաւորք որ յայնկոյս Յորդանանու (էին). Յորդանանու անդին եղէ բոլոր թագաւորներըը լսեցին. Աւետն արքն որ ընդ նոսա (էին). Անոնց հետ եղէ մարդիկ ըսին. Ցիշեաց զուխտ իւր որ ընդ Աբրահամու (էր). Որդի Յովսեփայ որ Հեղեայն, որ Մատաթիայն. այսինքն, որ էր (ըզէ) Հեղեայ, որ էր (ըզէ) Մատաթիայ. Մատաթիային որդւոյն Հեղիի որդւոյն Յովսեփայ որդին էր:

380. Հ. Նախադասութեան մը իմաստին ի՞նչ մանաւանդ յատկութիւն տալու համար շատ անգամ բայ մը կը զեղչուի:

Պ. Շատ անգամ բայ մը, մանաւանդ էական բայը, կը զեղչուի՝ նախադասութեան իմաստը հակիրճ և պարզ ընելու համար, և այս մանաւանդ այնպիսի նախադասութեանց մէջ որ ծանուցում կամ մեկնութիւն կամ առակ կամ ոխտ են, վերնագիր են, զոր օրինակ.

Այդ ձեզ օրհնութիւն յաւարէ թշնամեաց. այսինքն, Այդ է ձեզ օրհնութիւն, և այլն: Եկաց քարոզ զօրուն ի բանակին և ասէ, Իւրաքանչիւր ոք ի քաղաք իւր և յերկիր իւր. այսինքն, Իւրաքանչիւր ոք երթիցէ ի քաղաք իւր, եւայլն: Ասէ արքայ, Զինչ է այդ. և ասէ Սիբա, Էշքդ՝ նստելոյ արքային, և հացդ և արմատդ՝ ի կերակուր մանկանցդ. այսինքն, Էշքդ են նստելոյ արքային, հացդ և արմատդ եղիցին ի կերակուր, և այլն: Փառք հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. այսինքն, Երիցին փառք հօր և որդւոյ, և այլն: Սուր տեառն և Գեդէոնի. Սուր ի վերայ Քաղդէացւոցդ. այսինքն, Երիցի սուր, և այլն: Խաղաղութիւն ամենեցուն. այսինքն, Երիցի խաղաղութիւն ա-

մենեցուն: Սահակայ եպիսկոպոսի Հայոց ողջոյն. Առ Հոռիմեան եղբայր, Առ Սպարատացիս, եղբարս մեր, ողջոյն. այսինքն, Երիցի ողջոյն, եւ այլն: Երանի աղքատաց, վայ ձեզ դպրաց եւ փարիսեցւոց կեղծաւորաց, եղիցի ինձ, Անէծք այսպիսի կծծի բանից. այսինքն, Երիցի երանի, վայ, եղուկ. Երիցին անէծք, եւ այլն:

Բոլոր այս խօսքերը ծանուցում կամ մաղթանք են:

Սկիզբն իմաստութեան՝ երկիւղ տեառն. այսինքն, Սկիզբն իմաստութեան է երկիւղ տեառն: Եղբայր յեղբօրէ օգնեալ՝ իբրեւ զքաղաք ամուր. այսինքն, Եղբայր յեղբօրէ օգնեալ՝ լինի իբրեւ զքաղաք ամուր:

Այս խօսքերն առակ են:

Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի. այսինքն, Այս են գիրք ծննդեան, եւ այլն: Աւետարան ըստ Մատթէոսի. Թուղթ Պաւղոսի առ Հռոմայեցիս. այսինքն, Աւետարանս այս է գրեալ ըստ Մատթէոսի. Այս թուղթ է Պաւղոսի, գրեալ առ Հռոմայեցիս:

Այս խօսքերը տիտղոս կամ վերնագիր են:

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ, Ընթերցուած ի ծննդոց, կամ, յԵսայեայ մարգարէէ. Պատմութիւն Հայոց. Գլուխ առաջին, երկրորդ, երրորդ, և այլն. վոխանակ ըսելու, Այս ընթերցուած կամ Ընթերցուածս է ի ծննդոց, կամ, յԵսայեայ մարգարէէ, Այս է պատմութիւն Հայոց. Գլուխս այս է առաջին, երկրորդ, եւայլն:

3. *Խնդիրներու զեղչում*

381. Հ. Դերանուն խնդիր մը ե՞րբ կը զեղչուի:

Պ. երբ միևնոյն հոլով կամ ձեւ դերա-

նուն խնդիր մը քանի մը բայերու կը վերաբերի, անոնցմէ մէկուն քով միայն դրուելով, մնացեալներուն քով կրնայ զեղչուիլ, ըստ օրինակ.

Այր մի անկաւ ի ձեռս աւազակաց, որք մերկացուցին զնա, եւ վէրս ի վերայ եդեալ թողին կիսամահ. փոխանակ, մերկացուցին զնա, եւ թողին զնա կիսամահ: Ել ի վերայ նորա եւ նստաւ. փոխանակ, եւ նստաւ ի վերայ նորա:

Բայց երբ բայերը տարբեր հոլով կամ ձեւ խնդիր կ'ուզեն, ամէն բայի իրեն վայելուչ խընդիրը արուելու է, ըստ օրինակ.

Ետես զնա եւ խօսեցաւ ընդ նմա. Ցարեցաւ ի նա եւ ոչ մեկնեցաւ ի նմանէ:

382. Հ. Բացառական խնդիր ունեցող մասնական անուանց վրայ ի՞նչ գիտես:

Պ. Բացառական խնդիր ունեցող մասնական անուն մը, իբրեւ սեռի խնդիր, շատ անգամ կը զեղչուի, ըստ օրինակ.

Գուցէ սատակիցէ ի նոցանէ տէր. այսինքն, զոմանս ի նոցանէ: Առ ընդ քեզ ի ծերոց ժողովրդեանդ. այսինքն, զոմանս ի ծերոց: Ցաղբատաց ժողովրդեանն եթող անդ յերկրին. այսինքն, զոմանս, կամ զմասն ի չաղբատաց: Արբ ի գինւոյն եւ արբեցաւ. այսինքն, Արբ սակաւ ինչ, կամ, մասն ինչ ի գինւոյն: Ի պտղոյ այգւոյն տայցեն նմա. Առ ի պտղոյ նորա եւ եկեր. այսինքն, մասն ինչ ի պտղոյ այգւոյն. պտուղս ինչ ի պտղոյ նորա, եւայլն:

Նոյնպէս առաւել, այլ բայերուն սեռի խնդիրը, երբ անծանօթ անձ է, կը զեղչուի, ըստ օրինակ.

Առաքեաց եւ գլխատեաց զՅովհաննէս ի բան-

տին. այսինքն, Առաքեաց դահիճ եւ գլխատեաց: Առաքեցին ընդ ամենայն գաւառն, եւ ածին առ նա զամենայն հիւանդս. այսինքն, Առաքեցին ոմս ընդ ամենայն գաւառն, եւայլն: Առաքեցին ի բանտն ածել զնոսա. Ցղեցին եւ կոչէին զնոսա. այսինքն, Առաքեցին ոմս, Ցղեցին ոմս, և այլն:

383. Հ. Նախդիր ունեցող յատկացեալներու վրայ ի՞նչ գիտես:

Պ. Նախդիր ունեցող յատկացեալ մը, որ նախադասութեան կամ խօսքին մէջ արդէն յիշուած է, անմիջապէս եաքը եկող ուրիշ յատկացուցչի քով կը զեղչուի, բայց անոր նախդիրը յատկացուցչին վրայ կը դրուի, ըստ օրինակ.

Լուաւ զձայն երգոցն եւ զպարուց. այսինքն, եւ զձայն պարուց: Զվարագոյր զրան խորանին եւ զդրան սրահին. այսինքն, եւ զվարագոյր զրան սրահին: Խոստովան լինէին զվեղս իւրեանց եւ զհարց իւրեանց: Փետէի զվարսս գլխոյ իմոյ եւ զմօրուաց իմոց: Զպատուղ կալոյ քո եւ զհնձանի մի հատանիցես: Բուրեսցէ հոտ նորա իբրեւ զկնդրկի: Զայն նորա իբրեւ զօձի որ ճչիցէ: Զամենայն ճարպ ղարջառոյ եւ զոչխարի եւ զայծեաց մի ուտիցէք: Բաղում են որդիք սկնդկիդ առաւել քան զարամբուին: Գուցէ տեսանիցէ զերեսս ձեր արամադոյնս քան զայլոց մանկանց հասակակցաց ձերոց: Եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւն ձեր առաւել քան զդպրացն եւ զփարիսեցւոց: Առնէաք զկամս մարմնոյ եւ զմտաց: Տգէտ են Աստուծոյ արդարութեանն եւ զիւրեանցն (այսինքն՝ զիւրեանց արդարութիւնն) խնդրեն կացուցանել: Զիրաւունս վեկին եւ զորբոյ եւ զայրւոյ: Մի լիցի ապրեալ տուն նորա, այլ ի նորայն (այսինքն՝ ի տան նորա) կացցեն օտարք: Զարմանային յոյժ ընդ գեղեցկութիւն նորա

եւ ընդ ամենայն որդւոցն Իսրայելի : Որպէս թէ արդարոցն մեռելոց ոգիք յայլ ’ի սուրբ մարմինս փոխիցին , կամ ’ի մարդկան կամ ’ի գազանաց եւ ’ի ճճեաց եւ ’ի սողնոց . այսինքն , ի մարմին մարդկան , ի մարմին գազանաց , ի մարմին ճճեաց եւ ի մարմին սողնոց : Լուաւ Գոթողիա զձայն ժողովրդեանն , զընթանալոյն, զդոհանալոյն եւ զօրհնելոյն զաւրքայ :

384. Հ. Խօսքին մէջ արդէն չյիշուած բառ մ’ալ , երբեւ յատկացեալ , կրնա՞յ զեղչուիլ :

Պ. Երբեմն նախադասութեան մէջ կը տեսնուի զեղչեալ յատկացեալ մը որ , թէպէտ անճանաչելի բառ է , սակայն կրնշանակէ , ըստ , վերաբերեալ բաներ , զոր օրինակ .

Կոյսն հոգայ զտեառնն . այսինքն , զէրս տեառն . Կոյսը տիրոջը վերաբերեալ բաները կը հոգայ : Մի ոք զանձին եւ եթ խնդրիցէ . այսինքն , զէրս անձին իւրոյ . Մարդ իրեն վերաբերեալ բաները միայն թող չփնտռէ : Ցորժամ եղէ այր , զտղայութեանն ի բաց խափանիցի . այսինքն , զէրս տղայութեան . Երբ չափահաս եղայ , տղայութեան վերաբերեալ բաները մէկդի նետեցի : Երթայք տուք կայսերն՝ կայսեր , և զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ . այսինքն , զէրս կայսերն՝ կայսեր , զէրս Աստուծոյ՝ Աստուծոյ . Գացէք կայսեր վերաբերեալ բաները կայսեր տուէք , Աստուծոյ վերաբերեալ բաներն ալ Աստուծոյ : Զխաւխանանաժոյ նոր եւ զբժշկութեանն տուժեսցի . այսինքն , զէրս խաւխանանաժոյ եւ բժշկութեան նորա . Անոր (վիրաւորեալ մարդուն) խաւխանանաժին (գործէ մնալուն) և բժշկութեանը վերաբերեալ բաները պիտի տուժէ :

385. Հ. Բայ ի տէր բայիէն , բայէն և խընդրէն ուրիշ ի՞նչ բառեր կրնան զեղչուիլ :

Պ. Բայ ի տէր բայիէն , բայէն և խնդրէն կրնան զեղչուիլ

1°. Ստորոգելին .

2°. Դերբայ մը .

3°. Ցուցական և ստացական ածական մը .

4°. Նախադրութիւն մը և շաղկապ մը :

385. Հ. Ստորոգելին ե՞րբ կը զեղչուի :

Պ. Ստորոգելին կը զեղչուի 1° երբ էական բայը տեղ մը ցոյնուելէ, ներկայ ըլլալ կը նշանակէ , զոր օրինակ .

Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս . Չէ ասա , այլ յարեաւ . Ո՞ւր իցէ եղբայրն քո . Եւ էր նա ի տան ուրուսն փարիսեցւոյ :

Բոլոր այս նախադասութեանց մէջ լռելեայն կ’իմացուի ծօ (ներկայ) , քնակեալ, բաղկեալ կամ ուրիշ ասոնց նման բառ մը իբրեւ ստորոգելի : Ուստի վերի խօսքերը որպէս թէ են . Էր անդ ծօ այր մի որոյ ձեռն գօսացեալ էր . Հոն (ներկայ) էր մարդ մը որոյ ձեռքը չորցած էր : Ես ընդ ձեզ քնակեալ եմ զամենայն աւուրս . Ես ամէն աւուն ձեզի հետ (ընակած) եմ : Ո՞ւր իցէ քնացեալ եղբայրն քո . Եղբայրդ ո՞ւր (գացած) է : Եւ էր նա քաղկեալ ի տան ուրուսն փարիսեցւոյ . Նա փարիսեցւոյ մը տունն էր (նստած) * :

---

* Այս նախադասութեանց մէջ գտնուած մակբայները և խընդիրները , ասա , անդ , ուր , ընդ ինչ , է դան կը վերաբերին լռելեայն իմացուած ստորոգելոյն , ոչ թէ էական բային . քանզի բուն էական բայը քնդիր չի կրնար ունենալ : Ուստի սա նախադասութեան մէջ, էր նա է դան ուրուսն փարիսեցւոյ , կը լուծուի այսպէս . Նա՝ տէր բայի . էր՝ բայ . Բաղկեալ՝ ստորոգելի զեղչեալ . է դան՝ խնդիր բուն դուրն (ոչ թէ էր ին) :

2°. Երբ էական բայը էր, կայ, կը նշանակէ, նախադասութեան մէջ առարոգելի չի դառնուիր, ղըր օրինակ.

Էր առ մեզ պատանի մի. Մեր քով պատանի մը կայ: Էր անդ այր մի որոյ ձեռն իւր գօսացեալ էր. Հոն մարդ մը կար որոյ ձեռքը չորցած էր: Էին անդ թակոյկք կճեայք վեց. Հոն կիճէ վեց թակոյկներ կային:

Ա.յս նշանակութեամբ՝ է բայն էական բայ չէ, այլ չեղոք բայ է, և առարոգելին իրեն հետ միացած ունի, ուստի և է, էր, էին, այս միօք որպէս թէ են՝ է, էր, էին ըլլալ:

386. հ. Անհերեւոյթ մը ե՞րբ կրնայ զեղչուիլ:

պ. Երբ նախընթաց բայն մը անհերեւոյթ խնդիրը յաջորդ բային ալ խնդիր է, կրնայ զեղչուիլ յաջորդ բային քով, ղըր օրինակ.

Զինչ գործէք ղըր չէ օրէն ի շաբաթու. այսինքն, Զոր չէ օրէն ըռնել: Բազում ինչ ունէի պրել առ ձեզ, այլ ոչ կամեցայ քարտիսիւ և գեղով. այսինքն, Քարտիսիւ և գեղով (թղթով և մելանով) ըռնել: Զըստէպ յօրանջելն և ձգտել հմուտ բժիշկք ի մթերելոյ մաղասոց սահն. այսինքն, ի մթերելոյ մաղասոց սահն լինել: Անկանէր ի ներքս սուսեր ի ձեռին. այսինքն, ունելով սուսեր ի ձեռին:

Ա.յսպէս կ'ըսուի նաեւ.

Բերան ի բերան խօսել. Սիրտ ի բերան չըլլալ. Ընթանալ սուր ի ձեռին. Ձեռս ի գլուխ ելանել. Բերան ի վայր անկանել. այսինքն, Խօսել ունելով բերան ի բերան. Շրջել ունելով սիրտ ի բերան. Ընթա-

նալ ունելով սուր ի ձեռին. Ելանել ունելով ձեռս ի գլուխ. Անկանել ունելով բերան ի վայր*:

387. հ. Անցեալ ընդունելութիւն մը ե՞րբ լռելեայն կ'իմացուի:

պ. Երբ նախադասութեան մէջ խնդիր մը կայ որուն խնդրառուն ծանօթ չէ, հոն լռելեայն կ'իմացուի անցեալ ընդունելութիւն մը առ որ կը վերաբերի այն խնդիրը, ղըր օրինակ.

Մեռաւ ամաց քսանից. այսինքն, լեալ ամաց քսանից: Ցայն ինչ ապաստան՝ զամենայն ինչ անխըտիր գործեմք. այսինքն, Ցայն ինչ ապաստան լեալ՝ զամենայն ինչ անխտիր գործեմք. Այս բանին ապաւինելով՝ ամենայն ինչ անխտիր կը գործենք: Ինքն երթայր բով, և ամենայն ժողովուրդն ընդ նմա ձորձ զգլխով. այսինքն, ունելով ձորձ զգլխով: Մարտնչել ճակատ առ ճակատ. այսինքն, ունելով ճակատ առ ճակատ: Աձել գայլ ի բերան. այսինքն, ունելով գայլ ի բերան:

388. հ. Ո՞ր ածականները կրնան զեղչուիլ:

պ. 1°. Կը զեղչուին շատ անգամ այս, այդ, այն ցուցական ածականները, և գոյականին վերջը կցուած ս, դ, ն գիրերը բաւական կը համարուին: (Տես թիւ 294):

2°. Կը զեղչուին երբեմն առացական ածականները, իմ, ում, մեր, ձեր, իւր, երբ խօսքին մէջ առացիչը յայտնի է, ղըր օրինակ.

* Բերան ի բերան, Սիրտ ի բերան, Սուր ի ձեռին. Ձեռս ի գլուխ. Բերան ի վայր, Լայլն, կրնան նաեւ իրը մակբայ գործածուիլ, ինչպէս են նաեւ սա ոճերը. Հոդ ի ջուր լինել, կախել ջրի մէջ, Տապալել հետ ի վեր, կապել (աղուէսս) չոր ընդ չոր. այլոքն հանդերձ:

Քարամբք եւս կոծէը զանձն. այսինքն, զանձն ե՞ը: Ոչ համարիմ զանձն արժանի. այսինքն, զանձն ե՛ս: Թողաք զհայր և զմայր, զեղբարս և զքոյր. այսինքն, Թողաք զհայր և զմայր Ռէ, զեղբարս Ռէ, և զքոյս Ռէ: Զինչ է այդ զոր ի ձեռին ունիս. այսինքն, Զոր ի ձեռին ե՛ս ունիս: Ամբարձէք զաչս և տեսէք. այսինքն, զաչս ՅԷ:

3° *կը զեղչուի չատ անգամ նաև Ռ թուականն ածականը, զոր օրինակ.*

Արկ վարձս մշակացն աւուրն գահեկան. այսինքն, գահեկան Ռ. Մշակներուն վարձ կարեց օրը մէկ գահեկան: Զհանդերձս նորա արարին չորս մասունս. իւրաքանչիւր դինուորի մասն. այսինքն, մասն Ռ: Առանց կուսոյ ամ չեմ լեալ. այսինքն, Առանց կուսոյ ամ Ռ չեմ լեալ. Տարի մը առանց կուսոյ եղած չեմ: Աւուր դնաց աստի, և աւուր դընաց անտի. այսինքն, Աւուր Ռ՝ դնաց:

389. *Հ. Նախադրութիւն մը ե՞րբ կրնայ զեղչուիլ:*

Պ. Նախադրութիւն մը որ քանի մը խնդիր ունի, առաջին խնդրոյն քով դրուելէն ետքը, կրնայ միւսներուն քով զեղչուիլ, միայն նախադիրը, եթէ նախադրութիւնը նախդիր ունի, կը դրուի բոլոր խնդիրներուն վրայ, զոր օրինակ.

Վասն խռովութեան իրիք եղելոյ ի քաղաքին և սպանութեան. այսինքն, և վասն սպանութեան: Յարիցէ ազգ յազգի վերայ, և թագաւորութիւն՝ ի թագաւորութեան. Վէրս ի վերայ վիրաց և ցաւս ի ցաւոց յաւելուին. այսինքն, Ի վերայ թագաւորութեան, ի վերայ ցաւոց: Ի վերայ խաչանց իմոց մեռանիմ. յորդոց խաչանց արդեօք. ի հարթուցելոցն, ի խափուցե-

լոցն, ի գաղանակուռ եղելոցն. այսինքն, Ի վերայ որդոց խաչանց. ի վերայ հարթուցելոցն. ի վերայ խափուցելոցն. ի վերայ գաղանակուռ եղելոցն: Գթայր ի վերայ նորա, իբրեւ հայր յորդւոյ. այսինքն, Իբրեւ հայր ի վերայ որդւոյ: Երթ զհետ արդարութեան, զաստուածպաշտութեան, զհաւատոյ, զսիրոյ, զհամբերութեան, զհեզութեան. այսինքն, զհետ հաւատոյ, զհետ սիրոյ, և այլն:

2° *կը զեղչուի ի նախդիրը, մանաւանդ անեղութեան ի կամ յ նախդիրը, երբ ի նախդրին բառ մը, որ անեղութեան խնդիրն է, անեղութեն առաջ կը դրուի, զոր օրինակ.*

Ետ արքայ զաղջիկն կնութիւն սիրելոյն իւրում. Տայցեմ զդուստր իմ կնութիւն Արշակայ. Առ զնա կնութիւն. փոխանակ, ի կնութիւն: Զեռնադրեսցեն անդ զսուրբն Ներսէս կաթողիկոսութիւն Հայոց մեծաց. փոխանակ, ի կաթողիկոսութիւն:

Ի քուն լինել մարդկանն. այսինքն, Ի լինել մարդկանն ի քուն. Ի ճանապարհ անկանել նոցա և մօտ ի քաղաքն լինել. այսինքն, Ճանկանել նոցա ի ճանապարհ և ի լինել մօտ ի քաղաքն. Արգելին զմեզ ի ներքս մտանելոյ. այսինքն, ի մտանելոյ ի ներքս. Եւ այն լինի յոյժ ի տօթի աշխատելոյ կամ կարի ի ցրտոյ ւկելոյ. այսինքն, յաշխատելոյ յոյժ ի տօթի, կամ ի լկելոյ կարի ի ցրտոյ:

Նոյն բանն լսանալու է նաեւ ՚ի նախդրոյն համար, զոր օրինակ.

---

* Ջ. Նախդիրը երբեմն զեղչուած է ի դրով սկսող բառերէն առաջ, ի նախդիրն ալ կամ ե դրով սկսողներէն առաջ. ուսոմն ըսուած է. Մերկացաւ ղէ՞ս իւր, փոխանակ, ղզեստ իւր. Այլ ինչ դործ ոչ ունէին բայց միայն ղրդռիւն և ղջճնելն և ընդ

Ցառաչ քան զերկիր առնել և նախ քան զանդունդս գործել. այսինքն, Ցառաչ քան զառնել զերկիր և նախ քան զգործել զանդունդս: Ցառաչ քան զլերինս հաստատել. այսինքն, Ցառաչ քան զհաստատել զլերինս:

390. Հ. Ո՞ր շաղկապները կրնան զեղչուիլ:

Պ. Զի և եթէ կամ ըն շաղկապները կրնան զեղչուիլ, մանաւանդ երբ շաղկապով կապուելու նախադասութիւնը հարցումի է, զոր օրինակ.

Թոյլ տուր անցից ընդ երկիր քո. այսինքն, Թոյլ տուր զի անցից: Ես գիտեմ, յուշ լիցին նմա չարիքն զոր անցուցաք մեք ընդ նա. այսինքն, Գիտեմ զի յուշ լիցին. և այլն: Գիտասցեն, եթէ ոչ ձիւն և սառնամանիք պնդէին զլերինս, արմատք խոտոց ոչ պարարէին. այսինքն, Գիտասցեն զի եթէ, և այլն: Մի հոգայք վասն ոգւոց ձերոց զինչ ուտիցէք. այսինքն, ըն զինչ ուտիցէք. Ակնարկէ նմա հարցանել ոմ լիցէ վասն որոյ ասեն. այսինքն, հարցանել ըն ոմ լիցէ: Էր խռովութիւն ի մէջ զինուորացն, զի արդեօք Պետրոսն եղեւ. այսինքն, խռովութիւն էր ի մէջ զինուորացն ըն զի եղեւ, և այլն:

ոսկի ելանել. այսինքն, բայց միայն զարդարելն, և այլն: կատարած նոցա երթայ յոտս գժոխոց. փոխանակ, է յատակս: Հայ արդեանց երկրի քո եղիցի յետ-ոտ և ի պարար. այսինքն, է յագուրդ: Յոտ-ոյն բարբառոյն ի հայերէն դարձուցեալ. այսինքն, է յունական բարբառոյն: Յովնէ-ոյ ժամանակացն մինչեւ ցՍեմ. այսինքն, է Յովսեփայ ժամանակացն. Յոտ-ոտ ի ցորեան փոխել. այսինքն, է յարդ: Հետ աշխարհ ուրեք երթալ. այսինքն, է հեռի աշխարհ: Մարկոս յետ նորա հմուտ ճանապարհն եկն. այսինքն, է համառօտ ճանապարհն:

3. Ածելադրութիւն

391. Հ. Ածելադրութիւնն ի՞նչ է:

Պ. Ածելադրութիւն է, երբ նախադասութեան մէկ մասը, զոր օրինակ, տէր բային կամ խնդիրը, տարբեր բառերով երկու անգամ կրկնուի:

Վէմն զոր անարգեցին շինողքն՝ նա եղեւ գլուխ անկեան:

Այս խօսքին մէջ եղե- բային տէր բային վէմն է. նա դերանունն, իրրև տէր բայի, ածելադր է:

392. Հ. կրկնութիւն ի՞նչ տարբերութիւն ունի ածելադրութենէ:

Պ. Ածելադրութիւնը քերականական ձեւ է, իսկ կրկնութիւնը ճարտասանական ձեւ է, և դէպքն բառը երկու կամ աւելի անգամ դնելով կ'ըլլայ, զոր օրինակ.

Աստուած, Աստուած իմ, ընդէր թողեր զիս: Եմ, եմ և ես մահկանացու: Դու ես, դու ես այրն:

393. Հ. Հայերէնի մէջ ո՞ր բառերն իրրև ածելի կը գործածուին:

Պ. Հայերէնի մէջ իրրև ածելի (ածելադրութեամբ) կը գործածուին,

1° Դերանուններէն ոմանք.

2° Նախադրութիւններէն և նախդիրներէն ոմանք.

3° Մակբայներէն ոմանք:

394. Հ. Ո՞ր դերանուններն իրրև ածելի կը գործածուին:

Պ. Իրրև ածելի կը գործածուի երբեմն

1° երրորդ դէմքի եակն դերանունը նա, նախ՝ իբրև տէր բայի և իբրև խնդիր, զոր օրինակ.

Կինս զոր եռուր ընդ իս՝ ահա ես ինձ ի ծառայ անտի և կերայ. Բանն զոր ես խօսեցայ՝ նա դատի զնա. Առաջնորդ իշխանն՝ նա նստցի ի դմա ուտել հաց. Ցիսուս Նազովրեցի՝ նա փակեսցէ զեղիս զայս. Ապրքն այնոքիկ զորս դու ժառանգելոց ես՝ նոքա հմայից և դիւթուբեանց անսան. Եւ մնացեալ բանքն Յովակիմայ և ամենայն ինչ զոր արար՝ ոչ աւանիկ գրեալ են նոտս ի գիրս։

ՉՅիսուս զոր դուք սպանէք՝ նա յարոյց Աստուած. Զբաժակն զոր ես ինձ Հայր՝ ոչ ըմպիցեմ նա. Լուսնի չիք էր լոյս առանձինն. Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք էր. Եւ Սաղպաթայ որդւոյ Ոփեբայ ոչ գոյին նորա գտերք. Այո իսկ, յարքայութենէն զոր ասէի՝ անդէ գամ. Եւ ցթագաւորն Յուդայ որ առաքեաց զձեզ խնդրել զՏէր՝ այսպէս ասասջիք նա. Եթէ ընդ դուռն ընդ որ թագաւոր ելանէ՝ հանցես ընդ նա ազբ. Եւ էր այր մի յորում այս պիղծ դայր էնմա. Ցորմէ և հեթանոսք մեծաւ զգուշութեամբ խորշեալ պատկառէին էնմանէ. Զօրք որոց ոչ էր նոցա թիւ. Աստուածք նոցա յորս յուսացեալ էիք էնոսա. Ի տեղւոջն յորում դուք կամիք մտանել բնակել անդ. Տունն յոր ես մտից անդր։

Երկրորդ՝ եակն դերանունը նա իբրեւ աւելի կը դործածուի յարաբերեալի մը հետ. և այս դէպքին մէջ յարաբերեալը կը դրուի ուղղական կամ յարաբերականին հոլովը, և իբր աւելի դերուած էական դերանունը կը դրուի յարաբերեալին հոլովը, զոր օրինակ.

Բոլոր յորում իցէ արած՝ հանդերձ նոտս քակեալ լիցի. փոխանակ պարզապէս ըսելու, փակեալ լիցի

հանդերձ բոլորի, յորում իցէ արած։ Ածինայն այր որոյ էր դատ դալ առ արքայ ի դատաստան՝ բարբառէր առ նա Աբիսողոմ և ասէր. փոխանակ ըսելու, Առ ածինայն այր որոյ էր դատ դալ առ արքայ ի դատաստան՝ բարբառէր Աբիսողոմ և ասէր։ Ածինայն ետ կամ խոստ յոր հասանէ պողիպոտն ի մէջ ծովուն՝ ընդուն զոյն առնու. այսինքն, Պողիպոտն առնու զզոյն ածինայն ետի կամ խոստին յոր հասանէ ի մէջ ծովուն։ Զոր որովք հեղձուցանէր փարաւոն զմանկտին՝ նոքիմբ հեղձաւ. այսինքն, Փարաւոն հեղձաւ զոր որովք հեղձուցանէր զմանկտին։ Ծոտայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՝ ընդ մկանունան տան լսել նոտա. այսինքն, Ընդ մկանունան տալ լսել ծոտայի որ ընդ ունկն ոչ լսէ. Ականջովը չլսող ծառային՝ կռնակովը լսել կու տան (այսինքն, Ծօսք չհասկցող ծառան ծեծ կ'ուտէ)։ Մալխինդ որ առանձին ի յայտնի ինչ ժամանակի սպանող է՝ նովքիմբ զմաղձս հնացեալս հանել զարիւնն բժիշկք հատանել. այսինքն, Բժիշկք զմաղձս հնացեալս հնարին (կը ջանան) հատանել մալխինդիս՝ որ առանձինն սպանող է։ Ընդոծինի և ոչծալոծինի որ էին յաշդաց օտարաց՝ թլփատեաց ընտա. այսինքն, Թլփատեաց ընդոծինի և ոչծալոծինի որ էին յաշդաց օտարաց։ Ածինայնի որում շատ տուաւ՝ շատ խնդրեսցի էնմանէ. այսինքն, Ածինայնի որում շատ տուաւ՝ շատ խնդրեսցի. Զկնի զոր անարգեցին չինողք՝ նա եղեւ գլուխ անկեան. այսինքն, Կնի զոր անարգեցին չինողք՝ եղեւ գլուխ անկեան։ Զայդ ածինայն զոր տեսանէք՝ եկեսցեն աւուրք յորս ոչ թողցի այդր քար ի քարի վերայ որ ոչ քակտեսցի. այսինքն, Եկեսցեն աւուրք յորս ոչ թողցի այդր ածինայնի զոր տեսանէք՝ քար ի քարի վերայ որ ոչ քակտեսցի։ Զածինայն զոր ես հայր՝ ոչ կորուսից էնմանէ. այսինքն, Ածի-

նայնէ զոր ես ցիս Հայր՝ ոչ կորուսից : Զքոքածն զոր ես գործեմ յանուն Հօր իմոյ՝ նոյն վկայեն . այսինքն , Գործոն զոր ես գործեմ յանուն Հօր իմոյ՝ վկայեն : Ի մահիճսդ յոր եղեր՝ ոչ իջցես այդր . այսինքն , Ի մահճացդ յոր եղեր՝ ոչ իջցես :

Երրորդ՝ էական դերանունն իբրև աւելի կը գործածուի երբեմն յարաբերականի մը հետ . և անաւտն յարաբերականն ուղղական կը դրուի , և իբր աւելի դրուած դերանունը յարաբերականին հոլովը կը դրուի , զոր օրինակ .

Տէր ամենակալ , որ ամենայն ինչ սարսի և դողայ յերեսաց ահի զօրութեան ։ . այսինքն , Տէր ամենակալ , յորոյ երեսաց ահի զօրութեան ամենայն ինչ սարսի և դողայ : Հրամանաւն Աստուծոյ եղեալ ի լեառնն մեռանէր մեծ մարդարէն Մովսէս , որ մինչեւ ցայսօր զգերեզման նորա ոչ ոք գիտել կարաց . այսինքն , Զորոյ զգերեզմանն ոչ ոք գիտել կարաց : Ո՞չ այդ այն Մուշեղ է զէ (որ) զարքայն Պարսկ հրամանաւ դուրս սպանին . այսինքն , Ո՞չ այդ այն Մուշեղ է որոյ հրամանաւ , և այլն :

2° Ցուցական դերանունն այն իբրև աւելի կը գործածուի նախ՝ եզակի և յոքնակի անուններու և աներեւոյթի հետ , զոր օրինակ .

Ամուրքդ զոր չինէք՝ այդ ձեզ իսկ լիցին . Իսկ հանդերձիկն որ զնոքօք արկեալ (է)՝ այն ցեցակեր , մեցոտեալ , վխրեալ մաշեալ կորուսեալ ապականի : Արծնելն և նկարելն՝ այն ի զարդարիչ անդր հայի . Նորոգել ի փառենէ մեղաց՝ այն Քրիստոսի ուղղութիւնքն էին , և անդրէն ի նոյն չդառնալ՝ այն նոցա փութոյն էր գործ :

Երկրորդ՝ այն , իբր աւելի , կը դրուի տէր բայի աներեւոյթի մը ստորոգելւոյն հետ , եթէ ստորոգելին բայէն առաջ է , զոր օրինակ .

Նա և այն իմաստութիւն է՝ ճանաչել թէ յումմէ է չնորհն . փոխանակ պարզապէս ըսելու , Նաեւ իմաստութիւն է ճանաչելն թէ յումմէ է չնորհն . Շնորհքը որմէ ըլլալը ճանչնալն ալ իմաստութիւն է : Արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել , և ոչ միայն արդս և զարդս և կերպարանս . Եկեղեցւոյ Աստուծոյ գործ այն է՝ զարտաքինսն իրօք ճշմարտութեան առանց զրոց յանդիմանել . Երեցունց աւետարանչաց այն իմն փոյթ եղեւ՝ վասն տեսչութեանն պարապիլ . Այն իսկ գործ է աղի՝ կակծեցուցանել և մորմոքեցուցանել զլոյծս . Աղին ներգործութիւնն է լոյծ բաները կակծեցնել :

Երրորդ՝ այն չատ անգամ իբրև աւելի կը գործածուի ամբողջ նախադասութեան մը հետ որ աներեւոյթ տէր բայիի զօրութիւն ունի , զոր օրինակ .

Եթէ որչափ միւս արգելու Աստուած ի մարդկանէ՝ այն ոչ ամենեցուն յայտնի է . Աստուծոյ մարդոցմէ որչափ միւս արգելելը քիչ մարդ գիտէ : Զի նեղող և արգահատող է արարիչն՝ այն ամենեցուն իսկ յայտնի է . Եթէ չիսկսիցին ինչ այնպիսի բանս՝ այն նոցա աղնուականութեանն է համար . Եւ զի խընդիրք ամենայն գործոց լինելոց են՝ ըստ վերագոյն յայտ արար :

395. *Հ . Ո՞ր նախադրութիւնն իբրև աւելի կը գործածուի :*

Պ . Վասն նախադրութիւնը երբեմն է , Ըն շաղկապներու հետ իբրև աւելի կը գործածուի , զոր օրինակ .

Շրջեցուցեալ զնոսա անդ զամս քառասուն , վասն զի մոռացուսցէ նոցա զսովորութիւն դիւցապաշտ քարապաշտութեանցն . վասն զի մի ընդ խոտանս գը-

տանիցիմք. Վասն զի արժանի արասցէ զսա մտանել ընդ նեղ դուռն՝ զՏէր աղաչեսցուք. Վասն թէ զիարդ է որդի Դաւթի Քրիստոս. Վասն թէ սակաւք իցեն որ ապրելոց իցեն *:

396. Հ. Ո՞ր նախադիրները իբրև աւելորդ կը կրկնուին:

Պ. Իբրև աւելորդ կը կրկնուին. 1° Ցատկացեալին նախադիրը յատկացուցչին վրայ, թէ և յատկացուցիչն յետադաս է, զոր օրինակ.

Զհանդերձս սրբութեան զՀարոնի քահանայի. Հարկանէր զԴարեհ սրբայ զՊարսից և զՊարթեւաց. Ածել ի վերայ մեր զարիւն զառնն զայնորիկ. Զառաջին քինու վրէժն զամենեցունց ընդ այն հանէին. Առցես զառաջին պտուղս ձերկրին քոյ. Գրեաց զբանս ուխտի զտասն պատգամացն. Պահեցեն զամենայն ինչ զսեղանոյն. Մի մերձենայցէք ինչ ի դոցա. Ոչ ինչ ի մեր հայեցեալ:

Այս կրկնումը կ'ըլլայ մանաւանդ եթէ յատկացուցիչը յատկացեալէն զատուած է ուրիշ միջանկեալ բառերով, զոր օրինակ.

Զմանկունսն զտեառնոյն կախեցին զմարցն. Տացեն ի բաց զգեօղս և զտեղիս զոր ունին շէրէից: Մատուցին զթիւն արքայի Վկորուսեղոյն. Զլեզուն հրամայեաց զանօրէն Նիկանովրայ հատանել. Զգլուխն հատանել Վնիկանովրայ. Զչափ առցուք զՀեղութեան նորա. Իբրեւ զմիտս կամեցաւ հաճել զամբոխին. Զդէմ ունել զայնորիկ որ գայցէ ի վերայ նորա. Ոչ

* Կրնայ ըսուիլ թէ այս տեսակ խօսքերու մէջ -ը կամ -ուն դերանունը լրելեայն կ'իմացուի, որպէս թէ ըլլար. վասն -ուն զի մտացուսցէ. վասն -ուն զի մի ընդ խոտանս գտանիցիմք. և այլն:

կարէին զդէմ ունել զիմաստութեան և զՀոգւոյն որով խօսէր. Հարկ է զմահ ի մէջ բերել վկտակագրին:

2° Բացայայտելոյն նախադիրը բացայայտչին վրայ:

ԶԱդդա՝ զդուստր Եղոնայ. զԱբիմելէք որդի Աբիտովրայ՝ զքահանայ. Ընտրեցին զնիկողայոս՝ զեկեղն Անտիոքացի. Հանցեն զճարպն՝ զթաղանթ քաղցքին. Շրջել զեղբարք իւրովք՝ զորդւովքն Իսրայէլի. Էի ի Շաւէ՝ ի մայր քաղաքացն Աբիրայ. Ի Մովսիսէ՝ յառնէն Աստուծոյ. Ասէ Ծուդա ցԻսրայէլ՝ ցհայր իւր. Յեղիազար՝ յորդւոյն Ա.Հարոնի զքահանայ. Առ Շմաւոն քահանայապետ՝ առ բարեկամ Թագաւորաց. Հայեաց ընդ ծառայ իմ ընդ Ցոբ. Ցուսացեալ իցես ի ցուպն եղեգնեայ ջախջախեալ՝ յԵգիպտոս:

(Տես նաեւ թիւ 243):

3° Գոյականին նախադիրն ածականին վրայ, թէ յետադաս ըլլայ ածականը և թէ նախադաս. մանաւանդ եթէ ածականները մէկէ աւելի են, զոր օրինակ.

Ա. *Յետադաս ածականի վրայ*

Եւ առցես զկոյն ձերկրորդ. Հեղին զարիւն զարդար. Զտասանորդսն ցամենայն բերին. Կոչեաց զՍիմոն գոմն. Դարձցիս յայր յայլ. Դումարէին յերկրին ի հեռաւոր. Ասէ ցարան ցյարուցեալս ի վերայ նոքա. Ընդ քաղաքն ընդ ամենայն այսր անդր ընթանային. Զզօրն զայն ղևեծ. Զժողովուրդդ զայդ դէպ. Զառնս զայս զբարձր. Թաղեցին զնա յայրի անդ ի կրկնում. Ցերկրին յայնմիկ ի պղծում. Գտի զոչխարս իմ կորուսեալ. Զժողովուրդս քո զայս գմեծ. Զորդի իւր ձերէց. Զորդին իւր զանդրանիկ. Ցաւուր միում յերեւելոյ. Ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ. Ե-

թէ հանիցէք զամենայն ակն ձեր զաչոյ. կորեցէք զմանուկն ըստնդեաց վկենդանի յերկուս. Բուռն ե-
հար զՀանդերձէն իւրմէ դնորոյ. Զազգ մի գանդէտ և զարդար կորուսանիցես. Զամենայն ոչխար զխայտա-
խարիւ և զգորշ. Զիմրդ առնիցեմ զբանդ զայդ դէպ և գմեծ. Զեօթն հասկն զընտիրս և զատոքս. Զժողո-
վուրդն մեծ զբազում և զյաղթանդամ. Զամենայն փայտ զաղնիւ հարին. Զսուրն սուրբ և գմեծ և զհզօր. Զկուռան զարծաթապատս և զոսկիապատս. Տայ մեզ գանձրեւ վկանուխ և գանադան. Զգործ գմի և զնոյն վճարեցաք. Զազգսն մեծամեծս և զբազումս. Զայր զուարթ և գառատ. Զեօթանասուն արամբքն զծերուկ. Ցերկիրն մեծ և յանչափ. Ցուսմունս պէսպէս և յօ-
տարաճայնս. Ցազգ մեծ և 'ի հզօր և 'ի բազում. Ցա-
մին հարիւրորդի յիսներորդի յառաջնում. Ցերկրիս յայսմիկ 'ի լայն և յընդարձակ և 'ի պարարտ. Շրջե-
ցաք ընդ ամենայն անապատն ընդ մեծ և ընդ ահա-
գին. Ընդ ամենայն քաղաքս ընդ յոյժ հեռաւորս:

Նախադրի այս կրկնումը կ'ըլլայ մանաւանդ, երբ գոյականին ու ածականներուն մէջ տեղ ուրիշ բառ մը, ղոր օրինակ՝ յատկացուցիչ մը կը մտնէ, ինչպէս.

Գործեսցէ զվանդակս նորա զպղնձիս. Սրածէր ըզխաչինս Լաբանու զմնացեալս. Արար գիւղն օծութեան զսուրբ. Ողջացոյց զսեղան տեառն վկործանեալ. Շինեաց զդուռն տանն տեառն զբարձր. Ոչ լռես 'ի թիւրելոյ զճանապարհս տեառն զուղիղս. Բերել զդիրս կախարդանացն զծանրագինս և այրել. Զդրունսն տաճին զարտաքինսն պարսպացն. Հայր իմ տայ ձեզ զՀացն յերկնից զճշմարիտ. Զօրէնսն կատարիցէք զարքունականս. Ի ճանապարհս հօր իւրոյ չառաջինս. Ի ծառայից տեառն իմոյ 'ի յեռնոց. Ի սաղմոսին գրեալ է

յերկրորդում. Զմարգարէսն ամօթոյ չէորեքհարիւր և չիսուն. Զեօթն երինջս գեղեցիկս տեսլեամբ և ընտիրս:

Բ. Նախադաս ածականի վրայ

Ածեր 'ի վերայ դոցա զանհնարին գմեղսդ. Առ նա զաճիւնախառն վկրակն. Զմերոցի տեղիս՝ դժնեայ վայրսն հրամայէին նոցա. Զմեծապատիւ զբեղաչուք ոսկիակուռ զաթոռն. Զերկոսին զորդիս իմ. Զեօթանեսին զորդիսն իմ. Ցերկոսեան 'ի սրահս տանն. Եւ տես զայնչափ զբսան և զինն ազգաց զոգիս տանջեալս 'ի գեհենի. Ի տերունական իսկ 'ի փորձանացն իմանալի է. Զյանդուգն զբուռն արքայն սաստիկ զփարաւոն. Ոչ հալէին չառնակերպ դղիւրահալ չազգ անուշակ կերակրոյն. Զնոյն զհոգեւոր վկերակուրն կերան. Ի նմանավիշտ յերկիր անկայ. Ցայնչափ 'ի բազում 'ի նախրաց փիլիստիայիցն աստուածոց. Ցիւրոց 'ի բարւոք արարածոցն. Ի քարեղէն չարծաթագործ պղնձագործ 'ի պատկերաց այտ. Ցանբաւ և յանկոխ և յանջուր և չանպատուղ երկրին. Ի պղծոց և 'ի նորաճայն բանից. Ի հարիւրորդի յիսներորդի չառաջնում ամի:

Ա յսպէս կ'ըսուի.

Զնոյն ըմի. Զնոյն և ըմի. Զմի և զնոյն. Ի մի և 'ի նոյն միտս. Ընդ նոյն եւեթ ընդ մի հետ գնալ:

397. Հ. Ածական ածականին վրայ ի՞նչ դիտելիք կայ:

Պ. Երբ ածական ածականը նախադաս է, նախադիրը գոյականին վրայ ալ կրնայ կրկնուիլ, ղոր օրինակ.

Զամենայն չերկիրս ղայս. Զամենայն զկահ նորա. Զամենայն զդունդն. Զամենայն զինչս իւր. Զամենայն զպատգամս տեառն. Ցամենայն 'ի կեանս

քո. Ցամենայն ՚ի թագաւորութեան նորա. Ցամենայն իսկ ՚ի թուղթան, և այլն։

398. Հ. Ո՞ր մակբայներն իբրև աւելի կը դործածուին։

Պ. 1° Իբրև պղէս, ըստ բառերին առջի՝ պղէս, պնդէս, նոյնպէս՝ աւելի կը դրուին ազդուութեան համար, զոր օրինակ.

Ոչխար հուր ՚ի այրէ զանտառս, պղէս բոց ՚ի կիզու զլերինս՝ պղէս հալածեացես զնոսա. Իբրև զկաւդ ՚ի ձեռս բրտիդ՝ պղէս էք ՚ի ձեռս իմ. Իբրև զծիծառն՝ պնդէս ճչեցի, և իբրև զաղաւնի՝ պնդէս ճիչեցի. Ոչխէս զեղջայր և զընկեր՝ պնդէս հաճոյ լինէի. պղէս սգաւոր և տրտում՝ պնդէս խոնարհ առնէի. Օրն տեառն իբրև զգող գիշերի՝ պնդէս հասանէ. Պնդէս աներկիւղս առնէ զմարդիկ՝ իբրև զանմարմին զօրս հրեշտակաց. Ըստ բազմութեան իւրեանց՝ նոյնպէս և մեզան ինձ. Ըստ դիպելոյ իրաց ինչ՝ նոյնպէս և զանուն իրացն դնել. Ըստ տկարութեան ընդունելեացն՝ նոյնպէս և զօրէնսն ՚ի ժամանակին կարգեաց։

Այս վերջիններըը հայերէն աշխարհաբար կը թարգմանուին այսպէս.

Իրենց բազմութեանը համեմատ ինձի դէմ մեղանչեցին. Դէպքերուն համեմատ կամ նայելով՝ իրերուն անուն դնել. Ընդունողներուն տկարութեանը նայելով օրէնքները ժամանակին դրաւ։

2° Եա՛ ոչ կամ ոչ մակբայը նոյնպէս ազդուութեան համար աւելի կը դրուի, զոր օրինակ.

Գ. *Բախտոսեան*

399. Հ. Բաց ի վերոյիշեալ երեք քերականական ձեւերէն ուրիշ ի՞նչ քերականական ձեւ կայ։

Պ. Բաց ի վերոյիշեալ երեք քերականական ձեւերէն, այսինքն, բաց յարատեւութենէ, զեղչումէ և աւելադրութենէ, բանաւորութիւն կոչուած մը բոլոր ձեւ մ՚ալ կայ, ուր երկու բառ իրարու հետ կը համաձայնին ոչ ըստ քերականութեան՝ այլ ըստ խնամոտին, Այսպէս.

1° Բայը յոքնակի կը դրուի լսելեայն խմացուած բառի մը նայելով, զոր օրինակ.

Զօրաժողով լինին արքայն Ասորւոց և Իսրայելացւոց. փոխանակ՝ Արքայն Ասորւոց և արքայն Իսրայելացւոց. Ի բերանոյ նորա ելանեն հրաման մահու և կենաց. այսինքն՝ Հրաման մահու և հրաման կենաց. Ջուր աղի և անոյշ զամանս ջրուորացն ընդ. այսինքն՝ Ջուր աղի և ջուր անոյշ. Այժմ երկրաւոր նշանաց պէտք են, և երկնաւորն՝ այլևս ժամանակի պահեալ են. այսինքն՝ Եւ երկնաւոր նշանն պահեալ են, և այլն։

2° Իական բայը յոքնակի կը դրուի՝ ստորոգեալին յոքնակի ըլլալուն համար։

Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ, և ցաւ են ծընանելեաց նորա. Ալէտ՝ իմաստութիւն մարդոյ են. Մտաց բոլորեան են աղանդն, և ոչ ճշմարտութիւն. Զեն օրեն աշխարհի մերում տալ նախ զկրտսերն քան զերեց. Փառ են առն խոտորել ՚ի հայհոյութեանց. Ոչ վայրապար ինչ էր էն զփարէս յիշել։

3° Հաւաքական անուններու բայը կամ ածականը կամ դերանունը յոքնակի կը դրուի։

Ամենայն Իսրայել զկնի երիոյէն նոցա վառեալ և հալածեալ. Դարձաւ ամենայն ժողովուրդն ՚ի բանակն առ Յեսու ՚ի Մակեդայ ոլջանդամ. Ամենայն պատերն Իսրայելի հակառակեալ և խորտակեալ են. Արարին զՔանաանացին հնազանդս, բայց սատակելով ոչ սատակեցին

ընոա. Եւ եղեւ Մովսէս Դաւթի ի ձոռայս պատարագաբերս. Տեսեալ ղՀառնդն Հայոց լւեալ և պարտաեալ. եթէ եղիցի ժողովուրդն իբրեւ զաւազ ծովու, սակաւ ինչ մնացորդք մնացեն ի նոցանէ. Նման են տանկոյս որ նոքիցն ի հրապարակս. Զուեաց ամենայն ժողովուրդն ըստ բանակս իւրեանց. Կողոպտեաց ամենայն ժողովուրդն զգինդս ոսկիս յականջաց կանանց իւրեանց. Զի նա վրկեսցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց. Իբրեւ ընդեաւ որոց ոչ իցէ հովիւ:

Ա՛ղնայն բառին եղակին ալ, իբրեւ հաւաքական, նոյն համաձայնութիւնը կ՚ունենայ:

Ա՛ղնայնէ որոց իցեն թեւք և թեւի՝ ըզնա ուտիցեք: Ցա՛ղնայնէ՝ յորոց օրէնքն Աստուծոյ հրաժարեցուցանեն:

4° Եղակի թուական անուններուն վերաբերութիւն ունեցող ածական կամ բայ յոքնակի կը դրուի:

Տա՛ն այր բորոտ որ ի կայնի ի հեռաստանէ. Եւ ի-պասան այր տգէտ և տառապեալ որ ի նա յարեալ էին:

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. Հ. Կէտադրութիւն ի՞նչ է:

Պ. Կէտադրութիւն կը կոչուի խօսքին մէջ բառեր և խմբատներ կէտ կոչուած նշաններով իրարմէ զատելու արուեստը:

2. Հ. Կէտադրութեան գլխաւոր նշանները որո՞նք են:

Պ. Կէտադրութեան գլխաւոր նշանները հետեւեալներն են, բութ (՝), ստորակէտ (,), ջլակէտ (.), վերջակէտ (:):

3. Հ. Ա՛յս նշանները ե՞րբ կը գործածուին:

Պ. Ա՛յս նշանները կը գործածուին 1° Նախադասութեան մը նոյնատեսակ մասերը և 2° Պարբերութեան մը մասերը իրարմէ զատելու համար:

4. Հ. Նախադասութիւն ի՞նչ է:

Պ. Նախադասութիւն այն է որ դիմաւոր բայ մը ունի. և նախադրութեան մասերն են պէր բայն, առարկեալն, բայը, լրացուցիչները, հակիրճ ու ածականները: Երբ նախադասութեան մը մէջ այս մասերը մէկէ աւելի են, այսինքն՝ երբ նախադասութիւն մը դէպի բային վերաբերեալ քանի մը տէր բայի, դէպի տէր բայիին վերաբերեալ քանի մը բայ կամ առարկելի, դէպի խնդրառուին վերաբերեալ քանի մը խնդիր կամ մակբայ, դէպի գոյականին վերաբերեալ քանի մը ածական ունի, այն մասերը նախադասութեան մասերը կը կոչուին:

(Տես և թիւ 344—351):

5. Հ. Պարբերութիւն ի՞նչ է.

Պ. Պարբերութիւն կ՚ըսուի երկայն խօսք մը որ կ՚բաղկանայ երկու գլխաւոր նախադասութիւններէ որոնք պարբերութեան անդամները կը կոչուին: Եւ պարբերութեան մը անդամները՝ կա՛մ իրարմէ կախում ունեցող են կա՛մ իրարու հակադրեալ, և կամ մին միւսոյն իրը ի պատճառէ կամ ի փաստէ հետեւութեան* է, զոր օրինակ:

Եթէ մեզի մեր տկարութեանը վրայ գաղափար

* Պատճառէ յետոյ հետեւութեան վրայ. տես Տրամաբանութիւն Գաբրագաշեան էջ 250:

տուղ բան մը կայ, մեր ծննդենէն անմիջապէս ետքը մեր գտնուած վիճակն է։

Երջանկութեան հասնելու համար բոլոր մարդիկ հարստութիւն կը փնտռեն, բայց և այնպէս երջանիկ հարուստներ շատ քիչ կը գտնուին։

Մեր թագաւորը բարեսիրտ և մարդասէր է. ապա անոր զթութեանը կրնանք պաղատիլ։

Այս երեք խօսքն ալ մէյմէկ պարբերութիւն են. առաջինին անդամները կախում կը ցուցընեն. երկրորդին անդամներն իրարու հակադրեալ են. իսկ երրորդին անդամներուն մէկը (հետեւորդ անդամը) միւսին (նախորդին) իբր՝ ի վաստակ հետեւանքն է։

6. Հ. Ո՞ր խօսքը պարբերութիւն չէ։

Պ. Պարբերութիւն չէ երկայն խօսք մը ուր նախադասութիւններն իրարմէ կախում չունին, ոչ իրարու հակադրեալ են, ոչ ալ մէկը միւսին հետեւութիւնն է. այլ միայն իրարու քով շարուելով ընդհանուր իմաստ մը կը բացատրեն, զոր օրինակ սա հետեւեալը.

Առողջութիւնը լոկ անուն է, կեանքը սոսկ եբաղ է, վտանգը մինակ երեւոյթ մի է, զուարճութիւններն ու հեշտութիւնները միայն վտանգաւոր զբօսանք են։

7. Հ. Պարբերութիւնը ե՞րբ պարզ կը կոչուի։

Պ. Պարբերութիւնը պարզ է, երբ անդամներուն երկուքն ալ մէյմէկ նախադասութիւն են. ինչպէս վերի երեք պարբերութիւնները։

8. Հ. Պարբերութիւնը ե՞րբ բաղադրեալ է։

Պ. Պարբերութիւնը բաղադրեալ է, երբ անդամներուն մէկը կամ երկուքն ալ երկու կամ աւելի նախադասութիւններէ կը բաղկանան, զոր օրինակ.

Եթէ մարդիկ արդարութեան վրայ աւելի յարգ ունենային՝ եւ ճշմարտութեան մեծ զօրութեանը վրայ համոզուած ըլլային, ոչ միայն ընկերութիւնն իր նպատակին աւելի մօտեցած կըլլար՝ այլ և առանձնական չարհերն աւելի ապահով երաշխաւորութիւն մը՝ ունեցած կ'ըլլային։

Նախադասութեան մասերուն հաւասար կէտադրութեան կանոն

9. Հ. Նախադասութեան ո՞ր մասերը ստորակէտով կը զատուին։

Պ. Ստորակէտով կը զատուին

1° Նախադասութեան նոյնաբեռակ մասերը, եթէ և, կամ, բայց, այլ շաղկապներուն մէկովը կապուած չեն, զոր օրինակ.

Աշխարհիս վրայ ընդ, եռանդ, ջերմ, ցօրտ, պինդ, լոյծ, փխրելի բաներ խառն կը գտնուին։ Տիւրացիք արեւելագիրք, հմբէրդղ, ալեպացւոց, հաւթաբ, ուխտաւորք և ընայող են։ Նեղութիւնը, բռնութիւնը, սիրտնեղութիւնը, դառնութիւնը, պարկեշտներն այն երկրին մէջ իրենց անազորոյն ձայնը երբէք լսել չեն տար։ Ամբաւ երկրագունդն իր մակերեւութին վրայ մեզի կ'ընծայեցնէ լեռները, յորեր, գետերը, ծովը, ճահիճները, անձաւները, վիհեր, հրաբուխները։ Նա գեղջկաց տուներուն այցելութիւն կ'ընէր. անոնց վիճակին, ընտանեցոյզ, ջանկերտուն, ընտոյն, հողերուն, կարգաւորութիւնը, գոմերին, պարտէզն և ուրիշ շատ բաներու կը տեղեկանար։ Այս փիլիսոփան ուրախութեամբ կը խոստովանէր թէ

հոգին կ'ըմբռնէ, կը խորհի, կը տրակոծի, կը հաստատ, կ'ինտոսիրէ, կը ճանչայ, կը կոչ, կը խորհրդածէ: Եթէ կ'ուզուի որ տղայք միշտ համբակ չմնան՝ այլ վարժ ըլլան, հայրերն ու վարժապետները զանոնք խիստ կանուխ չընդհմանան, ուղղած, կշտամբած, ուղուած, սուտ, հրահանգած ու համոզած ըլլալու են: Դերագոյն ու կատարեալ կառավարութիւնը՝ կառավարիչները կառավարելու մէջ կը կայանայ. պէտք է զանոնք դիտել, փորձել, ուսուցանել, ուղղել, տալ-վերցնել, կշռել, պահել ու դէպ ի բան տանել:

Ոմանք այս դէպքերուն մէջ բռնի կը գործածեն.

2° Նախադասութեան մէջ իրը բացայայտիչ եղող բառերը երկու սորակէտի մէջ կ'առնուին, զոր օրինակ.

Աչխարհիս ամենէն մեծ պետութեան, Հռոմէացոց պետութեան, վրայ Աստուծոյ դատաստանները մեզի թաքուն չեն:

3° Նախադրութեամբ խնդիրները, երբ երկայնակ են և նախադասութեան իրարու հետ անմիջական յարաբերութիւն ունեցող երկու մասերուն, զոր օրինակ՝ տէր բայէին ու բայէն, կամ բայէն ու խնդրոյն, մէջտեղ դրուած են, նոյնպէս երկու սորակէտի մէջ կ'առնուին, զոր օրինակ.

Անոր նաւը, երկաթ սրեն հովերուն խաղալէն ըլլալն եպէը, ալեաց մէջ թաղուեցաւ: Տիւրացիք, էրենց քահանային պատճառաւ, զայրացուցած էին Սեսոստրիս մեծ թագաւորը որ Եգիպտոս կը թագաւորէր ու բազմաթիւ թագաւորութեանց տիրած էր . . . : Սե-

սոստրիս, անոնց ամբարտաւանութիւնը կրծանելու համար, միաքը դրած էր բոլոր ծովերու վրայ անոնց վաճառականութիւնը չփոթել:

4° Բացատրաբանութեամբ ըսուած անուն մը, այսինքն կոչական մը, կամ ձայնարկութիւն մը, նախադասութեան յայորդ մասէն սորակէտով մը կը զատուի. և եթէ նախադասութեան մէջտեղն է, երկու սորակէտի մէջ կ'առնուի.

Ով Թագաւոր, ահա թշնամիներուդ դէմ քու վրէժխնդիրներդ: Արժան է, որդեակ, որ քեզի յայտնեմ:

5° Կ'ըսեմ, ըսաւ, պատասխանեց, կրկնեց, և սոնց նման ուրիշի մը խօսքը յառաջ բերող բայերը երկու սորակէտի մէջ կ'առնուին, եթէ յառաջ բերուած խօսքին մէջտեղն են. իսկ եթէ խօսքին սկիզբն են, անկէ միջակէտով կը զատուին, և անսահման յառաջ բերուած խօսքը գլխագրով կը սկսի.

Ով է հայրդ զոր կը փնտռես, ըսաւ Դիոգենին. Ողիսեւս կը կոչուի, ըսաւ Տելեմաք: Կամ, Դիոգենին ըսաւ. Ով է հայրդ զոր կը փնտռես. Տելեմաք պատասխան տուաւ. Հայրս Ողիսեւս կը կոչուի:

6° Պարբերութիւն չեզող խօսքերու մէջ իրարանչիւր նախադասութիւն, մանաւանդ եթէ երկայն է, նախընթացէն սորակէտով մը կը զատուի.

Աստղաբաշխութիւնը լուսնի անուն է, կեանքը սակ է բաղ է, փառքը մինակ երեւոյթ մի է, զուարճութիւններն ու հեշտութիւնները միայն վտանգաւոր զբօսանք են:

Երբ սասանկ բազմաթիւ նախադասութիւններ նախընթաց նախադասութեան բացատրութիւն կամ իբր թուական մասանց են, այն նախընթաց նախադասութիւնը միւսներէն միջակէտով մը կը բաժնուի, զոր օրինակ.

Երբ Քաղաւորաց սիրտը մարդոց ձեռքին մէջն է, բաբէ, կարծես թէ ամենայն ինչ զանոնք թիւրելու կը միտքանի. չողոքորթութիւնը զանոնք կը խաբէ, չար խրատուածները զանոնք կը դրաւեն, դէշ օրինակները զանոնք կը քարչեն, գործերուն զանազանութիւնն անոնց միտքը կը ցրուէ:

10. Հ. Բութ՝ ե՞րբ կը գործածուի:

Պ. Բութ կը գործածուի խօսքին մէջ

1° Հոն ուր բառ մը ձեղչուած է, զոր օրինակ.

Փրանկները, վայրենի ժողովուրդ, բանջարով, պտղով, արմատներով և որսով միայն կ'ապրէին: Արեւը, լուսինը, լուսաւորները և գետերն անոնց աստուածներն էին. խոր անձաւներ՝ անոնց մեհեանները. Դրուիդ կոչուած քուրմերն՝ անոնց աստեղաբաշխները, բժիշկները և դատաւորները. փայտակերտ, կաւագործ հիւղեր՝ անոնց քաղաքները. իսկ անոնց առաւտուրն էր փոխանակութիւն:

2° Բութով կը զատուի նախադասութեան մը այն մասը որ նախադասութեան սկիզբը դրուած է, և դիմաւոր բայ չունենալով, ամբողջ նախադասութիւն չէ, այլ խնդիր է այն նախադասութեան. զոր օրինակ.

Շաբաթակ վարձման և անօթութեան վրայ ապրելէ յետոյ ըսուած՝ որոշեցի Սիկիլիա երթալ: Գոչեցին այնչափ անձինք դժուարութիւնները պեռնելով՝ հասկցանք

որ մեր բոլոր չանքերը վայրապար պիտի ըլլային: Պապային ըսը հօր անունը լսածին պէս՝ սկսաւ չերմ արտասուք թափել: Հէնցմէ առանկ պեսպեսի մը հանդիսաւոր ըլլալէ ետքը՝ սկսանք կրեակ կղզւոյն լեռները նշմարել:

3° Երբ առը բային կամ սաորոգելին իր յարակից մասերովը երկայնակեակ է, այն մասը յաջորդ խօսքին բութով մը կը զատուի՝ որ չնչառութեան հանգիստ տրուի, զոր օրինակ.

Իրենց նախնի սովորութիւնները պահելը հոյակապ ազնիւ բնաւորութիւն մի հետքն ալ՝ այն աւանդութեանց համար յատուկ տօներ սահմանելն էր. սովորութեանց բուսական նշանակութիւնը՝ ժողովրդեան մտքին մէջ կը տպաւորուէր:

4° Յարաբերական դերանուամբ սկսեալ միջանկեալ նախադասութեանց վերջը բութ կը դրուի, և այնպէս նախադասութեան ճիւղորդը կը շարունակուի, զոր օրինակ.

Աստուծոյ մեծագործութեանը գահն է բնութիւնը. այն մարդը՝ որ անոր տեսութեան ետևը կ'ամբառնայ:

Ոմանք բութը յարաբերեալին վրայ կը դնեն, ու յարաբերականով կազմուած նախադասութիւնը խօսքին յաջորդ մասէն առաջակէտով կը զատեն, այսպէս.

Շնչին՝ որ նմանօրինակ նուաստութեամբ ըսուած և կապկութիւն է, տակաւին խօսողութեան գրեթէ հաւասար ձիրք մը բնութենէն ընդունած է: Կարմիր ծովը՝ որ վաղուընէ վերէն ներուելոյ և ծփպոսի տանէն կը բացուի, երեքհարիւր յիսուն մղոն երկայնութիւն և քառասուն մղոն լայնութիւն ունի:

Պարբերութեան անդամներուն հաւասար կէտադրութեան կանոն

11. Հ. Պարզ պարբերութեան մը անդամները ի՞նչ կէտով կը բաժնուին։

Պ. 1° Պարզ պարբերութեան մը անդամները, եթէ անոնց մէկը միւսէն կախում կը ցուցնէ, իրարմէ ստորակէտով կը բաժնուին.

Մինչ Մեծար ու Հաղայել կը խօսէին, ոսկեփայլ և կապուտակագոյն թելերովծածկուած թլփինները նշմարեցինք։ Պարտաւորութիւն մը որչափ աւելի մեծ և տաժանելի է, նոյնչափ անոր հիմը ղգալի և գօրաւոր ըլլալու է։ Որովհետեւ յոյս չունինք որ մեր վրայ թագաւորէք, դէթ մեր օրէնքն հաստատուն պահել տալու կարող թագաւոր մը գտնելու մեզի օգնեցէք։ Անձնասիրութեան աչխարհին մէջ որչափ նոր տեղեր գտնենք, տակաւին չատ անծանօթ երկիրներ կը մնան։

2° Եթէ անդամները իրարու հակադրեալ են, կամ եթէ անոնց մէկը միւսին լրը՝ ի պատճառէ կամ՝ ի փաստէ հետեւութիւն է, իրարմէ միջակէտով կը զատուին, ղոր օրինակ.

Երջանկութեան հասնելու համար բոլոր մարդիկ հարստութիւն կը փնտռեն. բայց և այնպէս երջանիկ հարուստները չատ քիչ կը գտնուին։ — Աստուած անսահման կատարեալ և անհուն բարի է. հետեւաբար ոչ կրնայ խաբուիլ ոչ ալ մեզ կը խաբէ։ — Մեր թագաւորը բարեսիրտ, և մարդասէր է. ապա անոր գըթութեանը կրնանք պաղատիլ։

12. Հ. Բաղադրեալ պարբերութեան անդամները ի՞նչ կէտով կը բաժնուին։

Պ. Բաղադրեալ, այսինքն՝ երկրորդական անդամներէ բաղկացեալ պարբերութեան մը մէջ, 1° Եթէ պարբերութեան գլխաւոր անդամներուն մէկը միւսէն կախում ունի, երկրորդական անդամները իրարմէ բութով կը զատուին, իսկ գլխաւոր անդամները՝ ստորակէտով, ղոր օրինակ.

Ինչ նիւթի վրայ որ կը ճառէն՝ ինչ խորհուրդ որ անոնց մտացը մէջ կը ծնանի՝ ինչ զգացումներ որ անոնց հոգին կը զբաւեն, այս ամէնը բոլոր պարագաներովն եղածին պէս կը բացատրեն։ Եթէ բանաստեղծութիւնը, երկրաչափութիւնը, աստեղագիտութիւնը և առհասարակ բոլոր գիտութիւնք, աւելի կամ նուազ տարբերութեամբ, իրենց կատարելութեանը կը դիմեն՝ մինչդեռ բարոյականը հազիւ որոյէն ելած կը թուի, պատճառը սա է որ մարդիկ, ընկերութիւն ձեւանալով իրենք իրենց օրէնք և բարոյական տալու ստիպուած ըլլալնուն համար փորձառութեամբ բարոյականի սկզբունքներուն հասու չեղած, բարոյականի դրութիւն մը չինելու պարտաւորեցան։

2° Եթէ բաղադրեալ պարբերութեան գլխաւոր անդամներն իրարու հակադրեալ են, կամ մէկը միւսին հետեւութիւնն է, այն ատեն երկրորդական անդամներն իրարմէ ստորակէտով կը զատուին, իսկ գլխաւոր անդամները՝ միջակէտով, ղոր օրինակ.

Մարդ իրեն հետ համամիտ և համակարծիք եղողներուն հետ երկայն ատեն դժտեալ չի կրնար մնալ, վերջապէս կը հաշտուի. բայց իր դգայմանցն ու կարծեացը հակառակ դգացում ունեցողներուն հետ սիրով ու միաբանութեամբ ըլլալու վայրապար

կ'աշխատի, ասանկները կանուխ կամ անագան իրարմէ կը բաժնուին։

13. Հ. Քանի մը պարբերութենէ բաղկացեալ խօսքի մը մէջ պարբերութիւնները ի՞նչպէս կը բաժնուին։

Պ. Երբ խօսքի մը մէջ քանի մը պարբերութիւն կայ, եթէ առաջին պարբերութեան գլխաւոր անդամները իրարմէ առատակէտով բաժնուած են, երկրորդ պարբերութեան ու առաջնոյն մէջտեղը միջակէտ կը դրուի. իսկ եթէ առաջին պարբերութեան գլխաւոր անդամները միջակէտով բաժնուած են, յաջորդ պարբերութեան ու նախընթացին մէջտեղը վերջակէտ կը դրուի։ Այսպէս է հետեւեալ օրինակը.

Եթէ մեր նպատակները կամ դիտաւորութիւնները ուղիղ և մաքուր են, յաջողելու մեծ յոյս կրնանք ունենալ. և եթէ չյաջողինք, չյաջողութեամբ ոչ թէ պատժուած՝ այլ ղրկուած կ'ըլլանք։ Բայց երբ մեր նպատակները թիւր և չար են՝ և յուսացուած յաջողութիւնը մեզ կը փախչի, ղրկող և պատժուած ենք միանգամայն. ղրկող ենք, քանզի մեր նպատակն անիրաւ է. պատժուած ենք, քանզի չյաջողութիւնը որ մաքուր և ուղիղ դիտաւորութիւն ունեցողին առ առաւելն տրտմութիւն մը կը բերէ՝ չարին և անիրաւին նաեւ յուսահատութիւն է։

14. Հ. Վերջակէտով գոցուած խօսք մը ի՞նչ կը կոչուի։

Պ. Խօսք մը որ վերջակէտով կը լրանայ կամ կը գոցուի՝ լրացեալ կամ ամբողջ խօսք կը կոչուի։

15. Հ. Գրութեան մը մէջ նոր տողով սկսուած մասերն ի՞նչ կը կոչուին։

Պ. Գրութեան մը չարունակութեանը մէջ այն մասերը որ նոր տողով (ալինէա) կ'սկսին, պարագրաֆ (փարակրաֆ) կը կոչուին։ Տողաբաժին մը կրնայ մէկ կամ աւելի լրացեալ խօսք պարունակել. ուստի և տողաբաժնի մը մէջ որչափ վերջակէտով լրացած խօսք կայ, այնչափ լրացեալ խօսք կայ։

16. Հ. Խօսքին ո՛ր մասերն ամենաւին կէտանշանով չեն բաժնուիր։

Պ. Ամենաւին կէտանշանով չեն բաժնուիր

1° Երկու նոյնատեսակ բառեր որոնք ու, և, կամ, բայց և ուրիշ ասոնց նման չաղկապներով կապուած են ու յարակից մասեր չունին, զոր օրինակ.

Պատիժն ու մոլութիւնն անբաժին են։ Բոլորտիքդ եղողներուն կորուստը կամ վրկութիւնը քու կորստանելդ կամ վրկութենէդ կախում ունի։ Մարդուս կիրքերն անոր ջնաւոտակար բայց սիրելի թշնամիներն են։

2° Կրկնուած չաղկապներով կամ մակբայներով կապուած խօսքեր, զոր օրինակ.

Ամէն տեղ ծաղկած կը տեսնենք ըն Պոմոնային պտուղները ըն Փլորային ընծաները։ Մի թողուր ու ագահութեան ու հպարտութեան զբեղ քարշ ածել։

3° Ոչ, ըն չաղկապներով սկսող խօսք մը որ նախընթաց բային խնդիրը է, զոր օրինակ.

Չենք ուզեր ոչ մէկը մեղ յանդիմանէ՝ քանզի ուղղուիլ չենք ուզեր։ Շողոքորթութենէ կը խոր-

ուինք, քանզի կը կարծենք ըե ուրիչներն այնչափ կույր են որ մեր մոլութիւնները չեն տեսներ։

17. Հ. Պարոյկն ի՞նչ է։

Պ. Պրոյնը (˚) հարցական նշան է և կը դրուի այն բառին վրայ, որուն վրայ կը զարնուի հարցման մէջ։

18. Հ. Երկարն ի՞նչ է։

Պ. Եբնարը (´) զարմացական նշան է և հոգւոյն մէկ կիրքը նշանակող բառերու վրայ կը դրուի։

19. Հ. Կախումն ի՞նչ է։

Պ. Կախումը երեք կէտ է (. . .) և կը գործածուի խօսքին պակաս կամ կիսատառ մնացած ըլլալը ցուցնելու համար։

20. Հ. Գիծն ի՞նչ է։

Պ. Գիծը (—) կը գործածուի նախ, հարցման ու պատասխանուոյ մէջտեղ, երբ կ'ըսէ, ըսաւ, պատասխան տուաւ, կրկնեց բառերը գործածուած չեն. երկրորդ, փակագծի տեղ։

21. Հ. Ջակերան ի՞նչ է։

Պ. Ջակերը (») երկու տորակէտ է, և խօսքի մը կամ ըլլալը ցուցնելու համար կը գործածուի։

22. Հ. Փակագիծ ի՞նչ է։

Պ. Փակագիծը երիու կիսաբոլորակ է () և բուն խօսքէն կը զատէ մէկ կամ քանի մը բառ կամ նաեւ ամբողջ նախադասութիւն մը որ խօսքին մարմինէն դուրս են, բայց անոր յաւելուածն։

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

Հայերէն Քերականութիւն 1
Մասն առաջին. Բառադիտութիւն 2
Գլ. Ա. Անուն 2
Տասաերկու կանոնաւոր հոլովմունք 8
Զարտուղի հոլովմունք 20
Անուանց հոլովիչներուն վրայ դիտելիք 22
Գլ. Բ. Ածական 31
Թուական ածականք 33
Թուականներուն տեղը 40
Անորոշ ածականք 42
Անորոշ ածականաց տեղը 45
Գլ. Գ. Դերանուն 46
Գլ. Դ. Նախադրութիւն կամ նախդիր 55
Գլ. Ե. Բայ 58
Զորս լծորդութեանց բայերուն կանոնաւոր ձեւը
Ա. Լծորդութիւն 63
Անցողական բայեր 71
Բ. Լծորդութիւն 74
Գ. Լծորդութիւն 80
Դ. Լծորդութիւն 86
Զորս լծորդութեանց ներգործական բայերուն կրբաւորական ձեւը 92
Զորս լծորդութեանց անկանոն բայերը 98
Ներգործական անկանոն բայերուն կրաւորականը 112
Դերբայներուն վրայ դիտելիք 117
Գլ. Զ. Մակբայ 119
Գլ. Է. Շաղկապ 127
Գլ. Ը. Միջարկութիւն 129
Մասն երկրորդ. Համաձայնութիւն 130
Գլ. Ա. Տէր բայի եւ Բայ 131

Պարզ տէր բայի 131
Բաղադրեալ տէր բայի 132
Դիտողութիւն 134
Տէր բային հոլովը 134
Գլ. Բ. Խնդիր և Խնդրառու 136
1. Գոյականներուն խնդիրը 137
2. Ածականներուն խնդիրը 139
3. Նախադրութեանց խնդիրները 142
4. Բայերուն խնդիրները 156
1. Սեռի խնդիր 157
2. Բնութեան խնդիր 158
Բայերուն տէր բայիներուն և խնդիրներուն վրայ դիտելիք 165
Գլ. Գ. Ստորոգելի և ստորոգեալ 166
Գլ. Դ. Բացայայտիչ և բացայայտեալ 171
Գլ. Ե. Կոչական 173
Ուրիշ մասանց բանի վրայ մասնաւոր դիտելիք
Ա. Գոյական անուն. Ձօդի գործածութիւնը . . 174
Բ. Ածական անուն. Ածականներուն աստիճանը 181
Գ. Դերանուն. 1. Ցուցական դերանուն . . . 186
2. Ստացական դերանուն 187
3. Յարաբերական դերանուն. Ո՛ր բառին գործածութիւնը 188
Գործածութիւն ա, ը, ն, դիրերուն 199
4. Անորոշ դերանուն. Ինչ բառին վրայ դիտելիք 202
Եմ բային վրայ դիտելիք 205
Դ. Բայ. 1. Բայերուն ժամանակներուն վրայ դիտելիք 208
2. Անեղեւոյթ 214
3. Անցեալ ընդունելութիւն 217
Ե. Նախադրութիւն 219
Զ. Մակբայ 223

Քանի մը գործածական մակբայներու վրայ դիտելիք 225
Է. Շաղկապ. Քանի մը գլխաւոր շաղկապներու վրայ դիտելիք 230
Մասն երրորդ. Շարադասութիւն 239
Ա. Բերականական կարգ 243
Բ. Ձեւաւոր կարգ 246
1. Արտաղրութիւն 246
Ա. Հարկաւոր արտաղրութիւն 247
Բ. Ազատ արտաղրութիւն 250
2. Ձեղչում 256
1. Ենթակայի կամ տէր բայիի ձեղչում . . . 257
2. Բայի ձեղչում 263
3. Խնդիրներու ձեղչում 267
3. Աւելաղրութիւն 277
4. Բակաղութիւն 286
Կէտադրութիւն 288
Նախադասութեան մասերուն համար կէտադրութեան կանոն 291
Պարբերութեան անդամներուն կէտադրութեան կանոն 296
Ցանկ գլխոց 301

2013 2524

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0060437

ՑԱՆԿ ԳՐՈՑ

Ի ԳՐԱՏԱՆ ՅՈՎՍԵՓԱՑ ԳԱՎԱՖԵԱՆ

(Հոս. մինչեւ 20 դրր. հաշուռնդրժ.)

	Դ.	Փ.
Ա.յլնաբան . Հ.ի գարան եւ Ընթերցարան		10
Աշխատութիւն Քաղ. Բնա. Գարագաշեան	5.	20
Աշխատութ. Ռուսմ. Բնա. Քաղ. Գ.ղարագաշ		
Աշխատութ. « « « Ս. Մ.ի.ալ		
Գրագիտութիւն առնիւն Ե. Մուրատ.ան		
Գեղագրութ.ի Նուրհան Հայ. Գ.ղ. Շ.ղ		
Գեղագրութիւն Ծոսկուայի տրու		
Երգարան նոր համ. Գնաց Հայաստանի		
Ընթերցարան գրա.ասիարակ. Գարագաշ.		
Ընթերցան.ան գրա.ասիարակ. Գ. Փափազ		
Ընթերցան.ան գրա.ասիարակ Ե. Գազանճեան		10
Ընթերցարան Ա. Ե. Գ. մաս		
Հաշուպարզ ընդհանուր նախնական Տ.ղղ.	—	45
Հեգեան	1	20
Մանր ուսումնք Քրիստոնէական Գ. Մարկոս.	2	
Նոր ընծայք գրաբառ լեզուի Գարագեան	4	
Պատմ. Սրբազան Ա. Փափազեան	5	
Պարտք Տղայոց	1	
Պատմ. Սրբազան Ա. Գարագաշ.	1	
Սկզբունք դաստիարակութեան Ա. հար.	2	
Բազգամ Շէքսպէլի	7	
Փոքրիկ բարեուղար կամ Աստուածրեմի	6	
Վերականգնիչ գործնական արդ.ղ.	6	
ընդարձակ «	3	
«	2	
Վեր.ղ.		
Վերա.ղ. Գազրի-		
երէն	20	
Վերականգնիչ շ. .ղ.ղէն		
« .ղ. Հայ.	7	
« «	4	20
Վերականգնիչ բազմապատիկ ար. .ղ.ղենարան	—	50
Վերծիւն կամ Ա.ղենարա. .ղն տղոյ		7